

Bodó Barna

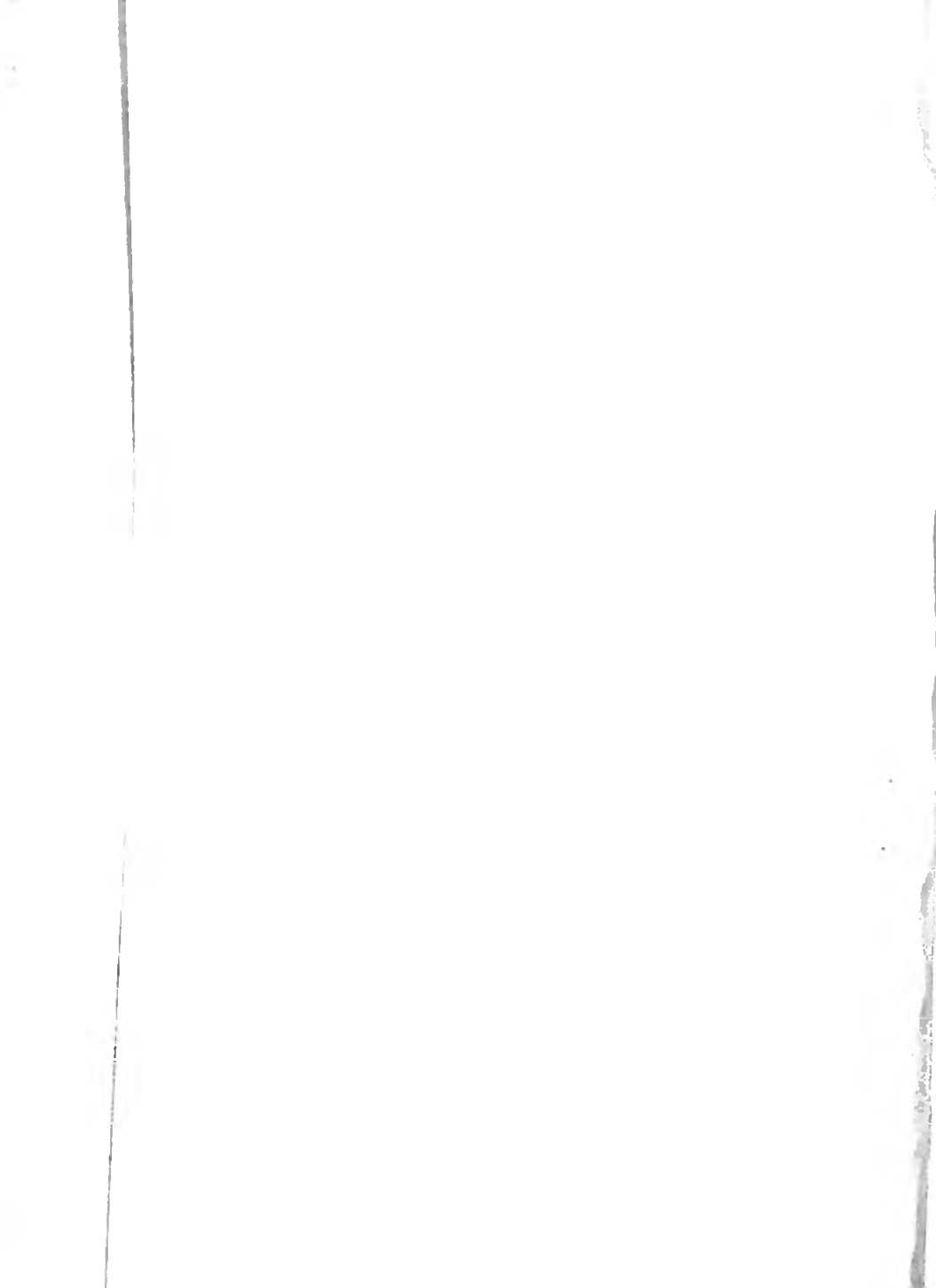
**Holnap is
köszönnek**
Riportok

Kriterion

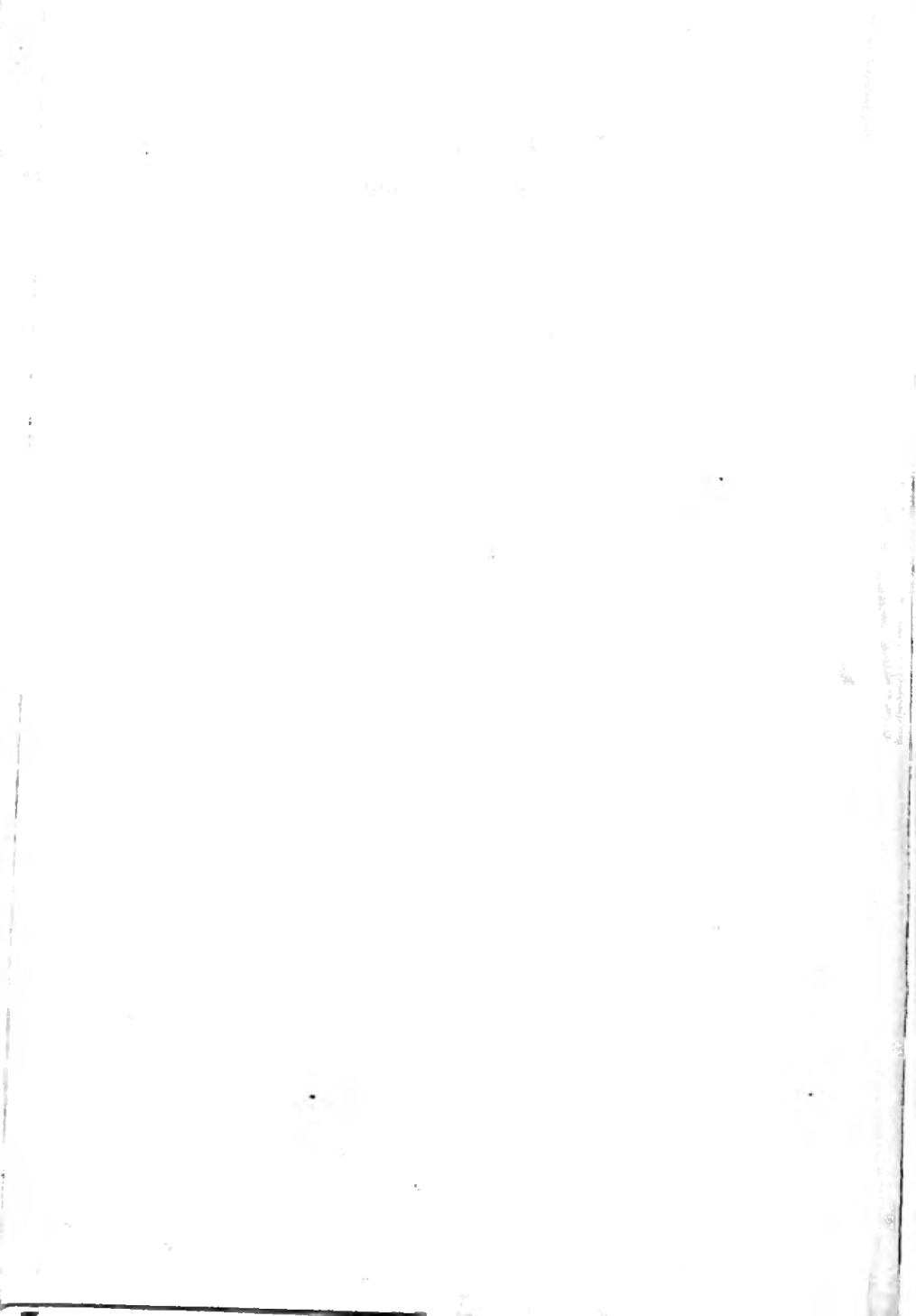
Mindenki érdekes — valamiért.
A lényeg: hajlandó-e önmagáról,
munkájáról őszintén szólni, vagy
sem. A többi a riporter ügyességén
múlik. Érdekes emberek lehetnek
azok is, akik tagadják ezt, vagy fo-
galmuk sincs róla. A minap negy-
venéves fizikatanár ismerősömmel
futottam össze, aki a tranzistor bal-
lábáról szavalni képes, egy mikro-
processzortól dalra fakad. Oly ke-
vesen vannak, akik nem csak hal-
lottak valamit az elektronika alap-
vető eszközeiről, de ismerik a
folyamatot, látják merre halad ez
az izgalmas világ. Szóval felötlött
a lehetőség, valamiképpen társítot-
tam az elektronika kiváltotta él-
ményekkel, s rögtön rákérdeztem:
„Mi volt életed legnagyobb élme-
nye?“ Nézett mereven, majd maga-
elé suttozta: „Itt állok negyven-
évesen, s nekem még semmi igazi
élményem nem volt, csak dolgoz-
tam reggeltől estig“... Vajon rá-
jön-e valaha, milyen nagy dolog,
ha valaki úgy el tud veszni a mun-
kában, annyi örömet talál benne,
hogy észre sem veszi, leélte fél
életét?

BODO BARNA

BODÓ BARNÁ
Holnap is köszönnek

BODÓ BARNA

Holnap is köszönnek

Riportfüzér

KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUCUREȘTI 1989

**A borítólap
DAMÓ ISTVÁN
munkája**

I.S.B.N. 973-26-0078-0

VAN SZAVUNK ?!

Aki a szavakban csal, nem az életét sikkasztja, sinkófálja el, hanem a vallomás lehetőségét...

Pilinszky János

— Készítettek veled interjút ?

— Egyszer — majdnem. Végül meggondolta magát a kolléga, s velem iratta meg a szöveget... Miért a kérdés ?

— Jó-e, ha a riporter interjút ad ?

— Nem árt. Tapasztalhatja, mit jelent kérdések keresztüzében állni úgy, hogy az ember, ha már vállalta az önvizsgálat terhét, nem mesélhet kedvére. A tények egyéni csoportosítását és értelmezését mindegyre megszakítja a más szempontot képviselő kérdező. Van, akit kellemesen érint egy ilyen beszélgetés, mert ráébred saját dolgainak az övétől különböző értelmezhetőségére, s ezt utólag ki is fejezi, sőt : ő köszöni meg a találkozózt. Mások valósággal letörnek — olykor napokkal a beszélgetés után. Amikor ráébrednek, hogy mire vette rá őket a riporter.

— A riporter tehát felelősségének tudatában kérdezen ! Könnyű ezt kijelenteni, de : van-e mód annak megállapítására, hogy a beszélgető partnerrel eltöltött pár óra elegendő a megismeréséhez ?

— Kérdezni úgy is érdemes, ha nem belülről, nem ráhangolódva közelítesz a partnerhez. A nézetek különbözőségének megvan a létjogosultsága, a kontraszt jobban kiemelheti az összefüggéseket, feltárhatja a lényegét. Persze van, akit hiába kérdezel bármiről, úgyis a magát mondja. Valószínű azonban, hogy az ilyen ember az életben sem más : önmagára figyel csak. Boldognak, elégedettnek érezheti magát, de környezete számára akár átok is lehet. Helyes megismerésének a visszaigazolása talán fölösleges,

mert a kérdező eleve eltérő véleményt képvisel, a környezet felől közelít. Más esetben viszont igencsak fontos az egyetértés a kérdezettel, az azonos hullámhossz. Aztán: a kérdező és a kérdezett viszonya akár fel is cserélődhet. A lényeg az őszinte megnyilatkozás. Ez kiderülhet apróságokból: egyik riportalanyom miután órákon át beszélgettünk, s restellkedve búcsúzkodni kezdtem, kijelentette: hová sietek, most kezd csak igazán belelendülni. Folytatásként ilyenkor — tapasztaltam — már nem új, más következik, hanem az elhangzottak ismételt megerősítése. De mesélni kell tovább, a belső feszültség oldására. Így lesz a beszélgetésből vallomás, egyoldalú kitárulkozás.

— Az ilyenek érdekes, jó alanyok. Hogyan találod meg őket?

— Mindenki érdekes — valamiért. A lényeg: hajlandó-e önmagáról, munkájáról őszintén szólni, vagy sem. A többi a riportter ügyességén múlik. Érdekes emberek lehetnek azok is, akik tagadják ezt, vagy fogalmuk sincs róla. A minap negyvenéves fizikatanár ismerősömmel futottam össze, aki a tranzisztor bal lábáról szavalni képes, egy mikroprocesszortól dalra fakad. Eszembe villant, jó lenne megszólaltatni, hisz oly kevesen vannak, akik nem csak hallottak valamit az elektronika alapvető eszközeiről, de ismerik a folyamatot, látják, merre halad ez az izgalmas világ. Szóval felöltött a lehetőség, valamiképpen társítottam az elektronika kiváltotta élményekkel, s rögtön rákérdeztem: „Mí volt életed legnagyobb élménye?” Elámult. Nézett mereven, majd maga elé suttozta: „Itt állok negyvenévesen, s nekem még semmi igazi élményem nem volt, csak dolgoztam reggeltől estig...” Többet nem mondott, bár még kérdezgettem. Vajon rájön-e valaha, milyen nagy dolog, ha valaki úgy el tud veszni a munkájában, annyi örömet talál benne, hogy észre sem veszi, leélte fél életét?

— Ez a kísérlet riporteri fiaskó volt...

— Az. Méntségemre legyen mondva, a beszélgetésre nem készültem, a pillanat hatása alatt kérdeztem.

— Azt kívánod sugallni, hogy bárkit lehet beszélgetni, pedig az emberek többnyire nem szeretnek nyilatkozni.

— Nyilatkozni talán nem, de őszintén elbeszélgetni igen, ha jól kérdezel. A mindennapok sokkal izgalmasabbak, mint gondolnánk, csak észre kell venni az egyedit, az igazán jellemzőt. Ez így persze megfoghatatlan, elvont. De ha azt mondom: hivatástudat, életcél, szokások — akkor már világosabb és érthetőbb. Ezekre rákérdezni még mindig nem elég. A fizikatanár példája mutatja, ebből is lehet riporteri zsákutca. Olykor diskurálni kell, máskor mindössze figyelni, őszintén érdeklődni. Aztán a beszélgető partner elterelgeti a riportert élete vizein, hol tárgyyszerűen, hol lelkesen, vagy kölcsönösségi alapon: a riportertől is elvárja a kitárulkozást. Egyesek hajlanak egy-két évtizedes emberi és szakmai életút azonnali értékelésére. Mások nem értelmezik életük tényeit, nem keresik az összefüggéseket. Talán mert a beszélgetés nem pendített meg igazi húrokat.

— Tehát kiszúrtál néhány embert, elbeszélgettetek, s most az eredményt közreadod...

— Ha a kiszűrés azt jelenti, hogy szóba álltam az utcán szembe jövő huszonöt emberrel, akkor — nem. Pedig egy ilyen véletlenszerű látélet is minden bizonnyal tanulságos volna. Mondandóm van korosztályomról, a harminc és negyven közöttiekről. A már nem kezdőkről, a még be nem futottakról. Vezérlik-e e generációt eleve meghatározó célok, mennyire fontosak az indulás körülményei, mit ér a pénz a pályán és az életben, mennyire érvényesül a kis és nagyobb közösségek felhajtó ereje, milyen erkölcsi és magatartási modellek közvetítődnek át és hogyan?...

— És ezt mind felmérted, kimutattad, rendszerbe állítottad?

— Hihetetlen, ugye?!... Szó sincs róla. Senkit tételesen meg nem kérdeztem: mit ér a pénz? De a döntések mögött, a ható érvek és jellemző körülmények között mindig ott a pénz. Áttételesen a pénzről is szó van akkor, amikor felidézzük egy életpálya állomásait.

— Értem... És ugyanígy szépen belemagyarázod a szövegekbe a többi vonzatot is!

— Valahogy így... De ne feledjük: magatartási modellekről éppúgy lehetetlen pillanatfelvételt készíteni, mint az intelligenciát mérni. És intelligenciánkról is állandóan

beszélünk, érvként sújtunk le vele, dicsőség jeleként ítéljük valakinek, pedig meg sem tudjuk határozni rendesen. Ezt nem a riporter, a szakember mondja.

— Ha nem véletlenszerű volt az alanyok kiválasztása, akkor milyen?

— Kezdetben egykori osztályomról szerettem volna egy húsz év utáni „közös képet“, egy újabb „tablót“ készíteni. Akkor egységesebb, egymást kiegészítő, a hatást felerősítő lehetett volna a vallomásfüzér. Csakhogy a szubjektívet el kellett volna választani az objektívtól — s ez egy volt társ szubjektív véleménye alapján tárgyilagosan el nem végezhető. Nem a magam egykori osztályképét kívántam kivetíteni és érvényesíteni.

— Osztályból korosztály lett. Biztos vagy abban, hogy ennek a nagyobb osztálynak a képviselőit jól értetted, szavaikat helyesen értelmezted? S ha igen, akkor miért kell neked ez az öninterjú?

— Öninterjú — egyféle bevezető. Csak míg a bevezető lekerekít, az interjú kihegyez, sarkít. Arra is fénycsóvát vet, amit a bevezető diszkréten elkerül. Tudva-tudom: keressük, de nem mindig találjuk meg egymást. Kell a vallomás, az önvizsgálat őszintesége — mégis alig van rá példa. Segíteni kell. Hogy lássuk egymást és önmagunkat. Pilinszky János írja az Apokrifban, s én mindegyre visszatérek paradoxális, értelemmel szembefeszülő soraihoz:

Nem értem én az emberi beszédet,
és nem beszélem a te nyelvedet.
Hazátlanabb az én szavam a szónál!
Nincs is szavam.

Erőltetett menet

FEJJEL VAGY KÉZZEL ?

Csinálom magam. Mármint a csapszerelést. Nem megy valami fényesen, s három héten belül holtbiztosan előlről kezdhetem. De ha Ottó is, Štefan is, Feri is, meg Csaba is csinálja, vagyis a tanár, a mérnök, az orvos, a művész belefog, nekem is illik. Főleg mert kell : már vagy fél éve csöpög az a vacak. Hívtam szerelőt, szakmunkája nem volt tartósabb, mint az én kontárkodásom. Akkor meg minek ? — kérdi feleségem, a te feleséged, az ő felesége.

Jávitom tehát a csapot ; a csapbetét belső menetével lehet baj, vagy a tömítéssel, vagy ezzel a hogyishívják... .

A kezdet sikeres : minden le van szerelve, víz elzárva, konyha-fürdő használhatatlan. Fogóra van szükségem, satu után sóhajtozom, kócot készítenék elő — s érzem a munka felemelő voltát. Fontos lettem. Figyelik ténykedésem, szurkolnak a sikerért, kéz alá kapok mindent... . Háznépemnek kellene már egy kevéske víz. És menetrend szerint : vendég érkezik. Ilyenkor a legjobb. Pihenni lehet, lazítani a munka feszes menetén, s ha esetleg éjjelig sem lennék készen, akkor simán rá lehet kenni mindent a vendégre... különben mérnök. Szakszerűen érdeklődik munkálkodásom célja, lefolytatásának mikéntje iránt, szerszámokat szemrevételez. Kismillió jótanács a tarsolyában, kikandikál vagy egy tucat, elébe vágok a folytatásnak :

- Ez melósfeladat, ugye... .
- Tiszta sor.
- És mi, diplomások, képesek vagyunk megcsinálni — előlegezem meg magannak az időleges sikert.
- Meg vagyok róla győződve.
- Akkor mi a különbség köztünk és egy szakmunkás között ?

— Hogyhogy mi a különbség?! — Hangja a magasban, a méltatlankodás feldúlja arcát. — Ég és föld! Mi képesek vagyunk elvégezni az ő feladatát, még te is megcsinálod ezt a csapatot! De ő, a munkás tervezzen csak meg egy gépet, dolgozzon ki egy technológiát, vagy szervezzon! Készítse elő a maga és a társai munkáját! Rögtön kitűnik a különbség. Alamizsnára váróként fog visszasompolyogni.

— Mit tudhat egy munkás?

— A jó munkás sokat. Ismeri munkagépeit, nemcsak jól működteti őket, de képes a karbantartásukra is. A legjobbak rajzot is tudnak olvasni, ezek a szerszámkészítők. Elolvassák, megértik a mérnök készített tervrajzot. De ők kivételek. A többség megtanulta a maga kis feladatát, s azt többé-kevésbé pontosan elvégzi. Többet egyiktől se várj!

Mármint én ne várjak. A tanácsot megfogadnom könnyű — csapat magam szerelgetek —, egy-két kérdés viszont izgat. Milyen esélyei vannak a munkásnak képességei kibontakoztatására? Ki és mennyire igényli tudásukat, milyen ösztönzők lökik a legjobbakat előre a pályán?

*

Bálintfi Béla szerszámkészítő. Meglepett, hogy a Vegyipari Gépgyár (Satu Mare) műszaki igazgatója név szerint meg személyesen is ismeri, ugyanis a műhelyben egyenesen a munkapadjához vitt. Béla vagy megszokta, hogy igazgatók vendégekkel traktálják, vagy csuda jók az idegei. Kivár. Teljes nyugalommal szemléli, hogy leplezetlen kíváncsisággal vizsgálatom a satujába fogott fémlapot, amelybe valami rovátkákat vés. Pontosabban ír a vésojével, a gyár nevét látom kikerekedni. Vizsgálom a lapocskát: előrajzolás nélkül vágja a betűket. Egyenletesen, karakteresen, olyanok, mintha nyomtatná őket.

— Más a fát, a követ vési így — álmélgodom.

— Kevesen tudják, hogy a fémet is lehet. Régebb itt sem tudták. Vannak olyan termékek, például egy pumpa, amelyre öntésből kell rávinni a gyár márkajelét. Tehát a zárórészhez készített öntőmodellekbe kell ilyen lap. Pár éve vékony vörösrézdrótból hajtogattuk össze a betűket,

és egyenként a lemezre cineztük, de miközben az öntők ütik, tömörítik a homokot, feszítik az anyagot, a betük néha leválnak.'

— Másnak nem jutott eszébe a vésés ?

— Talán igen, de nem csinálták. Pedig volt itt egy szakmunkás, Erdős János, akitől rengeteget tanultam. A fogások nagy részét ötöle lestem el, aztán igyekeztem továbbfejleszteni. Ha azt mondom, nem volt egyszerű ebbe a vésési szakmába „belebújni“, talán dicsekvőnek gondol, hogy nekem sikerült... Nemcsak vésni, metszeni is lehet a fémeket, amit még kevesebben csinálnak. A metszést nem is volt kitől eltanulnom, magam próbálgattam a fogásokat.

— Amit csinál, nem tartozik a szerszámkészítés rutin-feladatai közé.

— Alig van ilyen munka. Ami vésni meg metszeni való akad, az én munkaidőmet sem tölti ki teljesen. Illetve... kitölthetné, ha nagyon akarnám. Nehezen normázható, nincs rá úgy norma, ahogyan más műveletekre létezik. Csakhogy én nemcsak kézzel, fejjel is szeretek dolgozni, hát keresek még feladatot.

Megnézek még néhány tárgyat Béla munkapadján, s mivel főnöke látja, hogy nyújtom a beszélgetést, beirányítana az irodájába. Elkészönök inkább. Délután folytatjuk egy kávézóban.

— Miért lett szerszámkészítő ?

— Elvégeztem a nyolcadikat, és nyáron szülőfalumban, miközben egyetemista bátyámmal édesapánknak segítettünk a vaskerítés-kovácsolásban, szóba jött a továbbtanulás. Valami szakmára gondoltunk. A városban a szakiskola hirdetőtábláján ki voltak függesztve a szakmák és a helyek száma. Bátyámmal kinéztük a lakatosságot, mert édesapám kovácműhelyéből volt egy kis alap hozzá. Románból és számtanból kellett felvételizni.

— Amiben az otthoni tapasztalat mit sem ért...

— Valóban nem. De bejutottam. A tanulás nem ment valami fényesen, úgy értem, az elmélet. Akkor még nem tudtam jól románul. De évharmad végén jött a praktika. Ki tudtam emelkedni. Ha jól emlékszem, körzőket kellett készítenünk reszelővel, fűrőgéppel — tiszta kézimunkával. Kéz és látás kell ehhez. A munkám olyanra sikeredett, hogy elküldtek az országos concursra....

— Az országos versenyre . . .

— Szóval egy versenyre, Aradra. Országos harmadiknak jöttem ki. Szintén az elmélettel rontottam, máskülönben jobb helyezést érek el. Mégis siker volt, azóta szerettem meg ezt a munkát. Másod- és harmadévben mind jobban belejöttem. Praktikára a gyárba hoztak, de akkor közelről sem volt ilyen komoly cég. Azon a részlegen, ahová kerültem, kórházi ágyakat csináltak. Összehegesztették a vázat, s aztán nekünk, kezdőknek jönni kellett a kalapáccsal, és leverni a cundert . . .

— Micsodát ?

— A cundert. A salakot, amely a hegesztés után a varraton marad. Hát ez nekem nem tetszett ; azt mondtam magamnak : „Rosszul választottál, Béla.“ Ugyanis az iskolából mindenkit abba a műhelybe helyeztek ki, ahol praktikázott. Szétnéztem a gyárban, volna-e olyan munka, amely jobban tetszene. Akkor jártam először szerszám-műhelyben. Láttam, rajzok után dolgoznak, és finom munkát végeznek, amit nem lehet egy napon emlegetni a cund . . ., a salakleveréssel. Valamit ki kellett találnom, hogy ide kerülhessek.

— A szakmai versenyben nyert országos díj nem volt elegendő ahhoz, hogy automatikusan a szerszámkészítőkhöz kerüljön ?

— Szóba sem jött. Ment mindenki oda, ahová a kezdet kezdetén, véletlenszerűen, beosztották praktikára . . . Szóval nem vártam meg a kihelyezést, akkor már késő lett volna bármihez kezdeni. Jelentkeztem, 1973 januárjában, a szerszámkészítők mesterénél, Matuz Tibornál, hogy szeretnék hozzájuk kerülni. Nem akart fogadni, hát kértem, tegyen próbára. Adott egy vizsgamunkát, elég bonyolultat. Cifra konzervnyitó nyelének öntőformáját, kokilláját kellett elkészítenem. Nekiveselkedtem, sikerült. Nézte a mester a formát, nézte, s bólintott. Később megvallotta : biztos volt benne, hogy képtelen leszek megcsinálni. Azért is adott nehéz próbát, hogy ne kelljen kikérnie a másik mestertől. De állta a szavát, s szólt értem. Akkor viszont az iskolai mester, akinek szintén bele kellett egyeznie a cserébe, szegült ellen.

— Mít lehetett tenni ?

— Egy kis furfanghoz folyamodtam. Sárgaságom volt nem sokkal azelőtt, s az orvos javallotta a megterhelő munkától való tartózkodást is. Erre hivatkoztam, ezzel érveltem az iskolai mester előtt, s hatott. Pedig a cunderverés scmmivel sem nehezebb munka, sőt! Ott lógni is lehetett eleget, laza volt a program. Összel, miután végeztünk, Matuz Tibor felvett a nekem fenntartott helyre.

— A kollégák mit szölkáltak ehhez az „ügyeskedéshez“ ?

— Élveztek a dolgot, s hogy nem ítélték el érte, azt abból sejttem, hogy követöm is akadt, Schwartzkopf Sándor, aki azöla átment a helyi iparhoz. Aztán elvittek katonának, s leszerelés után ide kerültem vissza. Egyre finomabb munkákat kaptam — látta a mester, hogy elég jó a kezem —, így aztán eljutottam a véséshez, amely ma a fő munkám.

Ez a helyezkedés, pontosabban a véletlen sodrából való kiemelkedés mutatja : Bálintfi Béla, annak ellenére, hogy nem ő választott pályát, hanem — az otthoni előzmények hatására — a pálya öt, szűkebb szakmáját igenis megválasztotta. Felmérte az esélyeket, s tudatosan döntött. Alig tizenhat évesen . . . Vajon miért nem tanult tovább, az egyetemista báty példája ellenére ?

— Szöba sem jött. Kicsi kölyök voltam, elég nagy közöttünk a korkülönbség, és emlékszem, hogy apánk többször is figyelmeztette bátyámat — aki nyáron a mőhelyben dolgozott, hogy összegyűjtse magának az egyetemi tanulás anyagi fedezetét —, vigyázzon jobban arra, mit hogyan csinál. Velem példálózott, hogy már kölyökként ügyesebb vagyok. Valóban ráállt a kezem a lakatosságra, amely jó szakma. Az érettségi önmagában meg nem elég, azt látta a család.

— És később ?

— Katonaság után beiratkoztam az esti liceumba, 1979-ben leérettségiztem. Hasznos volt, mert akkor nősültem, jól fogott a plusz pénz. Ugyanis érettségivel gyorsabban lehetett a kategória-létrán haladni, engem is feljebb soroltak. Felsőiskolára sohasem gondoltam, pedig nem tanultam nehezen. Nekem elég, ha a munkahelyi feladatokat sikerül jól elvégezniem.

— Volt valami rendkívüli feladata ?

— Igen, több is. Az első az akupunktúrás tű volt. Nem tudom, miért pont engem bíztak meg vele. A régi igazgatónk jött, hogy másnapra török-szakad kell húsz darab a tűből. Végre egy igazi feladat, komoly kihívásnak éreztem. És lehetőség volt igazán felhívni magamra a figyelmet... Leültem otthon, családi ünnep volt éppen, születésnap. Bármit szóltak hozzám, csak bólogattam, mert a tű járt az eszemben. Hogyan lehetne kihegyezni és meghajlítani?... Tanácsot nem volt kitől kérnem, megmondták, nálunk az országban addig senki nem csinált akupunktúrás tűt... Néztam a mintadarabot, forgattam — próbálkoztam... Másnap vihették a húsz tűt. Hogy sikerült, jöttek a további komandák...

— Rendelések...

— Igen, százas, majd ezres tételekben kérték a gyártótól. Készítettem egy szerszámot, hozzá készüléket, automatizáltam a gyártást. A tű meghajlítása kíván nagy figyelmet, a többi nem nehéz. Akkor minden ötletemet elfogadták.

— S mikor nem fogadták el?

— Készítettem egy tesztavágó gépet is. A fésűrendszerét nem csinálták úgy, ahogyan javasoltam. Amikor felkértek...

— Egyszerűen felkérték?! Egy szakmunkást?! Egy új terméket meg kell tervezni, kidolgozni előbb a technológiát. Vagy kapott egy kész dokumentációt, s annak alapján kellett dolgoznia?

— Dokumentáció, projekt nem volt. Azt mondták, utazzam el, nézzem meg a régit, s készítek egy annál jobbat. Azt hiszem, így olcsóbb volt, nem kellett annyi ember, mérnököt, technikust, rajzoló befogni és fizetni... Megnéztem a gépet, és született néhány ötletem, sikerült elég szépen elképzelni az új gépet. Változtattam a vázszerkezeten, esztétikusabbá tettem azzal, hogy más, inox-borítást alkalmaztam a régi helyett, és javasoltam a fésűrendszer megváltoztatását is. Eredetileg a fogakat fémre cineztek, én műanyagba öntöttem volna. Egyszerűbb, kevesebb munkával jár, olcsóbb az alapanyag. Gazdaságosabb megoldást javasoltam. De hát nem voltam ott Iași-ban, amikor az új gépet hitelesítették, hogy elmondjam: a ko-

rábbi árnál ötször kevesebből kihozom a fésűt, s valakinek jobban tetszett a régi megoldás.

— Mennyi pénzt kapott ennek a gépnek a megtervezéséért?

— Mennyit kaphattam volna?! Munkaidőben csináltam, s ez nem találmány, talán még újításnak sem fogadnák el. Ésszerűsítés, azt hiszem, ennek így mondják... Különben van egy újításunk, két kollégával közösen nyújtottuk be. Válasz még nincs rá... Ha végiggondolom, nem is tudom, miért kell ezekkel a papírokkal foglalkozni.

— Mivel nincs tisztában?

— A műszaki kérdésekkel elboldogulunk, a műhelyben látjuk mindennek az okát és az értelmét. De amikor papírra kell vinni, hogy beadjuk találmánynak vagy újításnak, akkor gondolkodom el. Azt mondják, ha előterjesztjük, az haszon nekünk is — személyes elismerés —, a gyárnak is, mert nő a hírneve, jobban megbecsülik. Az ember kínlódik, megvan a megoldás. Még többet küszködik, amíg elkészül a dosszié — s aztán évekig semmi eredmény. Fogalmunk sincs, mi van a javaslatunkkal... 1982-ben készítettünk egy körzöt. A megkövetelt mind nagyobb pontosság eléréséhez nagyon fontos a pontos szerszám, tehát a precíz körző is. Speciális körzőkkel dolgozunk, jó ideig külföldről hozattuk ezeket. Aztán úgy adódott, hogy azzal, ami volt, már nem tudtuk hozni a minőséget, nem lehetett pontosan követni a rajzot. Tenni kellett valamit, változtatni a régin. Terveztem egy új változatot, olyat, amellyel a pontosságot tízszeresen fokozhattuk. Ezzel századnyi precizitás érhető el. Megvolt az elgondolás, azonnal ki akartam próbálni. Szóltam hát a fiúknak, Eszlári András és Czumbill János kollégáknak, akik fúrógépen dolgoznak, hogy csinálják meg ezt és ezt, szükségem van rá. Hát ők meg is csinálták munkaidő után...

— Miért utána? Közben nem lehetett volna?

— Dehogynem. Odamegyek a mesterhez, elmagyarázom, mit szeretnék. Azt is, hogyan képezem el a megoldást, jelen esetben milyen lenne a körző. „Vagy van javaslata, vagy nincs” — így ő. Aztán: a munkások és a gépek be vannak feladatok szerint osztva, hát valamikorra betervezi a nekem szükséges alkatrészek megmunkálását. De bizonyos, hogy nem azonnal, erről szó sem lehet. Pár

nap múlva, vagy pár hét múlva számíthatok az eredményre. Mert rendszerint közbejön valami. És közben nekem is jöhet egy más ötletem, amely már sokkal jobban izgat, mint az, amelyhez segítségért folyamodtam. Így meglehet, éppen én ejtem az ügyet, s akkor tényleg semmi sem lesz belőle. Engem a közmondás — Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra — hajt az ötlet azonnali kipróbálására. Látni akarom az eredményt. Szólok hát a fiúknak, akik barátságból megcsinálják, amit kérek. Így aztán elkészült a körző. Meglátta egy mérnök, jónak találta, javasolta, adjuk be újítási kérelemnek. Megcsináltam tucatszintű papírt, iratot, rajzokat mindenféle nézetből — többet dolgoztam rajta, mint magán a körzőn.

— Ezért nem vállalják egyesek az iratcsomó összeállítását az újítási-találmányi javaslatához ?

— Azért, mert ezt a munkát is meg kell tanulni. Egy mérnök eleve tudja. De van még valami. Aki állandóan javasol, arra felfigyelnek, újítási feladatokat osztanak ki neki, akár érdekli a téma, akár nem. S ha nem tudja megoldani, jön a felelősségre vonás. Amit nem bíztak rám, azért nincs felelősségre vonás. Megcsinálom azt, ami izgat, s ha jó, elégedett vagyok, hisz könnyebb lett a munkánk. A körzőt nem kérte senki. De ha megbíznak, és nem sikerül, akkor egészen más a helyzet. Nem is szólok senkinek, ha dolgozom valamin, mert ha állandóan segítségért loholok, akkor természetesen beírják ilyen tervbe, olyan vállalásba, s akkor már nem úgy dolgozom, ahogy tudok. Akkor sürgetnek, számon kérik.

— A vezetőség ösztönözheti az újítókat, pénzjutalmat is adhat a jó ötlet megvalósítójának.

— Lehet. Én nem kaptam, másról sem tudok. Azt viszont látom, hogy a kollégák nincsenek oda azért a munkásért, aki állandóan ötletekkel rukkol elő. Rájöttem : minden ötlet vita, ellentmondás forrása, hisz valaminek a megtagadása. Láttam, egy mérnök inkább örül a javaslatomnak, hamarabb elfogadja, mint a kolléga. Pedig mindent, fogásokat, tapasztalatot a kollégáktól tanultam-lestem el. Egy mozdulat, egy szó, egy módszer — és elindul valami, beugrik egy ötlet. Ezek megbeszélésében műhelyfőnökömre, Angel Árpád almérnökre mindig számíhattam.

— A munkásnak a rutin ad biztonságot, nem csodálkozhatunk, ha ragaszkodik a megszokotthoz... Végül mi lett a körzővel?

— Fogalmam sincs. A dokumentáció 1983 óta készen van, a gyár egykori újítási felelős mérnöke szerint továbbították. Várjuk a választ.

— Azt a körzőt csak ebben a gyárban használják eredményesen?

— Minden műhelyben elkelne. Persze, ahhoz gyártani kellene. Mi nem gyárthatjuk, nem illik bele a gyár profiljába. Magunknak elkészítjük, ennyi. Gyártania másnak kellene.

Csendben szól, hangjában nyoma sincs türelmellenességnek. Ime egy csöndes előgedetlen, aki családi ünnep alatt akupunktúrás tű készítésén töpreng, aki szerszámokat és gépeket tervez egymaga, mérnöki segítség nélkül. Vajon hány ötlet szunnyad benne? Alighanem érdemes volna kikérdezni, véleményét meghallgatni, ha hallgat, hát provokálni...

— Részt vett újítóknak, feltalálóknak rendezett ülésszakokon, tanácskozásokon, ahol beszámolhatott volna például a körzőről, megismerhette volna mások elképzeléseit?

— Semmi ilyesmire nem küldtek és nem hívtak. Érdekes lehet, mindenesetre. Bár nem hiszem, hogy egy tanácskozáson olyan aprósággal, mint egy új körző, ki lehet állni. Másról kellene beszélni, nagyobb feladatokról.

Értem én: a körző nem úgy „komolytalan“, hogy figyelmet sem érdemel. Kellett, hát Bálintfi Béla elkészítette. Viszont többre törekszik. Ő, a szerszámkészítő, aki napi feladataként fémot vés és metsz — nem áll meg itt. Mi lehet vajon számára az igazi feladat? Vaktában kérdezősködöm terveiről, a családjáról... Beszél hétéves, immár iskolás Brigitta lányáról és az ötesztendő Lehelről. Megemlíti Skodáját: roncsként vette, majdnem semmiért, ma üzembiztos, akár egy új kocsí. Családdal, lakással kapcsolatos elképzeléseket említi. Várnám a nagy nyilvánosságot érdemlő, kihívó műszaki feladatot — semmi. Provokálnom kell:

— Képes volna egy villámzárkészítő gép megtervezésére, kivitelezésére?

Elgondolkodik :

— Talán sikerülne... Ismerni kell a műanyag fizikai jellemzőit : hogyan folyik, hány fokon olvad, miként önthető rá egy anyagcsikra, dermedés után mekkora az alakváltozás. Tudni kell tehát a műanyag-fröccsöntés technológiáját. A többi — a szerszámkészítők műlik, hogy megcsinálja a szerszámot... Úgy hiszem, egy további fázisban a folyamat automatizálható is...

Bálintfi Béla elhalogat, mint aki túl sokat beszélt... Ha már belevágtam, folytatom a kérdezést.

— Képes volna elkészíteni ? — illetlenkedtem.

— Azt hiszem, igen...

— Hiszi, vagy tudja ?

Mosoly villan szája szögletében :

— A tézstavágó gépre volt egy fogadásom. Megnyerem...

*

Csapatbétét a kezemben, figyelmem nem kívánom megsztani. Mérnöklátogatóm nem bírja türelemmel :

— Mi van, megkukultál ?!

— Dehogy... Csak mintha nagyra tartanád mérnöki diplomád.

— Miért ne tartanám nagyra ?! Komoly munka van mögötte, senkinek nem adják ma ingyen az egyetemi diplomát. Tudják ezt a munkások is, elismerik kompetenciánkat, s ez így van rendjén. Mi tudjuk a mi munkánkat, ők meg a magukét.

— S ha egy munkás nemcsak a kezével dolgozik jól, de a fejét is kiválóan használja ? Ha képes elvégezni mérnöki feladatokat, akkor mi van ? Te például kérnél tanácsot egy munkástól ?

Nevetni kezd, mint aki jó viccet hallott. A csapatbétét leteszem, egy jó tanács nekem is elkelne... Meg is kapom a feleségemtől, bár nem éppen szakmait... Folytatom, s mérnök barátom is, akit — mint engem a javításban — nem lehet leállítani :

— Még hogy tanácsot ?! Hová jutnánk akkor ? A véleményét, ha udvariasan előadja, még meghallgatom, de hogy

én kérjek tőle tanácsot? Mármint mérnöki dologban... Akkor már bizzál munkásokra egy egész tervezőintézetet, kutatócsoporttal együtt! Az a csapat nem zavart meg téged egy kicsit?!

— Annyira semmiképpen, hogy elfeledném: az első mérnök kétkezi munkás volt. Melós a szó legigazibb értelmében. Aki már nem csak a kezét használta, hanem a fejét is. Az értelmét. Mert felismerte, hogy másként is lehet.

Ki tervezte az első szerszámokat, például?! Álruhás mérnök, vagy munkás alakította ki őket, csaknem észrevétlenül?!

Mérnököm vállon vereget:

— A teóriában, látom, jó vagy. Csak hát a gyakorlat a veszed. A kezed mintha bejáratlan volna. Csavard már vissza azt a csapatot, hadd lám, milyen szépen csepeg javításod után is... Pedig benned igazán ott a jó melós, csak nem teljesedett ki. Gyakorolj hát tovább...

MEREDEK VÍZI ÚT

A dobrudzsai hepehupák között, pár száz méterre a közút betonsávjától, egy kanyar után egyszerre tűnik elénk az új csatornát építő vállalat központi telepe. Könnyű megbűjnia: az igazgatósági felvonulási épület harminc méter hosszú ha van, s mellette csak egy gépkocsiparkoló meg egy javítóműhely található. A bejáratnál, épp a cég-tábla alatt, férfi figyeli a szeptemberi nap pislákolását: kapusnak nézném, ha volna a telepnek kapuja. Viszont kérés nélkül is eligazít:

— A titkárság balra van, de a főnökök közül senki nincs benn...

A titkárnő rádiótelefonon a főmérnököt meg az igazgatóhelyetteset keresheti, az igazgató a fővárosban tárgyal. A technikának hála, ígéretet kapok, hogy röpké negyedórán belül „munkába vesznek“ engem is, a váratlan szombati látogatót. Addig..., addig egy mérnök gondjaira bízom, aki vaskos füzetet kap elő, s abban lapozgatva adatsorok zuhatagával áraszt el. A legjobb szándékkal pörget kilométereket, összegeket, tonnákat jelentő nagy számokat. A méretek rendkívüliségét viszonyításokkal érzékelteti, a beruházás sokrétű jelentőségét az eljövendő forgalomra vonatkozó tervszámokkal és a járulékos — öntözés, iparvíz-forrás — lehetőségek ecsetelésével világítja meg, az építkezés ritmusának feszítettségét a Duna—Fekete-tenger csatorna elkészülési idejéhez viszonyítva mutatja ki. Mindent megtesz, hogy lenyűgözzön, szemem-szám elátsám ekkora nekigyürkőzés láttán.

Való igaz: ez ilyen, a világ térképeire rákerülő természet-átalakítások renkívüliek, egyedülállóak, felemelőek.

Elég egy pillantást vetni a hetvenöt méteres mészköfál tövénél álló emberparányra ahhoz, hogy csodával határosnak, majdnem lehetetlennek tűnjön a dombvonulatot

kettészelő vízi út humán eredete. A már kész csatornát végighajózó turista, az új Duna-ág építőtelepére vetődő érdeklődő izgalmas élményként éli át a látottakat. A látvány bővületében alig gondolunk a szakemberre, a természetet alakító, a vad erőkkel küzdő egyénre : aki a frissen vágott fal tövében sokkal inkább megretten, mint az emelkedettség érzésével küzd ; aki a markoló harapása nyomán feltörő vízszög láttán nem a természet sokszínűségére gondol, hanem a munka folytathatóságát mérlegeli ; aki tervszámokban és határidőkben jeleníti meg munkája tárgyát, a természetet.

Mekkora tapasztalat birtokában mondható rutintevékenységnek az ilyen természetfalakítás ? Elsajátítható-e ez a munka olyanformán, ahogyan a gyári technológus megy biztosra napi feladatainak a megoldásában ? Ha nemleges válaszra hajlunk, ott a következő kérdés : mit lehet itt tanulni ? Izgalmas sakkpartiként fogható fel e munka, vagy olyan feladatsorként, amelynek komoly elméleti hozadéka van ?

... Gondolataim csapongásának az igazgatóhelyettes megérkezése vet véget.

*

Ahogy védősiskáját leteszi — minden fejfödő öregbit —, szembetűnik Mocanu Dan fiatalsága. Meg is kérdezném azonnal, hogyan kerülhet valaki (szerintem) a harmincas éveinek elején ilyen fontos munkakörbe, de nem illik személyes jellegű kérdésekkel kezdeni.

— Mennyit épít az új csatornából az önök vállalata ?

— A harmincegy és fél kilométeres vízi útból négy és felet meg a Taşaul tavi öt kilométeres leágazást az Országos Ifjúsági Munkatelep brigádosi építik meg, a zsiliprendszerek létrehozása egy másik vállalat feladata, nekünk tehát, a Poarta Albă—Midia Csatornaépítő Vállalatnak mintegy tizennyolc kilométeres szakasz jut. Eddig, 1985 harmadáig elkészültünk az első négy kilométeres szakasszal, a húszas kilométer „magasságában“ egy másik két kilométeres rész is megvan. Az elkövetkezendő hónapokban további öt kilométeres csatornaszakaszt számítunk

befejezni. A földmunkáknak mintegy kétharmadával végeztünk, 55 millió köbméter földet és kőzetet termeltünk ki és szállítottunk el ez ideig.

Le kell jegyeznem még néhány adatot : az új csatorna vízszélessége 50 méter lesz, az első 90 méter. Ezen ugyanis nemzetközi forgalomra alig számítanak, s a hazai szükségletek felmérése ilyen szélességű vízi út építését indokolta. A helyzet változhat valamelyest a jövőben, de a tervek szerint zömmel — hatvan százalékos forgalmi részesedéssel — mészkövet és nemrég feltárt ércet szállítanak majd felfelé a csatornán, lefelé pedig szenet a năvodari-i hőerőműbe. A felfelét, illetve a lefelét akár idézőjelbe is tehetnénk, mert a csatornában állni fog a víz az ovidiu-i és a midiai zsilipek között. A lehető legkevesebb kanyart iktatják be — összesen tizenkettőt —, mert ennek sugarával arányosan nő a csatorna szélessége, hogy a tolószályok biztonságosan elférjenek egymás mellett.

— ... Egy-egy közúti és vasúti híd fog átívelni a csatorna felett Poarta Albánál, Ovidiunál és Năvodari-nál — fejezi be rövid tájékoztatóját Mocanu aligazgató.

*

A terepjáróból valahol a tizenegyedik és tizenkettedik kilométer közötti szakaszon léptünk ki. A csatorna vonalán található legmagasabb helyek egyikén vagyunk, közöttünk és a majdani víziükör közötti szintkülönbség meg lehet hatvan méter. A szemközti part, amely a víz színén úgy ötven méterre lesz, itt több százra, talán háromszázra van. Ha nem látnám az oldalban dolgozó exkavátorokat, a libasorban érkező és távozó billenőszekrényes kocsikat, azt mondanám : tökéletlenül hasította ketté a dombot a természet, és az elválasztás egyenetlenségeit még nem távolította el a mindent elrendező idő. Így viszont azt kérdelem :

— Sok itt még a munka ?

— Igen. Középen már leértünk a csatorna alsó szintjéig, a meder szélesítése van hátra, majd az oldalfalak kialakítása következik. Itt a kőzet nem túl kemény, ezért néhány késznek mondott falrészlet újra munkába kell venni a csuszamlások, omlások miatt. Amott — mutatja : hol —

egy vízer tört fel, ha így hagyjuk, kimossa, elmossa a falat. Itt és az ilyenszerű helyeken a fal nem lehet meredek az omlásveszély miatt, a szélesen nyíló mederfalakat, az oldalakat betonidomok „hálójával“ kötjük meg fel egészen a tetőig. Aztán ki kell még alakítani mindkét oldalon a közutat, ráönteni az aszfaltszőnyeget, hogy elmondhassuk : készen vagyunk. Persze, a közút elkészíthető később is, a csatorna feltöltése után ; a két funkció nem zavarja, hanem kiegészíti egymást.

— Éppen csak felsorolta a feladattípusokat, s bőven volt miről szólnia. Pedig közvélekedés szerint a hidrotechnikai építkezések lényegében földkitermelést és -elszállítást jelentenek.

— Bántóan egyszerűsítő vélemény ez. A csatorna útvonala kompromisszumok eredménye : egyfelől a hajózási optimum imperatívuszait, másfelől a terepviszonyok kínálta lehetőségeket kell figyelembe venni. Hajózási szempontból a legjobb a nyílegyenes vízi út volna. De ki kell kerülni a településeket, a mezőgazdaságnak minél kevesebb kárt, pótlólagos beruházást kell okozni. A csatorna vonalát tehát úgy jelölték ki, hogy ne érintsen jelentős ipari és mezőgazdasági létesítményeket. Inkább egy hegyet szelünk ketté, vagy rávezetjük a csatornát gyűjtőtavakra. Ezek helyett ugyanis a csatornából vehetik majd a vizet az öntözéshez. Itt, ahol a hegy kezdődik, tó volt korábban, a negyedik kilométertől a tizenkettedikig csaknem összefüggő törendszert láthatott még két éve is az erre látogató. Ki kellett szárítani, illetve elvezetni hat millió köbméter vizet. A víz viszonylag könnyen eltávolítható, de utána nem száraz, sima fenék marad, hanem iszapos terep. Ezen kell dolgozni. Elképzelhető, hogy a téli hidegekben mit jelent ilyen helyen földet kitermelni. Rámegy a munkás az exkavátorral a már biztonságosnak gondolt fagyott földre, kiemel három kupával, s amikor a negyediket emelné, érzi, süllyed a gépe.

— Ezt nem lehet előre látni, beszámítani ?

— Általánosságban számolunk ezzel, természetesen. De lehetetlen pontosan bejelölni a lazább földszakaszokat. A szárazság sújtotta Dobrudzsában húsz-huszonöt éve alakították ki a gyűjtőtavak rendszerét az öntözésekhez. Egy

ilyen tó megváltoztatja a környék hidrológiai egyensúlyát, más eloszlású lesz a talajvíz, idővel geológiai változások is beállnak. A lecsapolás fordított folyamatot indít el, s bár elméletileg sok minden előre látható, minden egyes négyzetméternyi terület hidrogeológiai viszonyait nem ismerhetjük. Bele kell vágni, dolgozni, s ha közbejön valami, azonnal beavatkozunk. Többnyire a helyszínen döntjük el, mi a teendő. Az új mederfal kialakítása után még sokáig számítani kell fakadóvizekre, hiszen megváltoztattuk a talajvíz korábbi egyensúlyát, s a víz utat tör magának mindaddig, amíg újabb egyensúlyi, félegyensúlyi állapot ki nem alakul.

— Munkájuk során tehát a talajvíz okozza a legtöbb gondot.

— Váratlan eseményt nemcsak a víz produkálhat. Kicsivel lennebb, a tizenhárom kilométernél a közettel gyűlt meg a bajunk. Dolomitos mészkőréteget találtunk, a legnagyobb, négyes keménységű kőzetet. Ezt exkavátorral kitermelni lehetetlen, robbantani kell. Kisebb vízben exkaválni még lehet, de robbantani semmiképpen, tehát a terepet teljesen ki kellett szárítani.

— Az ilyen döntések nemcsak szakmaiak, jelentősen befolyásolják a munkaszervezést. Mire kell még tekintettel lenni a feladatok ütemezésekor?

— Mások érdekeire. A návodari-i Vegyipari Kombinátot természetesen messze elkerüljük, de a kombinátot kiszolgáló több magasfeszültségű tápvonal és vízvezeték útvonalát meg kellett változtatni. Ezt természetesen tudomásul veszik az érdekeltek, de a munkát úgy és akkor kívánják elvégezni, amikor ez számukra a legkevesebb zavart okozza. Így, bár dolgozhatnánk egy ide két kilométerre eső elég hosszú szakaszon, tekintettel kell lennünk a másik fél érdekeire.

*

Az igazgatóhelyettesi irodában telefonok, rádiótelefon, tórképek, szakmai dokumentációval teli könyvszekrény meghatározta környezetben csaknem valószerűtlenek szavaim :

— Munkájuk lényege tehát a váratlannal való megbirkózás.

Mocanu Dan kivár a válasszal :

— A megállapítás sarkító... de elismerem, nincs messze az igazságtól... Sokféle levékenykedésben van szerepe a váratlannak, kutatók, tanárok, orvosok munkájának lényegi jellemzője. A műszaki értelmiség kevésbé szokott hozzá, a kivitelező mérnök jóformán nem is találkozik vele. Egy technológus akkor igazán jó szakember, ha mindent az utolsó részletig alaposan megtervez és előkészít. Amikor majd nem fölöslegessé teszi önmagát.

— Miközben önöknek állandóan készenlétben kell állniuk, gyorsan kell dönteniük. Meg lehet ezt szokni ?

— Természetesen igen. Kérdés csupán : ki meddig bírja ? Egy hibás döntés nemcsak anyági eszközökben okozhat kárt, de emberek sokaságát sodorhatja veszélybe, amitől lehetetlen eltekinteni. A szellemi igénybevétel mellett jelentős az idegi megterhelés. Innen, ettől az asztaltól nem szabhatom meg, hogy a kitermelendő kőzet hogyan viselkedjen. Sehonnán sem szabhatom meg. Csak valószínűsíthető, többé-kevésbé pontosan felvázolhatom a talaj várható viselkedését, s ennek megfelelően eltervezem a munkát. Aztán pedig résen vagyok, hogy a gyakorlat milyen választ ad a beavatkozónak.

— A váratlan helyzetekből mit lehet tanulni ?

— Ha szakmai tanulságra gondol, akkor csalódást kell okoznom. Sohasem volt helyzetek nem adódnak elő. új tudományos igazsággal nem gazdagodunk itt. Sajátos minden egyes helyzet, meg kell tanulni tehát a gyors és pontos helyzetfelmérést, el kell tudni különíteni a lényegest a mellékestől. Tehát : munkaszervezést lehet itt tanulni. a döntéshozói képességek akarva-akaratlanul esiszólódnak.

— Nagy, rendkívüli feladattal megbirkózni többet jelent, mint naponta ugyanazt a munkafolyamatot előkészíteni és elvégeztetni. Ez elégedettség forrása lehet...

— Való igaz, de a mi munkánkra nincs ráírva a nevünk, ahogyan például egy riporter aláírja cikkét. Az iparban dolgozók közül senki nem mondhatja el magáról, hogy egy termék, egy beruházás sikere kizárólagosan az ő érdeme! Még a feltaláló sem állíthat ilyet, mert bár az ő fejében született meg az új megoldást hasznosító szer-

kezetre vonatkozó elképzelés, a megvalósítás részben vagy egészben mások műve. A mai nagyipar bonyolult szervezetei leveszik a személyes felelősség terhét az egyénről azzal, hogy a feladatokat igen pontosan megosztják. Így viszont a végső siker sem lehet egyetlen emberé. Oszlik tehát a felelősség -- óriási előny ez a mindennapi munkában --, viszont oda a sikerélmény kizárólagossága... Elégedett vagyok, természetesen, ha elkészülünk egy újabb csatornaszakasszal. Jó érzés ezt tudatosítani. Nagy sikerélményről azonban szó sem lehet, munkám elvész a többieké között, bele kell simulnia a tervező-irányító-végrehajtó együttes tevékenységébe. S minél nagyobb a feladat, annál több tényezőt vonnak be a tervezés és irányítás műveletébe.

— Mióta dolgozik a csatornánál? — teszem fel azt a kérdést, amellyel kezdeni szerettem volna a beszélgetést,

— 1984 januárjától, vállalatunk megalakulása óta. Második embernek kerültem ide, a főmérnök után, kinevezéssel. Jöttem, bár csatornaépítéssel kapcsolatos tapasztalatom jóformán nem volt. Tizenegy éve, 1974-ben végeztem a fővárosban, a hidrotechnikán. Bráilai vagyok, természetesen haza, vagy a szülőktől nem túl messzire kívántam kerülni. Akkor beindult a tengeri kikötő nagyarányú fejlesztése, három állást is meghirdettek. Máshol is volt hely (Constantan), így öt jóbarát együtt jött a tenger partjára. Máiglan jóban vagyunk, pedig azóta valamennyien munkahelyet változtattunk. Én előbb Mangaliára kerültem, az ottani kikötőhöz, majd Midiára. A csatorna beömlésénél komoly kikötőt építenek, s a munkát, hogy idejében elkészüljön, már a csatorna építése előtt elkezdték az egykori, jóval szerényebb kikötő bővítésével, modern szállító és rakodóeszközökkel való ellátásával. Az első mólókat Midián egy általam vezetett csoport készítette el. Kótrási munkálatokat is irányítottam. Szerettem azt a munkát, elég sok váratlan esemény tette próbára ügyességünket.

*

Az órára pillantok : háromnegyed egy múlt. Szombat van.

— Ne vegye tolakodásnak : mit csinál ma délután ?

— Nem tudom... Strandolni aligha fogunk az idő miatt, különben sem voltam csak vagy háromszor egész nyáron... A feleségem talán tervez valamit. A ház körüli teendőket ő látja el, övé a beszerzés és a hivatalos ügyek intézése is. Megszokta. Rendszerint csak utólag értesülök, hogy ma ennek volt a határideje, tegnap oda kellett szaladni... Nagyon lefoglal a munkám, úgy is mondhatnám, kisajátít... Gyereünk nincs, feleségemnek így viszonylag több ideje van, és átvállalja a családi terheket.

— Kultúra?

— Szégyellem is mondani, hogy mióta nem jutottam el színházba, koncertre sem járunk. A tévét még nézzük...

Megszólal a telefon, Mocanu Dan valamibe beleegyezik.

— A titkárnő volt. Hívnak a vasúthoz, ugyanis a ki-termelt föld és kőzet elszállítására saját ipari szárnyvonalat akarunk beállítani. Sok millió köbméter földet kell az agigeai kikötőhöz eljuttatni. Valószínűleg, ezzel kapcsolatosan hívnak.

Ezt már állva mondja, elköszön. Fél kettőkor beszélünk a vállalat adminisztratív személyzetét a megyeszékhelyre szállító buszra, az igazgatóhelyettes nincs közöttünk.

CSENDES ÜTKÖZET

— Beszéljek arról, hogyan sikerült egy kócerájt világszínvonalra felhozni.

Fel kell mondanom akkor a fél életemet.

A kihelyezéssel illik kezdenem, ugyanis azóta is lelkiismeret-furdalásom van miatta. Elválasztottam helybeliek elől a habszivaesgyári állást, pedig nem volt szándékomban Timișoarán maradni. Jogos volt, harmadiknak végeztem, de nem mindent illik megtenni, ami jogos... Elit gyárnak számított, tudtam, oda lesz jelentkező helyettem. Tehát elengednek, amikor menni kívánok. Oda helyeztettem magam azért is, mert nem akartam nagy gyárba kerülni, ahol egyike lettem volna a töméredek logaskerekének. Irtó nehéz ott kezdeni, ahol kétszáz mérnök között te vagy az utolsónak érkezett. Már akkor sejtettem, amit ma bizonyossággal tudok: a munka nem keresi meg az embert. Bárhol el lehet csendben éledgéltni, s akkor szépen meghal benned a szakember.

A szivaesgyárban talán tízen voltunk mérnökök, a cég újnak számított, tízéves ha volt akkor. Úgy kezdtem, mint bárki más: körforgással a gyár irodáiban. Aztán elég korán leragadtam a személyzetin. Két hónapja voltam ott, kezétem beleláttni a dolgok menetébe. De nem annyira, hogy én legyek a gyári bíraskodási bizottság elnöke — mert megtettek annak. Aztán részlegre kerültem, jöhettek a szakmai dolgok. Meg akartam ismerni a technológiát, nem volt egyszerű. Kifogtam egy jó leckét.

(A magnó jár, emlékezhetem...)

Fél tucat esztendeje nem láttam. Amióta elke-
rült városunkból. Diákként ismertem meg: tiszteltem műveltségéért, felelősségtudatáért, szabatos-

ságáért. Ezen kvalitásai tették a „Látóhatár“ vitakör első, mindmáig mérceként emlegetett elnökévé.

Oradeán jártomban érdeklődöm felőle. Megütkezve hallom :

— Tarnóczi S. Béla elveszett a köz számára. Van itt szabadgyetem, Ady-kör, elkelve az okos, megfontolt vélemény — őt mindez nem érdekli. Kár. Mj több : furcsa.

Irodalmi köri ülésen futunk össze hónapokkal később — ilyen az élet : poentiroz ! —, s nem állom meg kérdés nélkül :

— Mi van, Béla, bujkálsz az emberek elől ?

— Ha igazán érdekel, gyere ki a borsí útra, a részlegre. Dolgozom — nem bujkálok.).

— Norvég gépsort hoztak a habszivacsgyárba. Eredetileg máshonnan rendeltek, de ez olcsóbb volt, ezt vették meg. Hozzák a norvégek a gépet, jöttek csapatnyian, első alkalommal szállítottak külföldre abból a masinából. Kezdi a szerelést — csak hogy nem fér be a gépsor. Az épületet a másakra tervezték, rövid. Megkurtították a gépet, nem volt nagy dolog — szereltek tovább. Addig, míg valaki rá nem jött, hogy hát ez balos gép, vagyis a jobb oldali falhoz kellene beszerelni, mert balról kezelendő. S nálunk a hely éppen fordítva volt ! Na, le az egészset, új gépet kell hozni. Megjött az új, azt korrózió ellen nem védték rendesen, már szerelés közben javítgatni kellett. Az idő meg telt — nem is lettek meg vele idejében, fél évnél többet dolgoztunk rajta. Később beindult, hallottam . . . Miért volt ez lecke számomra ? Amikor új munkahelyemen nekem kellett gépet rendelnem, odafigyeltem az olyan „apróságokra“ is, hogy mekkora hely kell az új gépnek, balos vagy jobbos. Aztán eleve eldöntendő, hogy ki szereli. Én amondó vagyok, hogy a szállító szereljen, akkor egészen másként áll hozzá. Utóbb ugyanis nem mondhatja, mi felhasználók elszúrunk valamit szerelés közben. Nincs is baj az új gépeinkkel, pedig országos premiért is összehoztunk a mi kis részlegünkön.

Itt aztán nem én vagyok az egyik, a sokadik a rengeteg szakmérnök közül : egyedül vagyok. Mondhatnád, éppen ezt akartam, hogy dolgozhassak kedvemre. Én sem tudom,

mit akartam annak idején — csak jártam állás után, he-
tekig. És hiába. Újsághirdetések alapján semmi, kopogta-
tásos módszerrel szintén. Aztán mit hoz a véletlen, a vo-
naton összefutok egy ismerőssel, pártmunkás az illető, szó
szót követ, s mondja : a Mechanikai és Cserealkatrészgyár
általa keres szakmérnököt a gumirészlegbe. Ott valóban
nem jártam — nem is jutott volna az eszembe. Mondja
még ismerősöm, hogy élethalálharcról van szó, mert a
vállalat nemrég lett helyiipariból országos érdekeltségű,
s állnia kell a versenyt. Na, mondom, ez az én esetem. Je-
lentkeztem az igazgatonál, aki beszélt fejlesztésről, meg
autóipari érdekeltsegről, szép jövőről — tudtam akkor már
ezt-azt, az árnyékos oldalról is, mégis jöttem.

Irodai munkát kaptam, a szakmához alig volt köze,
de csinálni kellett. Kidolgoztam, mármint papírra vettem
egy bizonyos technológiát, amelynek alapján aztán ter-
mékárát számíthattunk. Mert a gyakorlat egészen másként
nézett ki, mint amit én leírtam. Két hónapig bírtam a ket-
tősséget, aztán kezdtem belemászni a dolgokba. Tudtam,
a bírálat csak akkor ér valamit, ha ellenjavaslattal páro-
sítják. Átterveztem hát az egyik legfontosabb termékün-
ket, a vasúti kocsik lökéscsillapítóját. Ugyanis a vasúti
kocsi, ha csupán rugót szerelnek rá, minden lökésre being,
ezt csak gumival kombinált rugós lökéscsillapító haszná-
latával lehet kiiktatni. Volt egy gépünk, a függőleges
fröccsöntő, nem tudták használni, rosszként tartották
nyilván. Ha hagyományos présként használták, valóban
nem produkált sokat — hiába lehet esztergával ceruzát
hegyezni, értelmetlen, abszurd dolog. De mert késsel job-
ban megy a ceruzahegyezés, azért az eszterga még jó le-
het! Hát erre a fröccsöntőre dolgoztam ki az új technoló-
giát. Vagy három hónapig kínlódtunk, kerestük a meg-
oldást. S megtörtént az ismert eset : a műtét sikerült, de
a beteg kimúlt. Mire készen lettünk, nem kellett a termék,
lemondták a további rendeléseket. Most, négy év múltán
jön ismét a vasút, hogy kellene, de erről később . . .

(A Mechanikai és Cserealkatrészgyár műszaki
gumicikket gyártó részlege nem épületes lát-
vány. Korom mindenütt — jó, gumival dolgoznak.
Latyakos az udvar — éppen esős időben jutottam

ki. Balról épületrészt bontanak, minden lépésre téglá- és malterkupacok. Van itt rendetlenség, a javából.

— Nem erre számítottál, ugye? Pedig nagyjából így születik az új, a korszerű a technikában. Leállni nincs mód, termelni kell közben. Aztán a kormot meg a vizet nem lehet kiiktatni — patikát sohasem fogunk tudni ide varázsolni. De a legkorszerűbb gépkocsisorokkal dolgozunk majd, számítógépes receptúrával, az igényesebb termékek mindenkét, minden egyes darabját tesztelni fogjuk — amire hazai viszonylatban nincs példa.

Tudja Béla, mit kell tenni a kíváncsi emberrel: kettős sokkhatásnak kitenni — s már a téma foglya. Belegyalogolok a latyakba, bebújok mindenhová...

Találkozót beszélünk meg későbbre, amikor már több lesz a megvalósított, mint a tervezett újítás.)

— Nekibuzdulásommal bebizonyítottam: másként is lehet dolgozni. Mert végül is nem volt világot rengető az újításom. Csak a hozzáállásunk különbözött: én azt vallottam, hogy meg kell találni a létező megoldást; elődeim viszont azt, hogy nincs megoldás, mert nem hibáztak rá egyből. Az is igaz, hogy előttem vegyész nem dolgozott itt, volt viszont — a helyi ipar hagyományainak megfelelően — geológus, leszerelt katonatiszt meg gépészmérnök. Nem csoda, ha eltemették a feladatot. Amely, melleleg, az igényesebbek közül való: gumit kell két fémlemez közé vulkanizálni úgy, hogy a lemezek ne váljanak le. Előkezelés, megfelelő gumiösszetétel, szigorú technológia — ennyi a titka. Amikor belefogtam, azt is tudtam: az első terméket nekem személyesen kell elkészítenem. Ha másra bízom, elszúrhatja. Nem feltétlenül rosszakaratból — inkább feületességből, érdektelenségből, véletlenül. A munkás számára tét nélküli a vállalkozás, számomra szakmai presztízs kérdése. Szóval sikerült a dolog, legyártottunk vagy százötven kísérleti darabot...

Nyakig belemerültem a szakmába.

A vegyész is annyit tud a gumigyártásról, mint a gépész a hegesztésről: általánosságokat. Keményen kellett tanulnom. Állandóan szakirodalmat bújtam, jegyzeteltem. Be kellett hozni a többiek tapasztalatát, akik mégiscsak tudtak gumit csinálni, míg nekem ezzel szemben csak a nagyotakarásom volt meg. Olykor kapásból jobb megoldással rukkoltak ki, mint én a könyvekből gyűjtött tudományom alapján. És ennek ellenére sem hagyhattam, hogy az ő tapasztalatuk legyen a döntő tényező. Mert a kisiparos, akinek a szemlélete meghatározza a munkával kapcsolatos magatartását, hagyományörző. Azt viszi tovább, aszerint dolgozik, amit hajdanában mesterétől megtanult. Újításra képtelen, mert nem szorította rá az élet a folyamatos átállásra. Az új ellenzése tehát nem rosszindulatból fakad nála, hanem alkati meghatározottságú. Még most is elleneznek minden újítást, s mire észreveszik, átrendezek mindent körülöttük. Vén róka vagyok immár, bármit elérék velük... Akkor még tanultam keményen. Havonta kétszer, háromszor a fővárosba utaztam, a Központi Dokumentációs Intézetbe. Hordtam haza az engem érdeklő anyagot, fénymásolva, kijegyzetelve. A gyárba is megrendeltem szaklapokat, könyveket vásároltattam — ezzel nem volt gond, a dokumentarista évek óta járatott néhány igen jó lapot. Csak naprakész ismeretekkel, a legfrissebb szakmai információk birtokában vághattam bele a nagy munkába: a részleg átszervezésébe. Mert ezt tudatosan vállaltam, nem észrevétlenül sodródtam bele. Fontos, de nem szakmai célom volt ezzel.

(Nyárutón már rend van az udvaron, az építők elvonultak, egészen más a környezet. Tarnóczy mérnök az új irodák egyikében magvaráz, intézkedik, utóbb gyűlés — itt lehetetlen beszélgetni...)

Tömbházlakásában is szótneznők — Éva aszszony így invitál:

— Nézd csak, nézd, hogy semmivel sem haladunk. Festés nincs, szerelőre vár a fürdő, a háló nincs megcsinálva... Érdemes megbámulni!

Beülök egy karosszékekbe, Béla szintén. Alig kezdünk el beszélgetni, Éva kávét hoz, mellénk telepedik. Figyel, s olykor figyelmezteti férjét:

azt a dolgot el ne felejtse, lényeges. Szeme csillogásán látni, együtt pendül férjével. A MŰ — egy részleg talpra állítása — egyetértésével, pszichés részvételével készült.)

— A feleségemet akartam behozni a városba. Mert vcle is ugyanaz volt a mese : fél tuat helyet hiába kilincseltem végig. Be kellett bizonyítanom az igazgatónak, hogy márpedig ezen a részlegen nélkülem nem boldogulnak. Fél éve dolgoztam itt, amikor ez felötlött bennem. Meglehetősen merész, már-már vad elképzelés volt, tudom, de a családi helyzet indukálta. Elkezdtem újítani, elég agresszíven. Tudni kell, hogy a technikában nincs egyetlen üdvözítő eljárás. Kettő-három is megfelelő, majdnem egyenértékű, s azzal jutsz győzelemre, amelyikkel akarsz — ha elég erősen akarod. Sok feladatot vállaltam, olyasmit főleg, amit mások nem mertek megcsinálni. Később már rám hagytak mindent, mert látták, ha jönnek egy ötlettel, előhúzzok egy másikat, s addig csavaram, hogy az enyém legyen a végső szó.

Új szerszámokat kellett tervezni, ez volt a legfontosabb. Teljesen új feladat volt számomra, meg kellett tanulnom. Lám, nem volt igazuk az egyetemen azoknak, akik morogtak : minek vegyészeknek vasmegmunkálást tanítani. Az elméleti alap mellé talán megvan az ilyen munkához az ügyességem is — a többi odafigyelés kérdése. A szerszámkészítő kollégák rendesek voltak, mindig segítettek — az ő köreiket nem zavartam. És a szerszámkészítő munkásokat is mindig megkérdeztem : jól van-e minden, vagy tévedtem valamiben? Én vegyész vagyok — csak az elv fontos nekem, a gyakorlati kérdésekben jól fog a tanács. És bizony sokszor jöttek kiváló ötletekkel.

Befutottak a szerszámok, következett a beruházás. Amikor elkezdtem, nélkülözhetetlen lettem, behozathattam a feleségemet.

Abban az időben tíz-tizenkét órát dolgoztunk minden egyes nap : nyolcat bent, a többit itthon. Nem volt kivel megtanácskozni a dolgokat, minden egyes szakmai kérdésnek utána kellett nézmem a szakirodalomban : tényleg jó, amit tervezek, amit tenni akarok? Hogy aztán másnap

kiállhassak, védhessem álláspontomat. Nagyon nehéz volt, idegileg kikészültem. Akkor döbbsentem rá, mennyire terhes, ha az ember magára van utalva, ha nincs kitől tanácsot kérnie, s közben nagy pénzbefektetések, emberek sorsát meghatározó döntést kell előkészítenie. A részlegben dolgozók szakmai szintjét meghaladtam, kérdéseimre rendre vállrándítás, vagy „nem értek hozzá“ volt a válasz. Nem rosszindulatból, hanem mert valóban így volt. Csakhogy sok minden az én tudásszintemet is meghaladta.

Magánemberként igyekeztem a legudvariasabb, a legbarátságosabb lenni, mert ha kiközösítenek, nincs az a mód, amellyel célt érhetek.

(Emlékezzünk : államvizsga előtt, amikor professzornád laborjából eltűnt holmi szilikongumi, s alaptalanul rajtad kérte számon, nem taktikáztál, dehogy. Te mondtad : lett volna honnan kérned, visszatenned, s akkor előre elkönyvelheted a tízest a dolgozatodra. Így viszont másra kellett számítanod : a professzornő hetest javasolt neked, az eminens diáknak. Ám olyan bravúrosan mutattad be és védted meg dolgozatodat, olyan sokat nyomott a latban az általad előállított késztermék, az öntőgyanta, hogy tízest kaptál a bizottságtól. Teljesen rendkívüli módon három jeggyel nagyobbat a javasoltnál . . .)

— A beruházás dokumentációját korábban a könyvtárosunk, egy idős gépészmérnök készítette el — dilettáns módon. Ráadásul minden gépet nyugati importból kívánt beszerezni. Igazgatói megbizással átdolgoztam az egészet. Más géppark, egyszerűbb technológia. Annyi mindenben kellett változtatni, hogy nem mertem egyedül vállalni. Kértem : a végső tervet készítse el az ágazati tervezőintézet. De olyan adatokat kértek tőlem, hogy minden kérdésben lefedték magukat. A felelősség csak rajtam maradt. Kár volt tőlük megrendelni, kifizetni. A beruházás elhúzódtott, abba a ritkán előálló helyzetbe kerültem, hogy én vehettem át a kész munkát. Megehettem a főztömet.

Közben ugyanis kineveztek a részleg vezetőjének.

Láthattam : hiba is akadt, bőven. Főleg azért, mert készpénznek vettem a gépek prospektusi adatait. A gyártó által megadott paraméterek az eszményi maximumot jelentik, általában kevesebbel kell számolni. De óriási előny volt : senki sem szaladt az igazgatóhoz azzal, hogy rosszul végezték a beruházást, és ezért akadoznak a dolgok.

Még kinevezésem előtt volt egy éles hangú párbeszédünk a főmesterrel, aki egykor a részleg főnöke is volt. Érti a dolgát, tudja, amit itt megtanulhatott. És kitűnően bánik az emberekkel. Exportra menő jéghokikorongokat kellett világbajnoksági emblémával felülpecsételni. Nem tartották be az előírt technológiát. Szóltam. Erre a mester elmagyarázta : úgy is lehet, ahogyan ő csinálja. Bebizonyítottam, hogy az a jobb, amit én akarok. Összementünk. Rá pár napra kineveztek részlegvezetőnek. A főmester szabadságot vett ki, majd betegszabadságot, és hosszabította is, vagy három hónapig felénk sem jött. Pedig nagyon vártam a visszatértét, nélküle nem boldogulhattam. Amikor végre beállított, tisztáztuk, hogy engem a szabványok érdekelnek, s a törvényes kereteken belül azt teszi, amit jónak lát. Mivel nem kutattam utána, szabad kezet kapott. Megbékéltünk. Elődöm elvégezhetetlen feladatokat vállalt fel, le nem gyártott termékeket előre lejelentett. A tervet pedig lehetetlen volt teljesíteni. Jelenem kellett az igazgatónak . . . Veszekedések, kiújult a gyomorfekélyem . . . A fő baj az volt, hogy két fő termékre építették a tervet. Az egyikre nem jött be rendelés. Átalakítottunk a termékstruktúrát, hat hónap alatt fél tucat új termék gyártását kezdtük el. 1983 elején kezdtek rendbe jönni a dolgok. Felszabadultam a nyomás alól, a távlattal is foglalkozhattam : olcsóbb alapanyagok bevezetése, a hulladék másodlagos hasznosítása, vagyis a teljes körforgás kialakítása — micsoda izgalmas feladatok !

Egy gumigyárban elég sok öntési sorja gyűl össze, amely aktív töltőanyagként visszavihető a gumiba. Beszereztük hozzá a gépeket. Persze, energiát igényel ez is, de ha a hulladék többet ér, mint amennyibe a nyersanyag megmunkálására fordított energia kerül, akkor csinálni kell. Igaz, másfelől az energiakeret szorít, vagyis annyit

fejleszthetnek, amennyi energiát valamilyen módon sikerült megtakarítanom. Aztán a számítógépes adatfeldolgozás. Francia lapban olvastam róla . . .

(Másk, diákkorából való emlék : egyik tanára lengyel szaklapban talált őt érdeklő cikket. A hallgatók közül senki nem tudott lengyelül, a fordításra nem akadt vállalkozó. Béla megelégedte a hosszúra nyúló kényelmetlen csendet, jelentkezett.

— Szótárral valahogy elboldogultam. A legfontosabb : a *kell* előtt nincs pardon ! . . . Franciául és oroszul tanultam annyit a liceumban, hogy a szakszövegeket megértem. Az egyetemen angolt tanultam, s nemrég vizsgáztam németből . . .)

— A gumiba 20—25 komponens kerül : gumifajták, korom, kréta, mindenféle vegyszerek. Arányuk határozza meg a tulajdonságokat: mennyit nyúlik, hogyan kopik. Ha növelem, mondjuk, a korom részarányát, egyik adott pontig javul bizonyos tulajdonság, utána már csak az ára nő a guminak, jobb nem lesz tőle. Tudni kell, hol az optimum határa. Fell kell rajzolni a görbét. Egy recept egy-két komponensénél végig lehet játszani a lehetségsorozatot, de ötven recept esetében kipróbálni az összes kombinációs lehetőséget iszonyú munka volna. Elvégezhetetlen. Számítógéppel viszont sima ügy. Kértem hát egy mikroszámítógépet. Ekkor már jól ment a részleg, vállalni mertük az igazgató előtt : 1985-re országos szinten fogunk termelni, termékeinkkel a hazai piacon bárkivel felvesszük a versenyt. Aláírta a rendelést, és a fővállalatnál is beleegyeztek. Ugyanis 1,5 millió lejjel számolva — akkor az Independent 102-re gondoltam — másfél év alatti biztos megtérülést garantáltam. Ha a minimális hasznot vesszük, egy banit kilónként, amelynél biztosan több lesz, akkor is kivan egy év alatt a millió lej. És ez tiszta megtakarítás : nyersanyagban és nem késztermékben jelentkezik ! Számunkra a nyersanyag a döntően fontos. Speciális számítógépet kértem, amely jó lesz a laborban — adattárolásra, rendszerre . . .

A számítógépből más előnyre is számítok. Ma nagy a versengés a piacon. Hagyománnyal rendelkező, gumira sza-

kosodott nagyvállalatokkal szemben kell talpon maradnunk. A harc egyre élesebb, nemcsak külföldön, itthon is. A megrendelő ahhoz fordul, aki nemcsak időre vállalja a jó áru szállítását, de — mondjuk — vállalja minden egyes darab tesztelését is. Termékeinknek 40—50 százalékát teszteljük jelenleg, s el akarunk jutni a teljes körű kipróbálásig. Beszéltem már a vasúti kocsik lökéscsillapítóiról. Akkor újraterveztem a technológiát — s mire elindult a gyártás, már nem kellett. Most megint kell, s bizony onnan fog venni a megrendelő, ahol biztosítják a nemzetközi szabványok előírásainak a betartását. Mi megtettük az első lépést. Lökéscsillapítóink energia-elnyelő tulajdonságait csak statikusan tudjuk mérni. Nincs más berendezés nálunk. Kinéztük hát a szakirodalomból, mit kell tudnia egy ilyen berendezésnek, elkészítettem a témavázlatot, s megrendeltük a tervet két szakintézet tervezőitől. Pár millióról lenne szó. Lassabban térül meg, mint a számítógép, de az erkölcsi tőke kamatozik; egyre több vásárlónk lesz. Például a 110 tonnás óriás-billenőkocsik rugózata nem lehet akármilyen, oda csak tesztelt csillapítókat szabad beszerelni.

A gyár beruházási pénzeinek jó részét bizony mi kapjuk. Van is emiatt konfliktus, főleg, hogy a vezetőség „femes“, ez a fő profil. Mi csak mellettük létezzünk. Mégis elég könnyen kapunk pénzt. Ennek több oka van. A döntő az, hogy mi sokkal nagyobb termelékenységgel dolgozunk, s ha nálunk ruháznak be, akkor rövidebb idő alatt térül meg az összeg. Csak legyen megrendelőnk. És lesz! Még van ötletem. A fém-gumitermékek igényesek, a gumi tapadása oldható meg nehezen. Ezt mi egy speciális, nyugatról hozott ragasztóval végezzük. Most készítünk elő egy másik technológiát, nem új, csak jó ideje nem használják nálunk.

Minden változóban... Beszereltünk egy függőleges fröccsöntőgépet. Kész volt, jelentettük, de már másnapról tervet szabtak ki rá. A gép viszont még nem volt bejáratva, a munkás nem ismerte a kezelését. Altatni kellett a dolgot, többször jelentettem, hogy javítjuk. Mert hát a betanítás nem ment simán, és a gépet nem szabad egyből leterhelni. A gépkezelő kérdését úgy oldottam meg, hogy

felvettük az egyik legjobb lakatosunk feleségét, betanítottuk; s odatettük melléje a férjét karbantartónak. Így már vigyáz a gépre — illetve a felesége és a család pénzére. Az országban van még néhány ilyen gép, próbálkoztak velük, nem tudják munkára fogni.

A részleg felfutása furcsa eset... Egyrészt a kor törvényszerűsége, a fejlesztési programok következménye. Másrészt meg kellett küzdeni azért, hogy a tendenciák érvényesülhessenek. Napról napra éreztük: nem mindegy, hogy ez az ütközet miként dől el. Csöndes, békés csatázás volt, de harc a javából...

Az újabb távlatok pedig újabb lépésekre köteleznek.

(Odalépek egy munkáshoz :

— Milyen ember a mérnök ?

— Furfangos, kérem.

— ?

— Hoz egy új szerszámot, mert mindig kitalál valamit, ki kell próbálni, jó-e, lehet-e vele dolgozni. Ha ideadja nekem, gondolom magamban, megtréfálok, megbizonyítom, hogy nem megy. Mert minek az a sok változtatás, kérem ! De ő nem, odaáll maga, kipróbálja, hát működik. S így csinál mindig. Most már nem is merjük azt mondani valamire, hogy nem megy. Jön, s megmutatja, hogy mégis megy — neki, aki nem is munkás...)

— Kissé vacakol az egészségem. Nagy az idegi terhelés. Régi és új harcában nem adják ingyért a győzelmet. Sportolókról szokás mondani : akkor hagyják abba, amikor a csúcson vannak. Néha arra gondolok, talán nemcsak a sportra érvényes ez...

De lehet, hogy a számítógép és a tesztelés után másba fogok. Ötlet, lehetőség mindig kínálkozik. Olyan ez, mint a láncreakció...

KETTŐS SZÓLO

Tirgu Secuiesc, 1984 vége.

A város legutolsó lakása. A saroktömb előtti úton túl — mező. Jobbra, a műútig, s míg a szem ellát — szántófeld. A lakás a negyedik emeleten van — felfelé sincs tovább.

Az ötszögletű szoba valójában nem nagy, de annak tűnik. Könyvtár-térelválasztó mögött a dolgozó, ezen az oldalon a háló, s a kihegyesedő sarokban az ülőgarnitúra, a nappali. Ebben a könyvek uralta, mégis tágas, nem modernkedő, de lényegét tekintve korszerű életterben — számomra — kibontakozó történet — balettszerű. A vegyész Dakó Éva és a fizikatanár férj, Égető Albert nem annyira együtt, mint egymásért „táncolnak“, a koreográfia közös pontjai csak arra valók, hogy mindketten újult lendülettel röppenjenek pályájukon tovább.

— Tanárként kezdtem én is, szakliciben. Mit mondjak erről? Nehéz volt. Hogy ki miatt — bajos azt kielemezni. A gyerekekre nem illik panaszkodni, őket, bizonyos fokig, gyurmának kell tekinteni, akiket minden tanárember saját egyénisége, képességei és a közegben megnyilvánuló értékorientációk szerint alakít. Ha a közösségi elvárásoknak többé-kevésbé megfelelően jár el a tanár, akkor sajnos gyakran szembekerül szakmai hitvallásával, erkölcsi elveivel. Sokan, nagyon sokan valami szükséges rossznak tekintik a liceumi első fokozatot, a társadalmi szükség-szerűség és a családi tervezés nem találkozik. Ilyen esetekben a tanár kerül kényes helyzetbe, rá hárul, illetve hárulna a két vonulat összebékítésének a feladata. Csak bírja érvekkel, idegekkel... Szóval három éven át tanítottam, letettem a véglegesítő vizsgát — miközben végig a kutatás vonzott. Nyolcadikos koromtól a kutatókémia volt a vágyam. Ezért jelentkeztem, még a véglegesítő előtt,

doktorátusra. Abban bízom, hogy ha közben egy tudományos témán dolgozom, könnyebb lesz a tanárkodás is. A hiányzó sikert a kutatásban elérendőkkel szerettem volna kompenzálni...

— Mondd már ki, hogy sírtál is, eleget. Sikertelenség, tehetetlenség, méreg, fölöslegesség érzése — minden közrejátszott. Talán az is, hogy soha nem vonzott a tanári pálya. Én úgy mentem a fizika szakra, hogy iskolába kívántam visszakerülni. A mi évfolyamunk volt az első, 1973-ban, amely az új kihelyezési törvény szerint kötelezően gyárakba, iskolákba került ki. Senki sem mehetett egyből a kutatásba vagy egyetemi tanszékre. Ha nincs ez a kikötés, bekerülhettem volna a jó hírű Izotópiintézetbe (Cluj-Napoca), s talán ott is maradok. Így Cugirra helyeztek, az iparba. Elkéreztem, s szerencsére elengedtek. Szülővárosomhoz (Sfintu Gheorghe) legközelebb Baraolton került állás. Végül aztán mégis hazakerültem: a lánylicibe, pardon, a Filológia-történelem Liceumban kaptam katedrát. Régi, hagyományos iskola, szigorú tanári karral, érdemes volt ráhajtani. Sok mindenbe belefogtam: rádióamatőrkedés, fotózás, természetjárás... Vitt a lendület. Aztán a következő tanév megkezdésekor odaszól az igazgató — olyan hanghordozással, mintha azt mondaná: kiszűtött a nap —: „Már nem tanítasz nálunk.“ Hogy ezt tiszta véletlenül nem közölték velem korábban! Nem érdeklődhettem idejében más álláslehetőség után. Végül a Gépipari Szakliceumban jött össze egy katedra. Volt iskolatárs az igazgató, örömmel mentem. Tervek, ilyen kör, olyan tevékenység — de onnan is mennem kellett. 1979-ben megesküdtünk, s Évának volt biztos állása, nekem nem, én mozdultam. Idejöttem a Gépipari Szakliceumba. Végleges katedrát kaptam... Gyárban nem dolgoznék, pedig a felelősség kisebb volna, méréseket kellene végezni, egy kis rutinnal könnyen mennének a dolgok. Könnyen és unalmasan. Nap mint nap ugyanazokat a vizsgálatokat csinálni — semmi változatosság. A tanítás mindig más, ugyanazt a tananyagot százféléleképpen lehet leadni. És kell is, mert minden osztály másképpen reagál. Sőt: ugyanaz az osztály lehet ma érdeklődő, holnap meg keményen fásult.

Na lám, sikerül-e kimozdítani őket ebből az állapotból? !
Míg egy gyári laborban tizenkétezeregyedszerre is pontosan ugyanúgy kell lefolytatni a mérést...

— Azért túlozni éppen nem kell, ott is változnak a dolgok. Te magad kell légy a változások elindítója és végrehajtója. A személytelen anyaggal dolgozó szerintem sokkal inkább saját képességeire hagyatkozhat, kevesebb szubjektív tényezővel kell számolnia. Még tanítottam, de már érdeklődtem a Keményítőgyárban, mit lehetne ott csinálni. Milyen a labor felszereltsége, mivel dolgoznak? Megtűrnének-e maguk mellett egy idegent? Ebből annyi volt világos az akkori igazgatónő számára, hogy van itt valaki, akit érdekel a kutatás. Diákkoromban is végig dolgoztam valamin. Dr. Várhelyi Csaba adjunktus már másodéves koromban befogott, később végig biztatott. Kissé őerte fogtam bele a doktorátusba. Ha tanár maradok, első fokozatot ért volna, itt, a gyári kutatócsoportban anyagi előnyre nem számíthatok általa. Talán lesz egy jó pontom — ennyi az egész. Szóval 1978-ban sikerült megindítani a Keményítőgyár mellett egy, a fővárosi Élelmiszervegyészeti Kutatóintézetnek alárendelt három fős kutatócsoportot. Azért került ide is egy ilyen csoport, mert nálunk talán a legjobb keményítő készül az országban. Megkérdeztek, volna-e kedvem beállni keményítősnak. Akkor annyit tudtam a keményítőről, amennyit bármelyik háziasszony: ruhát lehet vele keményíteni. Az egyetemen nem érdekelt közelebről, s az a pár soros szöveg, amelyet már nem is tudom, melyik kollégiumon tanultunk róla, kiesett az emlékezetemből. Beleugrottam a témába, csakhogy kutathassak. Bár egy diákkori témával jelentkeztem a doktorátusra, menet közben változtattunk: a keményítő előállításával és vizsgálatával lett kapcsolatos. A szakvizsgák után két referátumot kellett készítenem, s miközben szakkönyvekből, folyóiratokból jegyzeteltem, rádöbentem, mekkora irodalma van a kérdéskörnek.

— Azért jobban is mehetne a doktorátus. Egy ideje alig léptél előre, csak topogsz egy helyen. Akárcsak én... Amikor a lánylicibe kerültem, lehetőség nyílt arra, hogy rádióamatőrködjem. Elküldtek a fővárosba, a Félvezetőgyárba,

hogyan hozzak valami alkatrészeket, amelyekkel dolgozhatnánk. Akkor úgy volt, hogy a kiselejtezett félvezető elemeket odaadták az értük jelentkezőknek. Ugyanis egy-egy nagyobb sorozatnak nem ellenőrizték le minden egyes darabját, s ha a szűrőpróba bizonyos aránynál rosszabbra sikeredett, kiselejtezték az egész sorozatot. Viszont kizárt dolog, hogy a teljes sorozat selejt legyen. Na, ilyesből kaptam három tévedoboznyit. Három bőröndnyit! Nem is tudtam mind hazahozni, majd a felét otthagytam egy ismerősnél... Belekezdünk a munkába, egy év alatt sikerült néhány gyerek érdeklődését felkelteni, apróbb dolgokat építeni. De hát a következő évben kezdhettem előről, a szakliciben. Itt is szerencsém volt, kaptam 4 000 lej, vegyek rá alkatrészeket. Akkorra ugyanis már nem adták ingyért a kiselejtezett alkatrészeket. De sikerrel jártam, s az elkövetkezőkre gondolva címet váltottunk egy gyári szakival, hogy majd tartjuk a kapcsolatot. Ő közli velem, mi található, én jelzem, mire volna sürgősen szükség... A folytatás elmaradt. Itt bele sem fogtam a rádióamatőr-kódésbe, nem sikerült megteremteni hozzá a feltételeket. Nincs hagyománya, ugyanakkor pénz is kell hozzá. Itthon csináltam ezt-azt: elektronikus kapcsolót, antennaerősítőt, de ez kevés, túl kevés.

— Az elektronikus kapcsolót nem házi használatra csináltad, nyugodtan megjegyezheted, hanem a feszültség és az áramerősség közötti fáziseltolódás képernyőn való szemléltetésére. S beszélhetnél a fotózásról is!... Jó, jó, magamról fogok szólni, csak emlékeztettek... Szóval a keményítő glükóz-molekulákból álló poliszacharid. Jellemző rá, hogy hideg vízben nem oldódik, forróban erősen megduzzad és kolloid oldatot ad, amely lehűtés során gellé dermedve csirizt képez. A keményítő kémiai szerkezete miatt természetes formájában korlátozottan használható fel, de átalakítva értékes anyaga a papír-, a textil-, a gyógyszer- és egyéb iparágaknak. Lebontásával nyerhető keményítőszörp, keményítőcukor (krumplicukor), kristályos dextróz. Az utóbbiból kapják a diabetikusok számára a szacharint, de alapanyaga lehet olyan édesipari termékeknek is, mint csokoládék, cukorkák, fagyaltok, rágógumik.

A sütőiparban lisztjavítóként használják. Nemcsak érdekes vegyület a keményítő, de értékes is. Azért főleg, mert egy másik, hozzá hasonlítható anyag: a cellulóz — szintén glükóz-molekulákból áll, más kötéselrendezésben — nem termelhető újra évente. Bizony sok-sok esztendő t kell várni, amíg a fa, vagy akár a nád kitermelhető nagyságúra nő. Az idén elültetett burgonya, kukorica viszont még az idén keményítőforrást jelent.

— Olyan izgalmas ez az egész, hogy mindig élvezettel hallgatom. S Éva szívesen beszél róla. A tézisének kellene ilyen lendülettel dolgoznia, s nem a mi csillagászunk érdekeben ügyeskednie. Jó, jó, téged is érdekel, hogyan haladunk... Hát lassacskán. Az ötlet nem olyan régi, akkor mozdultunk, amikor láttuk, vagyunk néhányan, akiket komolyan érdekel a dolog. Már mint Eötvös Barna fizikatanár kollégámat és Köblös Árpád mérnök barátunkat. Mindkettőjüknek van saját műszere. A Barnaé mintegy 150-szeres nagyítású távcső, a lencsét kapta, a műszert maga állította össze. Az Árpáti műszere még nincs itt, otthon van a szüleinél. Szóval van egy távcső, lesz még egy, s talán építünk is majd — mindenesetre meg lehetne mutatni, gondoltuk, néhány dolgot az érdeklődőknek. A városi kultúrház tetejéről végezhetjük a megfigyeléseket, s szerencsére az illetékesek nem zárkoznak el a csillagászati kör megindítása előtt. Vetített képes előadásokat lehet tartani; a Halley-üstökös nagy szenzáció csillagász berkeiben, erről is szó lesz; űrkutatás napi hírei megannyi aprópót kínálnak — van miről beszélni. Az érdeklődés mértékét jellemzi, hogy az őszi részleges holdfogyatkozásra félszáz gyerek és felnőtt jött el, és órákon át volt képes fenn toporogni a tetőn. Pedig a hold alig akart fogyatkozni, a látvány nem volt a legsodálatosabb. Sok mindent meg lehet ilyen alkalmakkor mutatni a gyerekeknek, ami egészen más, mint ha az osztályban mesélek az égitestekről.

— Mielőtt még Berci figyelmeztetne rá, hadd szóljak magamtól a Forexről. Ez egy módosított keményítő, vagyis olyan származék, amelynek bizonyos tulajdonságait fizikai és kémiai módszerekkel megváltoztattuk. A Forexnél a

duzzadóképeséget : vagyis már hideg vízben megduzzad. Az olajkutaknál szükséges egy kitörésgátló anyag használata, amely állandó nyomást biztosít lenn a munkatérben, s olykor hűt is. Nemrég még külföldről szerezte be ezt az anyagot a kőolajipar, ami valutáris gondokat okozott. Aztán sikerült fából előállítani a karboximetilcellulózt erre a célra, de a fa regenerálódási ideje, mint köztudott, nagyon hosszú. Megpróbáltunk hát itt, a kis kollektívában megbírkózni a feladattal. A technológiát Ráduly Lajos kollégánk dolgozta ki, s sikerült elkészíteni a terméket is. A gépet a megyeszékhelyen készítették el, vagyis a siker teljes egészében szűkebb pátriánkat illeti. A Forex-1 helyettesíteni képes mind az importból származó adalékanyagot, mind a karboximetilcellulózt, amelynél kétszer olcsóbban hoztuk ki. Ha extruderünk — ez a gép neve, olyan, mint egy „húsörlö“ — finomabban örölné, akkor Forex helyett puddingport is gyárthatnánk egyazon technológia alapján. De persze, van ennél fontosabb dolgunk is : a Forex-2, amelyet mélyfúrásoknál használnak.

— Mind igaz és szép, amit eddig mondtál, éppen csak a lényegét kerülgeted. Hogy van valami, amit összekapcsolhatsz a doktorátussal, s ez a te külön szerencséd. A Hétben találtunk egy érdekes híradást arról, hogy keményítőből jó minőségű, ugyanakkor kevésbé káros hatású mosószer gyártható, mint foszfátokból. Ugyanis a tavakba és folyóvizekbe jutó foszfátok gyors növekedésre készítik ezek algaállományát, miáltal csökken az oxigéntartalom, és a kisebb élőlények és halak elpusztulnak. De keményítőből, azon híradás szerint, olyan detergens készíthető, amelynek teljes a biodegradibilitása, tehát tökéletesen oldódik. Utóhatása nincs. Ezzel a kérdéssel nálunk, tudtunkkal, még nem foglalkoznak. Éva a cikk olvasása után természetesen szaklapok után nézett, sikerült felhajtania idevágó irodalmat, és bizonyos szabadalmi anyagot is kapott. Az induláshoz éppen elég ennyi — gondolom én. Csakhogy nagyobb lendület, több önbizalom kellene hozzá. Ott vannak a hazai mosószergyárak, bármelyikbe elmehet, nem hinném, hogy volna szakember, aki elutasítaná. Azért mind mondom, mert az ilyen témákra többen rástartolhat-

nak, benne van a szakma „levegőjében“, s ha későn indul, akkor neki milyen szerep juthat? A kutatónak, úgy gondolom, bizonyos fokig önzőnek kell lennie. Ha nem hajtja eléggé belső vágy arra, hogy mások elől elhalásszon témát-ötletet, akkor a siker elpártol tőle.

— Igazad van, elismerem. Csak a szimmetria kedvéért jegyzem meg, hogy te sem hozod állandóan a formádat. Jó sokáig nem volt iskolai fotólaborod, itthon dolgoztál. De most már az is megvan. Évek óta fotózol, sok érdekes dolgra vállalkoztál e téren, gyűlnek közlést érdemlő képeid — s csak rakosgatod a dobozba őket. Még a megyeszékhelyen voltál, amikor azt az ajtónyi sportfotót készítetted. Nemcsak a kép volt jó, de a technika is érdekes. Nem részekből raktad össze a képet, hanem epidiazkóppal dolgoztál. Csodás, összefüggő kép jött ki. Papírt ma is kaphatnál a gyártótól, mint akkor azt a 34 négyzetméteres tekercset! Vagy itt van a főtéri épületekről készített sorozatod. Volt olyan helybeli, aki nem ismerte fel, hogy a város főterének épületdíszítései ezek, s valamelyik nyugati nagyvárosra tippelt. Ezeket bizony érdemes volna kiállítani. Más képeidből is összejönne egy tárlatra való — csak akarnod kellene. Jobban biznod magadban!

Éva előkeresi Berci képeit. Finom portrék, pompás tájképek, ügyes riportfotók. Meg barangolásaik, országjárásuk memóriafrissítő tárgyi kellékei . . .

Berci szakkönyvet tesz az asztalra, cikket mutat a keményítőszármazékokról, idézi Éva professzorát, Cădariu Ion docens-doktort, akinek nagyon tetszettek a referátumok . . .

Tirgu Secuiesc 1984 vége.

A város legutolsó lakása. Helyrajzilag. Amúgy . . . Bent van, egészen a központban, ahová az igazán szép és jó dolgokat önnön értékük beemeli.

TIBI, ÍRJA A TÖBBIHEZ

Megéheztem.

Hajnalban keltem, hat után indult a gyors, tízkor érkeztem, s egész délelőtt tudakozódtam, programot, időpontot egyeztettem. A délutánom csaknem percre be van táblázva, s ha erre gondolok, még inkább vonz a terített asztal. A délelőtti megbeszélések során volt kávé, meg vodka is, az újabb vodkát visszautasítom, közlöm a megváltoztathatatlant: enni indulok.

— És hova, ha szabad érdeklődnöm?

Barátom szavában semmi kíváncsiság, fordítok a szón:

— Hát nincs nálatok elég gyorsbüfé, étterem, étkezde?

— Majd, hirtelen ötlettel: — Oda megyek, ahol szebbek a pincérlányok.

— Tehát pincérlányok... akkor bízd rám magad.

Kiben bízzék meg egy magamfajta, ha egy kollégában nem, rábólíntok. Elindulunk és kikötünk az Oradea Étteremben. Olyan, mint a többi régi közétkeztetési intézmény: L alakú terem szépen cifrázott belső oszlopokkal, csodás tükrökkel, térelválasztó függönyökkel. Van valami megfoghatatlanul elegáns és vonzó a régi éttermekben, az újonnan kialakítottak ritkán sikerednek ilyen hangulatosra és előkelőre is ugyanakkor, állapítom meg, de arra már nincs időm, hogy azon is elmorfondírozzam, miért...

Barátom eltűnik a konyha irányában, és miután visszatér, elirányít egy bizonyos asztalhoz. Megjegyzem:

— Csak ez az asztal jó neked?!

— Ezen a soron bármelyik jó volna...

A miérettel adós marad, és — megérkezik a pincér. Itt a poén: a sok pincérnő között talált egy férfit. Mindegy, lássuk az étlapot. Míg böngésszük, addig a pincér abroszt vált, tisztára cseréli a hamutálcát, a hűtőlábba sörösüvegeket tesz. Pillanatok alatt kihozza a jó adag babos csül-

köt, káposztacikával — mit mondjak, fenséges. Sört küldünk utána, s mire felocsúdok, a pincér a kávé is elének teszi...

Ótthon érzem magam — jövök rá akkor, amikor már a kávé iszogatom. Tudatosodik bennem: itt mindent idejében megkaptunk, a pincér kedves volt, előzékeny, barátságos tudott lenni, de nem tolakodó. Szívesen megáll asztalunk mellett egy kérdés-feleletre, s úgy tud továbblépni, mintha ott sem lett volna — szinte észrevétlenül.

Figyelni kezdem — hátha csak nekünk jár ki a fokozott figyelem. A szomszéd asztalnál nyugdíjasok ebédelnek, s aligha sietnek, ha a pincér minden közeledésekor kérdésük van hozzá. Pincérünk velük is „foglalkozik“... Nem borul ki akkor sem, amikor a harmadik asztalnál egy férfi visszaküldi a konyhába, hogy meggondolta magát, mégsem fatányéros kell neki, hanem olyan csülök, amelyet mi ettünk.

— A pincérünket figyeled, mi — szólal meg barátom. — Ide őerte járok. Járunk többen. Számon tartjuk, mikor szolgálatos Opriş Tibi, akkor jövünk. Hanem — soha.

Kisiskolás korom kisvárosában pincérnő nem volt — tudtommal. Negyed százada egyetlen nőt láthatott a közönség a Kárpátkanyar városkájának elegáns éttermében, a Fényesben: a csellista férj mögött húzta a tangóharmonikát a zenekarban. Ma? Alig találni férfit a fiatalabb évfjártú felszolgálók, bárosok között. A vendéglátóipar, akárcsak a szolgáltatások legtöbbike, élen jár az elnöiesedésben. Aminek egyik oka természetesen az, hogy a nők a háztartás helyett tömegesen választottak pénzkereső foglalkozást. Másodsorban belejátszik a helyzetbe az utóbbi évek iparosítási gyakorlata, ugyanis a nehézipar lényegesen nagyobb jövedelemmel kecsegtette a legényeket, mint a terciér ágazat szakmái, így ez utóbbiakban elkezdődött a nők térhódítása. A mai fiatal(abb) pincérek — kivételek.

Opriş Tiberiu harmincöt éves. Pályát tehát a hatvanas évek közepén választott.

— Miért éppen a vendéglátóipart? — kérdem.

— Az általános iskola elvégzése után kémiai liceumba akartam iratkozni. Itt akkor nem volt, elindultam hát más-

felé. A vonaton együtt utaztunk Kuprás Tibi druzsával, aki Tirgu Muresre tartott, az ottani kereskedelmibe. Elcsábított, velem mentem. Megvolt a felvételi, hazajöttem, mint aki jól végezte dolgát. A szüleimnek nem szóltam egy árva szót sem, rákésülés nélkül aligha jutottam be, minek jó előre riadalmat kelteni.

— Riadalmat kelteni? . . .

— Apám vízvezetékszerelő volt, egyike a legjobbaknak. Komoly mesterek mellett tanult, a legbonyolultabb munkát is könnyen elvégezte. Értette és ujjaiiban érezte a technikát — természetesen engem is ilyen pályára szánt. De a kornak megfelelően nem fürdőszobák, hanem rádiók és tévék szerelőjeként szeretett volna látni — komoly szakmára akart adni. Hallgattam hát, s egyszer csak megjött a levél, benne az értesítés, hogy felvettek, mégpedig 9,80-nal. Amikor elindultam az iskolába, apám lemondott rólam: pincért csak részeges alaknak tudott elképzelni.

— Szaklíceum volt az a kereskedelmi, vagy szakiskola?

— Szakiskola. Mi voltunk az utolsó évfolyam, akik nem érettségi mellett tanultuk ki a szakmát. Jó iskola volt, dolgoztunk konzervgyárban, szeszgyárban, kekszgyárban, a vágóhídon — sok mindent kitanultunk, tapasztaltunk. Két külön szak volt nálunk, a pincérek és bárosok két év alatt tanulták meg a szakmát, a szakácsok és cukrászok három alatt. Én ez utóbbin voltam, de megszereztem a másik két képesítést is. Pontosabban: 1969-ben az országos szakmai vetélkedőn harmadik lettem, amiért automatikusan megadták a diplomát. De én mégis jelentkeztem szakvizsgára, önmagam megnyugtatójára, s így megszereztem a pincér és báros képesítést is a másik kettő mellé. Alapszakmámban, hisz szakács volnék, alig dolgoztam. 1969—70-ben a tengerparton, Olimpon voltam főszakács — tizenkilenc évesen. Következett a katonaság, s leszerelés után söntésbe kerültem, aztán voltam büfés is. Szakács nem, csak ha nagyon szorul a helyzet, akkor megyek a konyhába dolgozni. Tizenhét éve vagyok itt, ahogyan a helybeliek mondják, a Szedoszban. Hívtak többfelé, a Dacia, a Transilvania nevű osztályon felüli éttermekbe — de én maradok.

Tibiék ebédlőjében beszélgetünk — az étteremben akkora a forgalom, hogy pár szavas mondatoknál többet nem válhattunk. A csodásan terített asztal Oprisné György Ilona munkája, s ő tálalja kifogástalan eleganciával előételként a remek pástétomot meg a hidegtálat. Halgombóclevés következik, utána finom vékony kolbász — és kikapadok. Tisztelem a szakácsművészet minden ágát, olykor igyekszem a vékonybelűek kihagyásainak egy részét átvállalni — de most nem tudom, nem merem folytatni az ebédet. Ilyen lakoma után nemhogy gondolkodni, de még mozogni sem tud az ember.

— Mikor volt időd mindezt elkészíteni? — kérdecm Tibitől, akivel időközben pertut ittunk.

— Itt minden a feleségem műve. Időm tényleg nem lett volna rá, de nem is hagyta volna, ez az ő birodalma.

— Meg a vizsgám is, olykor — szólal meg Ilona asszony. — Ugyanis, amikor megesküdtünk, egyáltalán nem tudtam főzni. Kisiskolás koromban a szüleim nem engedtek a főzőedények mellé, s utána jött a szakiskola, ahol megismerkedtünk. A textileseknél végeztem, majd munkába álltam — valahogy nem volt időm megtanulni főzni. Egyedül voltam, érdemesnek sem látszott. Mert hét kerek esztendő t vártam Tibire. Katonáság után leveleztünk, küldte Gyergyóba a kétszeresen csodás, mert magyarul írt leveleit — de csak ennyi volt. A főnököm az üzletben csodálkozott eleget, hogy nem talállok fiút magamnak, akivel eljárhatnék ide meg oda. Egyszer aztán meg is kérdezte: nem mész soha férjhez? Akkor már büszkén válaszolhattam: de igen, a tegnap megvolt az eljegyzésem. Elkerültem a székelyek földjéről ide messze.

— És a főzés?

— Kemény iskola volt, Tibi nem kívánta itthon is a mesterségét gyakorolni, amit megérték. Nekiveselkedtem, főztem egy bablevest. Tibi belekóstolt — eldobtuk. Újat főztem — ki vele. Ki harmadszorra is — akkor aztán megmondta, mit és hogyan kell csinálni.

— Ma már bármelyik szakképzett szakácsunkkal felvethetné a versenyt — állapítja meg Tibi, nem kis büszkeséggel.

— A főzés, a házi munkák természetesen rám maradtak, mert a második gyerekünk után már nem jártam be dolgozni — így volt jobb. Nem anyagilag, úgy nehezebb, de a gyerekeknek.

— Tizenkilenc évesen főszakács voltál. Ma, jóval több tapasztalattal a tarsolyodban, pincér vagy, egyszerű pincér. Miért?

— Teremfelelős is voltam, vagyis főpincér, de nekem nem tetszett. Elsőnek kellett mindig bejönni, utolsónak elmenni, hisz övé a nyitás és a zárás, ami örülden fárasztó. És miért, kiért? A kollégák nem mind egyformák, van aki kimondottan rosszul dolgozik, egyáltalán nem érdekli a vendég, csak a saját haszna. Úgy indul munkába, hogy otthonról megszabja magának, mennyi borralalót kell hazavinnie. Nem foglalkozik a kuncsafttal, viszont valószínűleg kikényszeríti belőle a pénzt. Ezért jó, hogy a számlákról naponta kimutatást kell készíteni, elszámolni mindennel. Régebb csak egy füzetlapra odaírtuk a napi fogyasztást, nem kellett mindenkit mindenről aprópénzre elszámoltatni. Nem volt szükséges. De felhígult a szakma, bizony sokszor nem tudjuk, valójában kicsoda az, akivel együtt dolgozunk. Vendéglátással foglalkozik a turistahivatal, a Vendéglátóipari Vállalat, több szövetkezet — annyian vagyunk, hogy nem is ismerhetjük valamenynyien egymást.

— Az volna a baj, hogy konkurens cégek jelentkeztek a piacon?

— Dehogy a konkurencia a baj, hanem az, hogy nincs presztízse a szakmának. Bárkit felvesznek, például a szövetkezeti hálózatba. Ismeretségi, rokonsági szálak néha a meghatározóak, lehet az illető ügyetlen, kétbalkezes. Igazi kiszolgálás alig van. Ritka madár ma a jó pincér, sajnos. Persze, ezen nem lehet csodálkozni, ha az anyagiakat nézzük. A pincért besorolják egy alappal. Nem ennyit keres, illetve ezt az összeget neki kell összehoznia. Az eladásból százalékosan részesül. Itt nálunk, az I. osztályú étteremben 2—3 százalék között van a jutalék. Nekem, tizenhét év szolgálattal, nőtt valamit az alapom, de a maximum, amit elérhetek, annyi, amennyit egy kezdő esztergályos kap.

— Ha elmentél volna a Transilvaniába vagy a Daciába, ott sokkal többet kapnál — szólal meg Ilona asszony.

— Igaz, mert az osztályon felüli éttermekben a jutalék 4—5 százalék közötti. Vagyis ugyanannyi munkáért a kétszeresét kapnám. Hívtak is mindkét helyre, de nem akartam itthagyni a főnökünket, Cheta Alexandrut, valamennyiünk Sanyi bácsiját. A legjobb üzletvezető ma a városban, legalábbis szerintem. Jól szervez, pontos, energikus, vele érdemes dolgozni. Van még néhány nyugdíjazás előtt álló kolléga, akik szintén igazi szakemberek. Ha ők is elmennek nyugdíjba, meg Sanyi bácsi is, akinek szintén kevés van már hátra, akkor talán átmegyek valamelyik osztályon felüli étterembe.

— Az Oradeában mennyit árul havonta egy jó pincér ?

— Százcezer lejnél többet kevesen és kevésszer képesek árulni, ezt átlagban kihozom. Hétvégén megvan a tizenöt-húszcezer egyetlen nap alatt, amiért azonban nagyon kell hajtani. A csúcsom már jó tízéves, 1974. augusztus 17-én huszonhétezer háromszáz lejt árultam, egyetlen nap alatt ! Akkor négy hetvenöt volt a sör, kivittem, kibontottam, kitöltöttem kábé kétezernégyszáz üveggel. Bort felszolgáltam vagy kétszáz palackkal. Tízezer lej volt a konyha, tehát megterítettem vagy ezerötyszáz embernek, kivittem az ebédet, leszedtem az asztalt... S közben beszélgetni kellett, meg számolni úgy, hogy tévedés be ne csússzék... Amikor itthon be akartam nyitni este, nem találtam a kilincset, háromszor is mellé nyúltam... De még nem választottam a kérdésemre : nem kívánok főnök lenni egyrészt, mert akkor már nem dolgozom közvetlenül a vendégekkel, másrészt, mert a felelőtlen kollégákért így nem kell tartanom a hátam. Mit tehetünk egy rossz pincérrel ? Ki keltsene rugatni, természetesen, de aki ezt teszi egy kollégával, azt kiutálják a többiek, pokollá teszik az életét. A finomabb módszerek viszont hatástalanok...

Anyagiokról beszélgetünk, önkéntelenül is szétnézek a szobában. A jobb oldali fal mellett szép könyvtár, hátam mögött heverő, középen az ebédlőasztal. A falakon festmények.

Semmi hivalkodás. És semmi giccs.

Tibi elérti nézelődésemet :

— Miénk a ház, apukámé volt. Elég rosszul nézett ki, amikor megkaptuk. Felújítottam, vagyis az ablakokat, ajtókat megemeltem, vakoltam, parkettáztam. Három hónapot dolgoztam rajta, a legnehezebb az ajtók beállítása volt. Most már rendben van, lakályos. Aztán van a városól tíz kilométernyire egy víkendházunk . . .

Villanhatott egyet a tekintetem, mert Tibi így folytatja :

— . . . Már vártad, ugye, a komoly tételt, amire rámondható : hja, pincér, van neki honnan. Szóval a falusi házikót három éve vettük, ird és mondd négyezer lejért. Szép udvar, fák, vetemény — hoz is valamit, aztán a gyerekek kiszabadulnak innen, a nagyvárosi zártságból. Busz jár ki, de kerékpárral, sőt gyalog is kijuthat oda az ember. Az árából kikövetkeztethető, hogyan nézhetett ki, amikor megvettük, de sikerült rendbe tennünk. Kocsink nincs, egyelőre nem is gondolhatunk ilyesmire. Egy keresetből lehetetlen volna kiszorítani. És értelmetlen. Le kellene mondani sok mindenről, könyvekről, újságokról . . .

Megnéztem : az ezer-ezerkétszáz kötetes könyvtárban az irodalom van, természetesen, túlsúlyban. A klasszikus román és magyar vers és próza csaknem valamennyi értéke eredetiben található meg a polcokon. Könyvritkaságok mellett sok szép művészeti kiadvány található, olyan is, mint a német nyelvű *Chinaer Bilder*. Megvan a teljes *Új Idők Lexikona*. Néhány útleírás egészíti ki a tematikai palettát.

— Érdekel a művészet ? — kérdezem.

— Nemcsak érdekli, de műveli is. Amatőr festő volna, ha rendszeresebben csinálná. Ez a két kép — s Ilona aszszony mutatja, melyek — az ő munkái.

Amennyire meg tudom ítélni, érdemes folytatnia. Megjegyzem ezt hangosan is, majd :

— Milyen lapokat olvasol ?

— A két helyi napilapot, a *Crișanát* és a *Fáklyát* reggel megveszem, munkába menet. Ha járatnám, akkor csak este olvashatnám el őket, amit sok vendég zokon venne. Szombaton két napra való olvasnivaló jön össze, a *Lumea*, a *Magazin*, a *Flacăra*, a *Dolgozó Nő*, az *Új Élet*, az *Utunk*, a *Hét* és a *Munkásélet* jár, illetve veszem példányonként.

Egykoron a vendéglős a jó üzletmenet érdekében figyelt a sajtót, igyekezett napirenden lenni a művészeti, irodalmi élet híreivel, eseményeivel.

— Kimutatható-e kapcsolat a pincér tájékozottsága és a forgalom között? Magyarán: megéri-e olvasni?

Tibit nem lepi meg a kérdés.

— Természetesen igen, főleg, ha valaki törzsközönség kialakítására törekszik. Nem üzlet megválni a vendéget, hiszen akkor legfönnebb kényyszerűségből jön be hozzánk még egyszer. Ha viszonylag biztos jövedelmet kívánok elérni, akkor úgy kell csinálnom, hogy legyen kire számítnom. Akik még annyit árulnak, mint én, mind erre törekednek.

— Kikből áll a törzsközönség?

— Sokféle emberből... Ott van, ahogy én mondom, a hét pionír. A nyugdíjas színész, a suszter, az ügyvéd, a fogtechnikus, a gyógyszerész, a szabó és a fogorvos. Nem isznak csak kávé és sört, sokat soha nem fogyasztanak, de rendszeresen eljárnak hozzánk. Elbeszélgetnek hosszasan, az egészség nagyon fontos témájuk, természetesen, de sok minden érdekli őket. Hangosak, jókedvűek, s elvárnák, hogy amíg benn vannak, csak velük foglalkozzam. Erre, persze, nincs idő... Járnak hozzánk képzőművészek, az egyik, Tolnay Tibor jó barátom lett, képet is kaptam tőle. Sok színművész jár hozzánk, és néhány újságíró is gyakran betér.

— Meg lehet élni e művésznépségből?

— Nem nagy fizetők, ez igaz, de majdnem mindenik hozott már vendéget, akik közül sokan hozzánk szoktak. Tehát a gazdasági számítás is bejön, de nem ez a lényeg, hanem a társaság. Mindenkinek szüksége van társaságra, barátokra, s közülük sokan engem a barátuknak vallanak. Ez nekem sokat jelent, hisz pincér vagyok, s miközben kiszolgálom őket, a viszony aligha lehet partneri közöttünk.

A lényeg, gondolom, az érdeklődési kör. Tibiben érezni a (potenciális) partnert, azt, hogy véleménye van másról is, mint a napi ebédkinálat. Talán paradoxális, de igaz: Tibi azért olvas többet jó néhány értelmiséginél, hogy igazi pincér lehessen. És szeretik őt azért is, amiről a következő történetet hallottam: kolléga „züllött” a Szedosz-

ban, persze Tibi hordta neki az egy vodkát, egy feketét felváltva. Elüldögélt az asztalnál emberünk, feledve, hogy mit ígért a feleségének. Amikor aztán eszébe villant, elrohant a dolga után. Közben az asszonynak is intézkednie kellett, s ráadásul pénz nélkül maradt, lévén az összeg a férj zsebében. Beszaladt hát Tibihez, kölcsönkért tőle, s ment rendezni az ügyet. Amikor hazaért, a férj már nagyon várta, és töredelmes vallomásban elárulta, hogy bizony elbambult Tibinél.

— Ott voltál?! Beszaladtam hozzá, kölcsön kellett kérnem, de egy szóval nem mondta, hogy ott jártál volna.

A kolléga tehát hallgathatott volna, Tibi, igazi pincérként, nem ad ki senkit, családi ribilliót ő nem okoz. Jól tájékozottság és pletykaság — külön fogalmak az igazi pincér szótárában.

— Ha kölcsön adsz egyeseknek — mondom Tibinek, miután elneveltük a kolléga esetét —, akkor talán még hitelezél is.

— Megtörténik, hogy egy mindennapos vendég pénz-zavarban van, hát kisegítem. Kevés embernek van hitele, mert a többség „feledékeny“ fajta. A jó baráttól viszont berravalót sem fogadok el.

— S ha mégis ad?

— Akkor kihozok neki még egy kávé, fölnyitok egy utolsó sört.

— Szakmádnak egyre ritkábban előforduló művelője vagy, Tibor. Hol oltották beléd ezeket az elveket?

— Pincérnövendékként a Maros Étteremben, vagy ahogyan mindenki nevezte, a Fényesben. Húsz esztendeje az volt az ország legjobb vendéglátóipari egysége, tábla hirdeti ezt. Aki ott tanulta a szakmát, nem adja, mert nem adhatja alább.

Húsz év alatt hatalmasat változik a különben megállapodottnak tűnő közösség is, hát még az a társadalom, amely éppen ez idő alatt hajtotta végre történelmének legnagyobb iparosítását. Százerek változtattak lakhelyet, kerültek korábbról egyáltalán nem ismert, még csak nem is sejtett körülmények közé. Az ilyen átrendeződések meg kell hogy mutatkozzanak az étteremben is.

Tibi nem örül egyértelműen ezeknek a változásoknak.

— A vendégeket, tapasztalatom szerint, három alaptípusba sorolhatjuk. Az elsőbe a szimpatikusok tartoznak, akik megbízhatnak a pincérben, nem kívánják elkapni, külön megdolgoztatni a fizetségért. A reklamáló mindig siet, még be sem jött az étterembe, de szerinte már akkor várta a pincért. A leves neki nem elég meleg, a sör nem elég hideg, a kávé túl lassan hozom, a számlát túl gyorsan állítom ki — úgymond siettetem. Ez utóbbi igaz, vele egyetlen dolgot tehetünk: minél gyorsabban kiszolgáljuk és megszabadulunk tőle. A kereskedelmi udvariasságot meg kell adni neki, de többre az ilyenekkel képtelen vagyok. Nekünk is vannak idegeink, nemcsak neki, aki a máshol felszedett idegességét, mérgét nálunk vezeti le. A harmadik kategóriába a lógós tartozik. Egyes számban mondom, mert szerencsére ritka madár, ez idáig talán hat-hét alkalommal akadt ilyenem dolgom. Volt, akit esztendő múltán megismertem. Egy vasárnap volt előzőleg nálunk, sok vendég, hajtás, sorba kellett állnom a konyhán. Őket már kiszolgáltam volt, fizetniük kellett volna csupán. Mikor kijövök, látom, az én négy vendégem lelépett szépen. Ebédelték, egy-egy sört is megittak — megírtam a számlát, s eltettem. Száztíz lej volt a károm. Szóval a következő nyáron három férfi hat üveg sört rendelt a teraszon. Nézem az egyiket, mintha ő volna a lógós. Megnézem még magamnak, s már a ruhájára is emlékeztem, ugyanúgy volt öltözve, mint korábban. Amikor fizetik a harminckilenc lejt a sörökért, előveszem a régi számlát, s leteszem elébe. Két társa erre ugratni kezdi, hogy né, milyen szép a kiszolgálás, kap régi számlát is, pedig nem rendelte, vajon mivel érdemelte ki — szóval az illető elbizonytalanodott, talán el is szégyellte magát és fizetett. Szerencsém volt.

— E három alaptípushoz nőtt fel az utóbbi években az a negyedik, aki miatt szintén sok a gond: a neveletlen.

— Igen. Sokat építkeztünk az utóbbi időben, a munka nem könnyű, de azért malteres ruhával, mészporos cipővel, piszkos kézzel ne rontson be az építómunkás az első osztályú étterembe, s ne követeljen nagy hangon sört, mert őt várja a munkája. S nem kívánatos vendég az izzadt-

büdös szemeteslegény sem, aki „védőitalt“ kér, a kukakocsi etetése közbeni „szakmai kényelmetlenségeket“ akarja egy-két sörrrel leöblíteni. Aztán jön rokonnézőbe érkezett juhász, meg a sok átutazó, akik aligha fordultak meg korábban ilyen helyen. Nem ismerik, nem ismerhetik a szabályokat. De a kucsmáját mindenik levehetné, ez mindenkire mindenhol érvényes szabály. Hát figyelmeztetem, hogy ott a fogas, használhatja. — A kucsmát nem teszem, az enyém, mi köze hozzá! Csak annyi, hogy nem vagyunk a törököknél, ahol — úgy olvastam —, a turbánt nem kellett lecsavarni a fejéről, ha valahova belépett az emberfia. Úgy tíz éve az ilyen kuncaftok miatt vezették be az öltözetre vonatkozó előírásokat, miszerint csak megfelelő ruházatban léphetett be az étterembe a vendég. Így aztán a piszkos-rojtos öltönyt viselő embernek több esélye volt a bejutásra, mint a kopott, de tiszta farmerben megjelenőnek. Lehetetlen bizonyos ruhadarabokhoz kötni a jólneveltséget, a viselkedni tudást. Rájöhettek erre, mert közben elfelejtődött az öltözetre vonatkozó kitételnek az érvényesítése. Nem is lett volna lehetséges azután, hogy a kocsmákat és úgynevezett köpködőket felszámolták. Értethető, civilizatórikus megfontolásból történt ez, de az emberek szokásait ilyen adminisztratív húzással nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni. Aki korábban naponta eljárt a köpködőbe, az ma is megissza, legfőnnebb drágábban, például nálunk. Az ilyenek hamar felhangolódnak, akkor közvetlenkednek: fogdossák a pincért, bratyizni akarnak vele, botorul jópofáskodnak.

— A vendégek nevelhetlenek?

— Nem, a pincér próbáljon nevelni is. Azzal, ahogyan terít, ahogyan kiszolgál, ahogyan tölt. Idegesít, mérgecs, ha a kedves vendég nem a keze ügyében lévő szalvétába törli a száját, hanem az abrosz sarkához keni — de azért szalvétát a következő alkalommal is teszek. Bármilyen rossz vendégből lehet holnapra jó is. Ha jegelve kéri a vörös bort, figyelmeztetem, nem így szokás fogyasztani. Igyekszem meggyőzni, hogy ne igyon Chardonnay-t halétel után. Ha egy flaskó bort kíván elszopogatni, javasolom, ne rizling legyen az. Bankett, más ünnep alkalmával úgy teríték, hogy a vendégnek kedve kerekedjen otthon, család körben megismételni.

— Igazi kocsmai verekedésre volt példa a ti első osztályú éttermetekben ?

— Volt, vendégek egymás között viszonylag gyakran összemennek. De olyan is volt, amikor vendég és pincér között tört ki a balhé. A számomra legemlékezetesebb tíz esztendeje történt, kitörtem az ujjam akkor... Még belépős rendszer volt, talán tizenöt lejt kellett minden vendégnek kifizetni, amit aztán beszámítottunk a fogyasztásába. Egy férfi felháborítónak találta ezt a kötelezettséget, s nekiugrott a kolléga nyakkendőjének, húzni kezdte keményen. A főnök észrevette, hogy Attilának már lóg ki a nyelve. Éppen egy palack kadarkát vitt valakinek, azzal odasuhintott a férfi fejére, aki viszont azt hitte, a vére ömlik ily bőségesen. Irtózatosan begurult, üvölteni kezdett, ledisznozott mindenkit, s a menekülő főnök után vetette magát. A főnök a söntés felé rohant, a söntés előtti függöny mellett a férfi felkapott egy hűtőlábat, s már ütötte volna le a főnököt, de ott az asztalnál éppen kocsisok ültek, akik nem húzódkodtak egy kis verekedéstől. Rárántották hát a függönnyt a dühöngőre, aki belegabalyodott a sok anyagba. Becsomagoltuk, nem volt egyáltalán könnyű, úgy megrugott, hogy eltörött az ujjam... Közkegyelem után szokott ilyen vagy ehhez hasonló jelenetekre sor kerülni, milicista segítsége nélkül néha nem is boldogulunk. Jóba kell lennünk velük.

— Ilyen esetekben a kárt ki fizeti meg ?

— Olykor sikerül behajtani a duhajkodó vendégen. De az ellopott evőeszközök, poharak árát rendre mi adjuk össze. Hiába ütötték rá az étterem jelét — R. O. — minden villára, késre, kanálra, viszik az emberek. Elég sok veszteségünk származik a söröskapsznik rossz minősége miatt, kemények, törik az üvegek nyakát. És persze törnek a poharak is. Valamelyes keret van ezek pótlására, de rendszerint nem elegendő.

Hajtás — izgalmakkal. Ez a pincér élete.

Oprış Tiberiu így szereti, ahogy van. Barátai unszolására megpróbálta a közigazdaságit — az egyik városban elért eredménnyel a másokban bejutott volna. A jogot szívesen elvégezné, szeret tanulni, s érdekelné. Talán megpróbálja... Kisebrendűségi érzése nincs, miért volna,

ha a fél város ismeri, neves művészek, orvosok, tanárok becsülik. Hogy mennyire megérdemli, arra kollégám, aki elvitt Tibihez, mondott egy példát.

Házassági évfordulójukat a Szedoszban kívánták megünnepelni csülkös babbal, süteménnyel, kávéval, hűsítővel, minden jóval, ami ilyenkorra elképzelhető. És volt csülök, az asztalon ott volt barátom kedvenc bora, párálló fekete, Pepsi a gyermekeknek — minden. Csakhogy : csülköt vasárnap nem főznek az Oradeában, ezt Tibi a szomszédos Bihoreanában rendelte meg és onnan hozta át. A kedvenc borból éppen nem volt raktáron, azért taxival ment a Dacia étterembe Tibi. Csodásan érezte magát mindenki, hazamentek szépen, s csak másnap hült meg kollégámban a vér, amikor egy közös baráttól meghallotta nemcsak azt, hogy honnan származott a csülök meg a bor, de azt is, hogy Tibi aznap a teraszon lett volna szolgálatos. Nyári nap lévén, ott nagy volt a forgalom : Tibi bent háromezer lejre árult, a kolléga, aki kiment helyette, tizenhétezer után kapott jutalékot.

MEGSZOLGÁLT FÁRADTSÁG

Nemsokára jön az autó, s akkor indulhatunk a Vaskapu II-höz. Elég messze, nyolcvan kilométerre esik Turnu Severintől, nem lehet csak úgy kiszaladni. Vonat nincs, távolsági buszt sem állítottak be — még. Mert minden bizonnyal lesz, ha teljes kapacitással fog üzemelni az erőmű. Eddig két generátort indítottak be, az elsőt 1984 utolsó munkanapján, a másikat 1985 áprilisának a közepén. Az első szakaszban nyolcat állítanak munkába, további négy telepítésére újabb beruházást kezdtek el.

Ennyit tudok, amikor Bleier János, a Vaskapu I Vízierőmű villamosági karbantartó részlegének a főnöke bejelenti:

— Közbejött valami, a kocsira még várni kell — s leül.

— Különbözik a Vaskapu II a Vaskapu I-től?

— Teljesen más. Alapvetően különbözőek a terepviszonyok. A Kazán-szorosban viszonylag szűk a folyómeder, úgymond feltorlódik itt a víz. Nagy, harminc méteres esés hozható létre viszonylag kis beruházással. Dorin Pavel professzor, a fővárosi Műegyetem egykori tanára még 1927-ben megállapította, hogy egész Európa legjobb hidroenergetikai kiaknázási lehetőségét kínálja itt a Duna. Pavel professzornak nagyon sokat köszönhet a hazai energetika. Hogy mennyire találó volt észrevétele, azt a legfrappánsabban talán az jelzi, hogy a sok milliárdos beruházás még azelőre számított kurta négy és fél évnél is jóval gyorsabban, alig három év és négy hónap alatt megtérült. Azóta banikért termeljük az áram kilowattját. Ez tehát a Vaskapu I. A Duna Ostrovnál, ahol a második erőmű áll, szétterül, két ágra szakad. Komoly gátrendszerrel is alig tizenkét méteres szintkülönbséget lehetett elérni. Kis esé-

seknél a Vaskapu I-nél is használt Kaplan-típusú turbina helyett előnyösebb Bulb-turbinát beépíteni. Az ostrovi turbina-generátor együtteshez hasonlóat még sehol nem állítottak rendszerbe. Az energiahelyzet szigorodása óta vált szükségessé és érdekessé az alacsony esésű, nagy hozamú vizek energiájának a hasznosítása. Bulb-turbinával talán öt erőmű működik Európában.

— Tehát ott vagyunk az első sorban. Miben különbözik a Bulb-turbina a Kaplantól ?

— A Kaplan tengelye merőleges a víz folyásirányára, tehát a víz a vele párhuzamos lapátrendszerre zúdul. A Bulbnál a tengely folyásirányú, s a turbina kereke úgy áll a vízbe süllyesztett rendszer orrán, mint a hajócsavar, mondjuk, a Nautilus farán. Hatalmas betonlapra rögzítik a rendszert, amelyből két tisztas átmérőjű cső visz a felszínre. Ezeken vezetik le a generátort gerjesztő áramot, a hűtőrendszer vizét, itt lép ki a termelt áram, és a személyi forgalmat is ezeken bonyolítják le. Elképzelhető, milyen csapágyazás szükséges egy ilyen turbinához, ha az óriási víztömeg állandóan tolja előre a lapátokat. A tengelynek pedig nem szabad vernie, hisz ugyancsak rá szerelik a generátor forgó részét is, s a rotor meg a sztator közötti résnek állandónak kell lennie. A Kaplannál ezt könnyebb megoldani.

— Mi egyedi a Vaskapu II-nél ?

— A vízhűtés. A turbináknál általában léghűtéssel dolgoznak, a levegőt sokkal könnyebb cirkuláltatni, mint bármilyen folyadékot. A Bulb-turbina ott a víz alatt levegővel nem hűthető. Az állórész vízhűtését könnyű megoldani, kevésbé egyszerű a forgórészét. Itt, nálunk egy különleges, ez idáig olajjal működő rendszereknél használatos elosztófejből indulnak ki és érnek vissza azok a csövek, amelyekben a hűtővíz kering.

— Az első két turbina-generátor együttest, tudtommal, a Szovjetunióból hoztuk, a továbbiak már hazaiak. Mi az, ami eredetileg is hazai volt ?

— Két komoly egység. A turbinára csapódó vízsugarakat egy előlapátrendszer tereli, amelynek a mozgását adott módon kell szinkronizálni a turbina forgásával és lapátbeállításával. A rendszert együttesen vezérlő automa-

tikát a fővárosi Automatizálási Tervezőintézet munkatársa, Constantin Fintíná készítette el. Ugyancsak hazai a gerjesztőáramot szolgáltató gép, amely ez idáig tökéletesen működött.

— Minden Vaskapu I-nél dolgozó mérnök így ismeri az ostrovi erőművet?

— Az eddig elmondottakat, gondolom, igen. Én ennél valamivel többet is tudok, mert „indító“ ember voltam mindkét generátornál. Vagyis az indítást megelőző villamossági próbákat vezettem.

Egy erőmű az ipar kolosszusai közé tartozik. Laikus számára is világos: a bekapcsolás engedélyezése rendkívüli felelősséget ró az indítást előkészítő műszaki próbák vezetőjére. Érdekel: hogyan lesz valakiből „indító“ ember? Ezt senki nem végzi főállásban, ilyen státus nincs. Mindig másmilyen feladatok mellett kell csinálni. A tudás, a szükségesség tapasztalat honnan származik?... Visszalépünk hát az időben.

— Életem első nagy kérdése: hogyan lettem Drobeta-Turnu Severin-i lakos? Nem nézemi én le Severint, itt is megtalálhatók a változás, a fejlődés ösztönző tényezői, de szülővárossal, Timișoarával nem lehet egy napon említeni. Egyetem után otthon kaptam állást, előbb az Autójavító Vállalathoz kerültem energetikusnak, de eljöttem, mert ügyintézői volt a munkaköröm. A területi Áramszolgáltató Vállalat egyik tervezőirodájában mindjárt az elején „kipróbáltak“. Egyre-másra kaptam a feladatokat, még ma sem egészen világos számomra, hogyan lettem a kollektíva mindenese. A tervezésben szakosodás divik, többnyire ugyanazt a típusú munkát végzi az ember hosszú időn át, ha már bedolgozta magát egy témába. Én viszont tervezem kis és 110 kilovoltos nagy trafoállomásokat, közép- és magasfeszültségű vezetékeket egyaránt. Három és fél éves szakmai múlttal rendelkeztem, amikor rám bízta Timișoara első városi környezetbe telepített 110 kilovoltos trafoállomásának a megtervezését. Ez azért nagy dolog, mert különleges védelmi-biztonsági előírások kell betartani.

— Bizonyára valamelyik korábbi munka rendkívüli módon megnyerte a főnök tetszését...

— A főnököm, Silvášan bácsi nem panaszkodott rám, ez igaz. De talán az volt a szerencsém velem, hogy közös volt az utunk hazafelé, s a gyaloglást egészségügyi okokból vállaló kollégával tartottam rendre. Mert érdekesen beszélt műszaki dolgokról. Témaválasztása látszólag véletlenszerű, csapongó volt, mégis darab idő múltán másként láttam a technikát. Megváltoztatta a szemléletemet. Talán ezek a közös utak hoztak előnyös helyzetbe. Na meg jó volt a kollektíva, olyanokból állt, akiket emberileg, szakmailag mindmáig tisztetek. Nem gáncsolták az indulót, ha neki kedve volt mindenbe belekóstolni, hagyták. Persze, nekem is volt kedvenc témám : a másodlagos áramkörök. Ide tartozik az automatika, a relés védelem, a mérőberendezések. A primér áramkörök részei a trafók, kapcsolók, vezetékek. Hogy nem csak Silvášan bácsi rokonszenve juttatott szakmai elismeréshez, azt jelzi, hogy hívtak az ICEMENERG-hez, az ágazati kutatóintézetbe a fővárosba.

— A főváros nem kellett, Turnu Severin igen . . .

— El kell mondanom, hogy 1972-ben végzett a feleségem az orvosin, s azt biztosra vehettük, hogy még a megyében sem, nemhogy a megyeszékhelyen nem hirdetnek számára elérhető állást. Elindultam hát állásnézőbe egy olyan városba, ahová ő is kerülhetett. Így kötöttünk ki itt. 1972 őszén jelentkeztem az erőműnél, s volt egy állás a PRAM, a relés biztonsági rendszerekkel foglalkozó osztályon, amely kedvezőnek tűnt. Úgy éreztem, hogy ennek meg tudok felelni a tervezésben szerzett tapasztalatommal. Csakhogy nem akartak elengedni, három hónapig tartott a huzavona, míg 1973 januárjában jelentkezhettem új helyemen. Megjegyzendő, hogy a Vaskapu I 1972 elején kezdett termelni, friss volt még a kollektíva. A szakik nem nagyon ismerték egymást, az erőművet, a feladatokat is tanulgatták. Így, ilyen környezetben történhetett meg, számomra igen váratlanul, hogy már jelentkezéskor felkínálták a villamossági karbantartó részleg főnöki beosztását. Kértem egy hónap gondolkodási időt, néztek bár szét, ne ugorjak fejest a teljesen ismeretlen világba. Két hét múlva hivatott az akkori főmérnök : na, mi lesz ? A részlegvezetői beosztás ötszáz lejes pluszt jelentett, s én Andrea

pici lányomra gondoltam, meg arra, hogy minden bútorunk egy összecukható ágy — s elvállaltam.

— Később a döntés nem bizonyult elhamarkodottnak ?

— Nem. Talán azért, mert jó három évig együtt dolgoztam a szerelőkkel. Valamennyien tanultuk a szakmát, azzal a különbséggel, hogy én az övékét is igyekeztem kipróbálni. Rövid ideje működött az erőmű, sokféle javítást ők sem végeztek még jövetelem előtt. Biztonságot nyújtott számukra, ha a mérnök is jelen van a szerelésnél. Darura másztam, szivattyúkat szedtünk szét, trafókat raktunk össze együtt mindaddig, míg biztos nem lehettem abban, hogy azt is tudom, amit nekik kell tudniuk. Nehéz időszak volt ez, de igen nagy hasznomra vált később az így szerzett tapasztalat. Mert a munkás, legalábbis itt, az erőműnél, ha történik valami, s rákérdezek, mit csinált üzemzavar előtt meg közben, azt mondja, amit ideális esetben tennie kellene, s nem azt, amit valóban cselekedett. Két keresztkérdés után viszont rájövök, ha át akarnak verni.

— A karbantartónak a nem kívánt üzemzavarok és főjavítások alkalmával van igazán dolga. Máskor, s ebből az időből kell többnek lennie, átadhatja magát az „üresjáratot“ kitöltő tevékenységnek. Vagy nem ? . . .

— De igen. Viszont a karbantartó mérnök, amikor már nem fél egy esetleges leállás okozta zűrzavartól, érzitudja, hogy ura a helyzetnek, akkor észreveszi : nem akármilyen rendszer az, amelynek jó üzemeltetése tőle is függ. Egyike a legbonyolultabbaknak. Ráébred : van itt izgató kérdés, „unaloműző“ feladat, aztán igazi, komoly szakmai témát is talál „tálcán felkínálva“. S ezzel a felismeréssel már a szakmai elégtétel, a kiugró siker lehetősége fogja keretbe a mindennapokat. Eltörpül mellette minden más : hogy milyen a város, hogy elszakadtunk régi jó barátoktól, hogy máshol talán jobban boldogulnánk anyagilag . . .

— Az „unaloműző feladatok“ milyen jellegűek ?

— A jelzőt nem szabad komolyan venni, nem játszodozunk például akkor, amikor új megoldású darut rendszeresítünk a turbinák beömlőnyílásánál. Ezt éppen ma kellene kiprobálnunk . . . A víz sok szemetet, mindenféle hajóról származó hulladékot, faágakat, leveleket sodor ma-

gával a homokkal és az iszappal együtt. Ezek az anyagok a turbina előtti védőrácson fennakadnak, idővel kompakt masszává tömörítődnek, s elzárhatják az egész nyílást. A nyílás kisebbedésével egyarányban nő a rácsra nehezedő víznyomás, s ha a kritikus ponton túljut a folyamat, akkor a víz beszakíthatja a rácsozatot. Komoly kárt tehet a berendezésben. Takarítani kell tehát a gát előtti szakaszt. Könnyűbúvárok hosszadalmas munkával kilazítják a masszát, s aztán elkorozják. Két-három hétig is eltart egy ilyen művelet, miközben az erőmű megfelelő generátora áll. Most darut állítunk be a kotrásra, amely markolójával csaknem folyamatosan távolítja el a sok hordalékot.

— Ez igazi beruházás.

— Pontosan, és önerőből csináltuk. De igazán büszke egy Nuță Toma és immár néhai Tătaru Alexandru kollégákkal közös munkánkra vagyok. Az erőművet mindig el kell látni — üzemzavar esetén is! — egyenárammal, hanem a biztonsági relék, az automatika meghalnak. Korábban, kényszerű leálláskor a szomszédos jugoszláv erőműtől kértünk áramot, de ez bonyodalmas és viszonylag hosszadalmas, fél órát is tartó művelet volt. Megterveztünk és üzembe állítottunk egy 630 kilovoltamperes Diesel-áramfejlesztőt, amely önműködően indul, ha leáll az erőmű. Tehát gyakorlatilag megszakítás nélkül működik az automatika. S ha már belefogtam, hadd mondom el azt is, hogy nemcsak bizonyos kapcsolókat helyettesítettünk általunk áttervezettel a nagyobb megbízhatóság érdekében, hanem elvi kérdésben is változtatásig vitt el minket a gyakorlat. Eredetileg az erőműben, ha egy hiba kivágta az országos rendszer egyik hozzánk vezető fővonalát, leálltak a gépek. Nem csak az áramtermelés állt le, de a generátor forgása is. Álló gépet körülményesebb újra indítani, mint forgó, de áramot nem termelő berendezést termelőre állítani. Kiszámítottuk, s beigazolódott, hogy megfelelő védelemmel üzemzavarkor sem kell a gépek forgását leállítani. Elvégeztük a megfelelő beavatkozást, s ma már így működünk.

— Sok az üzemzavar?

— Az erőművet ez ideig kétszer vágta ki a rendszerből nagyobb zavar, utoljára majdnem tíz esztendeje. Ki-

sebb hibák inkább adódnak, de a szabvány által megengedettnél jóval ritkábban. A tavaly egyetlen olyan, negyvenórás kiesésünk volt egy generátornál, amelyet emberi ügyetlenség okozott. Egy váratlan leálláskor az indítást elbonyolította a kolléga — én éppen Ostrovnál voltam —, próbából túlfeszültséget vitt rá, s bár valóban így vizsgáljuk indításkor a rendszer állapotát, egy főjavítás előtt álló generátornál várható volt, hogy átüt valahol. Egy szerkezeti elemet kellett végül kicserélnünk.

— S mi a nagy, az igazi feladat ?

— Számomra a vibráció. Minden autós tudja, hogy mennyire fontos a kocsi kerekét kiegyensúlyozni. Hogy ne verjen menet közben. És a kocsikerék alig pár kilós. A Vaskapu I-nél ezeröttszáz tonnásak (!) a forgórészek. Ekkora tömeg kiegyensúlyozása komoly dolog, s ha sikerült, akkor is folyamatosan kell figyelni a vibrációkat, mert ezek jelzik a rendszer dinamikai állapotát. Ugyanakkor a rezgések fárasztják az anyagot, statikai szempontból is fontos tehát tudni, mi történik a forgórészekkel. Innen a kérdés bonyolultsága. Szerződést kötöttünk a Bega-parti város műegyetemének szilárdságtanosaival. Megkaptuk tőlük a dolgozatot, s rájöttem egy veszélyre, amely bárkinél fennáll, aki viszonylag kevés gyakorlati ismeret birtokában keres szépen tálalható választ. Az egyetlen dolgozó kollégák a vibráció matematika leírására vállalkoztak, a tőlünk kapott adatok alapján. Aztán azt, ami nem felelt meg a témára kidolgozott matematikai tárgyalásmódnak, elhagyták, mint elhanyagolható. Ez helytelen, a létező fizikai hatásokat nem szűrhetjük meg matematikai kezelhetőségük alapján. Úgy éreztem, érdemes bekapcsolódnom a munkába. Minél több, pontos adatra van szükségünk. Mérték kellett, hogy ezek alapján vethessük össze az elméletet a mi konkrét helyzetünkkel. A Vaskapu I-nél — de így lesz a Vaskapu II-nél is — nehéz dolog a vibráció mérése a kis fordulatszám miatt. Hazai műszerekkel 5 hertzes minimumig mérhetünk rezgéseket, a KGST-piacon sem találni 2 hertz alatt mérő műszert. Míg nálunk az alapprofrekvencia 1,2 Hz ; az új erőműnél még kisebb : 1,06 Hz. Kisebb hazai erőműveknél, a Lotrunál vagy Motrunál sokkal nagyobb, 6—7 hertz körüli az alapprofrekvencia, ott hazai

műszerekkel simán elboldogulnak... A kérdés fontosságát felismerte a vállalati vezetés, támogatót, s mivel minisztériumi szinten is zöld utat kapott a téma, igen jó, mondhatni világhíres dán műszereket kaptunk. Az elmélettel tovább kellett lépni, mert az eddigi szabvány az összamplitúdó mérését írta elő, amiből legfőbb azt tudhattuk meg, hogy baj van, de nem azt, hogy hol. Az aleatorikus, semmilyen törvényszerűséget nem mutató vibrációs görbét, amely a hatásokat összeségükben mutatja, spektrálanalízissel felbontjuk. Egymástól eltolt fázisú szinuszgörbőket kapunk, ezeken már megkereshetjük és megtaláljuk, hol jelentkezik a berezgés, s mi okozza azt. Az eljövendőben nyolc ponton fogjuk mérni a vibrációt — minden adatot külön monitoron kijelez a berendezés —, s ha valahol meghaladja az előírt szintet, a készülék jelez. Beavatkozunk.

— Ennek a munkának, feltételezem, komoly elméleti hozzáadéka is van.

— Igen. Ezért iratkoztam be doktorátusra Gheorghe Silaş professzorhoz. Az előírt szakvizsgákon és a referátumokon túl vagyok, a tézist kell megírnom. Csakhogy egyre kevesebb az időm. Amikor belevágtam, arra számítottam, hogy a főjavítások közötti csendesebb hónapokban sikerül erre is időt szakítanom. De következtek az önerős beruházások — ezeket csak csendes hónapokban végezhetjük. Aztán az erőműindítások; szóval lassan haladok. Sokszor még a gyermekeimre sem jut időm, pedig tizenéves lányommal matematikát kellene tanulnunk rendszeresen, liceumi felvételi előtt áll. Edgár fiam is egyre inkább elvárja, hogy az apja foglalkozzon vele. A minap ígértem neki valamit, hát nem benn felejtettem az irodában! Amely ugye az erőműnél van, ide, a várostól tizenöt kilométerre. Kocsiba vágtam magam, s visszaszaladtam, csak ne csalódjon bennem. Érzékenyen érintené, ezt abból látom, ahogy azokat a régi, félretett újságokat forgatja, amelyekben egy-egy teniszverseny eredményét közölték. Megkérdezte: „Apu, téged mindig megverték?” Valóban, néhány komolyabb verseny döntőjében kikaptam, s az újság ezt a végső eredményt hozta...

— Jut még idő teniszre, más szórakozásra?

— Teniszre most se idő, se pálya. A színházak, a koncert, az opera eleinte nagyon hiányoztak, mígnem a napi műsor sűrűsödésével be kellett látnunk, ilyen tempó mellett aligha járnánk hetente operába-színházba — bárhol is lalnánk. A feleségemnek talán nálam is több jut ki. Nemcsak szakmai vonalon kell hajtania — körben dolgozik, de körházi ügyeletet is vállal —, hanem rá marad a család gondja, a beszerzés, a főzés. Amikor egy rövid időre eljön a nagymama, valósággal dúskál az időben. Kezdetben csaknem hetente kiszaladtunk valahova a környékre. Csodás helyek vannak, már-már karnyújtásnyira. Élveztük, habzoltuk a természetet, kikapcsolódtunk, felüdültünk. Erre is mind ritkábban kerül sor. Panasznak tűnő ténymegállapítások ezek, pedig a sok munkát én vállalom, senki nem kényszerít rá... Mi van még? Olvasás — arra is mind kevesebb idő jut. Pedig a nagybátyám, Bácski György író és műfordító hagyatékából olyan könyvekhez jutottunk a kortárs magyar irodalomból, amelyek valósággal ingerelnek. Andreát és Gerit jó irodalommal akarjuk rászoktatni a magyarul olvasásra. Igaz, egy izgalmas kalandregény olykor hatékonyabb e téren.

Akkor veszem észre, hogy három órája beszélgetünk már, amikor az igazgató titkárnője ránk nyitja az ajtót:

— Kocsi még mindig nincs, javítják.

Bleier János órájára pillant, s megállapítja:

— Az új darut ma már nem próbáljuk ki. Mindenképpen ki kell jutnom a Vaskapu II-höz, a jugoszláv partnerrel kell egyeztetnünk bizonyos határidőnaplóba foglalt, az újabb indításokkal kapcsolatos feladatokat.

— Ez idáig csak arról beszéltünk, kiből lett az itteni villamossági indító ember, de a hogyanról még nem esett szó.

— Munkaköröm szerint nem feladatom az indítás, mégis immár harmadik erőmünél csinálom: Tismanánál és Motrunál is és vezettem a próbákat. A vezetőség javasolta, hogy vállalam el, merthogy érték a primér áramkörökhöz, és úgy gondolták, szót fogok tudni érteni az építőkkel és a szerelést végzőkkel. Nemcsak szakmailag, hanem szó szerint. Tismanánál egy nyugatnémet kábelt kellett beépi-

teni, a cég képviselője a németen kívül angolul tudott. Angolul jobbacskán, de valamit németül is tudok. Kiderült: annyit igen, hogy megérthessük egymást szakmai kérdésekben. Hogy első alkalommal hasznos embernek bizonyultam, a továbbiakban „természetesen“ felkérték erre a munkára. A beindítás előtti próbák menetrendjét kellett előbb kidolgozni, majd levezetni a próbákat. Nem voltam egyedül, az ágazati kutatóintézet, az ICEMENERG a legjobb embereit küldte el rendre az esetleges bonyodalmak kiküszöbölésére. Ostrovon volt egy ideig Crețu Dumitru, a generátor-specialista, Kertész Tibor, aki a gerjesztéshez ért nagyon, Cîmpean Romulus biztonsági-védelmi kérdésekkel foglalkozó kolléga.

— Hogyan vizsgáztatják az erőművet ?

— Tudni kell: nemcsak a villamossági részeket terhelik le próbaképpen, hanem a hidrotechnikai és a statikai építményeket, részelemeket is. Így a turbinát, a tengelyt, a perselyeket, a szabályozókat — minden kulcsfontosságú elemet. Mi csak a villamossági próbákat végezzük: különböző karakterisztikákat kell kimérnünk előbb álló, majd forgó gépen. A rövidrezárási próba a beállítások milyenségét és a hűtés hatékonyságát mutatja. Az üresjáratiból az esetleges veszteségekre következtetünk, pontosabban a vasmagban fellépő veszteségekre, mert a tekercselésben jelenkezőre szintén a rövidrezárási próba görbéjéből következtethetünk. A szigetelési próba a tekercselés minőségét és a beállítások pontosságát jelzi. Újabb próba során a meddő ellenállást mérjük — valamennyit felsorolnom talán fölösleges...

— A rövidrezárási próba során tényleg rövidre zárnak ?

— Igen, s miközben változtatjuk a gerjesztési áramot, figyeljük, mi történik. Megadják, hogy milyen túlterhelést kell kibírnia a gépnek, például a szigetelési próba során, ezeket az értékeket pontosan be kell tartani. Elég egy kis figyelmetlenség, egy rossz kapcsolás, s tönkretelhetjük a gépet. A felelősség óriási. A Vaskapu II-nél nem történt baj, átütés nem volt, de amikor a tismanai erőművet indítottuk, négyszer ütött át. A megismételt próbák elkerülendők, mert rongálják a jó részeket is, a túlterhelés csökkenti az üzemben tarthatóság idejét. Ezért szeretnénk mindent

elsőre elintézni. És indításkor nincs pardon, ha elkezdtük, folyamatosan kell mindent elvégezni. Az első generátor indításakor, december 23-án kezdődött a munka sűrűje, úgyhogy 24-én és 25-én reggel héttől este nyolcig, 26-án este tízig, 27-én éjjel fél egyig, 28-án éjjel kettőig, 29-én hét helyett reggel nyolctól voltam a gép mellett egész nap, 30-án is folyamatosan, megszakítás nélkül, míg 31-én reggel nyolckor az egyik kolléga lenyomta a kart — bekapcsolta az erőművet az országos hálózatba.

— Jó érzés volt...

— Igen. Illetve... Negyvennyolc órás kemény stressz után leestem egy székre. Közben megéreztem mindenki, főnökség, tévé, rádió. Az ilyen alkalmat illendő megörökíteni. Ütem hát ott a sarokban, s amikor hallottam, hogy az indító kolléga mit, milyen süket szöveget mond — szakmai bakí, meg minden —, le akartam lépni. Csak éppen erőm nem volt felkelni.

— Meddig lehet e nagy strapát bírni idegekkel?

— Még bírom, bár minden indításkor leadok néhány kilót. Ha azt mondaná az igazgató: a következő alkalommal mást fog megbízni, eleget hajtottam magam, pihenjek már én is — hát nem esne jól. Csinálni akarom, éppen mert rendkívüli, mert izgató. Ha készen van vele az ember, előmlik rajta a fáradt felszabadultság. Utána meg, pár hét múlva, megmarad az élmény és a tapasztalat. Meghívják szakmai tanácskozásokra bel- és külföldre, szakeikkel kérnek. Talán elismerést jelent az is, hogy szakellenőrnek hívtak a fővállalatunkhoz. Persze, nem mentem. Magamfajta ember maradjon a mindennapi gyakorlatnál...

— Kocsi ma már nem lesz — dugja be a fejét az ajtón a titkárnő, s miközben Bleier János utánarohan, eszembe villan: nekem jó, hogy nem jött ez alkalommal.

PÁRHUZAMOK TÉRBEN ÉS IDŐBEN

Az aradi sajtóklubban találkoztunk Mitrici Dan műépítésszel, hogy kedvünkre beszéljünk egy csésze kávé mellett. Keresem az asztalt, melyikhez ülnénk le — van miből válogatni —, végül a terem felénél egy fal mellett állóhoz lépek.

— Kíváncsi voltam, melyiket választja — mondja Mitrici Dan, míg elhelyezkedünk. — Várható volt, hogy nem a terem közepén kíván leülni. Szíve szerint mindenki szélre húzódik, a tervezésnél oda kell figyelni erre. Úló alkalmatosságokat nem jó középre helyezni. Mint ahogy az is általános, hogy a hálószoba ágyait úgy állítják be, hogy onnan az ajtóra lehessen látni.

— Nem gondoltam, hogy egy műépítésznek társadalomlélektanhoz is kell értenie — jegyzem meg.

— Szükséges ismeretek számunkra, bizonyos alapfogalmakat az egyetemen tanítanak, másra magától jön rá az ember. Az építésznek rengeteg mindenre kell tekintettel lennie, munkája igen felelősségteljes. Ezt már pályaválasztáskor tudtuk, pontosabban sejtettük, jelzi ezt a közünk akkor divatos „jótanács“: orvos kívánsz lenni vagy mezőgazdász? Tanár vagy mérnök? Előtte azért végezd el a műépítészetit.

— Nem azért, feltételezem, mert olyan könnyű volna bejutni és megszerezni a diplomát.

— Nyilván nem. S e pálya fogva tartja az embert, az alkotni vágyót. Rengeteget kell olvasni, szerintem legalább annyit, mint az orvosoknak... Nem sértő szándékkal mondom, ez a véleményem... Aradon általában a vidéki (nagy)városokban kevés az információ. Ezért rendszeresen feljárom a fővárosba az egyetemre, megkeresem volt tanáromat, Takács Zoltánt, beszélgetünk, szakirodalmat ajánl és kínál. Minden komolyabb munkámat megmutatom neki.

A fővárosba különben hazamegyek ; diplomázás után jöttem el vidékre, bár lett volna otthon is álláslehetőség. De én Erdély, Alba Iulia mellett döntöttem.

Pillanatra leteszem a golyóstollat, meg kell nézнем azt az embert, aki a fővárost elcseréli egy megyei székhellyel. Miközben szakmai információkért visszajár... S másféle titkok is izgatnak Mitrici Dannal kapcsolatosan : a nyolcvanas évek közepén került Aradra, s alig három esztendő múltán, 1987 elején már ő a műépítészek szövetségének helyi fiókvezetője. Miközben dolgoznak itt neves szakemberek, akik nemcsak jelentősen hozzájárultak Arad mai arculatának a kialakításához, hanem pár évig oktattak egyetemen is...

— Vidéken több jelentős feladatra számított, mint a fővárosban? — próbálok rájönni választásának indítékára.

— Munka mindenütt van. Szólamnak hangzik, de elvem, minden megbízatást komolyan kell venni. Nem szabad a rendkívülit vágyani csupán, s ha lakóházat kell tervezni, akkor beleveszni-belenyugodni a sablonba.

Közbe kell szólnom.

— Ezt alighanem sokan mondják, de lakótelepeink jó része mintha azt mutatná : hat a sablon. Egyáltalán : mennyire lehetséges egyedít létrehozni, ha adott a pénzügyi keret, ha feltételeket szab a megrendelő?

Cigaretta vesz elő, kortyol a kávéból. Várom válaszát, nem elvi szöveget, de érvként ható példát... A füst elszáll közöttünk...

— Legjobb, ha saját példával hozakodom elő. Cluj-Napoca, Hajnal negyed. A sugárutat nagyobb tömbbel zárták le, azt én terveztem. Úgy áll ott, hogy mögötte már a dombok körívei omlanak egymásba. Ki kellett hát emelni az épületet, vagyis beemelni a környezetbe, de nem azzal, hogy négyemeletes helyett nyolc- vagy tízszintes kockát rakunk oda. Olyan magastetőt képzeltem el, amely visszafelel a háttér játékaiknak, lépcsőzetesen követte egymást három tetőszint. Hogy megnyerjem az építető tetszését, a tetőteret beépítettem, nem hagytam meg egyszerű padlásnak. Ennek ellenére az első vázlatokat elutasították. Készítettem egy kis makettet, igyekeztem kiemelni a tér-

elemek előnyös játékát, hogy világos legyen, fel kívánom oldani a nagy tömeg nehezkeségét. Már kevesebb volt az ellenvetés. Újabb érvelések — végül elfogadták. Utána pedig bekerült a legjobb szakmai munkák katalógusába.

— Mindig kitart elképzelései mellett ?

— Egy lakóház, messze a központtól, a hegy tövében — akár le is mondhattam volna elképzelésemről. De akkor szakmai önbecsülésem szenved csorbát. Különben megkérdezte az igazgatóm is, miért harcolok annyit egy-egy ötletemért ? Mert minden munkám szellemi gyermekem, feleltem.

Elhallgat egy pillanatra, majd megtudom : gyermeke nincs, talán innen a munka iránti fokozott figyelem.

— ... Az épületeknek is szükségük van szülőkre, megfelelő gondoskodásra, a műépítész nevezhetjük apának, az építőt anyának.

Nem kívánok tovasiklani a párhuzam kínálta csúszdán, valóban sok olyan tevékenység van, ahol az eredeti elképzelés a későbbiek során nagyot változhat, a munkatársi hozzáállás mikéntje meghatározó ... Az építőmunkást manapság ha nem szídják, akkor panaszkodnak rá, többnyire őt vádolják, ha valami nem olyan, amilyennek lennie kellene. Kíváncsi vagyok hát, miként vélekedik Mitrici Dan az építőkről.

— Ne higgye azt, hogy az építőmunkást nem érdekli a munkája. Én eddig mindig szót tudtam érteni velük. És a mérnökkollégákkal is. Észre kell venni a kivitelezőt ... Nem jó ! Komolyan kell venni ! Tárgyalni vele, megbeszélni a kivitelezés szempontjából kritikus részleteket. Aki magas lóról közelít, az nem számíthat megértésre.

Tudom, hogy ez nem mesebeszéd. Mitrici Dant úgy ajánlották figyelmembe, hogy ő az az építész, aki a legtöbbet jár építőtelepre. Még a tervezőintézetben is megkeresik az építők egy-egy kérdéssel, olyan viszonyt alakított ki velük.

— Tartozom egy vallomással : az építőmunkások akkor értékelődtek fel számomra, amikor a nyolcvanas évek elején nagyobb vidéki városainkban a régi épületek felújítását végezték. Ehhez ki kellett bontani egy-egy régi falburkolatot, hogy láthassák, mit és hogyan csináltak a ré-

giek. Egy ilyen alkalommal ötlött eszembe : régen azokat a csodás homlokzati elemeket nem művészek készítették, hanem munkások, olyanok, akik szakmájuk mesterei voltak. Akikben a megbízatás felszabadította az alkotás vágyát, akiket elragadott a munka heve. Miért volna más egy mai munkás ? Mert részben más anyagokkal dolgozik ? Mert kevesebb a kézimunka ? Ettől a munkáját még éppúgy szeretheti . . . Inkább a szemlélettel lehet hiba. Mi azt hisszük, túl sokat nem érdemes elvárni tőlük, s ennek megfelelően kezeljük őket. Aztán csodálkozunk, hogy bejön az, amit megelőzhetünk, amit — bizonyos formában — kiprovokáltunk. Ahányszor csak módomban áll, dicsérem a terveimen dolgozó munkásokat, meghallgatom véleményüket. Így ha elakadnak, ők telefonálnak, jöjjenek, meg kellene beszélni valamit.

— Régen milyen volt a viszony tervező és kivitelező, (mű)építész és építő között ?

— Az idők során nagyon változott. Az architektúra az ókori görögöktől származó kifejezés : archos — kiemelkedő méltóság, főnök ; techtonus — kőműves. Az ókor építőmestereitől kezdve egészen a késői középkor frank masonjaiig, vagyis a francia mesterekig, a szakmai titkokat szigorúan őrizték. A középkor csodás templomairól például azért nem maradtak fenn tervdrajzok, mert az építész rendszerint nem készített ilyet a kivitelezők részére. Minden egyes nap homokba berajzolta a napi feladatokat, este törölték az ábrát. Az egészről csak egy embernek volt teljes képe. Az akkori titkolózással szemben ma nemcsak azt kívánjuk, hogy a kivitelezők megértsenek minket, de érdekel a véleményük, látnunk-tudnunk kell, mit hogyan képesek elvégezni.

— Ezek a munkamóddal kapcsolatos változások. Hogyan változott a funkció és a forma ?

— Az építészeti megoldásokat, a külső megjelenést, az esztétikai vonatkozásokat illetően is óriásiak a változások. Azt szoktam mondani, e téren a haladás exponenciális görbével írható le. Funkciók, rendeltetés szempontjából már más a változás ritmusa, szerintem számtani haladvány szerinti. Róma sok száz éves épületei ma is lakhatóak, a belső térelosztás nagy vonalakban a régi, kiegészült né-

hány, a komfort-igények növekedésével kapcsolatos tétellel. Miközben a homlokzatok teljesen mások.

— Nevezhetnénk a műépítészetet a homlokzatok történetének ?

— Mondhatnók így is, bár az épületek struktúrája is eleget változott, meg az építészet anyagai szerinti változás is nagy. Hogy a funkció alig változott, az emberi környezetünk kettős jellegével hozható összefüggésbe : ez egyrészt természeti, másrészt építészeti.

Ismét eljutunk emberi voltunk kettősségéhez, ettől a dichotómiától nem tekinthetnek el azok, akik tevékenységük társadalmi vonzatait végig kívánják gondolni. Biológiai létünk csak esélyt kínált egy folyamatnak, megvalósulása társadalmi környezetünkön állt vagy bukott. Biológiai jó ideje nem változik az ember — az ókoriaknál semmivel sem vagyunk „fejlettebbek“ —, miközben a társadalmi viszonyok gyökeresen megváltoztak. Ha biológiai az ember nem változott azon idő alatt, amelyre az építészet története visszatekint, miért történtek volna gyökeres változások az épületek funkcionális megoldásait illetően ?

Kérdésbe fordított véleményemmel, beszélgetőtársam szerint, elérkeztünk az építészet egyik alapvető kérdésköréig.

— A funkcióértelmezésnek az építészetben hatalmas irodalma van. Bár régóta megfogalmazott igazság, hogy a funkciót követi a forma — mégis az utóbbi változott lendületesebben. A funkció alapja a társadalmi igény, a társadalmivá emelt szükséglet. Le Corbusier fogalmazta meg kissé nyersen, hogy a ház — lakógép. Maison voiture-jét kényelmetlensége, merev funkcionalizmusa miatt bíralták is, de nyilvánvaló volt, hogy századunk első felének képzületet elragadó műszaki megvalósításaihoz képest a lakóházépítés elmaradt. És mekkorát fejlődött azóta a technika !

Nemcsak lakóházak léteznek — tolul számra a szó. Nem kellene megfélelkezni azon csodás középületekről, amelyekkel századunk legnagyobbjai — Mies van der Rohe, Mendelsohn, Gropius, Candela, Niemayer, Saarinen, Kenzo Tange, F. L. Wright — irányzatokat bontottak ki, meghatá-

rozván a további fejlődést... Szerencsére idejében észbe kapok, hogy aligha nekem kell a szakembert figyelmeztetnem a változásokra, itt nem az általános ismeretek hiányáról van szó, dehogyis. A gyakorló szakember gondot jelző véleményét hallottam, olyan megnyilatkozást, amely a látszat mögötti lényegemet emeli előtérbe. Megtiszteltek azzal, hogy műhelytitkot, alkotási dilemmát tártak elém...

Mitrici Dan cigarettájával van elfoglalva, a kávéval már végeztünk. Habozok, feltegyem-e azt a kérdést, amelyre traktátusok sorában keresik a választ. Végül is, miért ne tenném...

— Mi jellemző hát korunk építészetére ?

— Az eklekticizmus, a különféle anyagok szokatlan keverése, ami kihat a formára is. Ilyen márvány, olyan fa, amolyan textiliák, meg beton, meg fém... Ha többet mondanék, szerénytelenség lenne, mert bár érdekel a kérdés, foglalkozom vele, szakértője aligha lehetek.

Igazi szakembernek önmagával szemben kell józannak, mértéktartónak lennie; hogy Mitrici Dan nem kezdett hosszú fejtegetésekbe, jelzi szakmai önkontrollját.

— Izzgatják kimondottan elméleti kérdések? — kérdem.

— Igen, bizonyos hasonlóságok, párhuzamok érdekelnek. Dolgozatot készítettem Noriaki Kurokawáról, korunk egyik meghatározó fontosságú építészéről. Nem annyira nagysága okán, hanem mert úgy éreztem, munkásságában olyan hagyományokat értékesít, a népi építészet olyan elemeit emeli munkáiba, amelyekhez hasonlók nálunk is léteznek. A köztes terek kialakítása, a verandák kiképzése példa erre. Nemcsak a japán népi építészetben, de nálunk is megfigyelhető ezen, sem a külső, sem a belső térhez igazán nem tartozó terek fontos szerepe. Továbbvittem a párhuzamot azt keresve, miként hat a természeti környezet az építészetre. Ha végiggondoljuk, hogy Japán éghajlati viszonyai eléggé hasonlatosak a miénkhez, akkor nem lehet véletlen, hogy tőlünk kétezer kilométerre a népi építészet a miénkkel hasonló vonásokat mutat. A dolgozatot 1981-ben írtam, s az a szerencse ért, hogy amikor 1985-ben Kurokawa hazánkban járt, kezét szoríthattam vele. Dolgozatomat, nem lévén angol fordításom róla, sajnos nem mutathattam meg neki. Kurokawa, várakozásomnak meg-

felelően, elment a fővárosi falumúzeumba, s el volt ragadtatva az ott látottaktól. Ma már én is látom értékeit — diákkorunkban valahogyan nem méltattuk kellő figyelemre a skanzenet.

— Kollégája hívta fel a figyelmemet: tanulmányt szentelt az aradi építészeti hagyományoknak is.

— Igen, mert úgy éreztem, keveset értékesítünk abból, ami itt szemünk előtt van. Amit nap mint nap látunk, de ritkán nézünk meg alaposan. Aradon a barokktól errefelé minden építészeti irányzatnak vannak értékesnek mondható épületei. A barokkot egy kisebb lakóház képviseli, tehát ez nem jellemző, de a század végi szecesszió, az eklekticizmus, majd a világháborúk közötti Mincu-stílus szép példáit láthatni.

— Ezekből mit lehet a mai, teljesen más jellegű építészetben értékesíteni?

— Az általános jegyekre kell odafigyelni. Az épületeket hátrább húzták a frontról, elől teret alakítottak ki, ahol felszabadultabbnak érezheti magát az ember. A sarkokra nagyobb tömegű építmények kerültek. Aztán az épületek kialakítása, a megmunkálás aprólékossága, a homlokzatok fokozott fontossága, mind általános jegyek.

— Ez vitathatatlan, ellenben felmerül a kérdés: egy építész mennyire szabadon ültetheti át — akár ilyen jellegű — elképzeléseit a gyakorlatba?

— Örök kérdés... 1981-ben részt vettem a szófiai építészeti biennálén, s megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy korunk jeles építészeti csaknem egyhangúlag vallják: az ars edificandi politikai cselekedet. Az építészet valamennyi nagy megvalósítása politikai kezdeményezésekből született, szimbólum értékűek. A társadalom vele és általa fejezi ki magát. A piramisoktól errefelé egy-egy korról nemcsak a népköltészet beszél, de építésze is... Ami pedig a mindennapi gyakorlatot illeti, hadd idézzem egy neves építészünket, Doicescu Octav akademikust, többek között a fővárosi műegyetem központi együttesének a tervezőjét. Vele készítettem volt, még diákkoromban, egy interjút az *Amfiteatru* lap részére — nem volt tanárom, de hatása jelentős minden mai építészre —, s ő mondta: egy építész, ha művész, két egyforma épületet nem tervez...

— Közbe kell szólnom : s a títustervek ?

— Éppen ide akartam eljutni. E tervek nem kötik meg minden szempontból sem a képzeletet, sem a tervező kezét. A földszintet kialakíthatjuk egyképpen, az első emeletet, mely mindig az épület legfontosabb szintje volt, kiemeljük, s ugyanígy külön figyelmet kell szentelni a záró emeletnek. Személy szerint nagyon nem szeretem a magasházak tetejére rakott kis kockákat, liftházakat, szárítókat. Megbontják az épület egységét. Ezeket, ha csak lehet, álcázom. Itt Aradon, a Vlaicu negyedbe terveztem egy egyedi tömböt, félköríves portálokkal zártam le az épületet. Szemnek tetsző a félkör, az égboltra emlékeztet. Egy másik tömbnél — jelzése V—J — háromszög alakú elemekkel álcáztam a liftházakat... Megoldás mindig kerül, csak keresni kell.

Sok kérdés került szóba, egy még mindig nem : vidékre tavozása onnan, ahol „összesűrűsödnek“ a dolgok, ahol a szakma nagy kérdései dűlőre jutnak : a fővárosból.

— Választáson diákkori élményekben gyökerezik. Rendre erdélyi kollégákkal kerültem igen jó barátságba, szórakozás és tanulmányi kérdések után magánemberként is megnyiltunk egymásnak. Nekem tetszik az, ha az ember nem barátkozik első szóra, nem borul azonnal a másik nyakába, előbb látni kívánja, ki is az, akit megtisztel azzal, hogy beavatja élete titkaiba. Ilyen igaz barátságunk alakult ki erdélyi román és magyar fiúkkal. Kihelyezéskor én is jöttem velük. Bár nem kerültünk egy városba, nem volt olyan komolyabb munkája egyikünknek sem, amelyet meg ne vitattunk volna. Sokat utaztunk tehát. Nekem használt ez az emberi tapasztalat, hisz az építésznek, élettér kialakítójaként, oda kell tudni figyelnie az emberi megnyilatkozásokra, az igaz emberi értékekre.

Eddig én kérdezgettem, természetesen. Immár túl a szakmai párbeszeden társam válik kérdezővé :

— Megfigyelte, hogy folyamatosan érintkező kultúrák esetében is vannak olyan közmondások, amelyeknek nincs megfelelője mindkét nyelven ?

Megvallom, ilyenre eddig nem figyeltem fel, mindig a megfelelőések érdekelték.

— Meggyőződésem, hogy mindenütt van rá példa, ahol két vagy több nemzetiség él együtt. Tanultam magyar ba-

rátaimtól olyan közmondást, amelynek nincs megfelelője az általam ismert nyelveken. Például : Többet ésszel, mint erővel.

Magyarul mondja, miközben elnézést kér a csöppet sem zavaró kiejtésért.

— Egy másik közmondásnak — Aki siet, elkésik — japán megfelelőjéről hallottam. Hát nem érdekes, hogy ilyen távoli tájakon születhet — teljesen függetlenül — ugyanazon közmondás ?!

Íme egy kutató elme villanásai. S érdemes arra is odafigyelni, ami e gondolatszikrák mögött van : kialakult kapcsolatait, barátságait éppoly fontos tényezőnek tekinti életében, mint a szakmai feladatokat. S e kettőt nem egymás kárára érvényesíti, hanem ott végez komoly szakmai munkát, ahol jól érzi magát. Ezek után semmi csodáltnivaló nincs abban, hogy pár éves aradi tartózkodás után Mitrici Dan a műépítészek helyi szakmai csoportjának a vezetője lett.

PRAE(SZTÍZS)-ÉPÍTÉS

Úgy volna stílusos, ha ezen szöveget processzonnal készíteném el, hiszen komputer-építésről lesz szó benne. Toffler a mikroelektronikának szentelt híres munkáját (*The Third Wave — A harmadik hullám*) szövegprocesszonnal szerkesztette össze. Mi volt pontosan a masina szerepe, nemigen tudom, de az a Toffler-könyv is éppen olyan fordultatos, jó olvasmány, mint a korábbi *Jövősokk*...

Mi lesz a stílussal, az egyéniség jegyeivel, ha — mint Toffler szövegéből kihámozom — az információt gép rendszerezi és önti — ha nem is végső — formába? Készíthető-e riport szövegprocesszonnal?

Talán. Meg kellene próbálni. Bepötyögném a beszélgetések információtartalmát a gépbe, s várnám nyugodtan, hogy a sornyomatón megkapjam a — majdnem — kész szöveget.

Riportot Patrubány Miklósról.

Mit kezdene a gép egy olyan alannyal, aki minden találkozáskor elárul — pontosabban: megmutat — magából valami újat? Elsőre mérnöki — dehogyan: emberi! — pontosságára figyelek fel. Aztán érdeklődési körének szélességére. A tiszta gondolatokra, nyelvi szabatsóságra. A szakma mélységes szeretetére. Újító készségére. Minden-napi ügyek, családai dolgok iránti érzékenységére...

Lám: így ír a riportter. Már-már műfajt vét: dicshimnusz zengedez.

Találkoztunk egyszer; másodsorra megérlelődik az elhatározás: a „figura“ riportot érdemlő; harmadik beszélgetés, a negyedik, meg még néhány. Munkahelyén, kávézóban, a lakásán, étteremben, szerkesztőségben, utcá-sarkon (jó hosszan) ... Emlékezetem s a jegyzetfüzet ilyes-miket őriz:

— Három végzős diákkal egy év alatt olyan programot készítették, mely többlépcsős hajtóművek, fogaskerék-rendszerek tervezésében segít. A programban vannak mesterséges intelligenciabetétek, vagyis lekérdezik a szakembert, s a tapasztalatot beépítik a végső megoldásba. Miközben a legjobb hazai tervezőcsoport, az ICSIT-Titántól, három hónap alatt dolgozott ki egy olyan kinematikus láncot, amelyben nyolc áttétel volt, nyolc tengely és huszonhárom fogaskerék, ugyanerre a feladatra a diákok programja egyetlen óra alatt olyan megoldást adott, amely két kerékkel, két tengellyel és tizenhat fogaskerékkel érte el ugyanazt...

— Létrehoztuk a Prae programkönyvtárat, elneveztük Praemiumnak. Egyik csomagja a Math I, ebbe matematikai programok kerültek. Egyenletrendszerek megoldása, különböző görbék és függvények ábrázolása, polinomok gyökszámítása, integrálási műveletek végezhetőek el ezek segítségével. Semmilyen más személyi számítógépre nem léteznek ilyen általánosan ezek a programok. Komoly újdonság-értékük van...

— Eldőlt: a számítástechnikát be kell vezetni az iskolába. A kérdés csak a hogyanra vonatkozik. Milyen az optimális gépsűrűség, milyen bonyolultságú gépeken dolgozzanak a gyerekek, mit tegyünk, hogy elkerüljük a számítógép okozta civilizációs rákfenét, az elszigetelődési tendenciákat...

— Bár nem vehető bizonyosra, hogy a BASIC (*Beginners Allpurpose Symbolic Instruction Code*) a legalkalmasabb oktatói nyelv, túlzott egyszerűsége miatt bírálatok érik, elkerülhetetlennek látszik, hogy mindenkinek bizonyos mértékben meg kell tanulnia programozni...

— Mérnököknek és természettudománnyal foglalkozóknak is vállalniuk kell a Veres Péter-i felhívást, miszerint: „nekünk humán értelmiségieknek az a feladatunk, hogy örködjünk, nehogy a technikai fejlődés következtében a fejünkre szakadjon az ég“.

... Ülünk a nappaliban, a házigazda óvodás lányát figyeljük, amint megragadja a polcra helyezett számítógépet, az asztalhoz cipeli. Következnek a kábelek, a tévé szerencsére már a helyén van. Miután az apa összeköli a

masinát a tévével, a lányka játszani kezd Jumping Jackkel. A kis bumfordi figurát ügyesen tornáztatja fel a különböző emeletekre, a fokozódó veszélyek ellenére. Ha valaki háromévesen így játszik a komputerrel, ötévesen alighanem programokat fog készíteni, lícis korában minden bizonnyal új gépet tervez majd... Véleményemnek hangot adok.

— Pár éve foglalkozom iskolásokkal, olykor egészen kicsik is eljönnek. Az ötévesek között tényleg van egy leányke, aki ügyes programokat írt. Amihez ugye, nemcsak az ábécét kell ismernie — amit majd hatéves kora utáni iskolába iratkozásával kezdenének majd neki megtanítani... A minden kötöttségtől, előítélettől mentes gyerekek olykor roppant eredeti és értékesnek mondható eredményekre jutnak.

— S a felnőttek?

— Hadd beszéljek korosztályomról, illetve magamról. Megpróbálunk, környezetemmel együtt, a felszínen maradni. Mert érezzük, tudjuk, hogy többre volnánk képesek.

Minél többre? Az első hazai személyi számítógép tervezője elégedetlen ekként teljesítményével. Vagy csak türelmetlen?

— A számítástechnikával, korunk kutatásának és technikájának e dinamikus ágával mennyire fér össze a türelem?

— Semennyire, itt folyamatosan robbantani kell. Az első személyi számítógépet 1981-ben készítette Clive Sinclair. Négy év alatt, 1985-ig több mint hatszáz típust dolgoztak ki és dobtak piacra. Az árak spektruma — 50 dollártól el tízezerig — megfelel a teljesítménybeni különbözőségeknél. A helyzet tehát nem havonta, naponta változik. Olyan erőltetett a menet, hogy mire az új tervből termék lesz, ötven százalékban el is avul.

— Ki lehet ezt védeni? És mi a helyzet itthon?

— Ellenszer csak a folyamatos kutatás lehet. Amihez a magas szakmai hozzáértés és ötletesség mellett jó adag megszállottság is szükséges. Hogy képes legyél nem napokig, hosszú hónapokig tizenhat-tizennyolc órát dolgozni minden áldott nap. Dolgozni nálunk is sokat kell, bár mi nem vagyunk benne a fő sodrásban, kívül esünk a nagy

anyagi áldozatokat követelő, roppant energiákat felörlő gyilkos versenyen. Sinclair például négy év alatt négy különböző gépet fejlesztett ki, megannyi zárt rendszert, egyik sem illeszthető a másikhoz. Az egyikre kidolgozott programok nem futtathatók a másikon.

— De hát ez pazarlás !

— Az, az igazán nagyok nem is dolgoznak így. Az IBM nagyságát azzal is jellemezhetjük, hogy Iránban a számítógépet „ájbiem“-nek hívják, vagyis egy cég márkanéve jelöli az általános fogalmat — annak ellenére korlátlan úr a piacon, hogy nem ő állítja elő a legnagyobb teljesítményű gépeket. Viszont mindig szervesen építkeznek, a korábbi gépek programjai az újabbakon is futtathatók. Nyitott rendszert kell tehát tervezni, amelyek olyan fejlesztési lehetőségeket hordoznak, hogy az alapgépet idővel át lehessen alakítani.

Világos elv. Vajon milyen az itteni gyakorlat? Mit ér a Patrubány Miklós és társai által a Számítástechnikai Intézetben (Cluj-Napoca) kialakított személyi számítógép, melynek neve, lévén hazai első : Prae.

— Előbb a helyzetünkről szólnék, az indulásról. Csaknem, mint a mesében, néhány kezdő legény nekirugaszkodott. Az információt többnyire harmadkézből kapják, s ha bizonyítani akarják, hogy képesek valamire, saját kudarcukból kell tanulniuk. Ez volt az indulás. Ma rengeteg jól felkészült, ötletes ember tolong a pályán, akik megfelelő anyagi háttérrel szupergépet képesek kidolgozni. De ha nem illesztk valamilyen rendszerbe, ha nem gondolkodnak távlatokban, akkor az a csodamasina olyan, mint a szikla tetején álló magányos fenyő. Ezt tudtuk kezdetben is. Persze, nem állítom, hogy mindent tökéletesen csináltunk, de azt igen : senkit le nem másoltunk. A Prae teljesen eredeti. Részben kényszerűségből. Olyan megoldásokat választottunk, amelyekre máshol, az ottani eszközkinálat mellett, nem volt szükség. És a lépéshátrány, amellyel indultunk, bizonyos fokig megóv az útvesztőtől, elkerülhetők az élen haladók bizonytalankodásai.

Az eddigiek alapján úgy tűnhetne, ilyen tudatos programmal minden simán ment. Hát nem volt teljesen bonyolalomentes. Patrubány Miklós 1981 decemberében látott egy ZX 81-es személyi számítógépet. A téma régebbiről

foglalkoztatta, korábban épített két mikroszámítógépet, de ez merőben új volt, mikroprocesszorral működött. A hetvenes évek elejének e csodás termékét az utasításkészlet korlátozott volta miatt eladdig kizárólagosan vezérlésre használták. A szakemberek nem is gondoltak arra, hogy (tudományos) számításokat végezhetnének vele. Egy ifjúkorán túljutott angol mérnök, a nagyon ötletes és kissé szeszélyes Clive Sinclair tudott váltani. A régi gépről levett minden sallangot és fodrot, maradt a billentyűzet, a kijelző és a háttértároló. Nem együtt, külön-külön. Utóbbi kettő a csaknem mindenütt már meglévő tévé és kazettás magnó. Így az ár teljes nagyságrenddel lehetett olcsóbb, ugyanis a perifériák gyakorta drágábbak, mint a gép maga. Sinclair azt is felismerte, hogy a laikusnál nem a számítási sebesség az elsődleges, na meg amit veszítenek a hardnál, tehát a gépi résznél, azt a szoftival, magas szintű programozással vissza lehet hozni. Az általa kitűzött feladatot sikerült roppant elegánsan megoldani, mindössze öt integrált áramkörrel. Egyszerű, funkcionális, jó — csodálatos.

— Akkor azt mondtam magamnak: csinálni kell egy ilyet. Nem másolatot, valamivel nagyobb teljesítményűt, mert a hazai viszonylag magas alkatrészarak csak így konvertálhatók a termékekbe. Az is világos volt, hogy Sinclairéktól eltérően nem a magánpiacot kell megcélozzuk, hanem intézményeket, intézeteket, oktatási egységeket. Másfél évig gyözködtem környezetemet: kezdjük már el. Az illetékesek hallani sem akartak róla: ilyen szegényes perifériával hogyan lehetne a gépnek létjogosultsága? — „érveltek“. Azért néhány kollégára sikerült hatnom, társaim kerültek...

— Mi hiányzott? Engedély, beleegyezés?

— Ha van pénz, tehát megrendelő, megjön az engedély is — jöttem rá elég gyorsan. Meg arra, hogy nekem kell pénzt, megrendelést szereznem. Akkoriban kézírásolvasóval foglalkoztam, amelyhez léptető motorokra volt szükség. A legjobbat Szigeti Andrásék csinálták a Célgépes Gépkocsialkatrész-gyárban (Sf. Gheorghe). Megkerestem őket, motor-ügyben: beszélgetünk az ottani kutatócsoport vezetőjével, s mesélem, hogy láttam egy csodámasinát, mikroprocesszoros központi egységet, amelyhez

kazettás magnót meg tévét kell csatlakoztatni... Szóval leírom azt, ami alig pár hónapja jelent meg a nyugati piacokon. Erre azt válaszolja: „Igen a személyi számítógép érdekes kis eszköz. Forradalmat okoz majd sok területen...“ Le kellett ülnöm. Ez a gépészmérnök tudta-értette azt, amit pár nappal korábban rendszermérnök-kollégákkal sehogyan sem tudtam megérteni-elfogadtatni. Itt nem kellett magyaráznom, hogy minden óra, amelyet elvesztegettünk, míg nekifogunk, ösztársadalmi szinten jelentkező kár. Később összejöttünk a kollégával, rájöttem, a szakma legkiválóbbjai közé tartozik. Akkor annyit kérdezett: „Miért nem fogunk neki?“ — „Mert senkit nem sikerült meggyőzni, hogy érdemes pénzélni egy ilyen ötletet.“ — „Mennyi kellene?“ — „Milliók nagyságrendű összeg.“ — „Az nem kevés“ — mondta.

És pár napon belül Patrubányék megkapták a rendelést, megvolt a pénz a fejlesztésre, kutatásra. 1983 áprilisában kezdtek munkához, 1983 novemberében a Büsténiben megrendezett országos mikroszámítógépes találkozón már bemutatták a kész tervet. Mit tudhattak a tervezők akkor a személyiről? Egyikük látott egyet — alig több a semminél. De akkorra már elég nagy volt a felhozatal személyikből, a szakma jónak látta egy szabvány kidolgozását. Ez ajánlatjellegű, a felhasználók érdekeit védi: az egymást követő új típusok ne különbözzenek annyira egymástól, hogy a korábbi gépre megvett programokat, mert az új gépen nem futtathatók, ki kelljen dobni. Tehát általános szerkesztési elvek, javaslatok ezek — talán nincs is olyan személyi a világon, mely minden egyes szempontnak megfelel. A Prae kivételével. David Ahl amerikai szakember száz BASIC-programot tartalmazó könyvének előszavában megjegyzi: nincs olyan PC a világon, amelyen minden egyes program lefuttatható. Hát van: a Prac. Olyan pontosan igazodik a nemzetközi szabványhoz.

— Tizenhat-tizennyolc órát dolgoztunk hónapokig. A feleségem vállalta, pedig akkor már megvolt a fiunk. Egy ideig a szombat esti fürdetésekről is le kellett mondanom, pedig az mindig az én feladatomból volt... Feladatomból? Örömem, kikapcsolódás, a nyugalom oázisa a heti hajszá után. Mégsem akkor jött a szívroham, hanem amikor már leadtuk a tervet gyártásra a Memóriaegységgyár-

nak. Amikor azt éreztem, valakik meg akarják buktatni a Prae-t. Valakik? Kollégák, akikre egy szerencsétlen mechanizmus gépünk sorsát bízta.

Amikorra a Prae tervei elkészültek, még egy számítógépes kollektíva ébredt rá arra, hogy a személyi számítógépekkel foglalkozni kell. Nagy erővel — kutatók és főiskolai oktatók vidékről és a fővárosból — fogtak a tervezésbe, de a másik csapat előnyét nem tudták behozni. Így hát a kivitelezést hátráltatták addig, míg konkurensként léphetnek fel. Ha ez a vetélkedés a minőséget fokozza, akkor semmi gond, csak hogy Patrubány Miklós így emlékezik:

— Hónapok óta leadtuk a terveket, s semmi hír, hogy elkezdték volna a gyártást. Pedig ebből is átvettünk néhány feladatot: megterveztük magát a dobozt, elkészítettük a matricát a fröccsöntéshez — és mégis semmi. Elakarták orozni elsőségünket.

— Biztos ez?

— Mi mással volna magyarázható, ha kifogásolták gépünk nevét, amely köztudottan azt jelenti: első. Sürgetéseink hatástalanok maradtak.

Ez a sürgetés aligha szólt kimondottan a Prae-nek. Az ágazat folyamatosan lázban ég, s a közös érdek is úgy kívánta volna, minél hamarabb jelentkezzék a hazai ipar a saját személyi számítógépével... Nemzetközi forrásból tudom: az IBM egyik nap bejelentette egy új típus megépítését, a következő héten piacra dobott belőle negyvenet. Az Apple-nél, Kaliforniában, a híres Szilícium-völgyben tizenhét másodperc jutott akkoriban egy-egy PC-re. Rövid három év alatt milliós tételben kerültek piacra személyik. Pontosabban: hárommillió kicsi, — laikusok számára, házi használatra; egymillió közepes változat; hétmillió nagy, amelynek operációs rendszere nagyfokú felhasználási könnyebbséget biztosít, a programozási nyelv tekintetében nem lévén semmilyen korlát.

Aki ebben az ágazatban helyt kíván állni, nem engedheti meg magának, hogy kész terve hónapokig várja a megvalósulást.

Az egymást követő bálhék, mert a munka elkezdése után is volt jó néhány, kimerítettek. Jött a szünet.

Alig harmincévesen. A kórházban bezsongtam, mottószerű szöveg forgott mind az agyamban, amelyet — történetesen éppen angolul — ki akartam írni mellém a falra: „Even if I'll die, PRAE won't be a lie.“ Nem engedhettem, hogy hazugságnak, hiú reménynek bizonyuljon a gép — kigyógyultam. Magamhoz tértem, mielőtt még kiírtam volna a szöveget.

1985-ben jött ki az első Prae, meglelt akkorra a másik hazai személyi számítógép is. Amikorra a Prae tervezői már továbbléptek... De milyen volt az első Prae? Egy sorban említhető-e, mint példálózásaink során tettük, az Apple, az IBM, Sinclairék hasonló kategóriájú gépeivel? Amikor ezt megkérdem, válaszként prospektust kapok a kezembe, amelyre a várnai számítógépes világkonferencián (1986) — 45 ország 350 szakembere vett részt rajta, tőlünk is a legjobbak, köztük Patrubány Miklós, témája: „Gyermekek az információ korában“ — egy svájci szakember ezt írta: „Le rapport performance/prix du Prae est supérieur à celle du Spectrum. Bravo.“ A Spectrum alapgépnek számít, a Sinclair-terméket mindenütt ismerik a világon.

Ha már szóba került, megkérdem, mi volt Várnában.

— Az UNESCO, a bolgár Tudományos és Műszaki Tanács, az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és a Nemzetközi Ludmilla Zsivkova alapítvány szervezésében tartották a tanácskozást. Szóba kerültek a számítógépes oktatás társadalmi kihatásai, a pedagógiai-pszichológiai vonatkozások, az oktatást elősegítő hard- és szoftverek. Mi ott nemcsak a Prae-t mutattuk be, hanem oktatóprogramunkat is. Láthattuk, a kollégák közül néhányan — így Călinoiu, Schneider, Rist, Diamandi, Kiss — nemzetközi mércével mérve is értékes munkát végeznek. Ez azért lényeges, mert az oktatói szoftver-előállításnak komoly kiviteli lehetőségei vannak tőkés piacra is. Akkori programunkat azóta továbbfejlesztettük, a Z 80-as mikroprocesszorra végzős diákok bevonásával sikerült olyan oktatóprogramot írni, amelynek segítségével két hét intenzív munka után annyira megérthető a mikroprocesszor, hogy következhetnek a programozási feladatok.

Ez a program adta az ötletet Patrubány Miklóshnak ahhoz, hogy a mikroprocesszorokról vaskos könyvet írjon.

A hétszáz oldalas kézirat nyomdában, nemsokára megjelenik. És eredeti újdonságként sok ezer példányhoz a kazettát is mellékelik az említett programmal, amelyet az NDK-ból jött szakemberek az általuk látott legjobbnak ítélték a témában, mert tömegeket lehet általa könnyen és igen gyorsan bevezetni a számítástechnika mind erősebben laicizálódó világába.

— Beszélgettünk volt már erről a programról. Korábban úgy vélekedtem, hogy a csapat tíz ember/év munkáját végezte el rövid idő alatt. Most már pontosan tudjuk, hogy sokkal nagyobb: 27 ember/évnyi munka áll benne!

— És a könyv mennyi idő alatt készült el? — kérdem, ha már a ritmus került szóba.

— Fél év alatt írtam meg, nem volt nap, hogy ne dolgoztam volna rajta.

— Annyira fontos?

— Igen. Nem azonnali hatásra számítok. Távolilag meghatározó minden egyes számítástechnikával foglalkozó munka. Na már közhelyszámba menő igazság: a jövő elképzelhetetlen számítástechnika nélkül.

Van erre egy meggyőző példa: ötven éve ki gondolta volna, hogy „úrvezető“ lesz csaknem az egész világ, gépkocsit vezet majdnem mindenki.

— Megkérdezték a minap — folytatja Patrubány Miklós —, mi mindent akarunk csinálni számítógépekkel? Mindent! Aki kicsit körülnéz, láthatja, hogy már ma mekkora szükség van rá! Mint a betévő falatra, mint a pohár vízre, mint népdalainkra, mint emberi méltóságunkra, Hogy létezhessünk. Nélküle nincs jövő. Nincs jövőnk!

— Egy időben azt mondták, a fizikusoké a nagy társadalmi felelősség. Most a számítógépesre szállt át a szociális teher? Mit érez magában Patrubány Miklós a gépkonstruktor, a szoftveralkotó, a szakkönyvíró, az oktató?

Csend száll közénk, a belső feszültség vibráló csöndje... Egy számítógépes műszaki, akár a gépész, az építész. Alkotásai viszont minden más műszaki megvalósításnál jobban beszüremkednek a mindennapi lét különböző szintjeire. Nem egyetlen területen hatnak, de változásokat indítanak el a munkában, a szórakozásban, családi életünkben. Meg-

változik a döntéshozatal mechanizmusa is — hatása ösztársadalmi...

— Pár éve még azt mondtam, semmi különösebb felelősséget nem érzek. Végzem a dolgom, mint bárki más a kutatásban, a technikában. Szinten kell maradni a szakmában, ami elég sok energiát emészt fel... Telt az idő, s rájöttem, a számítógép okozta változásokat mindenütt felfedezhetjük — a társadalmi vonatoktól nem tekinthetünk el. Oktatnunk kell, ismeretet terjeszteni... Nem jó, kezdjük máshonnan.

Látni, hogy évekig foglalkozott diákokkal, középiskolásokkal; nemcsak pontosan kíván fogalmazni, de a témát világosan felvezetni. Megérteni és távlatot nyújtani...

— Neumann Jánostól kell kezdeni, aki nemcsak részt vett az első számítógép megalkotásában, hanem logikai okfejtéssel bizonyította azt a maig vitatott tételt: „elégge fejlett automaták képesek önállóan önmaguknál fejlettebb automatákat létrehozni“. Intelligensnek nevezett tanulórendszerek már ma is vannak, de tudomásom szerint a maximum, ameddig a meglévő rendszerek eljuthatnak, a tervező által meghatározottak. Nálunk is készült olyan automata, amely képes ismereteit úgymond önműködően bővíteni. Írásfelismerő rendszer. Az általam leirt y -t nem ismeri. Erre közlöm vele, hogy az igenis: y . Ennek következtében a meglévő programok módosítják szerkezetüket, hogy ezután ezt az y -t is felismerjék. Esetleg közli a gép: pardon, tízezer írásban ez g — s nem fogadja el y -nak. A Neumann-tételből hiányzik a nagyon fontos önállóságkritérium. De pár évtizeden belül biztosan eldől a neumann-i kérdés — vagy átfogalmazódik. Egy bizonyos: társadalmi kihatási így is, úgy is jelentkeznek.

— És az elszigetelődés, amelyet a számítástechnikával kapcsolatosan negatívumként szokás emlegetni?

— Továbbra is fontos kérdés. Úgy kell beépíteni a gépeket társadalmi struktúráinkba, hogy ne csorbítsák kialakított kulturális és erkölcsi értékeinket. Közügy ez, mindenkit érint, de a figyelmeztetés nyilván azoktól kell érkezzen, akik a kérdéskör szakemberei. Akik nemcsak a márt látják, de képesek bemérni a fejlődés irányvonalait is. És akik befolyásolni képesek e fejlődést, az ösztársadalmi érdekeknek megfelelően.

— Az említett gondok semmitik az igazságot, miszerint nem élhetünk számítástechnika nélkül ?

— Természetesen nem. A fejlesztéssel, nyilvánvalóan, sehhol nem álltak le. A kérdés csak a mikéntre vonatkozhat.

Akkor ez a csapat sem állhatott le, ők is dolgoznak valamin. Megkérdelem, hogy min.

— A hazai személyi számítógépekből magánszemélyek egyelőre nem nagyon vásárolhattak. A Prae-család fejlesztésével nem állunk le addig, míg ki nem kerül a szaküzletekbe a magánszemélyek számára is hozzáférhető gép. Több változatban készítettük el a tervét, a jelenleginél jóval olcsóbban lehet majd gyártani . . .

Mennyit áldoznék egy ilyen játékszerért? Főösleges felhorkanni, családban ritkán több játékszernél; diákok, kutatásban és fejlesztésben dolgozók valóban haszonnal működtetik — de a legtöbben játszanak vele. Idővel talán könyvelnénk is, talán külső memóriaként szolgálna feledékenység ellen — de bizonyos, hogy játék is volna. Mielőtt valaki még neheztelne rám e kijelentés miatt, hadd szögezzük le: a játék nagyon komoly dolog. Pedagógusok a megmondhatóit, hogy a felnőttkori viselkedésformák milyen nagy hányadát sajátítja el a játék közben a gyermek. Tehát kell az a játékszer, csak ne kelljen túl mélyen nyúlni érte a zsebünkbe. Ez tehát a csapat egyik célkitűzése.

— Említettem már, hogy egy PC akkor jó, ha tovább fejleszthető. Mi egy ilyen fejlesztést végeztünk el a Prae-vel. Még nem volt piacon az első változat, amikor már a második, a Prae-Max tervein dolgoztunk. Bár akkor alakítottuk ki, amikor máshol többnyire 16 bites készülékek dolgoztak, a miénk 8 bites. De sikerült úgy megtervezni, hogy eléri a miniszámítógépek performanciáit. Természetesen minden Prae-re kidolgozott eddigi program futtatható rajta. Folytatjuk a programcsomagok írását is, a Praemium Math I-et továbbiak követik.

— Van tehát egy csapat, amely foglalkozik géptervezéssel, programírással — mindennel. Gyártmányfejlesztési stratégiája átfogó. Adódik a kérdés: hol lehet ezt megtanulni ?

— Különösebben nincs mit tanulni, komolyan kell venni a feladatokat, következetesen végiggondolni.

— Fordítanék valamennyit a kérdésemre : hogyan lett Patrubány Miklós számítógépes ?

— Alapképzétségem szerint általános villamosmérnök volnék. A helyi műegyetemen az első számítógépes évfolyam akkor indult, amikor mi végeztünk. Teljesítmény-elektronikával kezdtem, ez volt a legtöbbet ígérő. Motorvezérlések, hűtökemencék vezérlése — utóbbiból államvizsgáztam. Ezután gyengeáramú elektrotechnikát kezdtem tanulni a fővárosi Félvezetőgyárban. Ugyanis ott kezdtem pályámat, s csak akkor kerültem vissza ide, diákéveim városába, amikor a feleségem is végzett.

— Ez azt jelenti, hogy az alapképzés általános volt, de lehetővé tette a későbbi szakosodást.

— Pontosan... Kicsi koromban persze nem villamoságról álmodoztam. Kocsis akartam lenni. Nagyapám szekerére és lova megragadott, minden vágyak netovábbja : felülni a bakra és rászólni a „fiúkra“ : nyomás ! Alcsikban nevelkedtem, majd németül végeztem a gimnáziumot. Anyanyelvem irodalmának olvasása otthoni szorgalmi feladat volt.

Láttam Patrubány-kéziratot, tudom, kiválóan megtanult helyesen írni. Sőt : amatőr módra nyelvészkedik is. Játszik. A gépével is. Amikor lánya belefárad Jumping Jack ugráltatásába, ő ül a készülék elé. Pillanatok alatt a harmadik emeleten jár a kis pofával... Ki szeretném én is próbálni... Bár ne tettem volna, Jack csúnyán járt irányítással. Úgy látszik, nem állok túl jól az alapvető pszichomotorikus képességek dolgában. Lám, mit jelez a gép, végül még kisebbrendűségi érzésem lesz — morfondírozom félhangosan.

Patrubány Miklós nevet rajtam, jóízűen, hogy ilyen Prae(sztízis)-gondjaim jelentkeztek... Mégiscsak jobb volna egy szövegprocesszor, kipróbálása biztosan nem engem minősítene.

Ritmuszavarok

ELDUGOTT MUNKAKÖNYV

Jó pár éve ismerjük egymást Andrásai Sándorral, a temetőből, ahol mozaikozó. Sírokat önt ki betonból, rá mozaikot, felcsiszolja, sírkövet farag. Látnom adatott, hogy érti e munka minden fázisát, főnöke mondta róla : egyike a szövetkezet legjobb dolgozóinak.

Véletlenül tudtam meg, hogy három munkatársának együtt nincs talán annyi iskolája, mint neki : diplomázott almérnök . . .

Nála otthon, a családi házban boncolgatjuk élete összekuszálódott fonalait, próbálom megérteni, miként történhetett meg, hogy a kilenc éve megszerzett diploma eddig jóformán csak bonyodalmak forrása volt. Mert ez a helyzet.

— Hogyan választottál pályát ?

— Diplomát kívántam szerezni, s liceumi eredményeim alapján reménykedhettem abban, hogy bejutok. A tudományegyetemre jelentkeztem, matematikára — sikertelenül. Felködlött, hogy a másfél éves katonai szolgálat alatt elfeledem a tananyagot, a frissen végzettekkel szemben hátrányos helyzetbe kerülök. Egyetlen célom maradt, bejutni valahová, bármi áron. Nem érdekelt, mi legyen eljövendő szakmám. Megnéztem, az őszi pótfelvételire hol maradt a legjobb hely. Az építész almérnökin viszonylag sok maradt, oda jelentkeztem. Bejutottam. Elvégeztem a három évet . . .

— Ki kell mondani : nem te választottál pályát, hanem a pálya téged. Sikerült megszokni, talán megszeretni ?

— Az elsőéven közömbös volt, mit tanítanak. Harmadéven már nem volt teljesen az, kezdett érdekelni, bizonyos szaktárgyak tetszetek is. A pálya minden bizonnyal magához vonzott volna — ha nem Reşitára helyeznek ki. Ott kellett volna a három gyakornoki évet letöltenem. Tudom én, hogy a város közléről sem utolsó hely, sok szempont-

Lól jó iskola. De az is tudott, hogy nem én vagyok az egyedüli, aki mindenáron haza kíván jönni onnan. Egy volt osztálytársam, aki egy évvel korábban került oda — felmentették a katonai szolgálat alól, tehát előttem végzett —, szóval ő is nagyon haza akart jönni. Nem kívántunk mindenáron itthon dolgozni, de lakni igen. A volt kollégával elmentünk a Mezőgazdasági Vezérigazgatósághoz, ahol állítólag építészeket kerestek falusi beruházásokhoz. El is küldtek egy megyeszékhely melletti faluba, ahol az országos korszerűsítési hullám keretében munka kínálkozott nekünk. Beszéltünk a tsz-elnökkel, megegyeztünk, olyannyira, hogy áthelyezési kérelemmel távoztunk tőle. Munkahelyemen nem gördítettek különösebb akadályt az elmenetelém elé, bíztak abban, hogy más kevésbé hebe-hurgya, mint én.

— Értsem azt, hogy jó állásod volt?

— Egy tervezőintézeti állás mindenképpen az: tiszta, könnyű, szép feladatokat is kaphatsz. Aztán a társaság rendez volt, s mindennek a tetejébe csaknem megérkezésem napján kezembe adták egy garzonlakás kulcsát...

— Olyan, mint a mesében. Csak a vasorrú bábát nem látom, aki elűzött onnan.

— Saját nyughatatlanságom űzött — s nem egészen két hónapos ottani működés után jelentkeztem a tsz elnökénél. Ekkor jött az első pofon: magyarázkodott az elnök, hogy még nem jött össze minden az építkezéshez, kitolódik a határidő, s a beruházás megindulásáig nincs mit kezdenie velünk. Tehát addig nem vesz fel. Ezt hívják „két szék közt a pad alatt“ helyzetnek. De hát nem a figyelmeztetést éreztem ki az esetből, nyugodt voltam: ha nem ma, hát holnap vagy holnapután csak elkezdjük a munkát... Bár a tsz kért ki, tehát ragaszkodhattunk volna kérelmünk érvényesítéséhez, ez balhéval járt volna, veszekedés-sel, utánajárással — ami nem hiányzott, már csak a jövőt illetően sem.

— Pályádat tehát azzal kezdted, hogy — rövid kitérő után — hazamentél, s vártad, tán csak hívnak dolgozni. Mennyit vártál?

— Majdnem öt hónapot, márciusig. Akkor sem hívtak, de már nem bírtam az itthonülést, a pszichés nyomást, kí-

mentem a faluba, majd jelentkeztem az igazgatóságon. A beruházási főnök szerint az első faluban már nem volt szükség ránk, de felkínált egy másik lehetőséget. Két, egymáshoz közeli faluban fognak építkezni, s én lennék mindkét helyen a szakember. A munkaidő felét itt, a felét ott tölteném, s ennek megfelelően kapnám a javadalmazást is. Gyanús lehetett volna a kétfelé dolgozás, de türelmetlen voltam, természetesen, lelkiismeret-furdalás gyötört, hogy még mindig a szüleim kenyerét eszem, s belementem. A kolléga okosabb volt, nem ugrott bele ilyen bizonytalan dologba, hanem kitartóan kereste az állás-lehetőséget. Kaptam is végül, benn a városban, s köszöni szépen, jól érzi magát.

— A többé-kevésbé kényszerpihenő miatt volt baj?

— Nekem nem, s tudtommal neki sem okozott gondot. Szóval beléptem a két termelő szövetkezetbe. Közismert, hogy nyolc-tíz éve irtó sokat építettek, s egy ilyen falusi beruházáshoz jó szakemberek, ügyes munkások nemigen juthattak. Mégis meglepett, hogy mennyire szedett-vedett társaság volt mindkét építőcsoport. Azzal nyugtattam magam, hogy nem nekem kell törődnöm azzal, ki hányra ér be reggel a munkába. A csapatokat közvetlenül mester irányította, nekem az irodai munkák, elszámolások jutottak, illetve a szakszerűség és a minőség ellenőrzése.

— Egy kezdő mérnök szakmailag izgalmasabb, szellemileg megerőltetőbb feladatot is elképzelt magának...

— Szakmailag valóban hevertettek, de a megerőltető feladatot nemsokára megkaptam. A tsz anyagbeszerzője nem boldogult munkájával, s rám akarták sózni hálátlan szerepkörét. Hálátlan volt, mert a sok építkezés miatt feszített piac alakult ki, az boldogult, aki ügyesebben forgolódott a lerakatok környékén. Pontosabban minden kéressel egy bizonyos lerakathoz irányítottak, ahonnan a tszket látták el, s ahol számomra érthetetlen, átláthatatlan szempontok szerint folyt az elosztás. Sejték valamit, de tudni... Szóval kapálóztam a beszerzési munkakör ellen, okkal, hiszen kezdetben nem esett szó róla. Emiatt mind feszültebbé vált a légkör. Anyagilag is rosszul jöttem ki. Az intézethez képest, ahol 1820-at kaptam, itt csak 1594 volt az alapom. Ebből még letartottak tíz százalékot,

hogy visszatérítik év végén, ha teljesítjük a tervet. Én bizony egy banit nem kaptam vissza. Aztán ingázni kellett, vonatot fizetni, mert lakást nem adtak . . .

— Mintha azért hagytad volna ott előbbi munkahelyed, hogy itthon lakhassál, eleve számoltál az ingázással.

— Igazad van, azt viszont nem gondoltam, hogy fél-ezer lejjel kapok kevesebbet, mint ott . . . De legalább az építkezés haladt volna rendesen — mert nem ment. Mindig közbejött valami s ha a tárgyi feltételek adottak voltak, akkor a munkásokkal volt baj. Egyet-kettőt fizetésnap után jó ideig nem láttunk. Én bizony nem járkáltam utánuk, közvetlenül más felelt értük. Nem tetszett a tsz-elnöknek az sem, ha átmentem a szomszéd faluba az ottani építkezéshez, ahol mind kevesebb időt töltöttem, amit joggal szememre vehettek volna. Minden átruccanás után magyarázkodni kellett, hol voltam, mit csináltam. S ekkor jött a második pofon . . . 1979 januárjában egy reggel habzó szájjal ugrott nekem az elnök : tegnap merre lógtam ? ! Meg sem várva a választ, jól legorombított . . . Van egy nagy hibám, ha felmérgeledöm, ha nagyon dühös vagyok, akkor nekem már semmi sem számít. Visszaszövegeltem keményen, kikértem magannak a hangot, az elbánást, ráadásul ccseteltem a vezetés némely hiányosságait. Volt jó pár keresetlen válaszcava — csúnyán összevesztünk. A végén kiabálva mondta : többet meg ne lácson az építkezésnél ! — „Ne jőjkek tehát dolgozni ? !“ — „Ne jőjjön ! Menjen ahová akar, de ide ne !“

— És erre hová mentél ?

— Ez az, látod : sehová. Munkába nem, mert vagyok annyira önfejű. De máshová sem . . . Ugyanis enyhén szólva feledékeny ember a téesz-elnök, aki fél éven át, amíg náluk dolgoztam, nem kérte el a munkakönyvemet, nem vezették be munkavállalásom tényét. Amire én is csak akkor döbbsentem rá. Többé nem kívántam az elnök elé kerülni, ő sem látott volna szívesen, de az építőmesterem ajánlkozott, elintézi ő a dolgot, beiratja a beirandókat.

— Korábban nem jutott eszedbe a munkakönyv, hogy azt le kellene adni ?

— Nem szóltak, s én járatlan voltam meg vagyok is munkajogi kérdésekben . . . Szóval elvitte a mester a könyvemet, s visszahozta pár nap múltán. Nézem, benne van

a letöltött idő, meg hogy január végével felbontották a munkaszerződést a munkatörvénykönyv 130. paragrafusának „e” pontjánál foglaltak alapján. Ezt megnéztem, s a könyvet eltettem.

— Pedig alighanem ez volt az a bizonyos pofon ... Nem érdekelt, mit tartalmaz az a bizonyos bekezdés?

— Nem. Sokan egy életen át nem is látják a munkakönyvüket, s nem kíváncsiak, minek mi a jelentése. Engem soha nem érdekelt, mi van a munkakönyvben ... Valahogy nem érzékeltem a veszélyt. Bár tanítottak az egyetemen munkajogot, általános elvekről esett szó, nem sajátos esetekről. Csak jóval később döbbsentem rá, hogy az elnök mennyire elbánt velem, mekkora revánsot vett azért, mert vele szemben ki mertem nyitni a szám ... Újra állásért jártam, sokféle ígéretet kaptam, végül mindenhol ajtót mutattak. Az építkezési trösztnél viszont komolynak nézett ki a dolog, a főkönyvelő, akihez bejuttattak, elkérte a munkakönyvemet is. Amikor meglátta a bejegyzést, szét-tarta a karját, s csendesesen azt tanácsolta, többet ne is próbálkozzam sehol. Tőle tudtam meg, hogy a bejegyzés egyike annak a kottónek, amelyek egy életre elintézik az embert. Az egyik ilyen az „i” jelzetű: kirívó fegyelmi vétséget jelent, a másik — az enyém — az „e”: szakmai meg nem felelésre utal. Ezt a minősítést persze senki sem köteles szó nélkül elfogadni, a dolgozó a bejegyzést harminc napon belül megfellebezheti — ha tudja, miről van szó, és mik a jogai. En akkor rég túl voltam a harminc napon. Pedig bármilyen bíróság igazat adott volna nekem, mert a bejegyzés maga törvénytört. Ugyanis a gyakornoki idő azt is jelenti, hogy ez alatt a pályakezdő tanulja a szakmáját, tehát nem létezik olyan kolosszális hiba, ami miatt munkaszerződését felbonthatják. Fegyelmezetlenségért megtehetik, de szakmai tévedésért nem. Mellékes dolog, mégis megjegyzem, semmiféle szakmai vétséget nem követtem el náluk, s ezt könnyen igazolhattam volna sokrendbéli tanúval.

— Így viszont a 22-es csapdjába kerültél: ha a szakmában akartál dolgozni, akkor a munkakönyvi bejegyzés állt utadban, ha máshol jelentkeztél, elküldtek, végezd a szakmádat, hisz még a gyakornoki idődnék is a legelején vagy.

— Pontosan! Egy teljes évig reménykedtem abban, valaki mégis megszán, segít valamiképpen...

Hangosan kellene mondanom, de nincs erőm a Sanyi szemébe vágni: mások jóindulatára az számíton, aki önhibáján kívül járt szerencsétlenül. Míg ő — saját szavai szerint — több rendben is meggondolatlanul cselekedett, lobbantkonyságával indítékot szolgáltatott ahhoz a bizonyos munkakönyvi bejegyzéshez, s utána is hagyta sodortatni magát az eseményekkel. Ez az az árnyék, amelyen Sanyi soha nem fog tudni átlépni.

— ... Muszáj volt pénzt keresnem, beálltam egy sírköveshez kisegítőnek. Három évig dolgoztam vele, a munka elég jól ment már, rendeznem kellett a helyzetemet. Nem dolgozhattam, míg a világ, feketén. Kértem, vegyenek fel szövetkezeti tagnak, legyen végre tisztázott a jogi helyzetem. Jártam közben ügyvédnél, megkerestem egykori munkajogprofesszoromat, tudtam tehát, ha a régi munkakönyvem előkerül, akkor vesztettem. Írtam hát egy nyilatkozatot, hogy nincs meg a munkakönyvem. Hogy valóst állítsak, valóban elveszejtettem. Felvettek. Később valaki süghatott valamit a személyzetisnek, mert hivatott, s rákérdezett a munkakönyvre. Rám akarta fogni, hogy okiratot hamisítottam. Ez nem igaz, hiszen én semmilyen hivatalos iratba vonásnyit bele nem javítottam. Én csak azt állítottam, hogy elvesztettem a munkakönyvem. Ami igaz, tényleg kereshetik. Felvételem érvényes maradt, továbbra is szakképzetlenként dolgozhattam a mozaikozó csapatban.

— Nekem úgy tűnik, társaid elfogadtak. Láthattam, az előmunkás mindenféle munkát rád mer bízni, tehát hallgatólagosan elismeri, hogy mindent tudsz, amit itt tudni kell.

— Valóban nem panaszkodhatom. Öt évig dolgoztam csapatban, közben szakvizsgáztam, megtanultam követ farragni, vésni. A részlegvezető pár hónapja felkínálta, jöjjenek át a kőfaragók közé. Tisztább munka, folyamatosan csinálhatom, nem kell az időjárás miatt mérgeledni, esőben eget kémlelni, nem zavar sem a hó, sem a fagy. Úgy érzem, munkámat elismerik.

— Értsem azt, hogy jól érzed magad, elégedett vagy?

— Ezt éppen ne értsd. Egykor természetesnek vettem, hogy diplomázok, és megszereztem a képesítést. Hiába...

Bele kellene vágnom : nem hiába. Több alkalommal beszélgettünk el hosszasan Sanyival tudományos, gazdaságpolitikai, művészeti kérdésekről. Meggyőződésem : érdeklődése, olvasottsága szerint megmaradt értelmiséginek. Ami viszont aligha változtat azon a tényen, hogy tudása, képzettsége társadalmilag nem hasznosul. Ezért hallgatok, csak magamban mondok ellent.

— ... az építészet engem is úgy érdekelhet, mint például téged. Ami kizártságérzetet kelt. Kívül rekedtem a szakmámon. Mostani helyemen jól vagyok, igen jól keresek, de ez nem jelenti azt, hogy nem vállalnék bármikor újra almérnöki munkát, ha lehetséges volna. Most ugyanis, ha nem szükséges megvallani, bizony elhallgatom, hogy diplomáztam is egykor. Mint valami szégyellnivaló dolgot.

— Kínálkozna egyféle tanulság : mindenki ott érezze jól magát, ahová az élet sodorja. Aláírod ?

— Nem írom alá. Mindenkinek küzdenie kell. De nem felelőtlenül, vakon, türelmetlenül. Hej, ha nekem több türelmem lett volna az intézetben meg utána is ! ...

A NYOLCADIK PECSÉTŐR

Beszélgető partneremre, az előzetes programegyeztetés ellenére, várnom kell. Külföldi vendégek érkeznek hozzám. Míg velük tárgyal, engem a titkárnő gondjaira bíz. Leülök az íróasztalával szemközti társalgóasztalhoz, igyekszem úgy elhelyezkedni, hogy ne zavarjam az iroda forgalmát. A titkárnő érthetően ideges : nem elég a messziről jött vendégekkel való foglalkozás, még egy riportert is a nyakára küldtek.

Kávét főz a vendégeknek, telefonál, a főnökéhez érkező-igyekvő munkatársakat igazít el — miközben én fotókat nézek. Képeslapokat a fővárosból, a tengerpartról, hegyi üdülőkről és világvárosokból. Meg néhány kedves felvételt egy kicsiről. A születésnap tortája szerint három éves azon a képen, amely a kicsik minden báját sugározza. Semmi beállítás, csodás színek, jó technika.

— Igazán nagyszerű a felvétel — szólalok meg a hosszúra nyúló csendben.

— Nekünk is tetszik, azért tettem ki. A kicsink születésnapján készítette a férjem. Amatőr munka.

— Az amatőrködésnek van egy kis pejoratív mellékzöngéje, ez viszont igen jó felvétel, bárhol kiállítható volna.

Az asszonyka mellém lép, mutatja a felvételeket, s mindenikhez fűz valami magyarázatot.

— Volt egy mindeniknél csodásabb képünk, egyik szabadságom ideje alatt valaki kiemelte az üveg alól. Ahánnyan csak látták, nagyon dicsérték. Biztattak is, küldjük be az újságnak.

— Minden bizonnyal leközltek volna... Az amatőr felvételeknek sajátos varázsuk van, sokkal izgalmasabbak, mint az úgynevezett profik műtermi képei...

Kérdezni kellene még valamit :

— Mekkora a kicsi ?

— Az évek nagyon telnek, már iskolás . . .

Nézem a még mindig szigorú fiatalasszonyt, harminc körülínek vélem, bár kevesebb is, több is lehet egy-két évvel. Megjegyzem :

— Fiatal mama mellett jól mutat a nagy gyerek . . .

Mire észreveszem, előttem is kávé áll. Iszogatom, s most már jobban szét merek nézni az irodában. A titkárnői asztalon példás rend — nekem az otthonin soha nem lesz ilyen. Pedig nálam nem fut össze millió ügy irata, feladat, közlemény, utasítás, üzenet. Nem dolgozom határidőnaplóval, nincsenek levelezési könyveim . . . Vajon a pedantéria pontosságot, megfontoltságot is jelent-e ?

. . . Keresik az igazgatót. Házon kívül van, közli a jövevényel a titkárnő, s beszámol az intézményvezető következő három napi programjáról is, esély tehát alig mutatkozik a véle való találkozásra . . . Vajon miért tájékoztatta a jövevényt ilyen részletesen az igazgató programjáról. Szimpátiából ? Vagy mindenkivel így tesz ? . . . Újabb jövevény, szintén az igazgatót keresi. A „nincs benn“ elhangzik, semmi több . . . Hideg-meleg játék ez, kinek fehér, kinek fekete.

Megesörren a telefon, az általam is keresett, jelenleg külföldiekkel tárgyaló műszaki vezetőt keresik. A titkárnő kihívja. Másodszorra már ezt mondja a telefonba :

— Tanácskozik, most elérhetetlen. Lesz szíves később visszahívni.

Leteszi a kagylót, megszóialok :

— Először kihívta a műszaki vezetőt, másodszor nem. Elsőre részletesen beszámolt az igazgató programjáról, másodszorra semmiféle magyarázattal nem szolgált . . .

— S kíváncsi, miért. Az első hívás a minisztériumból jött, lehetett a vendégekkel kapcsolatos is, vagy sürgősen elintézendő ügy — tehát halaszthatatlan. A második hívás is fontos lehetett, nem tudom. De nem zavarhatok meg kétpercenként egy jelentős tárgyalást. Az igazgatót előbb egy osztályvezető kereste, minden bizonnyal komoly ügyben, mincképpen visszaélni a munkatárs idejével, miért sétáljon ide napokig, fölöslegesen ? A második embert nem ismerem, nem mutatkozott be, sem látogatásának okát nem közölte, én a legszűkebbet mondtam neki, ahogyan ő is tette.

Közben fiatalasszony keresi a gazdasági igazgatót, aki valahol a közelben lehet, de nem ismeri, nem tudja megszólítani. Aztán egy beosztott munkatárs a műszaki vezetővel szeretne aláírni valamit, akivel a titkárnő közli a tényállást, a férfira bízta, bemegy a tárgyalókhoz, vagy későbbre halasztja az aláíratást... A mérnök szemmel láthatóan töpreng, s hogy semmiféle tanácsot nem kap, kilép az irodából.

— A fiatalembernek jól jött volna a segítő tanács, s ön semmit sem sugallt neki...

— Nem szoktam. Egyesek elvárják, hogy a titkárnő ugorjon értük. Mások beszámolót szeretnének a főnök hangulatáról. Külön csoportba sorolom azokat, akik észre sem akarják venni a titkárnőt... Igyekszem mindenkivel egyformán bánni, hanem előbb-utóbb baj származik belőle. Sokan irigylik, még többen lenézik ezt a munkakört — én annyit tudok, hogy a főnököm munkaidejére vigyáznom kell, úgy kell megszűrni a hozzátartó forgalmat, hogy senkit meg ne sértsek. Ha kedvező tanácsot adhatok, abból semmiféle baj nem származik. És ha el kell utasítanom?! Akkor megkaphatom: ez is ugrál itt! Tanács tehát nincs, csak a puszta információ. Akkor nincs harag és hivatkozási alap az igazgatónál.

— De ha valakit könnyebb a titkárnőnek „kiszűrni“, hogy az ön kifejezésével éljek, mint az igazgatónak visszautasítani, akkor mi a teendő?

— Ez könnyen megtörténhet. Erre rá kell érezni, ezt eleve nem lehet tudni, csak olyan személyeknél, akikkel már volt dolgom. Úgyével mindenki az igazgatóhoz sietne, benne bíznak, tőle várják a döntést. Olyan csip-csup dologban, hogy nem is kerülhet ideig. Az ilyesmit is ki kell szűrni, úgy, hogy a megfelelő helyre irányítom a kérelmezőt. Egszerűen visszautasítani nem lehet. Még akkor is erősködnek sokan, ha megmagyarázom, kit és hol keressenek. Én csak tanácsolhatom ezt, elküldeni az igazgatói irodából senkit sincs jogom. De ha rosszul mérem fel a helyzetet, ha ügyetlen vagyok, abból előbb-utóbb nekem is bajom lehet.

— Ugyan milyen baja?

— Csak annyi, hogy mehetek. Igazgatónk tizenöt éve vette át megbízatását, mindjárt az elején heten fordultak meg ennél az asztalnál. Én már tizegynéhány éve csinálom.

— Büszkeség is bujkál a hangjában, amikor ezt mondja. Pedig, gondolom, valamikor nem titkárnő szeretett volna lenni.

— De mennyire, hogy nem. Angol-franciára jártam az egyetemem, jól ment. Volt viszont egy nagy fellobbanásom egy fiatalember iránt. Úgy tűnt, ő is komolyan érez irántam, készültünk az esküvőre. Beadtuk az iratokat, ki volt tűzve az esküvő napja, amikor Don Juanom meggondolta magát, lelécelt. A házasság természetesen elmaradt, én meg kimaradtam az egyetemről. Képtelen voltam órákra járni, odafigyelni. Egy hosszú esztendőn át itthon gyógygattam sebeimet, de idővel kezdeni kellett valamihez. Édesapám ismerettség révén titkárnői állást talált a Vegyipari Kombinátban. Pontosabban : szólt az ismerős, hogy van egy ilyen lehetőség, mert a felvétel elég szigorú volt. Akkor jelentős beruházások folytak a kombinátban, külföldiek is dolgoztak nálunk, akikkel a helyi szakemberek tolmácsok útján tárgyaltak. Vizsgáztattak, felvettek angol-francia tolmácsnak. Anyira belejöttem, hogy folyékonyan, szinkron fordítottam szakmai szövegeket is. Kicsit helyrerázódtam, újból jelentkeztem az angol-franciára.

Elhallgat. Nehéz emlékhöz jutott, megszólalok :

— Nem jutott be.

— Ha azt mondom, hogy valami igazságtalanságnak kellett lennie, akkor kéznél a válasz : feltettem az ismerős lemezt. Csak hát én egyszer már bent voltam, s közben olyan gyakorlati lehetőségem került, hogy annál jobbat magának senki nem kívánhat . . . Lényeg az, hogy első lettem a vonal alatt. Anyira bántott, hogy megóvni sem voltam hajlandó az eredményt. Ez 1975-ben volt. Ide jöttem titkárnőnek, s azóta itt dolgozom.

— Az ön előtt megmaradni nem tudó hét titkárnő esete mutatja, hogy ennek a munkakörnek is megvannak a maga titkai. Mennyire megtanulhatók ezek ?

A válaszra várnom kell, mert messziről érkezett kiküldött jött pecsétet kérni delegációs papírjára. Éppen az

asztal fölé hajol, amikor tüsszent, bele a titkárnő arcába ... Távozása után megjegyzi a titkárnő :

— Itt hagytott kismillió bacilust. Olyan ez a hely télen, mint a városi busz, azzal a különbséggel, hogy ott a hátamba köhögnek, itt a szemembe. A tavaly valaki ritka vírusokat hordozott meg itt, szemfertőzést kaptam, négy napig egyáltalán nem láttam. A klinikán annyit derítettek ki, hogy a baci valahonnan Közel-Keletről származhatott, itt nem szokott előfordulni, tehát nincs is gyógyszer el-lene. A Vöröskereszt igényelt külföldi orvosságot, megkap-tuk, de azzal is nagyon lassan épültem fel. Bekötött szem-mel, vakon botorkáltam a lakásban ... Szörnyű élmény volt.

— Még ilyen csendesnek gondolt helyen is számolni kell tehát szakmai ártalmakkal.

— Azért nem olyan nagy a veszély. Az influenzát pél-dául mindig utolsónak kapom meg ... Szóval mit lehet ebből a munkából megtanulni? Ki kell ismerni a főnököt, ráérezni dolgokra — ezt, úgy hiszem, empátiának neve-zik —, hogy a közvetlen környezetével mit és hogyan sze-retne tenni. Minden embernek vannak gyengéi, egy fő-nöknek főleg. Ezek beépülnek munkájába, tekintettel kell lenni rájuk. Az érvényesítés eszközei pedig mi vagyunk, a titkárnők. Mindig tudom, mit kell és mit szabad magam-tól elintézni, és mit kötelező a főnök elé vinnem. Nem hinném, hogy volna erre megtanítható szabály. Alighanem minden főnök-titkárnő kettős esetében változik.

Belép a párttitkár, aki szintén a külföldiekkel tárgya-lók között van, reklámanyagot, prospektusokat keres. A titkárnővel tegeznek egymást, hát megjegyzem :

— Mindenkiel ilyen baráti, laza a kapcsolata?

— Az igazgatóval nagyon jól lehet dolgozni, de vele szemben semmilyen lazaságról szó sem lehet. A párttit-kárral megengedhetem magamnak a közvetlenséget, mert — a férjem. Amikor megesküdtünk, nemhogy párttitkár nem volt, de diplomája sem. Azután iratkozott be esti ta-gozatra, ami miatt állandóan éjjeli szolgálatot vállalt. Köz-ben megjött a gyerek, újabb gond. Kedves gond, de gond. Amikor már könnyebb és jobb lett — lehetett volna, akkor meg házat vettünk, azért kellett meghúznunk a nadrág-

szíjat, lemondanunk sok mindenről. Tudom, persze, hogy semmi sem megy pattintásra, itt is eleget tapasztalom.

— Ha nem akar, ne válaszoljon : mi a véleménye a főnökök és titkárnők hivatalosat meghaladó, intimnek nevezhető kapcsolatairól szóló, legváltozatosabb pletykákról ?

— Igyekezett szépen körülírni... Sok szomorú esetről tudunk, nálunk is volt ilyesmire példa, a kérdés tehát indokolt. Én annyit mondok, hogy igazgatóm, meg a többi vezető, akikkel dolgom van, a lehető legkorrektebbek, soha nem tévesztették össze a kezük alá dolgozó munkatársat szórakozásuk potenciális tárgyával. Köztudott az is : minden vásár kettőn múlik... De aligha volna helyes, hogy én állítsak fel idevágó elméleteket...

— Érdekes ez a munka ?

— Feltétlenül. Nincs két egyforma nap, és ugyanazt a kérdést sokféleképpen lehet elintézni. Aztán meg innen sejtethető a fontos döntések meghozatalának a mechanizmusa, bepillanthatunk a vállalatszervezés konyhatitkaiba. Ettől fontosnak érzi magát az ember, beavatottnak, ami további elégtétel forrása. Persze, a kompetencia-határokat keményen be kell tartani, hanem bajok származhatnak.

— Meddig lehet ezt a munkát végezni ?

— Amíg jók az ember idegei, amíg bírja türelemmel. Amikor hazaérve csak kiabálni tud családjá tagjaira, amikor mindentől felcsattan, akkor jobb, ha másmilyen beosztás után néz. Vagy akkor, ha kihagy a memóriája. Mert a határidőnapló nem elég, abba mindent beírhatok szépen, de az élet, az itteni munkamenet a folyamatos használatát nem teszi lehetővé. Egy példát erre. Belép egy mérnök, az igazgató indulóban van kifelé. Ha nekem akkor beugrik, hogy volt egy kiadandó utasítása, ami éppen a belépő mérnökkel kapcsolatos, s szólok, akkor pillanatok alatt rendeződik egy ügy, mindenki jól jár. Ha elbambulek, senki semmit számon nem kérhet rajtam, mégis elügyetlenkedtem a főnök munkaidejéből valamennyit.

— Összegezhetek ? — Bólint, tehát mondom : — Jól érzi magát, munkája érdekes, elismerik. Elégedett is ?

— Mit mondjak ?... Ha végiggondolom, elégedettnek kellene lennem. Ha sikerült volna befejeznem az egyetemet, akkor sem maradtam volna tanár, nem éreztem magamban soha kedvet hozzá. Valószínű, hogy fordító vagy

tolmács lennék egy gyárban. Amire most is adódik alkalom, félig-meddig az vagyok. Talán ugyanide, ebbe a gyárba vezetett volna az utam. És mégis úgy érzem, nem használtam ki képességeimet. Olykor felötlik bennem, és vádoló magam, hogy feladtam egy komoly harcot, meghátráltam a nehézségek előtt. Legkevésbé az zavar, hogy vannak még, akik sokat sejtető hangsúllyal rám mondják: „Hja, titkárnő“... Erre nem figyelek oda, mondom, elégedetlenségem mélyről jövő...

Közben még legalább tízen jöttek iratot pecsételtetni, ezt-azt aláíratni, tudakozódni, valamit közölni. Egy újabb pecsételés közben azt fontolgatom, hogyan is fedjem fel szándékomat:

— Ha megkérném, az eddigieket mondja el a riporternek, hogy megírhasa, megtenné?

— Hát... ugyanezt kellene elmesélnem, az igazat mondtam, hátsó gondolatok nélkül... A riportertől talán megilletődnék, igyekeznék szabatosabban fogalmazni — ennyi volna a különbség.

— Akkor megírhatom a történetét?

— Megírhatja és jegyezze: az eddigieket elmondta Pop Carmen, a Metalotehnica (Tg. Mureș) igazgatójának titkárnője.

„VOLTAK ELKÉPZELESEIM“

— Szóval tanárt, pontosabban pályaelhagyó tanárt kerestél, s így bukkantál rám, Tóth Tiborra. Írjál rólam, ha ez fontos neked, vagy másnak, tanulságképpen. Nekem úgyis mindegy, búcsút intek a tanügynek. Pedig mennyire akartam tanár lenni... Előjáróban hadd mondok el, hogy bár kevesen lépünk ki, ha a szaktanár nélkül maradt gyerekekre gondolok — túl sokan vagyunk. Hogy miért vagyunk egyáltalán? Pályáját-munkáját elhagyó orvosról vagy jogászról nem hallottam. Talán mert e szakmákban nem kizárólagosan az erkölcsi siker számít... Mit értek ezen? Egy ügyvéd, ha érti a dolgát, hivatalosan két-háromszorosát keresheti az ügyefogyottabb kolléga által hazavitt összegnek. Az orvosi munkában is anyagi vonzata van annak, hogy jó szakember hírében áll-e valaki, vagy sem. A tanár viszont lehet kiváló, ez anyagiakban jóformán meg sem mutatkozik — legjobb esetben kétszáz lejjel többet kap az év végi prémiumosztáskor.

Tanárok esetében felértékelődnek az elismertség apró, mibe sem kerülő megnyilvánulásai. Az erkölcsi, érzelmi tényezők nagyobb szerepet játszanak, mint a tanügy irányítói gondolnák. Fél tucat évet húztam le a tanügyben, nem beszélek a levegőbe. Hogy miért léptem ki?... Előbb-ről kell kezdenem, a felvételitől:

Mindenképpen tanár akartam lenni. A mamám tanárnő, apám mérnök volt. Neki inkább valamilyen mérnöki pálya tetszett volna, s anyám sem lelkesedett a tanári pályáért. Így hát érettségi után az építészetire felvételiztem és — pechemre bejutottam. Szüleim éppen nem voltak otthon, gondoltam hát egy merészet, s kivettem az irataimat a műegyetemről. A bejutást szépen letagadtam. Építész vagy másmilyen mérnök nem kívántam lenni. És csoda mázlim volt, mert maradt őszire néhány betöltetlen hely az angol

szakon. Bejutottam kilenc- valamennyivel. Hetvenháromban volt ez.

Az egyetemet élveztem, jól ment a munka. Azt kaptam, amire számítottam. Minden lében kanál lettem : színjátszás, régi angol irodalom-kör, diákszövetségi tisztségek. Harmadéves koromra kari titkár lettem, beválasztottak a Babeş-Bolyai egyetemi szintű tanácsába is... A Shakespeare-körben szonettműsort állítottunk össze, előadtuk az angol nyelvű liceumban. A sokféle elfoglaltság miatt harmadéven bicegett a tanulás, az első vizsgáról kiküldtek. Különösebb baj nem származott belőle, később simán lettem, de kértem, mentsenek fel diákszövetségi megbízatásom alól. Szóval félreálltam. Ebből az lett, hogy végzőskor teljesen megfélemedeztek a szövetségben végzett munkámról, nem kaptam meg az ilyesmiért kijáró 50 százalékot. Eredményem, a 9,46 csak egy falusi állásra volt elég, azzal az ötven perccel városba kerülhettem volna.

Nem féltsem sem a falutól, sem a tanítástól. Készültem a tanításra, némi tapasztalatot gyűjtöttem ismerősök gyerekeinek angolból való iskolázásával. Anyám meg az iskolai kultúrmunkába vont be, amikor ez lehetséges volt. A falutól azért nem féltsem, mert, bár tősgyökeres nagyvárosi vagyok, tapasztalhattam, hogy bármilyen környezetben jól feltalálom magam.

Roppant jól indult minden. Csoda udvariasan fogadtak. Kezdőnek fontos, ha bemutatják a kollégáknak, s engem idős aligazgatónk vitt oda mindenkire. Felpártolt, úgy éreztem. Ma már azt hiszem, nem volt minden érdek nélkül. Meg akartak fogni, hogy kiköltözök a faluba. Nem zárkoztam el ez elől, volt egy időszak, amikor komolyan foglalkoztatott a kérdés. Megkértem a nővéremet, rajzoljon össze egy háztervet, igényeltem a helyi néptanáctól telket. Nem adtak — máig nem tudom, mi okból. Másodszor már nem kértem.

Az első bonyodalmat az okozta, hogy a felkínált albérleteket nem fogadtam el. Dűledező vityilló volt az egyik, ahol kályha sem volt. Javítani kellett volna a házat, kályhát rakatni, fát beszerezni... A másik lehetőség egy kolléga szüleinél lett volna — a verandán, ahol átjárt az egész család. Inkább az ingázást választottam : olcsóbb volt,

mint házat javítgatni, kényelmesebb, mint verandán lakni. Eleinte mégis nehéz volt, de kárpótolt a tény, hogy taníthattam. Élveztem, és credménye is volt a munkámnak. Bekerültem a községi KISZ-aktivába, iskolai KISZ-titkár lettem. Nagyjából igyekeztem komolyan venni a dolgokat...

Nagyjából — tehát saját szempontjaim szerint. Fontosnak éreztem a focicsapatot, megszerveztük. Én kezdeményeztem, társam is akadt. Figyelmeztettek a kollégák, vigyázzak, én, a tanár nevetségessé válok a falu előtt. Senkit sem láttam rajtunk röhögni, s nem érdekel, hogy a hátunk mögött megtették-e, amikor tény: vasárnap délelőttönként a fél falu kijárt a meccsre. Iskolai kirándulásokat szerveztem. Elvittem kétszer az osztályomat a hegyekbe, s a gyerekeknek annyira tetszett, hogy már ők kérték, menjünk. Egész sorozat lett belőle. Ekkor beszállt két kolléga is, ingázók, akikkel többet voltunk együtt. Az ingázókkal sokat voltunk együtt, sok mindent megbeszéltünk, tervezgettünk. Összekovácsolódott egy kis csoport, s ha valakit igazságtalan bírálóat ért közölünk, vagy szurkálódások célpontja lett, kiálltunk érte. Tettük ezt azért is, mert éreztük és tudtuk, dolgozunk az iskoláért annyit, mint bárki.

A kultúrtevékenység nehezen indult, de hogy számítottunk olyan eredményre, hogy a mi kis — ingázókból álló — csoportunk bejut a „Megéneklünk, Románia“ fesztivál országos döntőjébe. Betanultunk egy színdarabot, amelyet a kedves kollégák becsületesen leócsároltak, pedig összehasonlítási alapjuk az utóbbi esztendő kultúrténykedései alapján igazán nem volt. A községi szakaszt nálunk tartották. Valami tánc és a miénken kívül még egy színdarab lett volna a műsor. A másik színdarabbal a szomszéd falubeliek nem jelentek meg, mire minket is le akartak beszélni arról, hogy fellépjünk. Erre vissza akartunk lépni. Látván felháborodásunkat, illetékes belement a darab felének az előadásába. Eljátszottuk az egészet. A megyei szakaszra az én kocsimmal vittük be a díszleteket; a megyeköziről csaknem lemaradtunk, mert „elfeledtek“ értesíteni; az országos előtt, amikor kidőlt egyik társunk, azzal bízattak, se baj, máskor majd jobban fog sikerülni... Nem hagytuk magunkat, s a csoportból valaki átvette azt a sze-

repet, s egy kolléga emezt, a rövidebbet. Habár, úgymond, a falu színeiben szerepeltünk, nemhogy támogattak, még vonatjegyünket sem számolták el.

Számíthattunk erre a hozzáállásra egy korábbi tapasztalat alapján. Betanultuk a gyerekekkel a *Kezdődik az iskola* című darabot. Már előzetesen jött az üzenet illetékesektől, hogy jó lenne rövidere fogni a produkciót, mert a közönség unja az egészet. Március 8. volt, az előadás után tánc következett. A negyven perces produkcióból húsz percet adhattunk elő — miközben mások táncoltak, mi szereplőinket vigasztaltuk, hogy sebjaj, majd máskor, valamikor előadjuk az egészet. Persze, nem jött el az a máskor... Még próbálkoztunk azért, betanítottunk egy verses műsort a hetedikeseknek, egy vidám jelenetet a tizedikeseknek, egyik sem került bemutatásra. Az évvárón szeretttük volna előadni — csakhogy ott nem úgy folyik le az ilyesmi, mint minden rendes iskolában. Megjelenik talán tizenöt szülő, úgy száz gyerek a kilencszázból, s elkezdődik a díjkiosztás. Mire az utolsó diplomát kézhez kapták a tanulók, volt közönség, nincs közönség. Vége az egésznek. Áll a tanár, s nézi a megmaradt húsz gyereket, akik közül tizenöt szerepelt volna. S nézi a két kollégát, akik még kíváncsiak lettek volna a gyerekekre...

Szerveztünk diszkót is, nagyon élvezték. Volt egy félelmetes tizedikünk, fél tucat verekedős legénnyel. Egyes kollégák órát is irtóztak tartani abban az osztályban. Én diszkóba hívtam a társaságot. Megmondtam: lesz tánc, fiúk, de nekem senki piásan vagy verekedésre készülve oda ne jöjjön. Barátnő jöhet, de mindenki felel a társáért. Ha verekedni kezd valaké, vagy italt látok valakinek a kezében, kihúzom a magnót, s vége lesz az egésznek. Illetve lesz még másfajta folytatása... Megjelent a díszes társaság, zakóban, úgy-ahogy felbogozott nyakkendővel, kipucolt cipőkkel. A cipőt külön hozták. Az ajtó előtt ledobták a csizmákat, s előkerült a cipő a szatyrokból. Abszolút normálisan szórakoztak, megismételtük máskor is. Egészen addig csináltuk, míg azt nem mondták, rendezzük a kultúrban. Az ottani klubban, amely nem az iskoláé, s ahol a falu kultúrfelelőse semmiféle rendezvényt nem szervez. Azt hitték, ha betiltják a táncot a suliban, rögtön átme-

gyek hozzájuk. Talán makacsság is van a dologban, de nem mentem. Mert a kultúrba bárki jöhet a faluból, nem iskolások, akik előtt nincs tekintélyem. A mieinket rá tudtam venni a rendes viselkedésre, de egy piás idegent hogyan parancsolhattam volna ki a teremből, főleg, ha belépőt fizetett?! Maradtunk diszkó nélkül. De a gyerekek továbbra is kérték az osztályfőnököktől. Osztályonként összejöveteleket tartottunk, osztályfőnöki felügyelettel s én rendre eljöttem a magnóval. A gyerekekért csináltam. De amikor a kollégák kezdeti rokonszenve ellenszenvvé változott, már nem strapáltam magam.

Irigykedni kezdtek ránk, több okból is. Egyrészt, mert összetartottunk. Másrészt, mert megmutattuk, hogy többre vagyunk képesek, mint a magukat nálunk, jöttment ingázóknál többre tartó helybeliek. Ugyanis a színdarabban mindössze egyetlen helybeli kolléga lépett fel velünk, ingázókkal. Aztán kiszúrtak, felfújtak apró-cseprő hibákat, és személyeskedéseikig vitték a dolgokat. Bárkivel megtörténhet, hogy kirándulást hirdet bizonyos órára, várja a gyerekeket, aztán elindul a csoport, de még jönnek késők, akik lemaradnak. Történetesen egyik kolléga gyereke maradt le egyszer, erre telekürtölte az iskolát, hogy elbolondítottuk a gyerekeket, bár minden gyerek tudta, hogy voltunk kirándulni. Aztán belekötöttek az öltözködésünkbe. Megabba, hogy milyen a kapcsolatunk a tanulókkal. Hát kirándulásen nem lehet ugyanabban a hangnemben tárgyalni a gyerekekkel, mint az osztályban, de ezt a katedrakukacok — bocsánat, de azok — nem értik meg. Számukra az iskolai munka véget ér akkor, amikor lelépnek a katedráról, s többet gyerek hozzájuk ne szóljon. Honnan tudnák, miként lehet és jó a gyerekekkel beszélgetni. A tekintélyük rombolásának vették, ha az én hetedikeseimmel más osztályokból is el kívántak jönni kirándulni. Hát nem beszélhettem haza a többi gyereket, elvittem mindenkit. Ilyen apróságokkal rengeteg keserűséget gyűjt magába az ember.

Lassan feledi terveit, vágyait, hogy meg akarta mutatni, mire képes. Elfeledi a gyerekeket — nem tud a lényegre figyelni. Mert a gyerekekre kellene figyelni mindenképpelőtt, csak ők kellene számítsanak. Láttam, hogy megérik,

ki hogyan közelít hozzájuk. A diszkóban nem azt mondtam, botlábú vagy, fiam, mit ügyetlenkedsz itt, hanem azt : itt tanulj meg táncolni, hogy majd a városban, ha bekerülsz, ne kelljen szégyenkezned, ne állj ott tuskó módra. Nevelőtanácsi ülésen többször elmondtam, nekünk kötelességünk a tanulókat a tankönyvekben foglaltakon kívül másra is megtanítani. Ezt akkor hangsúlyoztam, amikor éreztem, fordul a széljárás, nem akarnak hagyni dolgozni. Ezek után, ha egy gyűlésen nyújtottam a kezem, gyorsan véget vetettek a hozzászólásoknak, bezárták az egészet.

Még ezt is elviseltem volna, mert szerintem úgylis az eredmények beszélnek igazán. Véglegesítöttem, s valahogy — talán naivan — arra számítottam, hogy ezután komolyabban vesznek. Erre az következett, hogy az addigi tiszta angol katedrám helyett főleg földrajzot és történelmet kaptam. A kollégák, mármint a helybéliek, élvezték nagyon, különféle megjegyzések hangzottak el. Bementem az igazgatóhoz, hogy írja alá, miszerint nincs rám szükség az iskolában, keressek máshol helyet magamnak. Persze hogy nem írt alá semmit, kifoltozta a katedrámat. Lett 14 angol órá, a többi történelem és fakultatív magyar. Tehát lehetett másként... Az órarendet viszont alaposan elintézték. Közben megnősültem, a feleségem tőlem 400 kilométerre van. Félúton, szüleimnél szoktunk találkozni. Az ő órarendje olyan, hogy kéthetenként — amikor úgy esik a gyakorlat — szabaddá tudja tenni a szombatot és a hétfőt. Vagyis kéthetenként együtt lehetnénk két napot. Nekem „véletlenül“ szombaton és hétfőn van a legtöbb órá, ezeket a napokat lehetetlen szabaddá tennem. A múlt tanévben, érdekes módon, még nem volt így.

Kezdtem egyre idegesebb lenni, megfordult a fejemben, hogy ilyen körülmények között nem érdemes tovább csinálni. S ez az érzés mind erősödött... Pedig az elmondottakból is sejthető, hogy elég energiát, érzést vittem a munkámba. Ha legalább békén hagytak volna — a megbecsülésről, a munka elismeréséről nem is szólva —, elfogadom. De így mi másra gondolhattam, mint hogy abban az iskolában nem volt rám szükség. Egyenesen zavaró volt a jelenlétem. Talán mégis mérnöknek kellett volna tanulnom?...

Nem állítom, hogy hibátlan vagyok. Néha elkéstem. Órák is blicceltem, de nem többet, mint bárki. Többnyire gyűlések miatt történt, vagy a kultúr munka, a versenyek miatt. Ilyesmért soha felelősségre nem vontak — másért sem. Volt egy jelentéktelen eset, de milyen az a közösség, amelyik a hibákra utazik?! Egyesek hibáira. Azokéra, akik nem akarnak belesimulni a közepszerbe, akik indítványoznak, akik meg is valósítanak egyet s más. Az újságban írták, hogy abban a faluban a miénkhez hasonló teljesítményt elérő színjátzó csoport húsz évre visszamenőleg nem volt! Mind a tanítást, mind a katedrán túli munkát illetően voltak elképzeléseim. Ha nincs lehetőség ezek megvalósítására, értelmetlennek érzem a munkámat. Legalább azt magyarázná meg valaki, mi a rossz benne, hol tévedek, ha tévedek. De a teljes elutasítással nincs mit kezdenem. A tanügyben így nem lehet dolgozni. Mi kollégák ugyanazokat a gyerekeket kell neveljük, nem dolgozhatunk egymás ellenében! Nem cukkolhatjuk nyíltan vagy burkoltan egymás ellen a gyerekeket! Mi vitázhatunk, de csak egymással. Ehhez a gyerekeknek semmi közük.

Belefáradtam. Elérték a céljukat, egy gyűlésen kifakadtam: veletek dolgozni valóban nem lehet! Győztetek! Így tesztetek mindenkivel, aki többet akar dolgozni másnál, aki nem kíván együtt caplatni a csordával... Persze, nagy volt a felzúdulás. El mertem ezt mondani, mert akkor már volt egy ígéretem a turistahivataltól, hogy felvesznek idegenvezetőnek, tehát nem érdekelt a reakciójuk... Néha még ma is sajnálom a sulit. A gyerekek suliját, nem a tanárok iskoláját. Ha normális társaságot találnék, bár együttműködő kollégákat, visszamennék. Újrakezdeném. Most nem látok rá lehetőséget...

LOMBTALANÍTÁS

Volt idő, hogy odaadtam volna nem létező aranyhogyű töltőtollamat, csak neves riporterek valamelyikét munka közben lássam. Hogyan kérdez, mennyit mutat meg magából, miként éri el, hogy kérdéseitjei kitárulkozzanak. Aztán belerázódik az ember, kérdéseit-kételeyeit — talán indokolatlanul — feledi, halad az árral. Míg partot nem fog, padkára nem sodródik. Például úgy, hogy az osztályvezető házon kívül, helyettese kiküldetésben. Próbálkozni felfelé: a főmérnök értekezleten, ha kijön, annyi ideje sem lesz, hogy egy szendvicset bekapjon, újabb tanácskozás kezdődik, immár az igazgató részvételével. Aki éppen erre az összejövetelre készül, kiadta, ne zavarják. Várni kell...

Sétálok a kisváros főterén, keresem, amibe tekintetem fennakadhat. Könyvüzlet, lemezbolt, mindenféle áruda jó ilyenkor időt mulatni.

— Hát te itt?! Nálunk, ahol a madár sem! Nagyon örülök a találkozásnak — nyújt kezet a jó harmincas fiatalember, arcán keretes mosoly. Nem ugrik be, mikor ismerkedtünk meg, de a meleg parolának ez nem lehet akadálya.

— Ácsin Győző vagyok. Biztosan emlékszel, *Ifjúmunkás*-fogadónapon találkoztunk vagy tíz esztendeje. A szerkesztőség képviselőjeként voltatok itt egy kollégával. Én a közönség padjaiban ültem. Mindig érdekelt a sajtó. Húsz éve múlt, hogy sajtólevelező vagyok, annyi cikkem jelent meg mindenfelé, akár azt is mondhatom, hogy újságíró vagyok. Egyszer kaptam egy olyan ideiglenes fényképes igazolványt, hogy bevettek önkéntes tudósítónak.

Állunk a kirakat előtt. Töprengek, azt fontolgatom, találjak ki valami mentséget, s rázzam le, vagy üzletnézegetés helyett válasszam őt „műsorszámnak“? Megpróbá-

lom végiggondolni, mibe torkolhat, ha mellette döntök, de ő bizalmasan karon fog, mintha megérezne valamit :

— Megsúgom, erről a városról én írom a legtöbb cikket. Írtam központi és helyi újságba, románba és magyarba, mindenhova szívesen. Irodalmi folyóiratba nem írtam még, ezeknek nem kezdtem el dolgozni. De előbb-utóbb az *Utunkba* is bekerülök. Küldeni fogok nekik is, rajtam ne múljék. Igaz ?

— Természetesen. Az ember felkínálja a lehetőséget. — Figyelem, a gúnyt nem érzékeli. Mielőtt eldönthetném, mit is akarok, már sodor magával.

— Biztosan valami jó anyag után szimatolsz, valami igazán jellemző negatív jelenséget akarsz megírni, a javítás szándékával. A fiataloknak. Én is sokat gondolkozom azon, hogy milyen példák a leghatásosabbak, hogy vannak-e legjobb példák. Egy igazi riporternek elsősorban ezt is végig kell gondolnia. — Szorosabban fogja karomat : — Így van, ne tagadd ! Nekem igazán elmondhatod, mi járatban vagy nálunk.

— Nagyon komoly riporthoz gyűjtök anyagot. Az érdekel, végül is mi érvényesül : a tehetség tör át minden gátat, avagy a kitartás, az akaraterő, a vehemencia győzedelmeskedik.

— Ez igen, ez aztán a téma ! És kiválasztottad már az alanyt ? Így kell csinálni, tudom . . . Gondolom, segíthetek valamiben.

— Gondolok valamire — szólok, s figyelem, elérte-e.

— Tehát még nincs végleges döntés ! Akkor segítek, erre a témára is van kiváló emberem, aki csodásan beillik a kívánt képbe. Akinek a tudati fejlődése teljesen megfelel.

Az ötlet : pillanat szülötte, éppen „alanyom“ idézte elő ; a feladat : immár minél többet megtudni róla. Miként viselkedik, hogyan próbálgatja az újságírói szerepkört, amelyet szemlätömást olyan vonzónak-jelentősnek itél.

Megyek tehát, amerre visz.

Útban a gyár felé mesél.

— Akárből nem lehet újságíró. Ez természetes, én is elfogadom. Egész sor feltételnek kell megfelelni, iskolai végzettség, párttagság, erkölcsi tartás, fontos mindenik. Én

úgy érzem, ezeknek mind megfelelek. Ezért kértem felvételemet a pártba. Nem volt könnyű, elképzelheted. Tanár voltam a mócok földjén, egy kisebb faluban. Emlékművet avattak, Mihai Viteazul egyik történelmi győzelmét kívánták mindenki számára közismertté tenni, s egy ilyen emlékmű avatása olyan esemény, amelyet sok ember előtt szokás megtartani. Feladatot kaptam, hogy mozgósítsak háromszáz személyt tőlünk, ezzel személyesen a helyi párttitkár bízott meg. Érdekes sztori, ugye?

— Tanulságos, úgy érzem.

— Hadd mondjam a folytatást. Fel a tréninget, s belefogtam. Volt egy kollégám, aki értem megtette, hogy házról házra járt, szóltunk az embereknek, vittük a hívó szót. S ahogy estére ezzel meglettünk, nekifogtunk, hogy szép jelszavakat írjunk, ahogyan azt ilyen emlékünnepeken a tévében lehet látni. Megirtuk szépen, jól sikerült, az emlékünnepeket is ügyesen megcsinálták. Igazi majális volt, örült a nép, beszéltem a tévésekkel, ők is ezen a véleményen voltak. Elment oda millió ember, rengeteg faluból jöttek. Szóltam a velünk jött gyerekeknek, hogy: fiúk-lányok, itt annyi minden maradt, zászlók, jelszók, képek, még szőnyeg is, nem hagyunk itt semmit. Összeszedjük szépen, szüksége lesz minderre az iskolának. És a területet is tisztán hagyjuk. Végeztünk a munkálatokkal, utána megdicsérték kezdeményező készségemért... Megérkeztünk, ha megengeded, intézkedem.

Riporterként többnyire kérdezni szoktam, s nem intézkedni, de itt elfeledem pár órára, mit ír elő a szakmai kódex. Átengedem a terepet. Társam mellett aligha tudnék „tekintélyt érdemlően“ megnyilvánulni. Elemében van. Miközben kisebb főnök, ha jól értettem, egy részleg vezetőjének az irodája felé megyünk, közli:

— Benne élek a városban. Az életében. Minden megnyilvánulásában és sikerében. A levegőjében. Itt mindenkit ismerek, és mindenki ismer. Tudják, ki vagyok. Itt csak így lehet. Ez a papírgyár nagyon fontos gazdasági létesítmény, nálunk legalábbis. Megemlítendő, hogy létrehozása előtt komoly gondok voltak, főleg a toilette-papír-ellátást illetően. Ezt főleg erre a termékre állították rá.

Minek vitatkozni, közbeszólni, hogy nincs az a normális szervezettségű vállalat, amelyet erre — az egyetlen — termékre állítanak be. A nyersanyag helyes felhasználását, a termelési terv biztosítását csak megfelelő termék-skála teszi lehetővé... Megérkeztünk a részlegvezetőhöz, ahhoz az emberhez, aki Ácsin Győző szerint :

— Úgy dolgozik, mint egy igazi példakép. Neki köszönhetőek az itteni szép eredmények. — Még mielőtt emberünk bármit kérdezhetne : miért jöttünk, mi érdekel, kísérem a csarnokba invitálja hármasunkat, s egy, a mérnökhöz intézett : „megengeded, ugye“ megjegyzéssel elkezdő bemutatni a részleget.

Gépekhez lép oda, magyaráz, az egyiket — malomszerű berendezést — leállítja, hogy egy szerinte fontos alkatrészt megnézhesünk. Valakik valamikor közel engedték e gépekhez. Figyelem, észre veszi-e a megütköző tekinteteket, hogy az üzemiék hűledeznek. Csak mondja a szöveget. Vendéglátónk beleszól, kísérletet tesz arra, hogy a termékkel kapcsolatos információk tőle származzanak. Mire Ácsin Győző meredek fordulattal arról kezd kiselőadni, hogy :

— Az itteni sikerek azért jelentősek, mert fiatalok érték el őket. Főleg és zömmel fiatalok, akik itt járják ki a munka iskoláját. Megírtam a múltkori cikkemben — fordul a részleg vezetője felé —, hogy munkaszeretetüket általában naponta tapasztaljuk, ismerjük. Jogos a kérdés : mi a fiatalok szerepe a munkában ? Mindenekelőtt az, hogy megelőzve ezeket, felszámolja a hiányosságokat és hibákat ! Szó szerint ezt írtam. Következetes, kitartó munkájuk hatékony, olyan, amelyet a társadalom joggal vár el tőlük. Felelőségük, lelkiismeretük elmélyülésére vall, hogy a részleg folyamatosan hozza a tervet, ahogyan azt mondani szokták, teljesít minden mutatót. Visszaéléseket, hanyagságokat nem tűrnek meg maguk között. Ez is benne volt abban a szép cikkben, amelyet újságunk közölt. Te nem láthattad — fordul felém —, de meg fogom mutatni.

Búcsúzás előtt megkérdi a részleg vezetőjét, ki tudná-e szolgálni két budipapírral...

Kávé mellett ülünk a kisvárosi presszó füstös melegében. Győző megállíthatatlan : köszön, integet, bizalmasan

hátba vereget, átkiabál asztalok felett — ismer mindenkit. Jelen van — tesz róla, hogy észrevegyék. Ha éppen nincs új arc a teremben, nekem mesél :

— Érték a papírhoz, hogyne értenék, hisz tanárember volnék. Jelenleg helyettes tanár, végleges állásomat elhagytam, hogy hazajöhessenek városomba. Itt néhány órát kaptam. Szívesen tanítok, csak volna egy biztos katedra, nem ilyen helyettesítés. Van a líceumban egy nyelvszakos tanárnő, ötvenen túl már, meghalt szegénynek a férje rákban. Na, mondom a feleségemnek, most biztosan hazamegy a szülővárosába, a szomszédos nagyvárosba, s akkor lesz állásom. Hát nem kihozta ide az öreg édesanyját! S amilyen jól tartja magát, eltanít akár hatvanéves koráig is. Nekem meg évekig nem lesz biztos katedrám.

Újabb ismerős jön, akinek bemutat, mint azt az újságíró, akit helyben ő kalauzol. És folytatja.

— Én mindig szerettem a tanügyet. Tanárnak készültem már gyermekkoromban is. Itt jártam reálosztályban, jó voltam mindenkiből, olyan 9,80-as, második-harmadik. A számtant nem nagyon szerettem, bementem a nagyvárosba, humán osztályba. Az első évharmadot öt-velamivel végeztem. Matekból meghúztak, csak tornából és zenéből volt jó jegyem. Kérdezte az apám az oszít, kivegyen-e az iskolából? Inkább nézze meg, merre járkálok iskolaidő alatt. Hát moziba, meccsre meg koncertre jártam. Ide azért, mert nem volt hangom, s aki bérletet vett a filharmóniába, annak megadták a tízest zenéből. Órákra nem jártam, csak a bérletet fizettem ki. Koncertre akkor jutottam el, ha nem volt meccs ugyanakkor, mert akkor a focit választottam... Na kaptam apámtól egy eredményes fejmosást, kezdtem helyrejönni. Érettségikor már a legjobbak között voltam. Mi másra jelentkeztem volna, mint orvosira. De annyian beiratkoztak, hogy gyorsan kivettem az iratokat, s a tanárképzőt választottam. A pedára szépen bejutottam, elvégeztem, az első húsz között. Huszonöten voltunk az évfolyamon. Így lettem tanár. Sohasem bántam meg.

Irattárcájából megsárgult levelet vesz elő. Felolvias.

— „Tudatom, hogy megérkeztem új rendeltetési helyemre, ahol szolgálatomat töltöm.“ Így kezdtem első levelemet, abból a faluból, szüleimnek. Két év alatt, amit

ott voltam, megtanultam a mezőgazdaságot, részt vettem a mezőgazdászok tudati fejlesztésében is. Láttam, hogyan kaszálnak, mikor vetnek, mennyit aratnak. Ezt megfigyeli az ember, ha ott lakik falun, parasztok között, akár az agronómusházban, akár a papi lakban, akár máshol. Sok helyen laktam, kerestem a megfelelőt, közben sok érdekes embert ismertem meg. Ezek a mezőgazdasági ismeretek most jól jönnek nekem, amikor cikkeimet írom. De én is tanítottam őket, majd mindenre. Kevés volt a tanár, tanítottam földrajzot, németet, történelmet, állampolgári nevelést — igazi Jolly Joker voltam. Mindig jól beilleszkedem az életbe, megtalálom a megoldást. A tanítványaim ma is rám köszönnek: „Csókolom, hogyan tetszik lenni, segíthetünk-e valamiben“. Lett belőlük cukrász, meg pincér, meg eladó, meg minden.

Felpattan, a pincérhez lép, rövidet rendel, két felest.

— Már megvagy a munkáddal, túl a munkaidőn, akkor pedig szabad, nem? — élvezi elmeélet. Mostani munkámat pedig a fél vodka igazán nem zavarja, jöhet.

— Elmesélek egy érdekes történetet, amit talán nem szabadna elmondanom, de benned megbízom. Van egy olyan törvény a tanügyben, hogy évente hat napot hiányozhatnak a gyermekek, amikor nem kell iskolába menni, ha más tevékenységet folytatnak. Hát ezt nem tudja mindenki, de én megtudtam. És összejártunk a szomszéd megye egyik iskolájával, hogy ismerkedjenek a gyerekek, barátkozzanak, szeressék egymást. Csodás volt. Csak balhé lett belőle, az egyik kolléga felöntött egy kicsit, s randalírozott. Elővették az iskolát, miért mentünk a szomszédba anélkül, hogy jelentettük volna. Engem küldtek a kollégák tárgyalni a tanfelügyelőséggel, én jobban ki tudom magam magyarázni. Hát mondom, miért jelentenénk minden apróságot, nem mentünk el, csak két napra, egy falusi iskola, nem nagy dolog. Hol van a hat naptól?! És az ilyen kölcsönös ismerkedés az iskolák között benne van a tervekben. Szóval így felülről szóltam a kérdéshez, és mindenki belenyugodott. Ilyen belevaló ember vagyok.

Megfogja poharát, mozdulata jelzi, erre inni kell. Ezen ne múlják!

— Máskor is bíztak rám komoly feladatot, éppen évharmad végén, december 20-án. Jelentést kellett bevinni a

központba. Tanácskoztak, ki vigye be? Hát Ácsin Győző. És mentem, késő délután értem be a nagyon sürgős, fontos irattal, amikor már senki nem volt a tanfelügyelőségen. Nem sokat teketóriáztam, odaadtam egyenest a portásnak. Ő mindig tudja, kinek kell az ilyesmit továbbítani.

Kérdezni kellene valamit, pedig nagyon elegendem van már e léha dicsekvésből:

— Most hol tanítasz?

— A szövetkezeti iskolában. Nincs igazi fegyelem, ez a helyzet. Reggel hétre tették az óráim egy részét, a múltkor is megyek be negyed nyolckor, egy tanuló sem volt még az osztályban. Van óráim délben kettőtől is, a minap fel voltak sorakozva, indultak volna szépen haza. Mit csinálhattam volna, szóltam az igazgatónak, hogy itt valamit tenni kellene. Megnyugtatózott, hogy velem nincs mit tenni, s megkérdezte, a pénzt az órákért megkapom-e. Azt igen. Na ez a fontos.

Fordulunk egyet a városban, mert hát kiderült, azóta a matiné óta nem jártam erre. Meg kell néznom, mennyit építettek azóta. Valóban, komoly lakótelep van kibontakozóban a papírgyár és a város közötti részen, az élet itt is halad az általános keretek megszába úton. Ácsin Győző a telepről is írt az újságba.

— Általában miről szoktál írni? — kérdem.

— Ez nagyon komoly kérdés. Összevissza nem lehet irdogálni. Az újságírás küldetés, erre idejében ráébredtem. Nem szeretem az álneveket sem, hogy valaki elbújva összevissza irkáljon. Tudom, hogy bírálni nehéz, főleg egy ilyen helyen, ahol mindenki mindenkit ismer, s nekem nap mint nap bele kell néznom a szemükbe. Írok tehát a sikerekről, eszményekről, ügyes emberekről. Az állatorvosról például, a részleg vezetőjéről. De írni lehet a sarki zöldségesről is, ha jól dolgozik, nem igaz?

Persze, csak a kiről kérdéstől elválaszthatatlan a mit. Erről nem faggatózom, inkább megkérdem; hol olvashatnám egy cikkét.

— Akár most is, éppen nálam van vagy három — szól, s zsebéből újságokat halász elő.

Családi örömök a címe az egyiknek, „Jövők záloga a gyermek“ felcímmel jelent meg. A tavaszi mezőgazdasági kampányról szóló jelentés hosszabb. A legrövidebbet olvasom el.

„Lomtalanítás.

Vasárnap kihasználták a munkára alkalmas időt, és több száz falusi lakos, ingázó és iskolás vonult ki a rétekre. Az erőket a bokorirtásra, az elszáradt körök, gyomok összegyűjtésére, elégetésére, a vakondtúrások elterítésére mozgósították.

Érdekes, hogy a falu apraja-nagyja milyen lelkesedéssel dolgozik, felismerték a közös munka felemelő voltát. Magabiztosan hajlonganak, mint akik tudják, nem szabad kihagyni ezt a fontos idénymunkát sem. A falu állatállománya meghálálja majd a mostani gondoskodást, csak a rendszerető, pedáns gazdák állatai gyarapodnak a kívánalmak szerint.

Különböző határrészekén több mint kétszázan dolgoztak az elmúlt hét végén. A minden erőt megmozgató munkának meg volt az eredménye: közel száz hektáron tisztították meg a legelőket, ezzel is komoly lépést tétén a magas hozamok felé. Mindenki tudatában van ugyanis, hogy a tiszta legelő a sikeres állattartás egyik fontos tényezője. Ezt a vállalatok dolgozói is tudják, sok munkás is kihasználta a szép tavaszias időt. Ugyanakkor a termelőszövetkezeti tagság 25 fogatával segítettek a gyepek feljavításában. Ezt a munkát vasárnap ötven hektáron végezték el.

Ez a fontos munka szerepelt napirenden több egység tagságának a műsorán, akik bevallásuk szerint mindent megtesznek a lomtalanítás sikerének érdekében.

Ácsin Győző

Visszaadom az újságot, s valahogy nem jön, hogy további jó cikkeket kívánjak neki és olvasóinak. Elbűcsűz-nék, Győzőnk még nem végzett velem:

— Gondolom, szép, hasznos napot biztosítottam neked itt. Megtettem mindent. Tudom, te is ilyen vagy. Úgy egy hónap múlva el kell utaznom hozzátok. Egy ismerősöm szép bútort látott ott. Egy olyan valakinck, mint te, bizo-

nyára van ismerőse, hogy jól, ügyesen elintézhessenek mindent. Hogy szép bútort kapjak. Hát akkor a viszontlátásra.

— Viszontlátásra — motyogom, s eszembe villan a gyerekkori figyelmeztetés a káros kíváncsisággal kapcsolatosan. Kíváncsiságom okolhatom, ha Győzőnk a továbbiakban részeltetni kíván társas lényének kvalitásaiból... Lelombozódok.

„ÜGY SZABAD GONDOLKOZZAK, MINT PROFI“

Szokványos szoba — házigazdám szellemi műhelye. A kisvárosi üzembem, ahol dolgozik, napi feladatokat old meg, itthon, úgymond, alkot... Semmi sem utal arra, hogy itt rendkívül szellemi teljesítmény született volna. Pedig emberem, állítása szerint, olyan felismerésekre jutott, amelyek a világ jótévőjévé emelik. Mit kellene látnom? Bár néhány alapvető szakkönyvet, lapokat. Galilei óta a tudományban mindenki az előtte járók teljesítményére támaszkodik...

„Nekem a tevékenységem fő célja a tudomány. Nem jelenti azt, hogy minden semmiségbe belekötök. Az ismeretek bővítése a célom, főleg azokra a kérdésekre, amelyekre a tudomány még nem világított rá.

Sok tudományos ember, aki tudományos tevékenységgel foglalkozik, általában olyan munkát végez: ami azt jelenti, hogy összeolvasnak öt-tíz-száz könyvből és ebből írnak egy úgymond szintézist. Hát ez szerintem csak olyan tudományos tevékenység, hogy a tanulmányokat hozzásegíti, hogy könnyebb munkával megszerezzenek bizonyos ismereteket, bizonyos felfogást, ne kelljen száz könyvet összeolvasni. Viszont ez bizonyos szempontból szűkíti is a látóhatárt. Aki ilyen szintézist olvas el, akarva-akaratlan azt látja, amit az látott, aki összehozta. Úgyhogy baj lesz a tudományos kilátásával bizonyos szempontból.

Az ilyen munka szerintem megadja a tudományos alapismereteket, tehát mindazokat a kérdéseket, fogalmakat, új törvényeket, amelyeket a tudomány máig felfedezett, szóval ezek tükrözik az igazi valóságot, lehet építeni belőlük, szóval akkor ezeknek a birtokában új alapisme-

reket lehet kialakítani a gondolkodás módszerével. Csakis ezzel. És ha megvan a lehetőség, akkor a kísérlet módszerével is, természetesen.

Az alkotás magában az emberben születik meg, hogy az emberben már eleve léteznek bizonyos tudományos tételek meg törvények lényege, ezeknek hatáskörük, és ezeknek az ismeretében kutatja gondolatilag a világot, természetet, jelenségeket, melyek lezajlanak napjainkban, esetleg lezajlottak, esetleg le fognak zajlódni. Én ezeknek a lefolyását vizsgálom. Kiindulópontjaikat meg következményeiket. Ilyenféleképpen eljuthatunk újításokhoz és találmányokhoz. Olyan gondolatok, eljárások születnek, amelyek nem voltak világszinten mint olyanok elismerve, esetleg megjelenve sem, esetleg nem is gondoltak az emberek róluk, csak álmodoztak, hogy ilyesmit is ha esetleg lehetne csinálni. És így vizsgálva a dolgokat, tanulmányozva is, de nagyon sokat gondolkodva, mert a konkrét gondolkodás egy olyan dolog, hogy felér a legeslegtökéletesebb laboratóriumi vizsgálatokkal. Csak annyi a különbség, hogy laboratóriumi vizsgálatokkal mindenki számára már meggyőző eredményeket tudunk szolgáltatni, viszont a gondolkodással elsősorban az győződik meg, aki a bizonyos tézisekhez, eredményekhez eljut.“

A magnó jár, akár már most elzárhatnám. Aki nem tudja, hogy mi a kísérlet szerepe a tudományban, aki a gondolkodást módszernek tartja, aki a tudományos igazság elfogadási feltételeként a meggyőződést hangoztatja — annak vajmi kevés köze van a tudományhoz, akár szerzett valamilyen diplomát, akár nem. A gondolatot minősíti a nyelvezet is, a kifejezés pontossága, szabatosága, a tiszta gondolat aligha jelenik meg zavaros nyelvi köntösben. Emberem úgy beszél a tudományról, mintha valaki vasvillával kívánná elfogyasztani reggelijét...

„Itt, ebben a füzetben benne van minden jelentős találmányom. A célom nem az volt, hogy én csak könyvet írjak. A dolog úgy történt, hogy én, mint általában már középiskolás koromban, a valóságot tanulmányoztam. **A**

fizikát, mert azt úgy tartottam, hogy valójában a fizika volt az, ami az ókorban a filozófiát megjelentette, és a filozófia mikor a tudományok tudománya volt, az valójában fizika meg matematika volt. És aztán persze különváltak a különböző ismeretek, és a filozófia megmaradt filozófiának, a fizika megmaradt fizikának.

És akkor határoztam el magam, amikor ezeket mind tisztán megtudtam, hogy fizikára megyek, és elvégzem a Babeş-Bolyai Egyetem fizika szakát. És 1973-ban elvégeztem a fizikát és utána, bizonyos fokig már mint fizikában szabadalmazott egyén dolgoztam. Amit addig tevékenykedtem és gondolkoztam, mint amatőr, utána úgy szabadgondolkozok, mint profi. Mint szakember. Megvan a diplomám, és szép médiával, ezt csak zárójelben mondom bizonyos fokig, tizes médiával, és azóta mint szakember gondolkozok a fizikában, mert láttam és látom ma is, hogy a világ összes jelenségeit, elkezdve magát az élet eredetét és mindent, át lehet fogni.

Én az egyetemet valahogy másképp fogtam fel, mint a többi kollégám, mert én azt mondtam, hogy az egyetemet úgy nézik, mint karrier. Bizonyos fokig. Valójában karrier is, mert az ember megküzd annyira, hogy elvégez egy fizikai egyetemet, és szerintem az ország legnehezebb egyeteme a fizikai egyetem. Valójában ez szép teljesítmény. De önmagában nem lehet végcél. A végcél, hogy azokat az ismereteket, miket ott szerzek, azokat áthatóan a továbbfejlesztés érdekében kihasználjuk.

Hát az ember honnan tudja, hogy eddig így volt, s most már másként van? Hát csakis a tudományos ismeretterjesztés révén, elkezdve az újságoktól. Nem tudom megmondani pontosan, hogy melyik újságokban... de az utóbbi időben sokat olvastam. Talán bizonyos fokig a *Flacăra*-ban, talán a *Magazin*-ban, talán valamelyik magyar újságunkban, amelyekben szoktak tudományos dolgok megjelenni... Meg van ez a folyóirat, bizonyos fokig úgy hívják, na... *Știință și tehnică*. Na, ezeket követem, hogy lássam, a világ tudományos szintjei között milyen a szint, milyen a viszony. Hogy állunk velük felfogás szempontjából... Hozzájutok olyan irodalomhoz, amely informatív olyan szempontból, hogy megtudjam, milyen viszony van

tudományos szint szempontjából az én pillanatnyi felfogásom és az általános világszinten megjelent dokumentációkban tartalmazott tudományos ismeretek között. Ötlelet kapok ezekből az újságokból bizonyos találmányaim elméleti kivitelezéséhez. Meg prospektusokból... Itt van a könyvtáram, Verne Gyula, Jókai — mind a tizet nem akarom felsorolni... Ezt azért érdemes megnézni, szép és értékes régi kiadásban, Erkel Ferenc *Bánk bán* című operájának a szövegekönyve. Van tudományos könyvem is bizonyos fokig, ez itt *A technika világa* című nagyon érdekes könyv, kitűnő kivitelezés és talpraesett, nagyon forradalmi mérnököknek a munkája. És kémikusoké... Ezek vannak itt az én könyvtáramban.“

Milyen indítékok juttathattak el valakit oda, hogy a tudományt tekintse élete céljának? Minden bizonnyal az osztársadalmi hatás, a tudomány felértékelődése, központi szerepe. Ezt érzékeli mindenki, valóban elegendő kinyitni egy újságot, bekapcsolni a tévét. De a tudomány fontosságának felismerésétől az egyetemre való bejutáson át a diplomázásig hosszú és nem könnyű az út. S van, aki végig tudja járni úgy, hogy a tananyag leperreg róla, az egyes szigorlatra megtanultak azon nyomban kihullanak értelme rostáján. Ez is valami: úgy végezni egyetemet, szerezni képesítést egzakt tudományágban, hogy az egyéni ismeretek összefogó szemléletének semmi köze se legyen a tudományhoz...

„A könyvem címe pontosan így szól: *A természet csodái a telepátiától a földrengést jelző készülékig és a tanulató-vizsgáztató gépig*. Hát ez a kifejezés, gondolván arra, hogy szóba fogok állani, mondjuk, esetleg újságírókkal is, és más tudományos emberekkel, bizonyos fokig, meg hivatalos személyekkel, engedjék megmondani, hogy a cím talán megtévesztő. Azért vettem bele olyan fogalmakat is, amelyekkel gyakorlatilag nem foglalkozom, hogy esetleg azokat a tudományos ismereteket, tudományos tényeket főleg, amelyekre alapoztam könyvem írásában,

azokat ne tudják mindaddig megfejteni, míg a találmány-jogot meg nem kaptam. És utána természetesen a könyvet közrebocsájtom, úgy hogy akkor már megtudhatja mindenki, miről van szó benne. Mondom, nagyon sok ötletem volt, ezeket sorba állítottam logikai sorrendbe, egy elméleti bevezető után, bizonyos fokig. A bevezető címe esetleg az elővilág és a fizikai jelenségek elengedhetetlen és szükségszerű kapcsolata lehetne. Nem írtam le, mint olyat, tekintettel arra, hogy a könyv kiadásáig még bizonyos út van, habár a könyv meg van írva.

A komoly elméleti bevezető után egy jó pár fontos találmány következik. Nagyon fontos találmány a földrengést előrejelző elektronikus műszer. A második találmány a tanulató elektronikus műszer. Akkor egy nagyon fontos találmánynak tartom és kivitelezését, tökéletes elméleti kidolgozását már látom, bizonyos fokig nagyon nagy sikere lesz a jövőben, ez a rákbetegségek gyógyítására szolgáló univerzális elektronikus műszer, amely az összes máig felfedezett, esetleg meg nem nevezett rákbetegségeket gyógyítja, mert a rákbetegségnek, mint biofizikai jelenségnek az okát, úgy gondolom, tökéletesen átfogja. A negyedik találmány a gondolatolvasó műszer, és ennek egyik kisebb gyakorlati válfaja, az univerzális nyelvfordító elektronikus műszer... Vannak még más ötleteim is, amelyek a világgazdaság szempontjából bizonyos fokig nagyon jók, viszont amelyek tudományos szintjét nem tartom olyan nagyinak, mint az előbbieknak. Hát ilyen dolog az, amely megoldaná a világ energetikai problémáját, remélem, egyszer s mindenkorra. Egy műszer, amely a tenger vizéből, a világúrból jövő energia segítségével kivonja a hidrogént és az oxigént. A világúrból nagyon sokféle energia jön hozzánk a földre, de hogy ennek az energiának melyikét használja fel a műszer, nem mondhatom meg, mert az maga a találmánynak egyik kulcskérdése. Ezenkívül a motorok terén is nagyon sokat gondolkodtam és sikerült eredményeket felmutatnom. Például olyan motort terveztem, találtam fel bizonyos fokig, amely egy belsőégésű motor, működhet földgázzal, motorinával, hidrogénnel és benzinnel is. Olyan motor, amelyből hiányzik a főtengely. A bonyolult kivitelezésű főtengely, amelyet nagyon nehéz megcsinálni, és

ha elromlik, akkor újat kell csinálni helyette, vagy ha mégis, megjavítják. Hát ez nem kell a motoromba. Azonkívül a motor felépítéséből származik bizonyos fokig, hogy a dugattyúra ható oldalnyomás tökéletesen ki van küszöbölve, nincs egyszerűen. Az úgynevezett hajtókar a dugattyút tökéletesen a dugattyújárat irányába nyomja, csak annyi súrlódás marad, amennyi elkerülhetetlen, a gyűrűknek a súrlódása a henger falával olyan értelemben, hogy légmentes zárás történjék. Semmi más parazita súrlódás. Azonkívül ennél a motornál a sűrítés munkavégzés alatt önműködően van szabályozva. És rezgésmentesen működik, ezt a henger fejében létesített automatikus gáz-ellennyomás okozza, tehát a robbanás alatt automatikus gáz-ellennyomás jön létre a henger fejében és ez nagyon jó.“

Annyi kérdés tolul fel bennem csak az utóbbi, valamivel bővebben ismertetett „találmánnyal“ kapcsolatosan, hogy alig tudom lejegyezni. A fő-tengely mozgástovábbító elem, akkor pedig miként befolyásolhatja az üzemanyagok milyenségét? A „csodamotor“, mint kiderül, nem forgódugattyús, akkor tehát az előre-hátra mozgást valamivel mégis csak át kell alakítani forgássá, vajon mivel? Ha a sűrítés munkavégző ütem, akkor minek itt kettő vagy négy ütem? Egyáltalán: mi van azzal a bizonyos termodinamikai ciklussal? Ha a hengerben kiegyenlítő ellennyomást hoznak létre automatikusan, mi taszítja a dugattyút, mi végez egyáltalán munkát?... Ezek a kérdések bennem ötlenek fel, a Trabant-tulajdonos laikusban, mennyire foghatja a fejét akkor egy szaki?! Mesélni kezd a földrengés-előrejelzőről, a tanultató-begyakoroltató gépről, a rákot gyógyító univerzális műszerről... Csendben kikapcsolom a magnót, minek szalagot pazarolni értelmetlen fejtegetésekre... Aztán gyorsan bekapcsolom.

„Tehát az elmélettől a gyakorlatig milyen az út? Az a fontos, hogy az elmélet létezzék. Én már tudom, mit kell csinálni. Kidolgoztam a konkrét megvalósításnak a mód-

szerét is, mindent, most már maga az ország, a nép, akinek a szolgálatába és akinek érdekében csináltam ezt az egészet, az kell adjon nekem segítséget. Anyagi segítséget bizonyos fokig. Kell egy olyan munkahely, ahol lehet ezeket az előzetes, fontos lépéseket megtenni, bizonyos kísérleteket, bizonyos méréseket megcsinálni, bizonyos anyagi bázist megszerezni.

A mérések igazolni fogják az elméletemet, mert hasonló mérések voltak már a fizikában, a természetben. Persze egészen más célok érdekében harcolva, nem látták, hogy ezt is meg lehet csinálni... Milyen példát mondjak erre hirtelen? Ilyen mérésekre más cél érdekében?... Hirtelen egy sem jut eszembe, de bizonyos fokig nagyon sok volt. Még annyit szeretnék mondani a földrengés-előrejelzőről, hogy egy ország területére egy kell belőle, s jelezni fogja a rengést pár órával, mielőtt megtörténne. Önműködő, automatikus.

Gyakorlatilag ki akarom harcolni magamnak azt a jogot, hogy bizonyos fokig soron kívül ismerjék el az én találmányaimat. Miután valójában a könyvet mint olyat elméletileg átfogtam és már láttam, hogy a könyvnek a befejezése hogyan lesz, akkor írtam volt egyetemi tanáromnak, mint jó diák, úgymond tanácsot kértem. Mint tapasztalt professzor, docens-doktor ugye, az életet jobban megjárta, mint én, hogy körülbelül mégis hogyan kell ezt megtenni, hogy menjen ez minél jobban, minél zökkenőmentesebben, hogy tudjam véghezvinni. És válaszként kaptam ezt a levelet: »Kedves Kollégám, levelét megkaptam és mindjárt válaszolok is rá... Először is köszönöm szépen a fáradozásait, amit értem tett... A könyvben szereplő problémák nagyon érdekesek, de nagyon merészek is. Ha sikerül megvalósítani és beválnak, ha igazolják a kitűzött célt, akkor nagy horderejű találmányoknak fognak számítani. Kiadása valamelyik kiadónak való felajánlás által indítható be. Legalkalmasabb lenne a Technikai Kiadó vagy az Orvosi, mindkettő ad ki magyar könyveket. Célszerű lenne felkeresni őket és megbeszélni a dolgot. Mindezeket megelőzően azonban az ötletek találmányjogát kell biztosítani. Ehhez el kell készíteni az országos hivatalnak megküldendő dossziékat. Megküldés után ezt

ők visszaigazolják, s hosszas levelezés következik velük. Kiadják a javaslatot szakértőknek, akik az eredetiséget megállapítják. Ha ez igazolódik, kiadják a szabadalmi oklevelet... Sok sikert az akcióhoz, szívélyes üdvözzettel, aláírás.« Örültem annak, hogy valójában volt tanárom is elismeri találmányaimat olyan szempontból, hogy én részleteztem neki bizonyos fokig, hogy mikén dolgozok, de lényegi tudományos titkot nem árultam el.«

A levél létezik. A tanár diplomatikus hozzáállása meglepő akkor is, ha emberünk valami apróságban intézkedett az érdekében, miként az a jelzésből kiderül. Bár semmiben vissza nem igazolta a volt tanítvány elképzeléseit, nemcsak lovat ad alája, de utat is mutat, kikkel és miként vegye fel a kapcsolatot, hogy aztán szakértők és szerkesztők olyasmire pazarolják idejüket, amiről első ránézésre kiderül, értéktelen, nem szabad foglalkozni vele...

A tudományos csalásnak megannyi válfaja létezik, majd minden évben kipattan egy-egy szenzációs, magasba csapó eset. Emberünk „munkáival“ legfönnebb önmagát képes becsapni. Bár tudósnak érzi magát, kívül reked a tudományon. Ezt egy volt tanárnak alighanem kötelessége volna megmondani. Vagy jelezni bár azzal, hogy a tudomány intézményeit megvédi az öncsaló ostromától.

„A szabadalmi hivatalhoz, az igazság az, hogy még nem adtam be semmit, mert amíg nem vagyok biztosítva. Értésültem arról, hogy a beküldött találmányokra későn érkezik meg a találmányi jog. A szerzőnek későn érkezik meg. És a szerzőnek esetleg nincs semmi garanciája arról, hogy esetleg nem kallódik el, mert megmondom, az emberek tele vannak olyan tulajdonsággal, amely magából a természetnek abból a törvényéből fakad, az élni akarásból, az anyagi és szellemi javaknak a megszerzéséből és megkaparintásából. Ha valakinek a könyvem kezébe jut, bizonyos fokig igyekszik úgy tevékenykedni, hogy esetleg övé legyen a babérko-

szorú. Ha lehetséges. A célom az, hogy az állam érdekében az összemberiséget szolgáljam, s hogy ez igazságosan történjek. Tehát az én felügyeletem mellett történjek a találmányok kivizsgálása.

Írtam a Központi Bizottságnak. És kijött egy elvtárs, barátságos volt. Meghívtak a városi pártbizottsághoz, egy meleg, barátságos légkörben egy egész délutánt ott töltöttünk. Jelen voltak helyi elvtársak is. Elbeszélgettünk a találmányokról, általában a tudományos tevékenységről is, hogy milyen szépségei vannak ennek a dolognak... Tulajdonképpen nem is beszélni akartam velük, hanem egy jogot akartam magamnak a Párt Központi Bizottságának a támogatásával, hogy ezeket a találmányokat, mondjuk, kivételesen, külön vizsgálják át. Megadom a lehetőséget a találmányi hivatalnak, hogy a saját maga megnyugtatósára ellenőrizték, hogy valójában originális-e a mű, vagy nem. S aztán adják meg a találmányi diplomát. Azért akartam ezt így, mert a világon bizonyos fokig hasonló témákon nagyon sokat foglalkoztak Japánban, az Egyesült Államokban. És meg kell mondanom nyíltan, hogy bizonyos fokig ezek fejlett tudományos szinten állnak, sőt fejlett technikai szinten is állnak. De ha nálunk a technikai szint nem is olyan nagyon fejlett, a gondolkodás az egy nagy dolog, és nem okvetlenül szükséges a tökéletes laboratórium hozzá. És itt nálunk is tudnak gondolkodni az emberek, itt is lehet ugrást végezni világszinten. Ezért akarom, hogy ebben a dologban elinduljunk és bevégezzük a KB támogatásával, mert akkor jobban érvényesnek látom a dolog sikerültét.“

Kényszerképzetek rabjait nehéz megállítani — de kell. Amit nem végez el egy professzor pedagógusi meg szakemberi hivatástudatból — elrendezi valamiként az élet. Több energiával, fájdalommal okozva, fölösleges terheket helyezvén államigazgatásban dolgozók vállaira. Emberünk vajon kire hallgat, ki által lenne irányítható? A tudományos közösség intézményeiben nem bizik, fogalmai szerint tudománnyal foglalkozó környezetében nincs, önön útját járja. Közös érdek, hogy valaki hason

rá. Abban a levélben, a professzor ügyintézésre vonatkozó tanácsai helyett azt kérdeztem volna meg, munkahelyén milyen feladatai vannak? Mennyire igyekszik ezeket eredeti módon, tudományosan megoldani?

„A munkahelyemen, ahol szolgálati feladatok vannak, természetesen segítek másokat a valóság megismerésében, a gyártási folyamat javításában, meg újításában, meg a nehézségek kiküszöbölésében. Együtt, vállalva a többi munkatársammal, elkezdve a legfiatalabb munkástól a legnagyobb beosztású személyig mindenkivel szoros kapcsolatban működök annak érdekében, hogy a gyár hírnevét minél jobban emeljem, a munka eredményeit minél jobban serkentsem.

Minőségi ellenőrző osztályon dolgozom, mint fizikus. Együtt harcolunk azért, hogy minden jobban menjen, a minőségellenőrzés feladatát elvégezzük. A gyárból rossz termék ne menjen ki, ha lehet.

Újítani is lehetne a gyárban, természetesen, vannak lehetőségek. Az igazság az, hogy ezek a találmányaim nincsenek szoros összefüggésben azzal a tevékenységgel, amit a gyárban bizonyos fokig gyakorolok. Össztársadalmi szempontból nézem a dolgot. A találmányok, amiket csináltam, az egész országnak annyi hasznot hoznak, hogy szerintem akármilyen kis helyi újítás ezt nem tudja soha bepótolni. A tevékenységemet ilyen szempontból helyezem fontossági sorrendbe. Gyári kötelességemet a minőségellenőrzés terén elvégzem, de ilyen gyári újításokkal hirtelen nem foglalkozom. Ha azokkal foglalkozom, nem marad energiám a fontos dolgokkal... Hallottam, hogy szüksége lenne a gyárnak olyan műszerre, amelyik a szárított öntőformák nedvességtartalmát gyorsan meghatározná. Ez olyan egyszerű dolog, olvastam én ilyenről, bizonyos fokig nem is lenne újítás. Esetleg annyi kellene, hogy megvalósítsuk. Szükség volna rá, és vállalkoznék egy ilyen dolognak a levezetésére, ha megfelelően támogatnának. Ha meghoznák a kedvemet, hogy ott is dolgozzam. Mert én bizonyítottam, hogy tudok dolgozni. a gyárban is, az én saját találmányaimmal is.“

Lezárom a magnót... Tudom : emberem áldozat. A tudomány fontosságának és önnön kényszerképzeeteinek az áldozata. Olyan áldozat, aki a maga módján további áldozatokat szed. Azt tudja — hallotta —, hogy fel kell szabadítani a kellőképpen nem foglalkoztatott tehetségeket, az viszont eszébe nem ötlik, hogy mindennek próbája a tett. Tízegynéhány éve mást sem tesz, mint saját légvárait építgeti. Előbb vagy utóbb valaki csak megelégteli, ráébreszti a valóságra. De akkor is nyitott marad egy kérdés : hogy végezhette el ez a „fizikában szabadalmazott“ egyén tízes diploma munkával az egyetemet? Mire kaphatta azt a tízest, vajon mire ?...

KANYAROK A PÁLYÁN

Oradea, 12-es buszjárat. A központból indul, a nevezetes Fekete Sas-palotától nem messze. Felmegy a kórház fölé, jókora dombnyi emelkedésre, ahonnan belátni a fél várost. Akik itt laknak, akár el is feledhetik, hogy nagyvárosi lakosok, a szép családi házak úgy simulnak a természetbe. Konyhakert majd mindenütt, a gazdálkodás jelci. Lent a város, ott a pályaudvar, a Rogerius negyed tömbházsorai, a városháza... Akaratlanul is végighordom tekintetemet a kitarulkozó panorámán, pedig nem az itt kínáló városképért jöttem fel. S nem is valamelyik családi házba. A buszjárat sem izgat.

A gépkocsivezető életpályája viszont igen. Tarkította néhány kanyar. Érettségi után lett pilóta akkor, amikor ez még egyáltalán nem volt jellemző. A sofőrsuli alatti egyik élcsébb kanyar majdnem belesodorta egy bandába. Dolgozott billenőszekrényesen, kipróbálta az építőtelevízió munkát, s most a városi busszal kanyarog...

Lefelé tartunk. A fenti végállomásnál keveset áll a busz. Utas alig, ülünk valamennyien. Nézelődünk. Már lent járunk a kórháznál, csak rá kell fordulni az áruház előtti főútra, amikor hatalmas fék és a sofőr szitkozódik, szabványuk szerint cifrázza...

Idősebb kerékpáros ember imbolyog a kocsni előtt, belehajtott a sárgába, még át akart érní a keresztforgalom előtt. Buszunk nem várt a lámpa váltására, éppen jó tempóban jött, hogy zöldet kapjon, tehát nem beindult a keresztveződésbe, hanem rendes menetsebességgel érkezett ide. Taposni kell hát a pedált, csikorog a fék, s bár valamennyien ülünk, előrelelendülünk, neki a széktámlának, egyikünk le is csusszan székeről. Ennyivel megússzuk, a bácsi közben tovahajt bringáján.

Beérünk a végállomásra, mindenki leszáll, odalépek Ranyák Róbert gépkocsivezetőhöz :

— Úgyesen csinálta. Mármint a fékezést. Még egy fél méter, s az öreget vihetik a kórházba.

— Vagy már arra sem lett volna szükség... Brrr... Egy kolléga megjárta. Szülői figyelmetlenség miatt egy 4 éves gyerek becsúszott a hátsó kerék alá... Minden szabályos volt nála, rendesen ment, fékezett — a kicsi mégis meghalt. A törvény azt mondja, tegyél meg mindent a baleset elkerüléséért, de akkor nem sikerült. Omor prin imprudentă — ami annyit tesz, ugye, hogy meggondolatlan-ságból okozott halál. Gondolkozhatott ezen eleget a kolléga, elifélték. Pedig a szülők voltak a hibásak, a meggondolatlanok.

E jogi ügyben járatlan vagyok, érzésem szerint ha a sofőr semmiben sem vétett, aligha ítélik el — de minek ezen vitatkozni. Van más kérdés, elég :

— Ha az előbb rossz a féke, s baj lesz, akkor ki a hibás?

Kissé nyugodtabb már, cigarettát vesz elő. Miközben babrál vele, keze meg-megrándul :

— Törvény szerint én, nyilvánvaló. Hibás kocsival nem szabad elindulnom. Főleg, ha a fékkel van baj. Szólok a mesternek, né, ez a gond, csináljunk valamit. Megnézeti. A szerelő kolléga úgy is ítélné : még elmegy. Akadémikuskodhatok, hogy én így ki nem hajtok a városba, hát ugrik a munkanapom. Mesteri igazolás nélkül nem ismerik el a műszaki hibát.

— Aki tökéletes kocsit akar, annak nem árt jóban lenni a szervízesekkel. Így van?

Már mosolyogni is tud, oldódik benne az előbbi feszültség.

— De mennyire így van ! Mindenkiel jóban kell lenni, ami nem annyiból áll, hogy udvariasan köszönünk, készséggel megbeszéljük a sporthíreket, megdicsérjük az esetleges dicsérni való dolgokat. Ennyi még nem elég. Gondolom, érti, miről lehet szó...

Bólintok, hogy sejtem : a tárgyokban megnyilvánuló figyelmesség többet érő, mint a szavakban hirdetett barátság.

— A kocsik nagyjából egyformák. Mindenki vigyáz a sajátjára, ugyanazt a kormányt forgatja nap mint nap, vele keresi a pönzt. E téren nagy különbségek nincsenek. Az viszont lényeges, kit melyik járatra osztanak be. Vanak könnyű vonalak, szerintem nálunk ilyen a 14-es, a 15-ös, a 18-as. Nehéz pedig a 13-as, a 17-es, a 12-es. Legtöbbet ez utóbbit járom. Nagy emelkedő, sok kanyar, nép is van elég. A „jófiúk“ soha nem kerülnek erre a vonalra. Csakhogy én nem vagyok benne a pikszisben.

— A kereset mitől függ? Az útvonal nehézségi fokától, a megtett kilométerektől, az utasszámtól?

— Ezek közül egyik sem számít. A vonal szerinti óraszám és a gépkocsivezető besorolása adja ki az alapot. Pótlék az esti vezetésért jár, tehát a délutáni műszak jobban fizet. De ketten vagyunk egy buszon, hetente váltani kell... A 12-es nehéz, sok az idegesség, így a 6—7 éve szerzett gyomorfekélyem nehezen gyógyul.

Odalép egy kolléga, megtárgyalják a majdnem-balesetet. Ranyák Róbert közben az órájára pillant, még van ideje indulásig, beszélgethetünk.

— Balesete volt?

— Komoly nem. Egy néni kosarakkal gyűrődött fel a zsúfolt buszra. Annyian voltak, hogy az ajtót lehetetlen volt becsukni. Ilyenkor nem balhézok, mert viszonylag ritka ez a járat, mindenki haza akar jutni, nem fog leszállni. De míg mondom a magamét, még érkeznek néhányan, s azok is felcsimpaszkodnak — még rosszabb. Szóval akkor sem szóltam, elindultam. Kanyar volt, s kifogtam egy kisebb gödröt, zökkent a kocsi. A kosaras néni csomagjai miatt nem tudott kapaszkodni, kiesett. Az arcát horzsolta le, más baja nem történt. Szerencsére. Megúsztam egy százasba kerülő büntetéssel. Volt még egy esetem, abban nem is voltam hibás. A 13-as jelzettel jártam, beértem a végállomásba. Megfordulok az utasokkal, s látom, hogy robog felém egy kiskocsi. Mire tehettem volna valamit, a busz közepéhez csapódott, végigcsúszott rajta, közben a hátsó felét betolta az árokba. A buszon karcolt egy hosszút, a bal első keréktárcsa behorpadt... Az ember volt a hibás, ivott. Pedig alig két hónapja vezetett.

Otthagytá a kocsit, eliszkolt. De a milícia megtalálta, még nem ment volt ki belőle a szeszgőz... Hát így történt, szerencsére.

— Még nem talákoztam olyan hivatásos sofőrrel, aki semmilyen formában, soha nem vett a szájába alkoholt. Ön hogy van az itállal?

A sofőr kolléga ellép mellőlünk, e gyónó szöveget nem kívánja végighallgatni.

— Én is megiszom, ha lehet. Oldom a feszültséget munka után. Többnyire otthon. Ha késő este jöttünk össze egy cimborával, s meg kell inni pár kupicával, akkor reggel nem állok be. Nem vagyok már részeg, tudom, de még van bennem szesz. Ha baj adódik, jön a szonda, s akkor a szeszpecsét a hajtásiba, ami örök életre ott marad. Roszszabb bárminél. Ha nem megyek be dolgozni, tehát nem ülök kocsi-ra, kapok egy igazolatlant, és kész. Levonják a pénzből — hát...

Fagyival jön valaki, meleg van, elsetálunk a fagylatoshoz.

— Igazolatlan másból is lehet. Érzem, nem húz a motor, pedig reggel még jó volt. Behúzok a garázsba, szólok. Ha éppen sok a munka, rám mordulnak, mit finnyáskodom. De én nem, csinálják csak meg. Megy a szöveg, felhúzom magam, otthagynom a kocsit s az egész brancsot. Ebből is igazolatlan lesz. De értsék meg a bentiek, mi napi 200—250 kilométert megyünk forgalomban, emelkedőn, kanyarok — nem játék. Persze, mindenki a magát nézi.

— Arra nincs példa, hogy sofört tesznek oda javítani?

— De van, ha ugrik a jogosítványa, akkor. Ilyenkor egyesek a műhelybe kerülnek, javítanak. Bukszás, így mondjuk mi a perselyezést, fék, mindenféle kisebb bajok. Értenuk kell hozzá, hát csináljuk. Na nem mindenki, a „jófiúk“ ilyenkor kikerülnek ellenőrnek, ők nem piszkítják össze magukat.

Már a második jelzés arra, hogy egyesekkel kivételeznek. Nem kívánok ebbe belemenni, aligha van közösség, ahol mindenki egyenlőnek érzi magát. Elég, ha kialakulnak a szimpátia-antipátia kettősök, s már lehetetlen bizonyítani, hogy mindenki egyforma a főnök szemében.

— Sok a potyázás? — kérdem, ha már az ellenőrzés jött szóba.

— Amikor zsúfolt a busz, potyáznak elegen. Van ellenőrzési jogunk, de én soha nem szólok bele. Intézkedjenek a vállalati ellenőrök a kocsiban. Megtörtént, nem is egyszer, hogy az úgynevezett kemény legényeket nem merték megbüntetni, a szerencsétlen flótáson pedig kíméletlenül behajtották a pénzt.

Erről nekem is van mondanivalóm. Nem a tényállásról, hanem mindannyiunk magatartásáról. Soha senki nem szól bele semmibe. „Nem az én dolgom.“ Hogy a miénk, közös? Úgy teszünk, mintha nem vennénk észre, nem törődünk vele. Elmesélem egy saját esetemet. Lány volt az ellenőr, kemény legénynek kérte a jegyét. Az rántott a vállán: — „Szállj le rólam, széplány.“ — „A jegyét kérem.“ — ismételte meg a lány, mutatta a vállalati jelvényét. — „Na azt kirakhatja a homlokára, akkor biztosan többen lyukasztanak“ — humorizált legényünk, s élvezte önmagát. A harmadik replika után megszólaltam: — „Miért kell feltűnést kelteni, adja oda a jegyét, és kész. Vagy talán nincs?“ — „Ahhoz magának semmi köze.“ — „De van, mert maga miatt állunk“ — keményítettem a hangomat, mert valóban megálltunk. — „Akkor pedig kifújhatjuk magunkat“ — így a legény, s csöppet sem zavartatta magát. A sofőr megmozdította a kormányt, s visszalépett a kormány mellé. Mondanom kellett valamit, csakhogy kikerüljek abból a helyzetből, amelyben senki nem állt mellém: — „Ha nem veszi elő a jegyét, hívom az első rendőrt.“ Nem volt túl ügyes szöveg, jobb sajnós nem ötlött eszembe. A legény lecsapott: — „A gyenge emberkék rohannak azonnal a milicisták szoknyája mögé. Miért nem intézkedik maga, ha olyan ügyes?!“ — „Na, ezt sem nekem mondták — szólalt meg a hátam mögött egy férfi, jelezvén egy fájdalmas viszonyulási formát. — Próbált volna meg velem így beszélni!“ Ezt a mellette állóknak motyogta, amikor előbbi megjegyzéséért kapott két villanó tekintetet. Legényünk meghallotta a halk szót, ráripakodott: — „Atyus, ugye lyukasztott nekem is? Na adja szépen oda a néninek a jegyet... Csak egyet lyukasztott?! Ejnye, akkor magát meg kell büntetni“...

A helyzetet a gépkocsivezető oldotta meg gordiuszi módra: kinyitotta az ajtót, leszálltunk. Kiszálltunk a buliból.

— Én senkivel nem balhézok — nyomatékosítja véleményét Ranyák Róbert —, épp elég a kocsit rendesen elvezetni.

Elnyaltuk a fagyit, beülünk, még fordulok egy kört a 12-essel. Fél óra múlva beállunk a Sas-palota mögé, folytatjuk a beszélgetést.

— Fárasztó a vezetés? Mi a legfárasztóbb? — kérdem, miután meggyújtotta cigarettáját.

— A menet nehéz. Fél négykor keltek, rendbe kapom magam, valami kaja, s ki az útra, mert negyed ötkor jön a reggeli szolgálatos busz, összeszedi a sofőröket, beviszi a garázsba. Ott elő a kocsit, megnézni a vizet és az olajat, rendszerint utána kell tölteni. Aztán levegőt kell csinálni a légpárnába — ez egy fél óra. Ötkor kint kell lenni a vonalon. Fordulunk egyet, a másodiknál már tömött a kocsi, jön a reggeli csúcs. Mire lefut, kilenc felé jár. Akkor két menet között bekapok valamit. Kell a fekély miatt, habár egy ideje vacakol a szívem, az idegekről nem is szólok. Aztán a déli csúcs. Kiskocsik cikáznak, vágnak elébed, siet mindenki, miatha nekünk nem kellene haladni. Egy-egy szitkot elengedek ilyenkor, de nem hajtok rá, abból baj lehet, ha én is akaratoskodom... Aztán vége. Délután jobb, könnyebb és pénzesebb, de nem lehet mindig délután dolgozni.

— Ha nehéz, miért nem vált? Sofőrre mindenütt szükség van?

— A legjobb kamionon lenne, nemzetközi utakat járni. De hogy oda bevegyenek valakit, család kell, gyerek. S nekem nincs család. Belső országúti szállításban dolgoztam, két évet húztam le váltósofőrként. Tartálykocsival jártunk, üzemanyagot hoztunk a vállalatnak. Hát rém fárasztó volt, hosszú utak nagy járművel. Annál már jobb a busz. És a billenőszekrényes is. Amikor elvégeztem a tanfolyamot, akkor B és C kategóriára vizsgáztam, buszra csak később, amikor ide kerültem. Szóval teherautón kezdtem, építőtelepre hordtuk a homokot, sódert. Kezdként rémes kocsit kaptam, alig jött valami pénz. Aztán csak feltornáztam magam. S valami mellékes is cseppent — hűnyorít, értem-e, miről lehet szó. Nem akarom érteni. — Hát sokan építkeztek-építkeznek, az ember leborít ide egy

kis homokot, oda egy kis sódert, nem kérték ingyen. Egyszer, éppen borítani akarok, elindítom a motort, s csak akkor veszem észre a milicistát. Nem teketóriázott, megbüntetett... Aztán a trösztől a helyi szállítási vállalat vette át a kocsikat, itt még csináltam egy ideig, majd újra vizsgáztam, most már buszra.

— Jobban lehet keresni ?

— Hát a három és fél ezer nekem is megvan, pedig nem én keresek a legjobban. Kell a pénz, gyűjtök. Eddig félretettem huszonötezret. S aztán egy rendes nyaralás, amelyre minden második évben van alkalmam, amikor nyáron megyek szabadságra, elvisz tíz miást.

— Gyűjt, mert családot kíván alapítani, gondolom.

Kivár, rövid tusakodás után úgy dönt, ezt is elmondja :

— Volt menyasszonyom. Nagyon régen, mindjárt érettségi után, 1974-ben. Megismerkedtünk, jól éreztük magunkat együtt, komolyan terveztem, hogy egybekelünk. Megcsináltattam a gyűrűket. Egyszer szóltak, hogy bejönnek a városba az anyjával, valami orvosi dolog miatt. Falun lakott, 25 kilométerre innen. Akkor délelőtt dolgoztam, nem mehettem velük, a nyomdából nem lehetett csak úgy kilépni. Másnap jön az anyja, s keresi nálam a lányt, mert nem ment haza. Hát hozzám sem jött, ez biztos. Kimentünk a városba, találkoztam haverokkal, akik látták egy szálló környékén. Éppen valami céllövöldések voltak itt a városban, az egyik puskás pasással volt. Később férjhez ment, aztán elvált... Én a gyűrűket azóta is őrzöm, egyszer csak szükségesek lesznek.

— Ha már nyomdában dolgozott, jó helyen, miért válsztotta később a sofőrködést ?

— Leérettségiztem, bár semmi kedvem nem volt hozzá, a szüleim akarták. Hát legyen, de az egyetem szóba sem került. A fater nyomdában dolgozik, hát beszerzett oda, szakképzetlennek. Én viszont azt gondoltam, valami rendes szakma kellene, víz- vagy villanyszerelés. Átmentem a Sinteza kombinátba, úgy gondoltam, ott csak rendeznek valamilyen tanfolyamot, s kitanulhatok. Nem szerveztek. Olvashattam az újságot, néztem a hirdetéseket, s egyszer látom, soförtanfolyamot hirdet egy kohászati építő vállalat. Elutaztunk Reșița-ra néhány haverrel, beiratkoztunk, levizsgáztunk. Öt évig kellett volna a szerződés szerint ott

dolgoznunk a vállalatnál, de az éppen akkor feloszlott. Mehetett mindenki oda, ahova akart. Hazajöttem.

Nem mondja, de világos : a balsikerű házassági kísérlet is belejátszott abba, hogy el akart kerülni a városból, menekült a kellemetlen emlékektől. Miért kellett volna különben olyan messzi menni egy sofőrtanfolyamért ? Otthon is lett volna rá alkalom, ki kellett volna várni. Ha nincs az a lelki baj, nem csapja meg annak az eseménynek a szele, amiért éppen őt kerestem meg, s nem mást.

— A kohászok városában nemcsak sofőrvizsgát tettek, ugye ?

Hát tudja — mondja villanó tekintete. De nem játssza a haragosat, beszélni kezd :

— A tanfolyam idejére kaptunk 400 lejt, abból fizettük a kaját, sok nem maradt belőle. Valamennyien dolgoztunk korábban, hozzászoktunk, hogy van pénzünk. Egy alkalommal a haverok egy bárban maguk maradtak, kiment báros, pincér, mindenki. Elemeltek egy üveg piát. Később már keresték az alkalmat, bárban, cukrászdában, üzletben. Kezdett bejáródni a banda, rendre hoztak valamit. Nekem nem mondták meg a forrást, nem bíztak meg bennem. Amikor megsejtettem, hogy bűzlik valami, mert abból a négyszázból ennyi mindenre nem telhetett, hazajöttem. Nem szóltam semmit — ők sem avattak be. Nem sokkal később elkapták őket, tudtam, engem is meg fognak keresni. Jött egy törzsőrmester, nyilatkoztam, nekem nem lett bajom. Nekik igen. Miután kikerültek, hazajöttek ide. Sofőr az egyik, redőnyös a másik, azóta nincs gond velük.

Visszatérek egy kérdésre :

— Tudatosan maradt ki a buliból, vagy véletlenül ?

— Mondom : nem vettek be. Megérezhették, hogy ha szólnak, talán ellenkezem, semmi-nem-jó hangulatban voltam. Hát békén hagytak, szerencséire.

Nem tiltakozik, hogy róla senki fel ne tételezze, hogy ilyesmibe beszállt volna, pedig ma már nyugodtan ezt is állíthatná . . . Megnézi az óráját, még három perc van az újabb indulásig.

— Leérettségizett, letett minden sofőrvizsgát, túl a harmincon szépen keres, van félretett pénze — elégedett ?

— Nem. Jobb híján csinálom ezt. Ha egy gyerek megkérdezne, mit válasszon, a szerelést ajánlanám. De nem

vizet vagy villanyt, hanem számítógépet. Ezt kell ma csinálni. Akkor is észre vehettem volna, amikor munkát kerestem tizenöt éve, csak nem néztem elég alaposan utána. Így azt is mondhatom, hiába érettségiztem le, fölöslegesen. Okosabbat is cselekedhettem volna. — Elgondolkozik egy pillanatra. — Nem vagyok elég határozott, ezzel van baj. De legalább a rosszat elkerültem, komoly balesetem nem volt. Ez is valami, nem? ... Na viz'lát', indulnom kell.

A 12-es kikanyarodik az állásból, elindulok én is...

FÁRASZTÓ NYUGALOM

Nem is tudom, minек mondjam. Öltöző? Semmiképpen... Bár szintén nem. Nem mérnek itt semmiféle italt, egyáltalán nincs árusítás... Egy olyan terem, ahol összegvűlnék a kollégák, beszélgetnek, olvasgatnak, mulatják az időt, ha nem a spanyolfal közelében kívánják megvárni színre lépésüket. Szóval a bábszínház társalgójában várom, hogy Dénes végezzon jelenésével a *Jancsi és Juliska* valamelyik szerepében.

... Kiből lesz bábszínész? Bábozás sok helyen folyik. Óvodákban, iskolákban, pionírházakban vallják, hogy komoly nevelő hatása van. De hol állnak azok a kedves ügyetlenkedések a bábok profi mozgatójától?! Kifejező kézzjáték, hanghordozás, folyamatosan guggoló állás, kicsit megroggyantott térdekkel — van mit megtanulni.

És mennyire érvényesül itt a képzett színész? Biztosít-e számára előnyt a főiskola, s ha igen, milyet?

Megjelenik Dénes, azon nyomban nekiszégezem két utóbbi kérdésemet.

— Komolyan érdekel, avagy ugratós kedvedben vagy?

— Mi okból ugratnálak?

— Te tudod... A bábos is színész. Mindig szerette volna igazából megmutatni, exponálni magát. Kilépni a függöny, a spanyolfal mögűl, s hatni teljes életnagyságban.

— Erre építenek, ezt csinálják a tévében sokszor látott Muppetsék...

— Így van, csakhogy itt már azelőtt bevezették, mielőtt Muppetsék feltűntek volna nálunk. Elöl élően megy a játék, hátul mozognak a bábok. Van olyan darab, például Méhes György *Krumpli és pityókája*, amelyben a bábok számbeli hátrányban vannak. A paraván előtti játékban segít a színészi múlt, természetesen, a tanult mozgástechnika nagy előny. Nekem bábokat mozgatni kellett megta-

nulnom, de amióta két síkban játszunk, többnyire elől vagyok, nincs rá szükségem.

— A gyerekek melyik bábszínházat szeretik jobban, a korábit, vagy ezt, amikor egy-két színész a spanyolfal előtt játszik?

— A gyerekeknek cselekvés kell, hogy történjék valami, minél váratlanabb. Ha tíz percig csak szöveg van, mint a nagyszínházban, zsvialy keletkezik a nézőtérben, s úgy fel erősödhet, hogy lehetetlen túlordítani. Tehát mozgás, történés kell. Ez leköti a gyereknézőt. De nem tudnám megmondani, mi hat rá jobban, a báb vagy az élő szereplő. Alighanem különbséget sem tesz közöttük, a helyzetet olyannak fogadja el, ahogyan látja. Bár az élő szereplővel élénkebb a kapcsolat... Jött a múltkor egy kicsi, s kérdi, mikor lesz vetítés a színházban. Neki itt minden síkban történik, mint a moziban vagy a tévében — így érzel. A bábszínházi paraván valóban sík. Csak ha behozzuk a gyereket a színpadra, megmutatjuk a kellékeket, fogadja el, hogy ahol játszunk, az tér.

Az utolsó szavakat már menet közben mondja, szólítják a színfal elé. Pár perces szöveg után ismét a társalgóban.

— Van még kérdésed? Most már szabad vagyok.

*

Sör mellett ülünk a színháztéren. Sok a nép, mintha itt járna el a fél város. Olykor Dénes egy-egy volt kollégája is elhalad mellettünk, köszönnek egymásnak.

— Miért választottad a színházi pályát?

— Amióta tudom, állandóan szerepelek, játszom. Az iskolában, az Unireában énekelgettem, zenekart alakítottunk. Beat-korszaki bandánk neve Iris volt. Csodaszép, s szerintem nemes dolog: nem a cukrászdába siettünk, nem lötyögtünk összevissza a városban, hanem komoly célunk volt. Hangszert bütyköltünk, akkoriban nem volt honnan beszerezni. Ez volt az indíték, s még valami. A nővérem példája, aki színésznő. Habár apám kategórikusan kijelentette: — „Elég egy bohóc a családban“ —, felvételiztem a színire. Nem sikerült. Hogy ne vigyenek el katonának, technikumba jelentkeztem, elektroenergetikára. Nem tet-

szett, átnyergeltem műépítészetire. Ezt nem hagytam abba, bár végig a három év alatt kacérkodtam a színészi pályával. Miközben a vizsgadolgozatomat írtam, készülgettem a felvételire. Kihelyeztek. Nem voltam biztos, hogy megpróbálhatom a színt. Papírt kértem a továbbtanuláshoz. Azt gondolták, a műépítésztit kívánom egyetemi szinten folytatni. Adtak. A színi-re jelentkeztem, bejutottam.

— A diákévek ?

— Csodás volt. Már akkor játszottam nagyszínházban, Szabó Lajos *Mentségében* voltam az olasz követ. Máskor statisztáltam. A főiskolán elsőként Dürrenmatt *Nagy Romulusában* voltam Piramos. Másodéven a *Csongor és Tündében* Duzzog ; a felsőbb évesek előadásában — el voltam kényeztetve. Harmadéven következett a *IV. Henrik* címszerepe, meg az *Elveszett levél* Dandanachéja. Végül utolsó éven *A mi kis városunkban* a Rendező, *A néma leventében* Beppó, a *Passacaglióban* az Apa.

Figyelem hanghordozását. Tárgyilagosságnak tűnik, hiányzik belőle — szerencsére — az a belső fűtöttség, érzelmi ráadás, amely a sikeres meggyőzést szolgálja. Igaz : volt ideje életútját elégszer végiggondolni, megvizsgálni. Miként kanyarodhatott egy karricrt sejtető pálya oda, ahová a rivaldafényből vajmi kevés jut. Sikeres pályájának senki önként véget nem vet. Más az oka, ha ma Dénes a világot jelentő deszkák helyett paraván előtt és mögött szerepel.

— Milyen volt az indulás ? Végzés után hova kerültél ?

— Évfolyamelsőként végeztem. Diákszövetségi elnök is voltam — bennfentesnek éreztem magam. Valóban, sok mindenről tudtam, amiről a többiek nem, döntések háttéréről stb. Egy kolléganőnk, egyedül ő futott be csapatunkból, azt mondta kihelyezéskor : „Dénes, ne maradj itt, menj valamelyik városba, de el innen.“ Meg voltam botránkozva, hogyan mondhat ilyet. Én megmutatom, hogy városomban leszek nagy. Csakhogy színházunknál akkor nem volt üres hely. Nem sokkal előbb nősültem, tehát családi indokom is volt a maradásra. Az akkori igazgató biztatott, maradjak a megyében, hogy az első adandó alkalommal gond nélkül átvehessen. Mchettem a megyei kultúrbizottsághez vagy a bábszínházhoz. Az utóbbit választottam. Vonzott, mert itt

zenés múltamat kamatoztathattam. Én szereztem a *Jancsi és Juliska* zenéjét, s még jó néhány darabét. Mozgalmas év következett: bábozás, zenélés, s kihoztunk egy lemezt. A mozgás az életem, sportolok is, sízem, teniszozem, úszom. Az viszont elképzelhetetlen számomra, hogy esténként beüljek a vendéglőbe poharazgatni. Zenélni igen — az más.

— Mikor került számodra státusz a nagyszínháznál?

— Úgy egy év múlva. Akkor eladtam a sífelszerelést, testben és lélekben készültem a nagy feladatra. Nem akartam, hogy bármi elvonjon tőle. 1975 végétől 1981-ig vártam a szerepet. Azt a nagyot, a megmérettetőt. Vagy egy kisebbet, amelyből láthatni, mire vagyok képes. Csupa semmiséget kaptam, apró jelenéseket, statiszta-belépéseket. Bejutottam a színpadra Brecht *Allitsátok meg Arturo Úitjában*, lettem egy másikban a Csorba Győző apósa, mondtam három szót a *Légy jó mindhaláligban*. Csupa olyasmi, amit említeni sem érdemes. Nem színészi feladatok. Közben az igazgató biztatgatott, hogy csinálni fogunk egy jó zenés kabarét, s ott én leszek az ász... Nyugtatni akart, nagyon elégedetlen voltam. Szerintem teljes joggal, hisz esélyt sem kaptam arra, hogy bár egy kis szerepet elrontsak.

Csaknem hihetetlen! Olyan gazdagok volnánk tehetségekben, hogy megengedhetjük magunknak a fiatal művészek próbatétel nélküli félreállítását?! Milyen a vezetés, milyen a közönség, milyen a művészi felelősségérzet ott, ahol valakit öt éven át így talonban tartanak?... Ezekon túli kérdés:

— Van rá valamiféle magyarázat, hogy miért nem jutott hat év alatt bár egy komolyabb mellékalakítás néked?

— Állítom, hogy soha senkit úgy meg nem sértettem, hogy ez kellett volna legyen érte a fizetség. Illetve ha mégis felrótt valaki egyet s mást, jeleznie kellett volna nyíltan, tudjam, tudjuk, hány órá. Elismerem, hogy nem vagyok közkedvelt, nem lehet semmiféle vezetést a magunk pártjára állítani, ha az ember eltérő véleményének is mindegyre hangot ad. Hamar kiköpöm, amit gondolok, társulati értekezleten mindig volt mondanivalóm, és nem bölögató jánosként kértem szót. Többször javasoltam, tűzzenek már műsorra valami zenészet. Az igazgató viszont, nekem elsuttogott ígéretei ellenére, kategórikusan elle-

nezte : amíg az *Othellóra* és *Nastasia kisasszonyra* van közönség, nincs szükség arra a rétegre, amelyik az olcsó műfajért él-hal.

— Ezt vallotta, úgy tiz éve ...

— Igen. Ma már igencsak látjuk, hogy nem volt igaz. Mindenkire, minden egyes nézőre hatalmas szükségünk van. De én az elvvel sem érték egyet, a zenés műfaj leminősítésével. Nyilván visszakérdeztem : akkor miként vélekedjünk a *West Side Story*ról ? Olcsó szórakoztatás ? Giccs ? És a *Macskák* ? És a *Hair* ? Hogy a *My Fair Lady*-ről ne is szóljunk ...

— Összementetek ?

— Akkor még nem. Erre 1981 nyarán került sor, amikor bementem hozzá, hogy a nyári szabadság idejére adjon igazolást, enélkül zenekarunkkal nem mehettünk üdülőhelyekre, a tengerpartra zenélni. Kikelt magából, hogy ő a színháznál nem tűr meg cincogó cigányokat, azoknak máshol a helyük. Vissza kellett kérdezniem : azok a fővárosi neves színészek, akik zenekari kísérettel fellépnek egy-egy tengerparti lokálban, azok is vétének a szakmai erkölcs ellen ? És milyen alapon tagadja meg tőlem a zenélés jogát, amikor egész évben nem foglalkoztat ?! Összementünk. Odavágtam, hogy beadom a lemondásomat. Meg is írtam, s lementem a tengerpartra.

— Az okozat immár világos, de mi a helyzet az eredendő okkal, a félreállítással ?

— Volna erre egy feltételezésem, de csak félszájjal merem elmondani. A Kovács György osztályába jártam, évfolyamunknak ő volt az osztályvezetője. A színházban nagyon sokat számítanak az érzelmek, a szimpátia, az antipátia. Kovács György majd mindig antipatikus szerepeket játszott, nem emlékszem pozitív hős szerepére. Bár elismerték tehetségét, tudását, soha nem volt olyan közkedvelt, mint Gyarmati vagy Tarr Laci. Úgy érzem, a vele szembeni fenntartást rávitték növendékeire is. Mindenestre tény, hogy akik nála végeztek, ritkán jutottak a csúcsra. Az egyetlen lány, aki közülünk befutott, elment a városból, ahol a tanári hatás rávetülhetett volna.

— S te miért nem mentél ?

— Kezdetben vártam, reméltem. Aztán csak azért is bizonyítani akartam. Most látom már, az első jelekből le kellett volna vonnom a végső következtetést. Azért is, mert a miénken kívül akkor már majd mindenik színház játszott zenés darabokat, ahol bizonyíthattam volna.

Sörünk elfogyott, de ilyenkor egy korttyal kell a megkeseredő szájját elűzni. Amíg a pincért várjuk, magunkba fordulunk. Végül hozza . . .

— Negyven felé senki sem számíthat kezdőnek. De még épp elég időt kell eltöltened a pályán ahhoz, hogy próbálj magadnak is válaszolni a kérdésre: tehetséges vagy?

— Ez olyan pálya, ahol a nehezét keresi mindenki. Ha műépítész technikus volnék, akkor talán nem zavarna, ha szépen munka nélkül hagynának, ha árnyékba kerülnék, ahol senkit sem izgat a létezés. Itt ez a halál, a szakmai megsemmisülés. A nyugalom felőröl. Tehát kérdéseket teszek fel magamnak állandóan . . . Tehetséges vagyok-e? Ezt nem elég kérdezni, bizonyítani kell. A kezdő esete sima, kisebb-nagyobb botlásait a közönség és a szakma elnézi. Hisz időt kell adni ahhoz, hogy kibontsa tehetségét, kiadja magából azt, ami félig-meddig még rejtett. Mindenki fejlődik — akit hagynak. Aki esélyt kap rá. Vegyünk két szabót, akik együtt indulnak szakmájukban, csak egyikük divatszalonba kerül, a másik kizárólagosan csak gomblyukazik. Pár év múltán ég és föld lesz közöttük a különbség . . . Én eddig csak gomblyukat varrtam, fogalmam sincs, hogyan kezdenék hozzá az öltönyhöz . . . A másik oldalon jelentkező kérdés pedig, hogy milyen szerepet kapnék, kaphatnék? Ifjú hősszerelmes már semmiképpen sem lehetnék. Korom szerint Jágóra kellene gondolnom, talán Hamletre . . . Ha valami elképzelhetetlen véletlen lehetővé tenné egy igazán nagy szerep eljátszását, komoly gondban volnék. Érzem a kiesést, hogyne érezném. Amikor nemrég meghívtak zenés produkcióba retrót énekelni, lámpalázam volt, szorítottam nagyon. Pedig az a dalolás túlzással sem mondható életfontosságú színészi feladatnak.

— Akkor mi van Dénessel, a színésszel?

— Nem mondanám, hogy hibernál — inkább vár valamit... Közben őrlődik. És játszik a bábszínházban — játék az is.

Pótlék szerintem. Ha egy tanár kilép a tanügyből, hát könyvel, tolmácsol, számítástechnikára vált — képezése és érdeklődése függvényében. A művészet más. Nem foglalkozás — hivatás. Pedagógus is rendelkezhet hivatástudattal, de a művész nélküle — semmi. Ha dolgoztatják, ha annyira lefoglalják, hogy semmi másra nem marad ideje, ha megfosztják magánéletétől, ha utolsó szabad percét is ellopja a színház — boldog. Sugárzón panaszkozik...

*

Mihez kezdjen az, aki a világot jelentő deszkákról lecsúszik? Akin olyat perdít az élet, hogy maga sem tudja, hol az ok és merre az okozat? Mit érez, mit cselekszik?

Ezeket kellene megkérdezni... De mi vagyok én, ki bízott meg azzal, hogy lelki élvezeteket végezzek?! Főleg, hogy van mit kérdezni:

— Pályádat hogyan ítéled meg?

— A kezdeti egy év alatt megszerettem a bábszínházat. Hálás, a gyerekek kedvesek. Kimegyek a vikendtelepre, meglátnak, s kiabálnak messziről: Jocóóó! Nekik Jocó vagyok, meg Gulliver, meg minden, amit játszottam. Jönnek kerek szemekkel, sugárzó arccal — ennivalók. Egyik-másik cibálja anyja kezét: „Gyere, mama, mutassalak be Jocónak“... Talán nem kell hangsúlyoznom, milyen komolyan nevel a bábszínház, milyen szoros a mese és az irodalom viszonya. Azt is mondhatnám, hogy a bábszínház úgy viszonyul a színházhoz, ahogyan a falusi pedagógus munkája a városi kollégáéhoz. Másak a körülmények, mostohábbak, de a jövő érdekében ezt is vállalni kell. Elmehettem volna zenésznek, kétszer annyi pénzért, de nem tettem. Nekem a bábszínészet nem kényszerpálya, addig csinálom, míg sugárzó gyermekarcokat láthatok. Míg kiszabadítja magát egy-egy csöppség az anyai kézről, hogy hozzám szaladjon, megrángassa a nadrágomat, megsimogasson.

Maradék sörömet felhajtom, úgy érzem, elmondott mindent. Miközben felállunk, megjegyzi :

— Hívtak az egyik társulathoz, ígértek lakást is. Csak-hogy a feleségem is bábos, fel kellett volna hagynia velem, visszamennie az eredeti szakmájába. Fontolgattuk, aztán maradtunk . . .

Az idő kikezdi az önbizalmat, s akkor bátor sem tud lenni az ember. Halad az árral. Belevész.

SZOBA HÁTÁN SZOBA

Allunk a Trabant mellett, emberem búcsúzkodik, a maga módján:

— Elámult mi, álmában sem gondolta volna — kuncog. Valóban nem számítottam a látványra. Csodás vidéken futott a kocsi, enyhe ívű kanyarok, kitárulkozó panorámák, hópárnák alatt nyögő fenyők, villódzó hóasztalok, mélységes csönd. S az egyik kanyar után — paloták sora. Két-, de többnyire háromszintesek. Egyik újabb, mint a másik. És mennyi épül még?!

— S hát ha még tudná a nagy titkot?! Nem vagyok idevaló, de nekem megmondták.

— Avas országban olyan kalap viseletes, amelyről jobban megismerni az idevalót, mint bárminő igazolványból. Emberem feje búbján ilyen kalap billeg.

— Az egyik házban kikapétázott, kidiszított lifter van...

— Talán lift, felvonó...

— Na az. Olyannal járnak az emeletre: A juhok nem, azok lenn vannak a szobában. A tulajdonos minden pénzét a házba verte, istállóra, ólra nem jutott. Juhait tétre az alsó szobákba terelte. Jó, mi?

— Forгатom magamban a hallott szót, vajon mi lehet a szülője? Irigység a másik jóléte láttán? Attól még valami kis igazság lapulhat a mélyben... Mire kell ezekben a falvakban a sokszobás palota mindenkinek? Kialakult-e itt, Certeze községben s a hozzá tartozó falvakban olyan életmód, amely úgy használja ki a teljes teret, ahogyan a régi falusi házban funkcionális volt minden; az utolsó zugig? Divat-e ez a palotaépítés, s ha igen, milyen?

— A szobában lábtól találkoztatott két ágy a fal mentén. A sarokban kredenc, tele diszkutyával, porcelán macská-

val, poros poharakkal. Az alsóbb polcon ebédlőkészlet. Az ajtó mellett csempekályha, ma még nem volt megrakva, pedig nemsokára dél lesz. Az asztal az ablak alatt, tévé és kazettás magnó a folt hátán folt teritőn, odadobva zsíros pakli kártya. A két székéről mintha most álltak volna fel. A plafonról csicsás csillár fityeg, a padló nem látszik ki a nejlonnal letakart jutaszőnyeg alól.

Az ablak felől eső ágyban szuszog a házigazda, pokróc alatt. Ruhástul fordul ki alóla, ahogy a szomszédal, Ciocan Petruval benyitunk. Dorle Gheorghe nekem mondja, a szomszéd nyilvánvalóan tudja :

— Esküvőn voltunk a tegnap, reggel felé keveredtünk haza. Nem szoktam inni, fáj tőle a fejem... Kölyök voltam, fűzfára másztam, lehasadt az ág. Levágódtam, fejjel egy nagy darab kőnek. Ott maradtam eszméletlenül. Valahogy hazavittek. Az öregasszony, aki ért az orvosláshoz, azt mondta, pihennem kell. Nem bírtam a zajt, rosszul lettem a légy zümmögésétől is. Fáj a fejem reggeltől estig... A zajt azóta sem bírom. Az italt sem... Most hasogat a fejem.

Fordítja a fejét, mintha lassított filmfelvételt látnék. Méri a fájdalom fokát... Ahogy elnézem, túl van a harmincon — vagy húsz esztendeje él együtt a hasogató nyilalásokkal. Családjára csendet parancsolhat, az állatok az istállóban szintén nem zajosak, de mi van az erdőléssel, az avasi ember pénzszerző foglalkozásával :

— S a fadóntés, annak a zaja ? Vagy nem jár erdőre ?

— Fáj ott is, néha nagyon fáj. Megfutamodnék, haza, a jószág mellé. Van itt mindenféle — ezt már más hangon mondja, a fájdalom helyét büszkeség veszi át. Rám néz, figyelek-e : — A néptanácsnak szerződés szerint mindent leadtam. — A szomszédra ugrik a tekintete, aki úgy érzi, jelenlétére nincs okvetlen szükség, s kifordul az ajtón. — Élenjáró vagyok a faluban, megírta az újság. A cikket nem láttam, nem nagyon olvasok újságot, de a titkár elvtárs megígérte, hogy felolvassa egyszer.

Certeze község néptanácsának titkára, Bleda Mihai valóban kiemelte, hogy Dorle Gheorghe a tavaly, 1985-ben leadott 1940 liter bivalytejet, egy fél tonnát meghaladó bivalyborjút, tyúkot és tojást, minden kötelezettségének példásan eleget tett.

— Tudom, hogy egyike a legtöbbet vállalóknak — jegyzem meg.

— Ezért jött, ez érdekli ?

— Inkább a háza, hogy miként élnek.

*

Feláll, megtapogatja a tarkóját, kabátért nyúl a háta mögé. Indulhatunk megnézni a házat, a gazdaságot.

A földszinten van a garázs, egy ajtó hátra az udvarra, meg innen indul a lépcsőfeljáró. Az első emeleten bezárt szoba, a téli ünnepek fájával, január közepére a gyerkőcöknek még „nem sikerült“ leszüretelni a szaloncukrokat. A festés harsány, vagy tízféle színt számolok össze, mindenféle keretekben a rollózott minta — ugrál a tekintet a falon, nem tud megállapodni. Az ablakon függöny, oldalt drapéria. Ülögarnitúra mellett egy ágy. A fürdőszoba, amely hálók mellé szokott kerülni a korszerű lakásépítkezéseknél, ezen az emeleten van. Az egy csupasz kádon kívül az itt tárolt ez-az miatt nem üres. Vízcsap a lépcsőfeljáróban van, alatta vödör. Ugyancsak az első emeleten újabb szoba, ágy-szekrény-asztal bútorzattal, a meglehetősen porréteg arról árulkodik, ezt sem használják. A második emeleti egyik szobában olcsó bútor, a vitrinrészen, ahol az összetolható üvegek egymásra futnak, csiptetővel odafo-gott gyertyatartószerűségek. Van még két üres szoba, be-bútorozás előtt parkettázni kell ezekben. Fellépünk a padlásra is, rakás parkett mellett kukoricahalmok. Aranytartalék embernek-állatnak.

— Honnan a sok kukorica? — szólok meg, ha már a ház megsejnézése alatt végig hallgattam.

— Nálam termett. Itt nincs szövetkezet, mindenki maga gazdálkodik. Meglett annyi, hogy 15 ezer lejre adtam le és el, a nekünk megtartott mennyiségen kívül. Van kaszálóm is, onnan 20 ezret érő szénát gyűjtöttünk be, egy gazdaság éppen ma küld kocsit szénáért. Van olyan esztendő, hogy 60 ezret is kihozunk szénából.

Csillog a tekintete, talán feledi a fájdalmat is, hogy nem akármilyen gazdák ők itt. Tény és való, ügyesek. S az anyagiak terén a nagyobb tételt az erdőlésből származó

bevétel jelenti, legalábbis ezt mondta a szomszéd, Ciocan Petru.

Körülbelül ugyanezt láttam az ő házában is, a hat szobából ott három nincs berendezve, egy szobában él a család, abban főznek, alusznak. Az istálló készen van, a garázs még nincs. Tévét és kazettás magnót náluk is láttam. Ciocanék a 13—11—9 éves fiúk mellé most lányt várnak, Dorleknél két fiú van, 12 és 10 évesek. Ennyi különbséget látok a két család között, meg azt, hogy Ciocan elégedetlen önmagával, mert nem az alapokból kezdett építkezni, hanem ráépített a házra. Az udvaron álló Daciát hat éve vette.

A Dorle Daciája régebbi két évvel, de mindketten huszonéves fiatalemberként vették. A Dacia után a gazdaságot vesszük szemügyre, a bivalyt, a teheneket, a disznót a teljesen új, vakolt falú téglastállóban.

— Disznó csak egy maradt, újév előtt vagtuk le a társát. Az 140 kilós volt, ez már 170 felé tart, pedig fél éves malac mindössze.

Meg kell kérdezni, mi ennek a titka ?

— Erteni kell hozzá. Mikor bivalytejet kap, mikor kukoricát, mikor moslékot. Téltre ide hozom, a többi állattal melegebben vannak, mint az ölban.

— Szalmát jó vastagon kell alája tenni — szólal meg a nagyobbik fiú, jelezvén, hogy ez az ő birodalma. Az apja rávillantja tekintetét, hogy beleszólt beszélgetésünkbe, de amikor kilépünk az istállóból, megjegyzi : — A kisebb már szeretné átvenni a feladatot, de ez nem hagya.

Maga elé rendeli a kisebbet, bemutató következik. Szorzások, osztások, több szorzás-osztás együtt... A második legényke csak úgy vágja az eredményt.

— Első tanuló, talán iskolára adom, ha ilyen marad.

Ami pedig nem lesz könnyű. Az apa nyolc osztályról szerzett értesítőt, de aligha az esze miatt áll hadilábon a nyomtatott szöveggel. Itt kemény szokás uralkodik :

— Március végétől megyünk fel az erdőbe. Csinálunk mindent, fát döntünk, drénezünk, vagyis vízelvezető árkokat ásunk, előkészítjük a területet legelőnek, szántónak, aminek kéri. Tíz-tizenötven vagyunk egy csapatban, általában rokonok, késő őszig kint lakunk barakkokban a he-

gyen. Egyesek viszik az egész családot, az asszony főz, apróbb munkát végez, a gyerekek ágat gyűjtenek, vizet hordanak, kiszolgálják a nagyokat.

— Nehéz, de, gondolom, jól fizető munka.

— A pénzért csináljuk — üti el diplomatikusan az anyagiakra vonatkozó rejtett kérdést. — A gyereket viszsziük, mert öreg lovat sem lehet szekér elé hámba fogni.

Ez a szülő szempontja. És az iskoláé ?

— Márciustól meddig vannak fenn a hegyen ?

— Indulunk azután, hogy a kukorica és a krumpli magja a földbe került. Fenn maradunk addig, amíg az első szóna kasza alá nem nő. Akkor lejön a csapat. Amíg levágjuk, a gyerek jár iskolába, aztán vissza az erdőbe, s csak az őszi nagy munkákra jövünk le megint.

— S közben a ház ? A gazdaságok ?

— Ahonnan asszony, gyermek is megy, ott bezárják a házat. Az istállót nem, oda apa, após, rokon eljár, vet valamit az állatoknak, megfeji a tehenet.

Felhúzzák a palotákat, hogy évente hat hónapot kalyibákban lakjanak... Visszamegyünk a földszinti lakószobába. Közben megjött a ház asszonya, huszonötnek nézem, s csodálkozom, hogy már 12 éves fia van...

A férfi nevetve rápaskol asszonya domborúbb felére :
— Vén ez már kérem, betöltötte a huszonnyolcat ! Mindjárt itt a harminc, s akkor már mit akar ? !

— Csak azért is ellent mondok, bár ebben :

— Városon egyre többen vannak, akik harminc után szülnek, ekkor kezdik el az anyaságot.

— Megnézhetné magát itt a harmincéves nő, ha addig lánykodik. 34 éves vagyok, nővérem van és húgom, mindketten 14 évesen mentek férjhez, mindkettőnek van kiházasított gyermeke. Igaz-e, asszony ?

— Nevet az asszony, mi más tehetne, kivillannak aranyfogai.

— Nem akármilyen asszony ez ! — ül le a férfi. — Nyáron egyedül megforgat és felrak két tonna szénát dél előtt.

Tetszik az asszonynak a dicséret, kilibben az ajtón.

A néptanács titkárától tudom, hogy a palotás „divat“ alig másfél évtizedes. Az 1974/58-as rendelet indította el, közvetve : főútvonalon, turisztikailag fontos településen nem szabad földszintes házat építeni. Oros Gheorghe a hetvenes évek közepén kívánt építkezni Certze felső határában, a főúton. Az övé lett az első emeletes ház. Csodájára jártak akkor falustársai, pedig ma a szerényebb új építmények közé tartozik. Mert mind többen kívánták túlszárnyalni. A feltörő építkezési hóbortnak húsz-huszonöt éves, új házak is áldozatul estek. Ugyanis a legtöbben nem üres telekre húzták fel szoba hátán szoba házukat, hanem a meglévő telken, elbontván a rajta álló ingatlant.

— Volt ház e telken a mostani előtt ? — kértem Dorle Gheorghét, akin alighanem újból erőt vett a fáradtság, vagy rátört a fájdalom, mert hallgatagon ül ágyán.

— Volt, hogyne lett volna. Az ötvenes évekből való. Elbontottuk, teljesen újat csináltunk. Tíz éve kezdtünk neki, akkor 120 ezerből fel tudtuk húzni ezt, pirosban. Persze a régi anyagot beépítettük.

Városi árakhoz képest nagyon olcsón állt a ház, de számoljunk tovább : külső vakolás 15—20 ezer ; belső kiképzés megint ennyi. Szerelések, tehát víz — az utcán lakók összeálltak, s így készült el a vezeték, saját munkával — meg villany, újabb jó pár ezres. Aztán a bútor annyi helyiségbe. Meg a gazdasági épületek. Míg késznek mondható a ház s a porta, kétszáz ezren jól túljutnak . . . Azt kellene megkérdenem, érdemes-e ezt a terhet vállalni, de eszembe ötlik a két gyerek.

— Kemény pénzt áldoztak a házra. Biztosan azért, hogy a gyerekeknek is elég legyen.

— Kell, nagyon kell a pénz. Hogy új házat, ahhoz telket vegyünk minden gyereknek. Aki ad magára, megcsinálja. A szomszédék, Ciocanék 13-an voltak testvérek : kilenc fiú és négy lány. Ma ez ritka, 4—5 gyerek a legtöbb, de ennyinek sem könnyű házat csinálni. Ciocanéknál mindenkinék megvan a sajátja, az egyik öccsnek kettő is : egyet épített ő, egyet hozott az asszony a házasságba.

Alighanem a testvérrel szemben érezte kevésnek, amit megvalósított Ciocan Petru. S ezért „kellett“ elmondania gyorsan, hogy ők másfél évtizede 8 ezer lejt kaptak esküvői ajándékként, az első keresztelőre bejött 9 ezerrel meg-

duplázták az összeget, s ennyiből kezdtek építkezni. Az öccse esküvőjén 110 ezret adtak össze a vendégek, abból csaknem pirosban a ház...

A házigazda közben folytatja :

— A szülő maga mellett kíván tartani bár egy gyereket. Vigyáznak az öregek, itt nincs nyugdíj, nincs szövetkezet. Az kell kitartson, ami összejött az idők során. Ezért az öregek akkor iratják át vagyonukat a fiatalokra, ha hivatalosan is vállalják eltartásukat.

Egy-egy ház amolyan előleg a szülők részéről, hogy majdan gondjukat viselik... Míg beszélgetünk, egy idősebb ember elintézte a szénaüzletet a gazdasággal, megkérdem, ki ő.

— Az apósom. Apám hatvan éves, jól bírja magát, még feljár az erdőbe dolgozni. Maga mellett akart tartani, ezért nem nagyon küldött iskolába. De nem maradtam otthon, mert a feleségemnek több volt. Apósom örökbe fogadta, nem volt gyerekük, a ház, telek, jószág nem oszlott a sok gyerek között. Megesküdtünk az asszonnyal, de míg az öreg nem látta, hogy jól bánok a lányával, nem adott semmit. Aztán igen, az ő segítségével készült el a ház.

•

Csak egy kérdésre szeretnék még választ kapni, s mennék. A gazda még most is meg-megtapogatja a fejét.

— Na, oltuk el a tüzet — lép be az asszony, egyik kezében pálinkás üveggel, a másikban tányérral, rajta szalonna, kolbász, káposztacika és kenyér. Elibénk teszi az asztalra. A férjére pillant : — Megy egy kupicával ?

Az bólint, „most már mindegy“ -alapon.

— Az este nem kellett volna annyit, most egy pohár elmegy. De annyian hazamentek, s a nászok inni akartak valakivel, hát koccintgattunk.

Csütörtök van, nem csodálkozom, hogy mindenki sietett haza, a másnapi munkára gondolván.

— Hát akkor egészségére ! — emeli poharát a házigazda. Én bólintok a nem ivó háziasszony felé is, belekortyolok. Még jó, hogy nem dobtam be az egészet egyszerre, így is a mellemig érzem az ital-tüzet.

— Hát ez nem bánási szilvának laza kis leve. Megvah 45 fokos — mondom, mikor szóhoz jutok.

— Meg az pontosan 54. Aki 53 fok alá engedi, az nem ember, az ki se tegye az asztalra.

Int, hogy falatozzunk. Visszautasítani sértés, de kivárom a házigazdát. Előveszi öles zsebkését, felszúr jókora szalonnát, az asztal sarkán szeletelni kezdi. Követem a példáját a tányéron behozott nagy késsel, miközben tekintetem a kredencben látható szervízre téved...

Jó a kolbász s a szalonna is — házi, maguknak csinálják. Legyen mit enni az erdön.

— Hát akkor nyomtassuk le — veszi el asszonyától a borosüveget, s tölt belőle. — Ez is saját, de nem direkt-termő, hanem nemes szőlő.

Kellemes a bor, bár nem olyan kiváló, mint a pálinka a rövidék között. S hogy kitegyen magáért, a gazda átküldi az asszonyt a szemközti cukrászdába, hozzon kávét...

Nem kavarok bele a feketébe, minek felzavarni. Az első fél korty igazolja a minőségre vonatkozó baljós sejtésemet, de a gesztus a fontos: itt a messzi Ávasban, a csikorgó télben meleg feketével is megkínálnak...

Rámutatok a kártyára:

— A hosszú téli estékre való?

— Hát... nem sokat szórakozunk. Nyáron semmit. Meg tavasszal, meg ősszel sem jut rá idő. Tavasztól őszig családi ünnepek sincsenek, elhalasztják. Esküvő, keresztelő mind ilyenkor van, télen. Összegyűl annyi, hogy a kultúrház mögötti terem minden szombat-vasárnap foglalt, de jut esküvő hétköznapra is. Mint a tegnapi. Csak hétköznap nem olyan az esküvő, mindenki fél szemmel az órát nézi, s másnapra gondol.

— S ha nem mennének el?

— Olyan nincs — hangja kemény. — Aki megteszi, megnézheti magát. Segíteni kell a fiatalokat. Ma a tiédet, holnap az övét, majd az enyémet... Mindenki sorra kerül.

És kezdődik minden előlről... Leállítja-e valaki ezt a körhintát, melyre úgy szállt fel a községhez tartozó három

falu, hogy jóformán észre sem vette. Hajtanak, mert valaki egyszer elkezdett valamit.

— Gondolom, mindenki azt akarja, hogy az ő háza legyen a legszebb. — A férj bölintása után folytatom: — Úgy hallottam, nem helybélitől, hogy van aki liftet szereltetett be. Igaz?

Egymásra néz a férfi és az asszony, majd így szól a férj:

— Liftről nem tudunk, ilyen nincs senkinek.

— Akkor az sem igaz, hogy valaki, istálló, ol híján a szobába engedte be a juhait...

Dehogy igaz, tiltakoznak mindketten, olyan becsben áll itt a ház, hogy inkább kint teleltetnék a juhokat, sem hogy beengedjék.

Elbúcsúszom, a házigazda kikísér, elnézést akarok kérni éppen az utóbbi, sértőnek minősíthető kérdésért, amikor megjegyzi:

— Volt itt valaki, aki szeretett volna liftet. De nem adtak el neki. Úgy hallottam, magánszemély nem vehet.

... Úgy tűnik, alkalmi útitársam nem is tévedett oly nagyot.

Szorításban

ÉPPEN RÓLAM ?

— Ki mondta, hogy megkeressen ? Hogy rólam, éppen rólam írjon ? Hogyan jutott ide ?

A harminc körüli hölgy szemüvege idegesen villog, mintha valami csúnya trükköt sejtene. Mit válaszolhatnék ? Hallottam, több mindennel megpróbálkozott, ez idáig kevés sikerrel . . .

— Igazi kiállításom nem volt, csak egy kis tárlat a nyomda klubjában. Az is hogyan jött össze ! ? Meghirdették. A tárlatnyitóra, egyazon órára összehívták a turistakör tagjait is. Mintha összetartozna a két dolog, sziámi ikerként, elválaszthatatlanul. Jöttek a fiatalok, benyitottak, bámszokdtak, s behúzták az ajtót kívülről. Rémesen éreztem magam . . . Írtak egyszer rólam, van vagy három éve, ha azt olvasta, miért most keresett meg ?

— Riporter titok. Elfogadható válasz ?

— El. Csak nehogy azt higgye, hogy itt most nagy interjú lesz, bemutató cikk, pályaeértékelés. Nincs miről írni.

— Nem dolgozik ?

— Attól függ, mire vonatkoztatja a kérdést. Van a házimunka, takarítás, főzés, beszerzés . . . Ez komoly munka, nem ? Csak ketten vagyunk anyámmal, de így is akad munka elég. Aztán a munkahely, habár ezzel kellett volna kezdenem. Mert ott nagyon meg kell becsülnöm magam, nehezen jutottam az álláshoz. Segédmunkás vagyok. De hányan volnának a helyemre ! Nem túl nehéz, csak a váltóműszak kényelmetlen. Az egyik héten így kell beosztani az időt, a másikon másként. A harmadikon ismét váltás. Ezt a ritmust, elképzelheti, nem kimondottan művészek számára képzelték el.

— Művésznek érzi magát ?

Úl a kanapé sarkán, lába maga alá húzva. Keze fegyelmezetten az ölében. Mintha minél kisebbre vonná össze magát, bocsánatkérően, hogy itt van, számolni kell vele is. Csak szemüvege villan, amikor fejét mozdítja.

— Művész? . . . Ezt nem állítottam. Festeni szeretnék, grafika, akvarell, guach . . . Kísérletezni színekkel, anyagokkal, technikákkal. S van egy régi vágyam, álmom : az animáció. Mindinkább csak álom . . .

Mindenkinek van — volt — egy „álma“. Olykor sikerül megvalósítani, sokszor nem. Hányan mondanak le róla, kényszerítik magukat valósággal, hogy elő ne bukkanjon, hogy végleg törlődjön.

— Próbáljon fordítani a kérdésen. Ennél csak az volna rosszabb, ha semmilyen álma nem volna . . .

— Okos megjegyzésekben, jótanácsokban, biztatásokban soha nem éreztem hiányt. Csináljam, érdemes, ki kell tartani. Van bennem tehetség és semmi sincs ingyért. Mert harc az élet. „Ember küzdj és bízva bízzál!“ Költő mondta ezt és bölcselő. Éppen csak az élet igazodik ritkán a poéták és filozófusok meglátásai után . . . Harmincéves vagyok. Erre szokták azt mondani, a legjobb, a legszebb kor. Amikor az ember már túl van az indulás bonyodalmain, amikor még nem ült rá a rutin. Amikor igazán nagy dolgokra képes tudományban, művészetben, technikában . . . Ha ezt akarta elmondani, látja, tudom a leckét. Ne fáradjon !

Tele van erővel, ez világos. Nem tapogatózik, nem siránkozik tanácsért — tisztában van önmagával. Különbösen sem riporteri feladat lelki ügyek rendezése. Hallgatunk . . .

Szétrézek a szobában. Két karosszék között — hogy is mondják? — egy zsúrasztal. A bal oldali fal mellett a jól ismert kombinált szekrény. A vitrin egy részét könyvek foglalják el. Szépirodalom s pár művészettel kapcsolatos munka. Szemben az ablak. A másik oldalon ágyneműtartó, rajta tévé, húszegynéhány éves Opera. A tartó kanapéban folytatódik, az ágyneműtartó az ajtó. Nyitva maradt, amikor bejöttünk, kinézek. Az előszobaasztalt borító kézimunkaterítón jól fejlett sziámi macska trónol. Felrezen, lomhán lép kettőt, ledöccen a szőnyegre . . . Gondolatolvasó

volna? Mert az járt az eszemben, hogy azért megelégedhetne az előszoba kárpitozott székeinek ülőkéjével...

— Hallgat, ugye! Nincs is mit kérdeznie?!

— Elvégezte a képzőművészeti liceumot. Utána mi következett?

— Leérettségiztem. Hatalmas lendület volt bennem. Még licistaként éveken át dolgoztam egy ismert festő irányítása alatt. Nagyon hálás vagyok neki, rengeteg szakmai titkot tőle tudtam meg, igazi tanárom volt. Semmi merevség, a foglalkozásokon féltetett bárminő tanáros fogást, hagyott dolgozni. Laza szerkesztés, finom technika — az volt a fontos, hogy jó legyen a rajz. A szépség mellékes. Négy évi munka velem, meg a liceum. Habár fordítva illene mondanom, érettségi diplomát az iskolától kaptam. Úgy éreztem, eleget tudok, hogy megpróbáljam a grafikát. Nem sikerült bejutni. Mit mondjak? Másodszorra sem...

— Nagy teher a felvételre való készülés?

— Meghúzza az embert idegileg. Meg anyagilag is. Nem azért, mert órákra kell járni, bemutatni valakinek a munkákat, kikérni a szakember véleményét, hanem mert a felkészülést nem tudtam összehozgatni a munkával. Közben nem dolgoztam. A második próbálkozás után lemondtam a főiskoláról.

— Vannak diplomát nem szerzett elismert képzőművészek is.

A macska ismét az asztalon, hogy oda pillantok, beszélőtársam feláll, beengedi a másik szobába. Aztán ismét felkucorog a kanapéra.

— Valóban vannak. Csakhogy nekem nem végcél lett volna a grafika, hanem eszköz. Lehetőség a továbblépésre. Animációval szerettem volna foglalkozni. A grafika ahhoz kellett volna, hogy a rajzfilmgyár felé tájékozódhassak. Tudom, oda bekerülni roppant nehéz, de reméltem, valahogyan csak sikerülni fog.

— Csakhogy nem sikerült már az első lépés sem, a felvételi...

— Munkát kellett vállalnom, nem várhattam, hogy anyám tovább is egyedül dolgozzon ránk. Egy perzsaszőnyeget készítő szövetkezetnél félig-meddig szakmába vágó munkát találtam, mintákat kellett előrajzolni. Csinálhattam addig, amíg a körülmények engedték.

— Milyen körülmények ?

— Hát amíg kellett a munkám. Meg amíg meg nem betegedtem. Apró, szemet megerőltető volt, baj lett a szememmel. Meg a vesém is vacakolt. Az orvos szigorúan rám szólt. Ma úgy érzem, túlzott, bolhából elefántot csinált. De kiléptem. Aztán találtuk a mostani munkát : gép mellett, a szememet bizonyosan nem veszélyezteti.

Mostani munkájáról többet nem mond — végül is nem érdekes más, csak az, mivé lettek az egykori vágyak ? Alig van ember, aki egy életen át ifjúkori vágyainak beteljesítésén dolgozhat. Váltunk, többször is. Keressük a megoldást. Olykor maga a keresés válik céllá, állandósul a nyughatatlanság. Ilyenkor már igen kevés esély mutatkozik a révbe jutásra . . . Kitartani a kezdeti álmok mellett vagy újakat keresni ? Örök kérdés.

— Az ecsetet, a ceruzát végképp letette ?

— Dolgoztam mindig. Nem túl szorgalmasan, de nem is túl nagy kihagyásokkal. Ahogyan lehetett. Kroki, akvarell, guach. Festmény kevésbé, az bonyolult ügy. Sokba kerül az anyag, a hozzávaló. Vásznon, alapozó festék, színek, sok ecset — mind, mind költség . . .

Felengedett valamennyire, nem kell kérnem, magától mutatja meg munkáit. Áthív a másik szobába. Vagy tíz kép a falakon, többnyire festmények.

— Ezek az én munkáim, kettő kivételével. Az utolsó évek olyan festményei, melyeket érdemesnek tartottam bekereteztetni. Az is pénzbe kerül . . .

Az önarcképek vannak túlsúlyban, a másik szobában látottal együtt ötöt számolok össze. Kerek arc, magas homlok, szép ajkak, lány tekintet . . . Mindenik képnek más a hangulata, a szem állása, az ajkak vonala rendre különbözik. S a beállítás. „Természetesen“ eszményi, izgalmas, többet „mond“ az eredetinel . . . Témahiány miatt festené önmagát, vagy csak a saját arca mindig kéznél van ? Avagy önvizsgálat ? Egy-két év alatt aligha változik akkorát az ember, hogy az idő észrevehetően különje az arcára . . . Egy idős férfi ülő alakja. Természetes tartás, nem fáradtságot látni rajta, hanem a hosszú élet nyugalma. Megbékélést a sorssal. Jól kidolgozott, élő, de nem harsány színek . . . Utcaképek. Az egyik kimondottan tetszik. Valahonnan a

tizedik emelet magasságából, talán éppen az erkélyükről készült láttelelet. A belváros egymásra torlódott épületeiből csak a háztetők látszanak. Árnyalatok a pirostól a bordóig. Színek ritmusa, tetők hullámzása. Érezni, hogy lennie kell ott lenn valaminek, lüktet valami egyedi és mégis közös, valami, ami nem látható. De sejthető...

— Ezek hogyan készültek? — mutatok két érdekes munkára.

— Dörzspapírra készített pasztell. Kísérletek.

Elnagyoltságuk ellenére megkapóak. A székre ereszkedő idős hölgy dagadt láblejeit figyelni, hosszú évek fáradtsága húzza lefelé. Mintha megállna egy pillanatra, kísérelt az idő megállítására, de tudjuk, az évek terhét nem rázhatja ki magából... Harmadik figyelemre méltó képe is idősebb személyt ábrázol. Vasárnap délutáni szieszta a pamlagon, közben az újság, folt csupán, inkább tudjuk, mint látjuk, a hölgy alighanem befelé figyel, az újság csak fal, lehetőség a merengésre...

Biztató technika, ügyes kompozíció, jó színek. Egy képet kivéve. Lila ruhás hölgy, üres, hivalkodó keretben. Kiabáló beállítás, zavaró színek, részletek fölösleges túlhangsúlyozása. Fércmunka, giccs.

— Miért került egy sorba a többivel? — mutatok rá.

— Rendelésre készült. Pontosabban ajándékba, ellenszolgáltatásként. A rendelő utólag meggondolta magát, rám maradt. Mit csinálhatnék vele?

A rossz cikk kéziratát egyszerűen eldobom. Regényt nem írtam, meg sem próbáltam, ha rosszra sikeredne, talán akkor sem vágnám ki, a beleölt munka okán. De aligha mutatnám meg, eltenném „biztos“ helyre.

— Látnivaló, az a kép nem jellemző önre. Ezért érdemes folytatni. Ki kell tartani.

Nem emberbaráti biztatás ez, a látottak alapján kialakult véleményem. De nem kell neki a biztató szó:

— Megköszöném szavait, csak mondaná meg, mit csináljak az előttem meredő kőfallal?!

Tehetőségeknek látja más — például én — is, úgy érzi, joga van kitörni.

— Aki az életben „terülj asztalkám“-ra számít, az nem nőtt ki a rövid nadrágból. Mindenki megküzd az érvényesülésért.

Megint egy szakállas bölcsesség. Most riporteri csapda.

— Azt gondolja, én csak álmodozom, terveket szövögetek, úgy vaktában?! Megpróbálkoztam én az animációval is. Vidéki városban, legyen az nagyobb, jó, ha egyvალaki foglalkozik ilyesmivel. Nálunk szerencsére csinálja egy kolléga. Jelentkeztem, kipróbált, elkezdtünk dolgozni. Még örült is, hogy nem kell mindent egyedül végeznie. Az ötletek tőle származtak, a téma kibontása nagy vonalakban. A rajz, az aprómunka lett az enyém, aztán az összeállításnál megint csak nem boldogulhattam volna nélküle. Úgy éreztem, kijövünk egymással, jó iskola lesz számomra, hogy később egyedül is belevághassak. Egy disznóság miatt maradt abba.

Most miért hallgatott el? Nem kérdezek semmit, elmondja, ha akarja. Végül is a saját harca...

— Díjat kaptunk, abból lett a bonyodalom. A Meg-énekünk, Románia fesztiválon érdekesítettek országos díjra. Tudtam a díjról, szóltak a klubból, hát látni akartam a diplomát. Hogy itt, hogy ott van. Egyszer megláttam, az én nevem nem szerepelt rajta, pedig minden rajz az enyém volt a filmen. A millió aprómunka. Úgy éreztem magam, mint akit megloptak. Többet a klub felé sem mentem. Nem kértem magyarázatot, nem hisztiztem — lezártam a közös munka szakaszát.

Rám emeli tekintetét, talán először:

— Láthatja, itthon, ebben a kis lakásban animációval nem foglalkozhatom. Nincs hely, lehetetlen.

Mondhatnám, nemcsak animáció van a világon. Meg: ritka az a mérnök, aki pályaválasztásakor pontosan tudta, mire vállalkozik, utólag mégis értelmet talált a munkájában... Sok mindent mondhatnék, olyasmit, hogy mindenki harca egyéni, helyette más nem vívhatja... Aligha lennék én az első, aki ilyesmivel áll elő. Felállok, kikísér a liftig. Amikor beszállok, utánam szól:

— Nem adtam fel, csinálni fogom. Jobban, csak azért is.

GÁTFUTÁS PÁRBAN

Üvegkalitka a csarnokban. Fogas, szekrény, az íróasztal körül három szék. Kristó Zoltán, a sebességváltó-részleg javítóműhelyének vezetője előtt az asztalon — egyetlen papír sincs. Bizonyára itt is van könyvelés, igénylés, vételezés, elszámolás, feladatok napi lebontása — mert lennie kell. Máshol ennek tárgyi jeleit látni. Itt : a mérnöki asztalon egy bordástengely apróra bontott elemei . . .

Csak azért nem lep meg a látvány, mert valami hasonló számítottam. Pedig ahogy végigpörgetem emlékezetem lapjait, ráébredek, ehhez hasonlót eddig még sehol nem tapasztaltam.

Az első kérdés, mégis, csaknem kötelezően, más jellegű :

— Aki nincs itt, a bátyja vagy az öccse ?

— A bátyám.

Pár pernyi előny okán. Ugyanis Kristó Gyula és Kristó Zoltán, a Célgép- és Gépkocsialkatrészgyártó Vállalat (Sf. Gheorghe) karbantartó gépészmérnökei ikertestvérek. Gyula az elsőtengelyek és differenciálműházak részlegén a javítók főnöke. Ő került elsőnek a gyárba, egy évvel korábban szerzett diplomát Zoltánnál.

— Szerszámszakot végeztem a műegyetemen, 1981-ben. Ezt a részleget akkor hozták létre, rengeteg izgalmas feladatot kínálkozik ilyen helyen egy kezdőnek. Ugyanakkor nagy előny, ha együtt indul a csapattal. Kértem az akkori igazgatót, jöhessenek a termelésbe. Nevetett a kérésemen, s leintett : a tervezésben van rám szükség. Feladat volt ott is, de munkát én kerestem magamnak. Fogadtatás nem volt, sem bemutatás, sem foglalkozás a kezdővel. Mindenki boldogult, ahogyan tudott.

Gondoljuk végig : előírás szerint a kezdővel meg kell ismertetni a vállalatot, minden részlegen bizonyos időt kell eltöltenie, információkat, tapasztalatot gyűjtenie, s

miután látja az egészet, majd valahol a termelésben végleges helyet kap. Tervezésbe a szükséges, jó pár éves üzemi tapasztalat birtokába kerülhet.

— Gondolom, jó tanulmányi eredménye okán került egyből a tervezők közé — jegyzem meg.

Zoltán válaszol :

— Nem valószínű. Én is a tervezésben kezdtem, pedig senki nem volt kíváncsi a diplomámra. El sem kérték. Odatettek egy rajzasztalhoz, csináljam. Óriási melléfogásaim nem voltak, de miközben végigkövettem az elméletileg elkezdett munkát, tehát a terv gyakorlatiasulását, több esetben ráébredtem, másként, jobban is lehetett volna.

— Amikor az öcsém 1982-ben ide került, már áthelyeztettem magam a karbantartók közé. Szerettem volna, ha ő kerül a helyemre, hogy szorosan együttműködhesünk. Természetesen nem sikerült. Ennek ellenére nem volt, s ma sincs olyan munkánk, amelyet alaposan meg ne beszéljünk egymással, olykor besegítünk a kivitelezésbe is.

Gyulát kérdem :

— Mi volt annak az első évnek a legfontosabb mozzanata ?

— Nem tervezői feladat, dehogya. Gépeket kellett átvenni. Elsőtengelyeket addig a tehergépkocsigyárban és egy másik, kisebb vállalatnál készítettek, tőlük kaptunk egy sor munkagépet. Nagy részüket, talán 80 százalékot én vettem át.

— Egy kezdő ! Mit értett, érthetett a gépekhez ?

— Megnéztem mindeniket, amilyen alaposan tudtam. Volt persze olyan rejtett hibalehetőség, amiről fogalmam sem lehetett — átejtettek egyben s másban. Teljesen tejfőlesszájúnak azért nem számítottam, mert még gyermekkorunkból rendelkeztem némi gépismerettel, gyakorlati jártassággal.

Zoltán folytatja :

— A gyakorlati érzék egyrészt öröklődik, másrészt rengeteget jelent a gyermekkori foglalkoztatás. Édesapánk fűrő-faragó ember volt, mindent maga csinált a házuk körül. Bár távirógépeket javító technikusként dolgozott, értett autószereléshez, mindenféle lakatosmunkához, majd-

nem bármihez. S amikor otthon dolgozott, mindig körülötte forogtunk. Tőle tanultuk el az elemi fogásokat anélkül, hogy bármire külön felkért vagy utasított volna. Csak hagyta, hogy dolgozzon bennünk a kíváncsiság. Ha zárat akartunk javítani, szétszedhettük, nem szólt bele, hagyta, boldoguljunk magunk. Ez volt talán a legjobb szakmai iskola számunkra, ami után az egyetem másoknak „életidegen“ műszaki tárgyai csoda élvezetesekek lehettek.

— A helyzet úgy alakult — folytatta Gyula az indulás meséjét —, hogy az átvett gépek rejtett hibáival a továbbiakban nekem kellett megbirkóznom, immár karbantartóként. Nem volt könnyű. Napokig dolgoztunk egy-egy gépen, valamennyien akkor tanultuk az új leckét, hiszen egyikkel sem találkozhattunk nálunk korábban. Hidraulikát kellett tanulni, rájönni jellegzetes hibalehetőségekre, megtapasztalni az egészet. Élveztem. Amolyan versenyszellem alakult ki a csapatban. Egy idő után elég biztosan fel tudtam deríteni a hibát, de ha a szerelők más véleményen voltak, bár jeleztem, hogy másként látom a helyzetet, hagytam, dolgozzanak elképzeléseik szerint. Aztán jöttek, szóltak, hogy másként kellett volna...

Az apai iskola így kamatozik, így szerez igazi tekintélyt egy „tapasztalatlan“ kezdőnek, nemcsak műszaki, de pedagógiai szempontból is.

Zoltánt hallgatjuk :

— Fél évtizedes főgépész-tapasztalat alapján sok mindent másként lát az ember. Ma, az elektronika korában főlegesen, olykor káros hidraulikával bíbelődni. Az automatizáció kezdetén nem volt más lehetőség, mára viszont az elektronika könnyebben uralható, többet tudó megoldásokat kínál. Miként a klasszikus célgépek helyét is egyre inkább az olyan univerzális megmunkáló központok veszik át, amelyek csaknem azonnal, egyszerű programcserével állíthatók át más feladatra. Ugyanis a célgépet egy sajátos művelet végzésére alakították ki, termékváltáskor az átépítés nagy gond.

Alighanem a karbantartás felelősei azok, akik a legpontosabban ismerik a technikát apró és nagy ügyekben egyaránt. Mármint a gépek azon „orvosai“, akik odafigyelnek az újra is, tudják, milyen általános elvek érvényesülnek a technika világában. Érdekes kettősséget gyanítok a

Kristó testvérek vonatkozásában : bár tudják, mi az általánosan érvényes elv, s számukra a vállalati érdek is nyilvánvaló — a gyártó vonalak leállás nélkül, folyamatosan működhessenek —, egy üzemzavar aligha szomorítja el őket, örülnek a kihívásnak, azoknak a feladatoknak, amelyek egy-egy gép megjavításakor jelentkeznek.

— Sikerül mindig minden gépet megjavítani — kérdem. — Mondták már azt valamire : lehetetlen ?

— Amikor a részlegre kerültem — szólal meg Gyula —, nagy baj volt a karbantartással. Meg kellett szervezni a cserealkatrész-gyártást. Sok a régi gép, de alkatrész akkor is szükséges, ha csak új géppel dolgozik a gyár. Nem lehet mindig mindent mástól kérni, máshonnan várni. Az is igaz viszont, hogy minden előadódható javításra nem lehet eleve felkészülni. Mondjak erre egy példát... Van egy palástköszörűgépünk, olasz gyártmány, számvezérlésű, a helyzetmérőjéhez kell egy kódolt tárcsa, amelyet nálunk senki sem gyártott. Nem itt nálunk, hanem tudtommal sehol az országban. Szaladgálhattunk volna összevissza érte, import, engedélyeztetés, véleményeztetés — miközben nekünk maximum két hét alatt a gépet okvetlen el kellett indítanunk. Nézzük meg hát alaposabban azt a tárcsát... Nem volt nehéz felismerni, bizonyos litográfiai eljárással viszik fel az üveglemezre a kódjeleket. A megvalósítás viszont már keményebb feladatnak bizonyult — de sikerült. Fontos volt, mert a gép megmunkáló központként is működtethető, egyszerre hat méretet köszörül... Most már mindig van tartalék tárcsa.

Zoltán elővesz egyet, mintegy nyolc centi átmérőjű, körkörösén helyenként megszakított csikok futnak rajta. Nem vagyok fotós, sem nyomdai szakember, hát fogalmam sincs, milyen eljárással vitték fel azokat a kódjeleket... És a Kristó fivérek sem fotósok vagy nyomdai szakemberek.

Zoltán folytatja :

— Legkomolyabb munkámnak az NSZK-ból származó bordástengely-köszörűgép gyémántoló fejének a meghajtását tartom. Eredetileg egyenáramú motorral végezték, de a feszített használatban megkopott géppel rengeteg baj volt. Sok cserealkatrész kellett hozzá, bonyolult volt a mecha-

nikája. Meggyőződésem, a gép gyártói időközben túlléptek ezen a megoldás-változaton. Azt még tudni kell, hogy erre a gépre nagy szükség van ; bár építhetnénk egy újat, annak megtervezése és kivitelezése nagyon sok időbe kerülne. Maradt a javítás, amivel mások is megpróbálkoztak előttem. A türelemjáték, az átalakítás végül is nekem sikerült. Való igaz, segített néhány kolléga, s főleg a bátyám, aki minden lépésben benne volt. Annak ellenére, hogy e géphez, részlegünkhöz semmi köze. A régi meghajtást elvettem, léptető motoros változatot dolgoztam ki. Úgy, hogy kiötöltem valamit, azt megbeszéltük, lerajzoltam, megterveztem, munkába adtam, majd beépítettem. Tehát mindent csinálni kellett, el egészen a munkaszervezésig. Miközben a többi feladatot nem tehattük félre, folyamatosan voltak más munkáink is. Tehát bejártam délután, szabad napokon, mindig ezt csináltam, amikor csak lehetett.

— Sikerült egyből megtalálni a jó megoldást ?

— Nem. Léptető motorral korábban alig foglalkoztam, nem csoda, ha csak menet közben jöttem rá egy fontos dologra. Ha a motor menet közben megakad, impulzust veszít, ami megzavarja a teljes ciklust . . .

Már intenék, ne tekintsen partnernek, a munka szakmai vonatkozásait aligha fogom megérteni, számomra a hozzáállás a fontos, hogy miként vágja ki magát a szorító helyzetből, eleget tud-e tenni a szakemberi ki- és a vezetőségtől érkező felhívásnak, amikor a megoldásra tér :

— . . . A kijövő tengelyre dörzstengelykapcsolót szereltünk, hogy amikor a gyémántoló kar a mikrométeres ütközőre rámegegy, a motor továbbcsúszhasson. Korábban bordás szíjhajtást használtak.

Egy gyári megoldás megváltoztatásához jelentős szakmai bátorságra van szükség. Vajon honnan merítette ?

— Megoldáskeresés közben olvasott szakirodalmat ?

— Alig. Talán ezért tartott több ideig a munka. Utólag láttam, ha jobban utánaolvasok, egy-két szakmai kitérő elkerülhető lett volna.

Gyula szólal meg :

— Az olvasást ilyenkor a beszélgetések helyettesítik. A szakmai párbeszéd kollégákkal. Legtöbbször nincs idő álapos rákészülésre, hosszú számításokra. Egy importkiváltó megoldást nem az eszmei újdonság, hanem a gyakor-

lati kényszer oldaláról kell figyelembe venni. A termelésnek menni kell, török-szakad megoldást kell találni. Az már külön szempontunk, hogy a megoldás szakmai szempontból jó, ha lehet, új legyen. Nekem is volt rendkívüli feladatomból. Bejött egy nagy exportrendelés, de különleges próbákat követeltek meg a termékkel kapcsolatban. Új próbapad kellett, a meglévőnél többet tudó, nagyobb ritmust lehetővé tevő. Közölték mindjárt azt is, hogy a tervezésre-kivitelezésre együtt van összesen másfél hónapunk. Ez körülbelül azt jelenti, ha a szabótól azt követeljük, egyetlen nap alatt készüljön el azzal az új fazonú öltönyvel, amelyet addig soha nem varrt. Így nem lehet szakirodalmat olvasgatni, megoldásokat keresgélni. Azt viszont jó figyelembe venni, hogy mi magunk fogjuk az új gépet karbantartani, tehát lehetőleg egyszerű megoldásokkal kellene élni.

Nem mondja, de nyilvánvaló : a feladatot megoldották. Hány hasonló szakmai sikerre mondhatnának példát — nem tudom. Többre. Mindenesetre amikor egy újabb gép kerül szóba — a nyugatnémet gyártmányú Phauter lefejtőfogaskerek-marógép, vagyis ennek a csigakereke —, közbeszólók :

— Ez a sokadik olyan szakkifejezés, amelyet ez idáig nem hallottam magyarul. Pedig egy időben sorozatban csak műszaki értelmiségieket kerestem meg, akik vagy keresgéltek a kifejezést, vagy körülírták. Önök pedig kapásból mondják, pillanatnyi zavar nélkül, hogy bordástengelyköszörűgép, dörzstengelykapcsoló, palástköszörű, másoló-eszterga . . .

Ez utóbbi akkor került szóba, amikor megkérdeztem, marad-e idő otthoni munkára, vagy minden idejüket leköti a gyári program. Nagyon szeretnek autózni, de kezdőként, mindjárt esküvő után kocsira gyűjteni igen nehéz. Volt a városban egy kicsi régi, 1969-es Honda, amelyet többet javítottak már, mint amennyit jártak vele, senki sem tudta rendbe tenni. Zoltán megvette olcsón a betegeskedő járgányt. Nekifogtak a bátyjával, fél év alatt olyan kocsit csináltak belőle, hogy csodájára járnak . . .

— . . . Honnan ez a szaknyelvi pontosság és könnyedség? — fejezem be kérdéssel észrevételemet.

— Igényesség, öngényesség kell hozzá csupán. Szakirodalom, könyvek és lapok hozzáférhetőek, olvasni kell, utánakeresni.

Zoltán válaszát Gyula egészíti ki :

— Lényeges, hogy egymás között anyanyelvünkön kívántunk szakmai kérdésekről is szólni. Ennyi, a többi kitérítés, idő kérdése . . . Különböző szakmai feladatoknál sokszor éreztük, mekkora előny, hogy ketten vagyunk, segíthetjük egymást. Az öcsém feladata az enyém is. Szó sincs rivalizálásról, csak tiszta segítség van, a feladatot meg kell oldanunk. A siker akkor is közös, ha csak egyikünket dicsérik meg, ha csak az egyikről tudja a vezetőség, a kollégák, hogy dolgozott a megoldáson . . . Vegyük például a Phauter esetét. A nyugatnémetek úgy dolgoztak, ahogyan a gépgyártásban szokás : olyan megoldásokkal, hogy a gépüket megrendelő cserealkatrész-ellátásban rájuk legyen szoruló. Olyan bonyolult fogazatú csigakereket készítettek, amelyet a gép vásárlójának olyan nehéz legyen megcsinálni, hogy ne sajnálják a pénzt a pótalkatrészre. Mi abból indultunk ki, ha más meg tudta csinálni, rá kell jönnünk a megoldásra. Az ilyen munkát nem lehet kiadni munkásnak, ezt nekünk kell megpróbálni . . . Megfentem a kést, odaálltunk a marógép mellé, elindítottuk . . . Egyszer csak sikerült.

Az utolsó mondatokat együtt mondják.

FORTUNA FOGATÁN

Lottóüzlet a belvárosban, nem messze a Körös-parttól, a Fekete Sas-palotától. Belépek, veszek egy sorsjegyet. Fizetek s szétnézek. Gyér már a forgalom, közeledik a zárás időpontja, az üzlet vezetője pillanatnyilag egyedül üldögel az asztal túlsó oldalán. Székek ezen az oldalon is vannak, ha valamelyik fogadónak beszélgetni, tárgyalni volna kedve, leülhet.

Szokásos fogadóiroda.

Rendkívülivé az teszi, hogy egyike az országosan legnagyobb forgalmat lebonyolítóknak, a megyében első. Mi lehet ennek a titka?

*

Nyílik az ajtó, fogadó érkezik.

— Jó napot Vancea szaki — üdvözlí elsőként a belépőt Bajusz Péter irodavezető. — Mit mond a múlt heti húzásról?

— Jó napot . . . Az a két szám, amelyet mondott, kijött, de csak annyi. Még legalább egy jött volna ki melléje. Gondolja el, 12 szelvényem volt, mindeniken két-két találat! Most mondja meg, hát nem pech?!

— Valóban az, Vancea úr. Azt mondom, próbálja meg az e heti pronoexpresszt, rendkívüli, ilyen lehetőséget nem szabad kihagyni. Inkább egész évben ne játsszon, de ilyenkor igen. Többször húznak 45—45 számból. Elég, ha a nyolc sorból kijön háromszor kettő, s már szépen nyer.

Fogalmam sincs, milyen nyolcból kettőre utal, valami általuk ismert rendszerre, gondolom. Vancea szaki mintha meg sem hallaná az ajánlatot:

— A testvérem nem akarja folytatni tovább, kiszáll a játékból. Partner kellene, aki belép fél pénzzel. Nem ke-

vés, tudom, de az esélyek is nagyok. Tudja azt maga jól. Találjon nekem valakit, megbízható embert, aki kisegít.

Elmeséli, miért nem tudja vállalni egyedül a teljes összeget. Majd ha az őszi munkákon, beszerzésen túljutott, látni fogja, mi a helyzet. A kertből is bejön valami — szóval változhat még a dolog, de egyelőre kellene a partner.

— Mindenre játszunk, semmit ki nem hagyunk, el ne felejtse megmondani... Én bizony felejték, most sem intéztem el, amiről a múltkor beszéltünk... Szóval az az expressz, mit mondott, ha a 8 kihúzott csoportból elkapok 3-at, az jelenthet valami komolyabbat?

Megbeszélük, pontosabban az irodavezető előadja, milyen rendszerre gondolt. Aztán borítékot húz elő:

— Tehát a szokásosat, s hozzá az expresszt...

Vancea szakí pár százast nyújt át. Végzett, de üldögél még székén. Talán arra vár, betéved valaki, aki partnere lehet a jövőben... Talán csak azért marad, mert itt jól érzi magát.

— Sok az ilyen kliens? — intek a távozó után.

— Többnyire ilyen, törzsgárdával dolgozom. Csak így lehet viszonylagos anyagi biztonságom. Nem fixet kapunk, hanem százalékosan részesedünk a bevételből. Rászorítanak a találékonyyságra, hogy önmagamért tegyek valamit.

— Bejön egy ismeretlen, mit kezd vele?

— Ha rosszul állok a bevétellel, kell a kliens, meggyőzőm, hogy olyan rendszert kínáljak neki, amelyik biztosan hoz a konyhára. Mindig van egy-két eladandó ötletem, ha üresjárat van az üzletben, ezeken dolgozom. Hát felkínálok egyet, sok kombinációval, de érthetőt, könnyen átláthatót. Hogy elfogadja, bizzon benne. Az ilyen persze többet mutat, mint amennyi benne van.

Bajusz Péter negyven körüli lehet. Eleget tapasztalt ahhoz, hogy ne kezdjek erkölcsi szövegelésbe. De a kérdést fel kell tennem:

— Amit elmondott, abban van némi erkölcsi lazaság. Azt is mondhatjuk, átrázza a fogadót. Vagy nem?

— Tökéletes rendszer nincs. Biztos nyereség sincs. Minden lehetséges variánst képtelenség megfizetni. Ezt min-

denki tudja. Akkor pedig nincs miért szemrehányást tennem önmagamnak. Különben az állam éppen azért hozta létre a fogadások rendszerét, hogy kielégítse az emberben meglévő örök játékszenvedélyt. Ugyanakkor lecsapol fölös pénzüsségeket.

— Meggyőzőerőnek nincs híjával... A rendszereken egyedül dolgozik?

— Igen. Kell hozzá némi matematikai tudás. Közgazdász volnék, az egyetemen szerzett ismereteim itt kamatoznak. De nem elegendő az a matematika, feladványokat bújok, keresztrejtvényeket, mindenféle rébuszokat. Ötlet sok helyről kipattanhat.

Pár lej zörög a zsebemben.

— Tételezzük fel, van némi fölös pénzem. Mit ajánlana?

— Van egy olyan rendszerem, amellyel 48 nyeremény biztosítva van. Nyolc sor, kettessel kötve, ha kijön a hármas figura, akkor lesz 6-szor 4 és 42-szer 3 találat. De ha az egyik csoportban három jön ki, s egy másikban kettő, akkor lesz 1-szer 5-ös, 5-ször 4-es és 42-szer 3-as. Az ötös találat személygépkocsit ér, a többi pénzt. Mit szól hozzá?

Most mit mondanak?

— Talán valami más érdekelne...

— Van egy igen előnyös hídfő-kombináció. A fogadónak el szoktam magyarázni...

Csak kíváncsi voltam, milyen rendszereket kínál — tisztázom helyzetemet. Közben rájövök, ha lejegyzem pontosan ezeket, ingyért szállítanám másoknak az ötleteket.

— Miben több egy rendszer annál, hogy külön sorokban teszek meg néhány számot?

— Nem mindegy. A rendszer kidolgozásakor figyelembe veszem a kihúzott számok statisztikai előfordulását, valószínűségszámítási szabályokra alapozok. Biztos rendszer valóban nincs, de a legtöbb fogadónak biztonságerzetet nyújt, mert így van némi fogalma a nyerési esélyeiről. A legtöbben megdöbbenően tájékozatlanul játszanak komoly pénzzel. Ha itt fogad, úgy érzi, tudja, mire tette fel a pénzét.

— Mit szeretnek az emberek, az egyszerűt vagy a bonyolultat?

— Nyilván az egyszerűt. Pedig a sokszoros kombinációs lehetőségek előnyösebbek. Vannak, akik negyedszázada lottóznak, s még mindig nem ismerik a játék kínálta variációs lehetőségeket.

*

Újabb fogadó lép be, ezt nem ismeri Bajusz Péter. A vendég az asztalhoz lép, észreveszi az ott álló, lyukkártyás kombinációs rendszert, amellyel az iroda vezetője az érdeklődőknek újabb lehetőséget kínál a szerencsével való játéokra. Emberünk kipróbálja a kíváncsiságát felkeltő rendszert...

— Megtörtént, hogy nem rá, de lebeszélte valakit fogadási szándékáról?

— Igen. Na nem a maszek rollós ismerősömet óvom, aki hetente ezresnél többet költ nálam a fogadásaira. Ismeretlenre sem szólhatok rá, hogy ne csinálja. De vannak, főleg a sorsjegyjátékosok között, akik nyereségvágyukat képtelenek túrtóztatni, annyira elkapja őket a szenvedély, hogy mindenüket feltennék, eljátszanák. Ha ismerem a játékost, a családi helyzetét, igyekszem hatni rá, ne hozza magát és családját nehéz helyzetbe. És nem szolgálok ki gyereket. Meggyőződésem: kiskorút szerencsejátéokra nevelni ostobaság. Sőt: bűn. Rossz a családnak, a kisebb és nagyobb közösségnek. Jött jómúltkor egy srác, tíz év körüli, nem szolgáltam ki. Fejes volt az apja, rossz néven vette meggyőződésből fakadó ellenkezésemet, s tett arról, hogy máskor gondoljam meg, hazaküldöm-e az irodába betérő gyereket: írásbeli megróvást eszközölt ki számomra.

— Tehát ez a munka sem végezhető lelkiismeret nélkül. Mi kell még hozzá?

— Jó idegek, kiegyensúlyozottság. A figyelem megosztásának a képességét csak megemlítem, mint szükségességet, az előbbiekről hadd szólak külön. Olyan személyeket is ki kell szolgálnom, akiket, bár nem ismerem őket, nem fogadok el. A viselkedésük miatt, törleszkednek, hangoskodnak, lesajnálnak, magas lóról szólnak. Csak mert itt hagynak pár lejt, átnéznek az emberen, eszükbe nem jutna, talán nekem van több iskolám. Velük szemben egyetlen

érzés tör fel bennem : az elutasítás. Amit nem szabad ki-nyilvánítanom.

— Aki veszít, az hogyan fogadja ?

— Többnyire normálisan. Elfogadják, hogy a véletlen ellen nincs apelláta. Egyszer egy csávó viszont összeborogatta a berendezést, pedig csak 250 lejt veszített. Igaz, alkohol is volt benne. Kevés pénze maradhatott az ivászat után, nagyon vissza szeretne volna nyerni az italra költött összeget. Érdekes, többnyire olyanok játszanak, akiknél annak a pénznek máshol is meg volna a helye. Egyszer valaki azzal jött : felteszek öt ezret, de török-szakad, eny-nyit akarok nyerni ! S mondott egy hatjegyű számot. Lehetséges ? ! Mit válaszolhattam volna ?

— És aki nyer, hálás ?

— Nem rendkívüli módon. Öt gépkocsit nyertek eddig nálam, senki sem táncolta körül az asztalt, nem volt fel-hajtás. Hálára nem számítok, borralalót nem fogadok el. Nem azért dolgozom, nincs is rá szükségem. Vele együtt örülök, ha meghív utána egy sörre, s jól érezzük magun-kat, az több, mint elég. Azért, mert izgulok értük . . .

— Pontosabban az üzletért . . .

— . . . azokért az emberekért, akik nálam fektettek be pénzt, az én rendszereimmel játszanak. Nyilván szeretném, ha sikoresek volnának.

*

Elmúlt hat, záróra. Bajusz Péter még nem végzett a napi könyveléssel, mindenféle papírmunkával. Míg rendez, tovább kérdezek :

— Játszik ?

— Nem. Senki sem piszkíthat a saját fészkebe. Olyan folyamatot indíthat el, amelynek nagyon szomorú végki-fejlete lehetne, illetve volna. Mások által kipróbálhattam a játék izgalmait, s elméletileg nagyon tisztában vagyok lehetőségekkel, leselkedő veszélyekkel.

— Az önmegtartóztatás tehát az első számú törvény. Mi kell még a szakmai sikerhez ?

— Rengeteg munka. Reggel tízkor nyitok, de nyolckor már itt vagyok. Dolgozom a rendszereken. Készülök a kliensekkel való találkozóra. Ha valaki veszít, s ki nyer

mindig, úgy kell beszélnem vele, hogy ne veszítsek el egy jó klienst. A tárgyalások sok energiát vesznek ki az emberből. S még nem szoltam a lottójegyek megírásáról. Fogadás előtti napokon meg kell írni 500—600 szelvényt, mindeniken kitölteni vagy 20 számjegyet. S közben beszélgetni kell, tárgyalni úgy, hogy az írásban hibát ne vétsek.

— Mindez együtt van olyan izgalmas, hogy ellensúlyozhatná egy közgazdász munkáját?

— Feladatvállaláskor nemcsak a felkészültség számít, de legalább ilyen fontosak a személyiségjegyek is. Ráébredtem, hogy nehezen viselem el a közösséget, egyedül szeretek dolgozni. Ugyanakkor bennem a szokásost meghaladó üzleti szellem lakozik, keresem a kihívó lehetőségeket. Ezért végeztem el a közgazdaságit, magánúton, két részletben. Ahogy lehetett. Diplomázás után a helyi turisztahivatalnál dolgoztam, míg átszervezésre nem került sor. Az állásom megszűnt, mennem kellett. A vállalaton belül nem volt állás, csak a Dacia szálló melletti hévizes strandon. Ahol, miként egy barátom mondotta volt, strandmester lettem. Átvettem az egészszet, leltárral.

— Tudomásom szerint akkor ment a legjobban a strand...

— Mondják. Szerettem, ha a vendég jól érzi magát. Ezért olyasmire is vállalkoztam, amit nem írt elő semmiféle szabályzat. Nálam mindig volt orvosság, vatta, gyümölcs, rágógumi, köpeny. Üzenetek továbbítására is vállalkoztam... Ha új vendég jött, nem firtattam, kicsoda, úgy kezeltem, hogy érezze, itt tisztelik, megbecsülik. Jól érezték magukat, mind többen jártak oda. Mindenkiel tisztelettel bántam, nem kivételeztem. Nálam mindenki valaki volt. Akárcsak itt.

Záróra utáni vendég nyit be, nem mutatnak neki ajtót. Kilép a kitöltött szelvénnel, az irodavezető előhossa ke-rekpárját:

— Mennem kell. A családi munkamegosztásban enyém a beszerzés, amivel sokat nem késhetek... Elég zaklatot-

tan élünk, a feleségem számítógépes, nincs ideje kiszaladgálni ezért, azért. Ketten vagyunk mindenre.

— A felesége, mint a helyzet mutatja, elfogadja a munkakörét. És a barátok? Ők mit szólnak ahhoz, hogy ön lottóárus?

— Társadalmi szempontból a feleségem fölöttem áll. Megbecsült, mi több, divatos munkát végez. És a barátaim sem a lottóárusok közül kerülnek ki. Senkitől nem kapok egyetlen sértő szót. Különben a legfontosabb, hogy a helyzet nekem megfeleljen. Elég érdekes, és anyagi szempontból nincs gond, megvan annyi, amennyit közgazdászként keresnék, sőt!

Elmondja, a jutalék 3,5-től 8,5 százalékig terjed a bevétel után. Aki ügyetlenebb, az nagyobb arányban részesedik — hasonló a rendszer a progresszív adózáshoz. A mai napon 9 ezer felett volt a bevétel...

— Jut ideje valamilyen kedvtelésre, szenvedélyre?

— Ott van a hatesztendős fiam, a vasárnap mindig az övé. Meg a nyári szabadság, az idén a tengeren voltunk. Jó barátok vagyunk, tárgyalunk, nincs kényszer, fenyegetés... Az olvasás, zenehallgatás mindennaposak, valamenynyire, bármily kevésre, sort kerítek. Szeretek játszani. Nemcsak a kártya kínál erre lehetőséget, de például a zsebszámológép. Nem vagyok matematikai zseni, segítségével egy-egy rendszer kidolgozása sokkal gyorsabban megy. Amellett jó taplógyakorlat, megmozgatja az agyat.

— Amikor átvette a lottóüzletet, tudta, mi vár önre?

— Lila fogalmam nem volt az egésről. Úgy adódott, hogy váltani kellett, ez volt a mélyvíz, amelybe beleugrottam. Tanácsot sem kértem, izgalmas volt magamtól elboldogulni, megtalálni a lehetőségeket. Rendszerekkel az egész városban még két kolléga foglalkozik, mások nem mernek-kívánnak belevágni.

— Mindent összefoglalva: elégedett?

— Nem. Nem mondom, érdekes, de — másra készültem. Más szerettem volna. Mire vágytam? Talán sejtet ebből valamit, ha elmondom, licistaként már közöltem a sajtóban. Tizedikes voltam, amikor *Rómeó és Júliát* adtuk elő. Az olasz reneszánszról tartottam önképzőköri előadást... Talán több önbizalom kellett volna. Meg vala-

mivel jobb családi anyagi helyzet. Sokan voltunk testvérek, akkor nem tanulhattam tovább. Utólag meg így alakult.

Kilépünk az utcára, Bajusz Péter bezárja az üzletet. Eszembe ötlök a zsebembe sülyesztett sorsjegy, amelyet belépéskor vettem. Megnézem : 25 lej.

Nyertem, hosszú évek óta először.

Nincs ebben semmi riporterri humbug : Bajusz Péternek úgy megy ez a szakma, hogy a kétbalkéz riporter is nyert képes húzni nála... Ha benn volnánk, talán húznék még.

IZGALMAS BOGARAK

Idegeset csörren a csengő. A szomszédasszony egy emelettel lennebből :

— Maguknál van csótány ?

— Csótány ? ...

— Hát svábbogár, jó három centi hosszú, sötétbarna vagy fekete, hosszú a csápja. Van maguknál ?

Most mit illik válaszolni ? Egy rendes háztartásban minden lenni szokott, s máskor is megtörtént, hogy olyasmire mondtam igent, amiről csaknem biztos voltam : a helyes válasz nem.

— Tudtommal nincs. Lennie kellene ?

— Nálam volt. Egyet láttam. Fúúúúj, még most is beleborzongok, ha csak rá gondolok. Hát elhívtam a főregtelentető szakembert, fújjon be mindenhová. Most nálam dolgozik. Ne küldjem fel ide is ?

... Hát minden sokiábú jószág lentről törekszik fölfelé, kevés esélyt látok arra, hogy innen fentről, a negyedikről induljon hódító útjára holmi bogársereg, s elárassza az alattam lévő lakásait. De fő a társasházi béke :

— Kérem küldje. És köszönöm a figyelmességet.

... A szakí harmincas fiatalember, biztos fellépésű. Fogalmam sincs, mennyire tudja a szakmáját, de azt látni egyből, az emberekkel tud bánni. Miközben fényes sárgaréz masináját feltölti, magyaráz :

— Sokféle szerrel dolgoznak minálunk, s mindenikkel másképp kell bánni. Akik ezt nem tudják, s rosszul adagolják, az ipart szidják, vagy azt, aki az illető szert nekik ajánlotta. Pedig nincs igazuk. Itt vannak ezek a sprék, a szórófej-es vegyszerek, többféle van a kereskedelemben, s a turisták is behoznak egy-két félet. Ezek hatóanyaga többnyire ugyanannak a Földközi-tengeri növénynek a kivonata, a piretm, s csak koncentrációban különböznek. Hát

a sprével nem szabad spórolni, kérem, jól oda kell szórni. Ha nem, nagyobb bajt csinálunk, mintha nem is használtuk volna.

Közben elkészül a feltöltéssel, visszacsavarja a kupakot, s pumpálni kezd.

— Ha kicsi az adag, a bogár nem döglik meg tőle, viszont hozzászokhat. Rezisztencia alakul ki, így mondják ezt a tudósok, és a következő generációt abból a bogárból már mi sem tudjuk kiirtani, a mi szereink sem hatnak úgy, ahogyan kellene. Nem drágák azok a flakonok, s szerintem még olcsóbbak lesznek. Olvastam egy lapban, hogy már szintetikusán meg hormonálisan is előállítanak ilyen hatóanyagokat... Na, hol kezdjük?

Bevonulunk a lépcsőházból, ahol a szerrel dolgozott. A nagy szobába viszem, nem lévén itt a zongorán, a tévén és egy kanapén kívül semmi más bútor — majd talán lesz. Könnyű a dolga a szakinak, hozzáfér a falhoz mindenütt, a parkett és a fal találkozásánál jó erősen befúj.

— A nyílások, repedések nagyon fontosak, ide húzódnak be a bogarak. Ha nem jut elég vegyszer, túlélnek, később simán előbújnak.

— Nálam tudtommal még nem volt csótány...

— Hát arra ne panaszkodjon. Kényelmetlen a látványa is, a szaga is. Betegségek hordozója lehet, s rövid három hét alatt csúnyán elszaporodik. Még ebben a csakanem üres szobában is él, csak lenn kell hagyni egy újságot a földön. Megezsi a papírt is. Szóval figyelni kell állandóan, résen lenni... Most hova megyünk?

— A fürdőszobát kihagyjuk?

— Dehogy hagyjuk. Ott is elbújhatnak, lefolyóba, csövek mögé, fali villanyvezetékek csöveibe... Az utóbbi időben kórházban fertőtlenítettünk, meg szállodákban, láthattuk, hogy semmit sem szabad kihagyni... Né, itt hangyák futkosnak! Szerencsére ezek nem hordoznak semmiféle betegséget. A látványuk kellemetlen, meg az, ha bekerülnek a ruha ráncái közé, s csiklantani kezdik az embert. Ezt a szert hangyák ellen nem garantálom, ellenük jobb a furnitox, ha jó bőven odaszórják. Mostanában jelentkezett egy új fajta hangya, pici, barnás, alig fele a megszokottnak, mégis ezt hívják fáraóhangyának. Ijesztően

ellenállóak, alig bírunk velük. Egy-egy tömböt valósággal elárasztanak, s akkor kerül példány mindenhová: ételbe, ruhába, bútorba. Az embernek ilyenkor Ferenc József jut az eszébe, hogy poloskák elleni védekezésként vaságyának lábai vízben álltak, a nyugvóhelyet sámlikon lépkedve lehetett megközelíteni... Testi élőködő ma szerencsére alig van.

Közben végez a hálósobával is, átmegeyünk a dolgozóba. Tekintete végigfut a könyvespolcokon, s miközben dolgozik, már nem beszél annyit, inkább a polcokat vizsgálja. Hogy én is hallgatok, idő múltán rám pillant, s eléri aggódó tekintetemet:

— A szer nem károsítja a könyvket, ha rá is hull pár csepp valamelyikre. Amennyire tudok, vigyázok...

A szórófejjel benyúl a polcok alá, nem feledkezik meg a fűtőtest mögötti részről sem, s amikor dicsérni akarom, hogy valóban alaposan s tisztán dolgozik, egy megjegyzéssel belém fojtja a szót:

— Látom, nem gyűjtő.

Háromezer kötet tömbházlakásban nem kevés könyv, pénz is ráment elég — különben valóban nincsenek rendkívüli értéket képviselő ritkaságok. Két értelmiségi másfél évtizedes gyűjtése. De hogy egy bogarak irtásával foglalkozó szakí találja érdektelennek azt, ami van — meglep.

— Mirc gondol?

— Van itt mindenféle könyv, irodalomtól művészetig, tudománytól szórakoztató munkákig. Nem rossz könyvtár szerintem, csak nincs benne semmi izgalmas — ha meg nem sértem megjegyzésemmel.

Talán mégis jobb lett volna megköszönni a szomszédasszony figyelmességét, s nem kérni a bogárirításból...

— Mitől izgalmas egy könyvtár?

— Hát a ritkaságoktól. Régi kiadványoktól, egyedi munkáktól, helyi érdekességektől. Itt semmi ilyen nincs.

Eleg furán nézhetek rá, mert kérdéssel folytatja:

— Megvan önnek például a bánági *Ki kicsoda?* Van régi Franyó- vagy Endre Károly-kötet a birtokában? S Braun Dezső, Fekete Mihály művészeti könyvei? A *Szibériai garnizon* eredeti kiadásban, vagy első kiadású Károly Sándor-mű?

Mi tagadás, ilyen ritkaságokkal nem dicsekedhetem... Közben végez a lakással, asztal mellé invitálom, kíváncsivá tett a könyvekkel kapcsolatos megjegyzése. Ilyen ítélet — ez a való — akárkitől nem származhat.

— Ebben az értelemben valóban nem tartozom a gyűjtők közé. Megjegyzése okán feltételezem, hogy ön igen. Mondana erről valamit?

— Sokáig gyűjtöttem könyveket, ha most rábukkanok egy-egy érdekesebb darabra, még mindig igyekszem megszerezni. De már alig lehet. Sok mindent kidobáltak az emberek, főleg a régi kertés házakból. Akiket szanálnak, mielőtt a költözésre kerülne a sor, sok mindent elégetnek. Régi lapokat, könyveket. Hogy ne kelljen cipekedni, s kevesebb tüzelő kelljen a régi lakásba. Pedig a háború után közvetlenül sok értékes közkönyvtár került prédúra, könyvek tűntek el, értékesek meg kevésbé azok, amelyek a lehető legváratlanabb helyeken bukkannak fel. Ösnyomatványt halászott ki egy ismerős a begyűjtőnek leadott papírok közül! Kezdetben, amikor még az volt az egyetlen szempontom a gyűjtés során, hogy minél régebbi könyvekre tegyek szert, egy ilyen hír kiborított valósággal. Később azt mondtam: itt az én esélyem. Mámint megakadályozni ezeket az embereket abban, hogy kincseiket elkötyvettyédjék, elherdálják. Hogy én mennyi pincét és padlást jártam meg!

— Csak úgy bekapogott, s már mehetett a padlásra?

— Dehogynem! Az emberek hívnak rovarirtani. Közben pedig szétnéznek. Voltak igazán jó fogásaim is. Ma a gyűjtőnek ez a nagy esélye, mert csere és adás-vétel gyakorlatilag nem létezik. Szép gyűjteményem — volt. Ott maradt a sok értékes könyv a feleségemnél — ugyanis elváltunk.

— Ha megvált a gyűjteménytől, maga sem igazi gyűjtő...

— Ne haragudjon a szóért, de ki kell igazítanom: én vérbeli gyűjtő vagyok. A válásért, legalábbis részben, a szenvedélyem okolható. Azért élek agglegény életet, hogy akadálytalanul úldozhassak a szenvedélyemnek. Mert könyvet csak többek között gyűjtöttem, foglalkoztam porcellánnal, érmékkel, ötvösmunkákkal.

Sérteni nem akarok, de megjegyzem:

— Aki ennyiféle gyűjtőszervevénynek tud áldozni, az igazi krózus.

— Ismét más a véleményem. Sok pénzzel könnyű gyűjtőnek lenni. Sőt : az ilyen nem is gyűjtő, hanem felvásárló. Kevés, majdnem semmi pénzből szert tenni értékekre, az az igazi !

— Árulja már el, hol lehet ezt megtanulni, sokunknak nem ártana egy ilyen iskola.

— Nálam azzal kezdődött, hogy szülővárosomban közel laktunk az ócskapiachoz. Az ötvenes évek végén, még a hatvanasok elején is a piac komoly forgalmat bonyolított le, az igazán újra, divatosra még keveseknek tellett. Hát persze, hogy vonzott a piac, eljárógattunk a fiúkkal, ácsorgtunk, nézelődtünk. Nekem volt egy könyvem, neked egy szép golyód, neki porcelánfigurája — csercberéltünk. Ebből szokás lett idővel, s állandó dicsekvés tárgya a fiúk között, hogy kinek mije van. Egyszer hatalmas szerencsém volt : a véletlen tallérokat, Lajos-tallérokat vetett elém, s én tudatlan, ahogy jöttek, úgy engedtem ki a kezemből őket. Amikor ráébredtem, milyen érték volt a birtokomban. Oldontöttem magamban : tanulni kell. Idősebb numizmatiktól, könyvekből, múzeumokat járva. Csak az a baj, hogy kevés múzeum mutatja be, akár időszakosan is, érmeit. Egyszer a tengerparton kifogtam egy ilyen kiállítást, napokig visszajártam a terembe. Vizsgálódtam, jegyzeteltem — gyanússá is váltam. Akkor nyugodtak a teremőrök, amikor megmutattam numizmata tagsági könyvemet.

— S ha a gyűjteni vágyó eleget tud, mihez kezd ?

— Olyan állást keres, amely lehetővé teszi, hogy sok ember beengedje, behívja a lakásába, s ha kedve tartja, kutathasson ócskaságok között is. A rovarirtó mestersége ilyen. Persze én sem kérdezősködöm direktbe, ezt senki nem veszi jó néven. Főleg, hogy a régi dolgoknak felhajtották az árát, vannak, akik minden kacatnak renkívüli értéket tulajdonítanak. Pszichésen érthető ez, hiszen a régi tárgy többnyire családi ereklye, a hozzá fűződő családi emlékek, események okán képviselnek értéket azok számára, akik őrzik. De a gyűjtő ettől el kell tekintsen, természetesen.

— S ha igazi értéket vesz észre a kacatok között, mit csinál?

— Igyekszem megszerezni. Puhatólózni kezdek, kié a limlom, mit szándékoznak vele tenni. Van, ahol örülnek, ha megszabadítják a családot régi porcelántól, amelyet kiklobni sajnáltak, de az érdeklődőnek miért ne adnák oda. Így kaptam például Holbik-féle porcelánfejű babát. A gyűjtők körében komoly értéket képvisel, a családnál kiszuperált gyerekjátékként fogta a port. Ha görcsös ragaszkodást tapasztalok a régiségek iránt, megnevezek hármat, hogy azok érdekesek. A két kacat mellett azt is, ami valóban érték. Felajánlom, hogy megvenném azokat. Rend szerint elutasító a válasz. Lemondok, nagy nehezen, az egyikről, a kacatról persze. Majd a másikról is — megmaradok egynél... Alkudozunk. Ha nem megy, hát feladom. Volt, hogy éppen ezzel nyertem, csak az árat akarták felverní, hogy elindultam, visszahívtak az ajtóból...

Mit mondjak? Hogy a gyűjtést összeférhetőnek tartom az alkudozással? Meglehet, ez az én előítéletem. Könyvre még sohasem alkudtam, adták, jó, nem adták — úgy is...

— A kereskedelmi érteken kívül a jó vásárhoz mi kell még? Szímat, ízlés, tapasztalat?

— Mindhárom együtt. Szakkönyveket kell olvasni, meg ismerni helyi sajátosságokat, hogy melyik városban mit lehet inkább keresni. Itt az ötvösmunkák a gyakoribbak, ott az üvegtárgyak... És rengeteg tapasztalat kell, mert olykor becsapja az embert a szeme: túlértékeli a tüzetesten meg nem vizsgált darabot. Ilyenkor utólag megszabadul tőle.

— Tehát érték, porcelán, üveg, ötvösmunkák mellett még könyv is. Ha pénzt keveset áldozhat, mennyi időt kell fordítania a gyűjtemények gyarapítására?

— Minden időmet, egybefolyik a munkámmal. Kivéve a vasárnapokat, amelyeket az ócskapiacra töltök. Régebben ötven lejből is lehetett szép dolgokat venni, 10—20 lej volt egy régi római érme. A sok vasaló- meg mozsárgyűjtő nemcsak a szemléletet változtatta meg, hanem megjelent néhány régiségkatalógus is, ma már nekem is mélyebben bele kell nyúlnom a zsebembe. A hét-nyolc százás elmegy havonta a szenvedélyemre.

Mi tagadás, van akinek itálra nem elég ennyi havonta — s mégis, kicsit soknak találok. Igaz, a gyűjtőszenvedélyről minden pedagógiai szakmunka megállapítja: amellett, hogy ismeretszerzési forrás, sok pozitív tulajdonság kialakulását segíti elő. Nem kívánok elcsúszni a tanár-diák szerep felé, beszélgető társam azonban elérte hallgatásom:

— Én azóta olvasok állandóan, amióta gyűjtő lettem. Sok művészettörténetet is olvastam, bár festményekkel nem foglalkoztam soha. Ha majdnem mindent gyűjt az ember, akkor rááll egy korszakra, s azzal kapcsolatosan módszeresen olvas. Tanulja a kort, igyekszik megérteni az általános és a kulturális helyzetet. Úgy mondják ezt szaknyelven, hogy beássa magát. Előbb a könyvekbe, aztán a poros kacetók közé. Ezért nem tudom megunni a munkámm. Ha nem volnék gyűjtő, akkor ön sem kért volna meg, üljünk le, s beszélgessünk.

— Úgy érzi, jobban megbecsülik ezáltal az emberek?

— Megbecsülést nem mondanék, de rendre elcsodálkoznak, hogy én, egy munkás, nemcsak tudom, mi egy ösnyomtatvány, melyik a nemes porcelán — de értékelni is tudok egy-egy darabot. Értelmiségiek nem tudják például, hogy a lefitymált ponyvák között sok a könyvészeti ritkaság! Hogy jelentős értéket képvisel egyik-másik. Jölesik, ha meghallgatnak engem, a rovarirtót, ha partnernek tekintenek művelődési kérdésekben.

— Pedig a rovarirtást aligha tanítják egyetemen...

— Dehogy egyetemet, tanfolyamot kell végezni. Képességi vizsgával zárul, én éppen a piros csótányokból feleltem. Ma aligha volna vizsgakérdés, évek óta nem láttam egyetlen példányt sem belőlük, kiirtottuk valamennyit. Akkor, a hetvenes évek közepén még más volt a helyzet. Vizsga után Suceaván dolgoztam meg Putnán. Ott főleg élményeket gyűjtöttem, láttam Ștefan cel Mare sírját, jártam a világhíres kolostorokban. Később bányában dolgoztam, szövetkezetünk ott vállalt irtást. Hogy mi mindent láttam lent! Csodás kvarckristályokat, olyanokat is, amelyekben víz van. Pedig ezek igazi ritkaságok. És aztán a bányavirágok!

Lám, másra is oda tud figyelni ez az ember, mint gyűjtési szenvedélyének tárgyaira. Megtanulta, hogy nyitott szemmel járjon a világban... Többször jártam bányában,

lenn sok minden eszembe jutott, de az soha, hogy sok száz méterrel a felszín alatt bogarakkal kellene bibelődni.

— Hol vannak a bányákban bogarak ?

— Az öltözőkben. Odagyűlnek a melegbe, s elszaporodnak, ha nem védekeznek ellenük. Vannak kollégák, akik ma is ezt csinálják. Viszonylag kevesen vagyunk a szakmában, általában tudjuk egymásról, ki hol és hogyan dolgozik. Ezért vagyok büszke arra, hogy háromszáz kilométerről, északról járok évek óta a Bánság városaiba és mindig visszahívnak. Munka rengeteg van : szállodák, kávéházak, kórházak mellett magánházak és lakótömbök. És nekünk úgy kell jól dolgoznunk, hogy az ottani alaptevékenységet ne zavarjuk, az folyhasson tovább.

— Áruļjon még el valamit : „bogaras“ akart lenni már gyerekkorában, vagy később talált rá e szakmára ?

— Először szabónak tanultam. Ruhagyárba kerültem, s nem panaszkodhattam a keresetre. Mégsem szerettem, pedig a szüleim azzal ajánlották a szabóságot, hogy az olyasmi, amivel bármikor, bárhol meg lehet élni. Neki mindig kerül munka. A háborút megtapasztalt szülők érvelése helyes — nekem mégsem tetszett. Főleg, amikor a vasalóba kerültem. Hogy csináljak valami kedvemre valót, hát sakkozni kezdtem, s első osztályú versenysakkozó lettem. Közben leérettségiztem estiben. Egyszer olvasom a hirdetést a rovarirtásról, jelentkeztem próba szerencse alapon.

— Most végre elégedett ?

— Mondjuk úgy, hogy ezt a szakmát másra már biztosan nem cserélem... Ha lát valahol érdekes könyvet vagy bármilyen mást, gondoljon rám — szól mosolyogva, miközben kezdi összeszedni dolgait.

— S akkor ne jusson az eszembe, ha valami bogár üti fel a fejét nálam ?

— Keressen meg bármikor. Májer Józsefnek hívnak, a turistahivatalnál tudják, hol dolgozom.

Miután elbúcsúznak, s becsukom mögötte az ajtót, eszembe villan, megint igaza volt : az volna a jó, ha nem bogár, hanem könyv okán jutna az eszembe...

KÖRORVOSI KÖRÖK

(Bizalom)

A váró viszonylag népes : idős néni mellett leányka, velük szemben két férfi, s körben székeken öt terhes nő. Leülök egy üres székre, kinyitom az újságot. Egyesek lopva, mások nyíltan megnéznék. Talán mert soha nem lát(hat)tak itt, s ők ismerhetik egymást, régi betegei a doktornőnek. Persze : egy lakótelep nem zárt világ, vannak beköltözők és elmenők, lehetek frissen idekerült...

A két férfi halkán, egymás között, valami munkahelyről beszélget, kezükben orvosi úrlap, egészséges voltuk bizonyítékait gyűjtik rájuk. A többiek hallgatnak. Leginkább a néniire volnék kíváncsi, betegségének története alig-kezem sokat felvillant környezetéről, a vele foglalkozókról... Nyílik az ajtó, kilép az asszisztensnő, első pillantásra kiszúr és behív. A doktornő, harmincas éveinek a közepén járó hölgy, receptet ír, parafálja bélyegzőjével, majd felnéz :

— Meggyeztünk telefonon az időpontban, miért nem kopogtatott be ?

— Leültem hallgatózni : néha igen érdekes történetek hangzanak el a várókban. Jellemzik az orvos munkáját.

— És minősítik is. A most várakozóktól aligha hallhatott volna jó sztorit, a férfiak pecsétet gyűjtenek, a terhes nők időszakos ellenőrzésre jöttek. Csak az idős néni marad, akit ide kísértek. Történetét én is elmondhatom. De ha rólam kívánt megtudni egyet s mást, s nem tőlem, miért szolt előzetesen ?

Ez is jól kezdődik. Mentetgetőzhetnék, hogy eszembe nem jutott ellenőrizni, csak egy kínálkozó riporter-i lehetőséget szerettem volna kihasználni. Vonaton s várótermekben hallani a legfantasztikusabb történeteket. Hagy-

tam érvényre jutni a szakmai beállítódást — nyilvánvaló, nem ?

Hallgatok. A beálló csendben a két férfi szuszogására figyelek, vérnyomásukat méri az asszisztensnő. A doktornő meghallgatja tüdejüket, feltesz néhány kérdést vizsgálat közben. visszaül, s kitölti az űrlapokat. Amikor végez, megkérdem :

— Munkájában milyen szerepe van a bizalomnak ?

A fiatal, arányos arc megfeszül :

— Enélkül nincs orvoslás. A betegnek ezt nem kell bizonygatni, ő viszonylag hamar átlátja, mit vállalok, mire vállalkozom. Nagyobb baj, ha kollégák nem bíznak benned, rendelőintézetű szakorvosok, kórháziak. Hogy az egyszerű körorvos is dolgozhat jól.

(Betegek)

Megnézi a terhes nőt, minden rendben valamennyiük-nél. Nehezebben boldogul a néniével, aki panaszait képtelen összefogottan elmondani, bármit kérdez az orvosnő, az mind fáj, rossz ; gyenge, hideg rázza és szédül — tán nincs is olyan tünet, amelyre nemet mondana. Ki kell vizsgálni alaposan. Miközben a hátát kopogtatja, hallom a spanyolfal innenső oldaláról, hogy az orvosnő otthoni dolgokról érdeklődik, mit csinál a család, ki szokott benézni a nénihez, ki segít a beszerzésben, mivel foglalkozik a néni otthon, egyedül... Végez a vizsgálatot, kitölti a beteg nyilvántartó lapját, vényt ír. Hálálkodik a néni, lopva megsimogatja a doktornő kezét, majd eltotyog az őt kísérő leánykával együtt.

A váró üres, nem csoda, a rendelési idő fél órája letelt. Beszélgethetünk.

— A betegek zöme milyen korosztályból kerül ki ?

— Többnyire idősek járnak ide, a lakótelep régi, az első egyike. Jönnek terhes nők is és még nem dolgozó fiatalok. És ide tartozik egy kisebb vállalat is. Az idősekkel másként kell bánni, mint a többi korosztállyal. Ők a testi bajokon túl a lelki sérülések iránti figyelmet is igénylik. Elvárják minden rendű és rangú bajuk meghallgatását, amelyek közül igen kevés gyógyítható, sajnos, a medicina eszközeivel, módszereivel. Érzelmi életük többnyire ingo-

ványos, tanácsot várnak, segítségre szorúlnak. Van, aki végig vár tíz beteget, csak hogy megkérdezhesse, megvegyen-e egy télikabátot, vagy sem.

Ehhez nem kis türelem kell az orvos részéről, ha eltekintünk a váróban lévőktől. De a megértésen túl szükség van még valamire :

— Honnan merítik az idősek azt a hitet, hogy egy fiatal orvos(nő) okos-bölcs tanácsot adhat bajaik orvoslására ?

— Pontosan magam sem tudom. A szakmai oldal nyújthat magyarázatot, itteni munkám. Elvem : mindenkit meg kell hallgatni, még ha terjengős is előadásmódja . . .

— Csak legyen rá idő !

— Idő múltán rájövünk, kit szabad, s kit nem lehet sürgetni. Ugyanakkor nem küldözgetem ide-oda a beteget, amennyiben esélyt látok gyógyulására, megpróbálkozom a kezeléssel. Bár ha szakorvoshoz küldeném, sem foghatnák rám, szabadulni kívántam a munkától. Ezt látja az ide jövő. Odafigyelek bajaikra emberi megfontolásból is : sok a kispénzű beteg, aki a drága gyógyszert csak úgy válthatja ki, ha valami másról lemond. Ezeket én kezelem olyan orvossággal, amely nem terheli meg őket anyagilag.

Vannak viszont, akik csak akkor bíznak egy gyógyszerben, ha az jó drága. S ha nem írja fel nekik egyik orvos, próbálkoznak másnál.

— Ide nem jönnek nagyvilági, jól értesült betegek, akik nem kivizsgálást kérnek, hanem egy bizonyos orvosság felírását ?

— Talán nincs is olyan orvos, akihez ilyen kéréssel soha be nem állítottak volna. Ilyenkor megkérdem, melyek a panaszok, s ha a gyógyszer nem árthat véleményem szerint, miért ne írnam fel ? Más kéréssel is jönnek ide. A jómúltkor egy 89 éves néni jött igazolásért, hogy bekerülhessen az öregek otthonába. Első fokú rokonai nem voltak, testvéreinek a gyermekei gondozták. Rendszerint fordítva történik a dolog, a fiatalok kérik az idős menhelyre juttatását — meglepett a kérés. A néni nagyot hallott, terhesnek érezte magát környezetére, s ezt kifejtette logikusan. Mint azt is, hogy tudta : meg fogom írni a küldő iratot. Kezeltem volt egyszer, régen, s úgy érezte, jó voltam hozzá. Odaadtam a papírt, fogta a kezében, sehogyan sem akarózott

cimennie. Alighanem mindketten arra gondoltunk: utoljára találkozunk, ki tudja, milyen kezekbe kerül... Megfogta a kezemet, álldogáltunk pár percig, nem volt erőm figyelmeztetni, hogy kint várnak.

A már említett bizalom egyik jele.

— Egyből elfogadták itt?

— Dehogyan! Az első évben — öt múlt, hogy a körben vagyok — házhoz hívták a doktort. Megjelentem — be sem engedtek. Az ajtóból közölték, hogy ők *doktort* hívtak, nem egy leányzót. Éppen farmernadrág volt rajtam, s rövid a hajam — nem néztem ki matrónának, valóban. Mit csináljak? Ha visszafordulok, évekre megpecsételődik a sorsom, az első bakit mindegyre előhossa az élet. Kérdésködni kezdtem, onnan az ajtó elől, miről van szó. Semmit nem tudtam, nem tudhattam az előzményekről. Kényszeredetten elpotyogtattak néhány információt, s amint elindult a beszélgetés, éreztem, be fognak engedni, megvizsgálhatom a beteget.

— A bizalmatlanság feloldásához lélektani harcot kell vívni, az elfogadáshoz szakmai siker kell. Vagy nem?

— Hadd fordítsak a kérdésemre: esetünkben mit tart(ana) szakmai sikernek?

Kitékintek az ablakon, s az asszisztensnő által hozott kávét kevergetem. Hol kezdődik a körorvosi siker? ... Olykor bizony könnyebb kérdezni, mint válaszolni. Mindenesetre kényelmesebb.

(Buktatók)

Bontsuk le a kérdést feltételezhető összetevőire.

Ki készül ma körorvosnak? Régen, amikor a házi orvos a családok első számú barátja és jótévője volt-lehetett, jelentkezhetett valaki kimondottan ezzel a céllal az orvosira. De ma, amikor egy igazi elsősegélytáskába is több gép kerül, amikor alig van szervünk, amely ne képezné külön diszciplína tárgyát, a körorvosi munka, szakmai körökben legalábbis, veszített becsületéből. Nem kell belülről ismerni az egészségügyet, hogy ezt átlássuk. És mégis félünk többnyire ezt az arcát fordítja-mutatja a medicina, hiszen bármilyen egészségügyi intézményhez az út a körorvosi rendelőn át vezet. Gondolat villan át agyamon —

milyen építmény az, amely nem alapjainál a legerősebb? —, de elűzöm, a nyilvánvaló igazságot viszont nem tagadhatjuk: a körorvosi munkát többnyire jobb híján vállalják az orvosok.

— Ön a medicinának melyik ágát szerette volna művelni?

— Látom, elég messzire kanyarodott korábbi kérdésétől. Hadd kezdjem én is kerülővel. A férjemmel diákkorunkban ismerkedtünk meg, ő is orvos. De ennél fontosabb volt akkor és sokáig, hogy nemzetközi hírű sportoló volt, kiforrott egyéniség már akkor. Nyilvánvalóan én idomultam hozzá, vállaltam, hogy emberi, szakmai téren tölem telhetőleg támogatom. Átláttam: csaknem lehetetlen két pályát párhuzamosan befutni, nem törekedhetünk mindketten a legnagyobbra szakmai téren. Jó eredménnyel végeztem, 9,85-tel, cselédkönyvesként benn tartottak az egyetemen, fertőzőn dolgoztam három évig. Nem kívántam folytatni, nem jelentkeztem szakvizsgára. Vaslui megye következett. Közben tanársegédi állásra hirdettek pályázatot a belgyógyászaton. Jelentkeztem a professzornál, válasza: próbáljam meg. Akkor szoptattam éppen, magam sem csodálkozhatom, hogy nem sikerült. Azon viszont igen, hogy a négy pályázó közül az a kolléga jött ki elsőnek, magasan a többi fölött, akit évfolyamtársként valamennyien gyengének könyveltünk el. S a hatéves szereplést nem lehet letörölni, félresöpörni. Egy pályázat meghirdetése és megtartása között nincs idő arra, hogy mindent újratanuljon az ember.

— Volna magyarázat az eredményre?

— Magam sem tudom. Talán az, hogy a báty már bent volt az egyetemen... Ismétlem, velem igazságtalanság nem történt, de jelzem, miért nem volt kedvem újból próbálkozni.

— Nagyvárosi körzeti orvosi állásért nincs versengés?

— Már hogyan volna! Amikor pályáztam, négy üzemorvosi állást hirdettek meg és ezt a kört. Már eleve folyt a pletyka, hogy kár versenyezni, egy prof fia is jelentkezett, világos, kié lesz a kör. Szóbelin mindketten kilenccst kaptunk, az írásbelim, amelyet a szóbeli után bontottak fel, viszont jobb volt. Az enyém lett a köri állás.

— Megnyugodhatott.

Legyint, bele egy füstkarikába.

— Mitől lettem volna nyugodt? Sokáig elégedetlen voltam, nem láttam értelmét a munkámnak. Rendre kiborultam, nem bírtam idegekkel a taposómalmot. Orvos kívántam lenni, s nem papirokat gyártó adminisztrátor. Ilyen nyilvántartás, olyan jelentés, amolyan statisztika — mintha nem a beteg kezelése volna a fontos.

— Változott a helyzet menet közben?

— Alapvetően nem. Rájöttem viszont, miként lehet az embereken itt is segíteni.

(Bennfentesség)

Lassan visszakanyarodunk az előbbi kérdéshez, a szakmai sikerhez. Fogalmazásbeni árnyalatot vélek felfedezni:

— Az embereken segítés nem jelent gyógyítást?

— Azt kell jelentenie! De vegyük figyelembe, hogy az egészségügy mai szervezettsége szerint vajmi keveset biznak kizárólagosan a körorvosra. Már a leletek levételekor és a laborvizsgálatok elvégzésekor is éreztetik velünk kompetenciánk határait. Ha én küldöm a beteget kásanyeléshez, hónapokra előre foglalt a röntgen. Várni viszont nem lehet, továbbirányítás a szakrendelőbe. Ha onnan kéri, pár napon belül elvégezhető a vizsgálat. Mintha miattunk volna sok dolga a labornak. A beteg észreveszi ezt a különbséget, s aki olyan, átnéz az emberen, ha ide is jön, csak az előírt utat járja be.

— Ez az egyik véglet. A másik: az a belvárosi család, amelynek tagjai ide járnak ki, nyilván az orvos okán.

— Aki megbizonyosodik arról, hogy szeretem, művelni kívánom a szakmámat, az eljön. Jöhet bárhonnán, senkit el nem küldök.

Megesörren a telefon, bár már régen nem kellene senkinek itt lennie... Kolléga kéri a doktornőt, írjon fel egy idős embernek valamit térítésmentesen, az ő kerete ugyanis e hónapra elfogyott... Jó, jöjjön a beteg.

— Ha csak a rendelkezéseket nézném, nemet mondtam volna. De a betegnek kell, s a gyógyszer éppen most kapható, nem a jövő hónapban, amikor a kolléga felírhatná.

Benne vagyunk az adminisztratív ügyekben — éppen elég előírással kell számolnia a körorvosnak.

— Mennyire személytelen, hivatali a körorvos-szakorvos viszony?

— Ez így túl sarkos megfogalmazás, de tény, hogy ritkán munkatársi. Idővel mi is rájövünk, kihez érdemes beteget küldeni, kihez nem. Kivel lehet együttműködni, kivel nem. A beteg többnyire elvárja, hogy szakorvos is lássa. Elküldöm hát, lássa, jól kórisméztem-e baját. Speciális kezelések előírása szakorvos feladata. Olykor viszont csak volna. A minap visszajött egy betegem a sokadik vizsgálatról. Lábszárfekélyes panaszokkal jelentkezett, érszükültre gyanakodtam, továbbküldtem, hogy az utóbbit vizsgálják ki. Eltelt egy idő, míg jelentkezett, nézem a szakorvosi ítéletet: az izomfájdalom fekély miatti. Beleyugodhatnak, ha nem tudnám, hogy a rosszul kórismézett érszükület oda juttathatja a beteget, hogy a lábát csonkolni kezdik, s szeletenként az egészet elveszítheti. Végtagi keringéscsökkentésén aztán kiderült, okkal gyanakodtam. A betegnek persze nem eszeteltem, mi várt volna rá, ha nem küldöm el újabb vizsgálatra.

Klinikán sem mindig olyan kézbe kerül a beteg, amely megfelel az intézet rangjának. Ügyeletet többnyire cseléd-könyvesek teljesítenek, akik tanulják a medicinát tovább, magasabb fokon. Van, aki feledi ezt, a beteget klinikára irányító körorvos tapasztalatát semmibe veszi. Így történt meg pár éve az a hatalmas felháborodást kiváltó tragikus eset, hogy a heveny vakbélgyulladás-gyanús beteget az ügyeletes hazaküldte: a körorvosnő rémeket lát. A beteg két napra rá behalt az ifjú kolléga „szakértelmébe”. Huszonévesen.

Elégtelennek tartom azt is, ha a beteg visszakerül a klinikáról a diagnózis megerősítésével; alapos kivizsgálás nélkül. Használják ki az adott lehetőségeket, ne próbáljanak rövid távon szabadulni a betegről. Nemrég a pajzsmirigy-túltengéssel kórházba irányított betegemet nem vették fel, üres ágy híján. Csakhogy rá pár napra jött egy másik beteg, akinek ugyanazon klinika által kiállított beteglapját kellett láttatnom. Utóbbit elhízás, obesitas miatt be tudták fektetni, került, ágy a számára.

— Megkérdem megint : mit tart szakmai sikernek ?

— Ha úgy gyógyítok meg valakit, hogy klinikusok ellenében dolgozom — az rossz szájízű eredmény. Mondjak újabb példát ? Agyi érszűkülettel négy éve gondoztam valakit, amikor beállt a féldoldali bénulás. Beküldöm, hogy baj van. Nem paralizis, parézia — így a döntés, és visszaküldik. Jóformán haza sem ér a beteg, beállt a teljes bénulás, s amivel jár : beszédzavar, nyálfolyás, a beteg leépuül. Most mit csináljak ? A következő beteget ne irányítsam a klinikára ? Így nem dolgozhatunk.

Láthatóan ideges, még szitok is elhagyja ajkát. Hiába jó elvben a rendszer — a betegszabadságos beteget visszaküldik a körorvoshoz, üzemorvoshoz beteglapjának látmozására, a visszáságok elkerülése végett —, ha a gyakorlat mást mutat.

— Hogy mi az igazi siker ? A kis szakmai eredmények, amelyek jelzik, hogy valamely kérdésben sikerült a megszokottnál több tapasztalatot összegyűjteni. Sokat foglalkozom a lábszárfekélyel. A visszeres lábszár sokszor annyira kisebesedik, hogy bőrgyógyász sem bír vele. Van egy sajátjak mondható kezelése. Ma már jönnek hozzám e bajjal az egész városból. Nem jelent ez világszintű medicinát, nem törekszem ilyesmire, de emberségesen dolgozni igen. A körülmények szerint jól és pontosan.

Nézi a füstkarikákat, elbabrál cigarettájával. Minden bizonnyal idegességből szívja, a pótcselekvés oldja a feszültséget.

(Birkózás)

A csaknem kötelező kérdést a szakmai elégedettséggel kapcsolatosan, esetleges szitkokat elkerülendő, átfogalmazom :

— Az ilyen jellegű siker mennyit nyom a latban munkája elbírálásakor ?

Egy csendes szitok csak elhangzik.

— Nemrég ellenőrzés volt itt, az időszakos, ami alól nincs kibúvás. Csak hát mi érdekelte őket ?! A forma, ilyen füzet, olyan nyilvántartás, amolyan statisztika, másmilyen grafikon. Mennyi betegszabadságot adtam, mennyi gyógyszer írtam fel. Szakmai kérdések ? Szóba sem kerültek.

Ha semmi szabadságot nem adnék, semmilyen vényt nem írnék — mindenkit máshoz irányítanék, talán élenjáró körorvos volnék. Az ilyen kontroll szerint. Utána egy hé-
tig bögtém, mérgemben. A férjem eleget mondta : ne ve-
gyem fel, oda se neki — mégsem tudtam egykettőre túl-
tenni magam rajta. Mert az ellenőrzések mikéntje a velünk
szembeni elvárások jellegére is utal. Az egészségügy pa-
pírmunkásai ránk talán kizárólagosan adminisztratív fel-
adatokat bízának.

— Végül csak túltette magát az ügyön.

— A betegek elvonják a figyelmet, ha velük foglalko-
zom, a többi ügyek másodlagossá lesznek, törlődnek. Most
már értelmét látom körben dolgozni, nem úgy, mint kez-
detben. Egyre inkább érzem, hogy mai életvitelünk, az
otthoni gondok mellett nem bírnám a kórházi megterhe-
lést. Azt persze sajnálom, hogy itt szakmailag nem kérnek
többet tőlünk.

— A továbbképzés nálunk minden értelmiségi pályán
kötelező. A körorvos kimaradna a sorból ?

— Nem marad ki. Voltam ideggyógyászati és belgyó-
gyászati tanfolyamon, az ott tanultaknak valóban hasznát
vettem. Dolgozatokat is kell időszakonként készíteni — de
ez nem magas tudomány. Nem kívánok ide szenzációt, vi-
lágrengető dolgokat, de azt munkánk elismerésének tartá-
nám, ha szakvizsgázhatnánk a köri állásra.

Most nem ideges, nem kíséri sóhaj az óhajt. Tényt rö-
g-
zít, mégpedig azt jelzi, hogy a klinikusok egyes diszciplí-
nák mélységeit kutató tudása helyett itt horizontális is-
meretskálára van szükség, a mindenből a legszükségeseb-
bet elv kivételéseként. S ezt is lehet, kell minősíteni. Mit
fűzhetnék ehhez hozzá ? . . . Kiiszom kávémm maradékát. A
doktornő közben folytatja :

— Ide keveredett egy EKG-készülék. Megtanultam
dolgozni vele, pár hónap alatt több száz ember mentesült
a rendelőintézeti tumultustól. Elismerem, kórházban többet
használták volna, de ez a jövő útja a medicinában. Elvit-
ték — egyetlen szó magyarázat nélkül, azt sem tudom,
hova került. S míg nincs minden körben, nem szólhatok
semmit.

— Már nemcsak a saját munkájára, hanem általában
a körorvosi tevékenységre gondol. Azt jelenti : beérkezett.

Ezt érezhetni abból is, bizonyára, ahogyan a betegek közelednek önhöz.

— A minap kihívták a mentőt az egyik beteghez, s délután, amikor bejöttem rendelésre, értem is küldött a család. Látják, hogyan dolgozom, jobban bíznak bennem, mint az ismeretlen kollégában. Értékelik az emberek, ha mellettük vagyunk.

Ismert kép, a hosszútávfutó jut eszembe. Egyedül rója kilométereit, társak buzdítása nélkül. Ideillőnek érzem, megemlítem.

— A kitartásra valóban nagy szükség van, meg a küzdeni tudásra. Érzem magamon, hogy a sportolói múlt hasznos. Bár válogatott szinten kézilabdáztam egykor, az csak a fizikai oldalt fejlesztette, emberileg, úgy érzem, most értem be. Megtaláltam az utamat, nem keresgélek. Talán jelzi ezt az is, hogy újrakezdtém a sportot: immár csaknem középkorúan elkezdtem teniszezni.

Minek vitatkozni azon, hogy harmincas éveinek a közepén középkorú-e ma egy hölgy vagy sem?

— Odaírhatom a riport végére, hogy az ifjú doktornő neve...

— A kedvem szerinti vég valahogy így hangzana: nagyvárosban, klinikák árnyékában is lehet medicinát művelni körorvosként, csak akarni kell. Hogy ki mondja ezt, érzésem szerint, másodlagos kérdés.

Ha van véleményének fedezete, akkor a név másodlagos, ebben valóban megegyezünk. Jócskán benne vagyunk az estében, amikor kilépünk a rendelő ajtaján.

KESÉLTANC

Akkor mi voltunk
Most ő, te, én
Élünk és halunk rendre
Kedves Hold néz fejünkre
Kérdőjel szúr belénk

Sofronia Florica : Akkor

A vékonyka fiatalasszony belegörnyed a kanapé sarkába, ahogyan meséli :

— Ott feküdt anyánk a kórházi ágyon, ott voltunk mind körülötte. Magánál volt az utolsó napokban. Fejét már nem tudta felemelni, nem ránk nézett, valahova megszöreg, a semmibe, amikor megszólalt : „Ionică, vigyázz a tchénre, tudod, ő ad nektek enni. Baja ne essék.“ Elhalgatott, vártuk, tán mindenkihez szól valamit. Aztán : „Mărioara, viseld gondját a kicsiknek, rád bízom őket“ . . . Ennyi volt, aztán . . .

Több mint tizenöt éve történt, most is könny párasítja be tekintetét. Pedig mi mindenen ment át közben. Vagy tán éppen azért.

— Mi baja volt az édesanyjának ?

— . . . Jó ember volt, nagyon jó. Dolgos, egész nap csak a ház körül, meg velünk, minden teher rajta volt . . . És olyan keveset tudok róla. De sokszor megálmodom, a tegnapelőtt is . . . — Rám pillant. — Mi baja volt ? Tizenvégy év alatt szült tizenkét gyermeket. Pont egy tucatot, érti ? Majd minden évben egyet ! Nem kell orvost kérdezni, tudja ezt mindenki ! És jött a tizenharmadik. De dolgozni kellett, mi ott sírtunk körülötte, rángattuk a szoknyája alját. Megemelt egy hordót, attól lett a baj . . .

Visszanéz a múltba, elréd, hirtelen felkapja a fejét :

— Ja igen! Nagy baj lett belőle. Kiabált vele a falusi doktornő. Két hétig ott tartotta a fektetőben. Mire bevittek a városba, a klinikára, már nagyon beteg volt. Talán vérmérgezés, vagy megállt a veséje... Ezt sem tudom, már ezt sem. Semmit nem tudok róla... Az az orvosnő nem látta, hogy vállalt és megszült tizenkét gyereket?! Épp a tizenharmadikat akarta volna elcsinálni?! Miért? Ha idejében beküldi a klinikára, akkor talán ma is élne. Nem kerülünk valamennyien a gyermekek otthonába. Hogy rájövünk, a sok testvér nem család, dehogyan az.

Hívó újkeresztényeknél szokott ennyi gyerek lenni, vallási meggyőződésből. Nem kívánok sérteni, de megkérdem:

— Dehogyan vagyunk hívők, katolikusoknak kereszteltek. De már nem emlékszem, mikor voltunk templomban.

Felkel, kilép a szobából, sörösüveggel tér vissza, tálcán poharat tesz melléje. Megkínál.

— Kérdezzen!

— Hányadik a gyerekek sorában?

— Heten vagyunk lányok, és öt fiú. Hatan vannak előttem, öten utánam következnek. Lássuk csak. Első Vasile, szakiskolát végzett, szerszámkészítő az Electrotimışben. Két évvel kisebb nála Ioan, szakiskola, lakatos a Comtinnél. Egy év és Maria, liceumot járt, elköltözött Erdélybe, ott férjhez ment, két gyereket neveli. Újabb év és Irina, agrármérnök itt a Bánságban. Egy év különbség és Lidia, munkásnő az Elbában, ő nem akart leérettségizni. Következem egy év különbséggel én, Florica, tanítónő vagyok és ötödéves a bölcsészkaron. Egy év és Liviu, otthon maradt, kertészeti munkás. Két év után jött Emil, liceumot végzett és munkás a Faipari Kombinátban, egyetemre készül. Adriana egy évvel kisebb, Maria után ment Erdélybe, szakiskolát járt, munkásnő. Liliana hugom szintén tanítónő, egy iskolában tanítunk. Valentin a legkisebb fiú, szakiskolába jár, mint ahogy szakiskolás Monica is. Megvan a tizenkettő, ugye... De látja, ismét tévedtem, nem hetedik, hatodik vagyok a sorrendben.

— Mikor találkoztak utoljára valamennyien?

— Két éve, az esküvőmn. Nagyon szép volt... Apánk nem akart eljönni, úgy mondta, nincs mit felvennie. Hát vásároltunk volna neki egy öltönyt!... Mese, hogy nincs

ruhája. Újranősült, gyerekei is vannak új feleségével, ve-
lünk nem törődik, hát szégyellt eljönni.

— Soha nem törődött önökkel?

— Kezdetben igen, úgy öt-hat évig. Akkor tévét is vett,
hogy nyári szünetben, amikor hazaengedtek a gyermekek
házából, nézhessük. Csalátek lehetett, vagy mi, mert egy-
szerre teljesen megváltozott...

Lendületesen vág bele egy-egy történetbe, s aztán meg-
torpan, mint most is.

— Ezt sem tudom, nem látom az okát. Talán mert új-
ranősült. Tény és való, hogy tíz éve nem jártam nála, a
szülőfalunkban. Egyszer találkoztunk itt, a villamosban,
akkor láttam, nagyon öreg már. Sokkal idősebb volt anyám-
nál, sokkal. És még gyerek kell neki, most is.

— Ők hányan voltak testvérek?

— Egyedül volt, árva. Avasi, aki valahogy elkeveredett
ide, a Temes vidékére. Családja soha nem volt. Különben
nem rossz ember, nem iszik, nem dohányzik, nem vesze-
kődős. Inkább feszélyezett, szégyenlős. És zárkózott. Soha-
sem értettem meg őt. Nincs, nem is létezik számomra.

— Most hány éves?

Felugrik, átmege a másik szobába... Szétnézek itt.
Sarokban kanapé, mellette kisasztal és szék. Itt áll a tele-
fon. A másik oldalon gyerekágy, mellette széken kicsi gye-
rek ruhái, az ablak mellett sarokszekrényen sporttévé,
rajta autórádió hangfalakkal. Kazettás magnórádió a fűtő-
testen, zene szól belőle. A szobát vitrin zárja le, benne
színes üvegpoharak, nipppek. A padlót burkoló perzsa né-
hány könyv hever. Kép nincs a falakon. A gyerekágy előtti
hősugárgót most akár ki is húzhatnák, a kicsi a konyhá-
ban van, a dédmamával.

— Na itt van a születési bizonyítványom, látja, Cuc
Florica, apja életkora 37 év, tehát már túl van a hatvanon.
S az anyám négy évvel volt fiatalabb nála. Nem olyan
sok, végül is.

— Lilianán kívül, akivel együtt tanítanak, kivel talál-
kozik rendszeresen a testvérei közül?

— Irinával közel állunk egymáshoz, ő az egyetemre
járt, míg én tanítóképzőbe. Nála voltam a diákszálláson,
amikor a felvételre készültem. Nagyon szorgalmas, dol-

gos lány. A leghajtósbabb közülünk. Nyolcadiknak végzett, kettős kihelyezést kapott, két év után elmehetett volna kutatóintézetbe. Megmaradt falun, a férje mellett ; Fekete Lacit közben kinevezték főmérnöknek a tsz-ben. Nem tanult olyan jól, mint a nővérem, de nagyon ügyes. Aztán Liviuval. Úgy néz ki, ő lesz otthon a kertészet főnöke, pedig alig huszonnégy éves. De ügyes. Emil is az, tanul a felvételig, állatorvosira készül. Nehéz lesz, mehetne valami könnyebbre. A többiek is mind megállják a helyüket.

Láthatóan büszke testvéreire. Nem figyelmeztetem, hogy nem éppen ezt kérdeztem.

— Gyerek, kinél hány van ?

— Aki családos, annál egy vagy kettő. Több nem kell senkinek. Amikor apánktól megkérdeztük egyszer, mit adott nekünk, mit köszönhetünk neki, akkor azt vágta a szemünkbe : nem elég, hogy megcsináltalak titeket ?! Nem szájaltam vissza, hogy közről sem, pedig azt kellett volna. Itt van a fiam, Sergiu-Patrick, másfél éves — ez felelőség, kérem. Az nem lehet életcél, hogy mindent csak neki, de az önzés csúcsa azt mondani, hogy meglettetek, s a többi nem érdekel. A mi gyerekeink közül senki nem jut menhelyre, ez biztos, valamennyien valljuk. Sokáig azt sem mertem remélni, hogy lesz gyermekem. Félttem, nem kívántam vállalni a szülést. Egyik tanárnő váltig mondogatta, gyerek nélkül nem teljes az élet. De mi gyerekként, az árvák között csak azt láttuk, hogy szülő nélkül milyen ! S nem akartuk, hogy kerüljenek még mások is ilyen helyzetbe.

Tizenkét testvér, egytől egyik jó úton, valamennyien megállják a helyüket ott, ahova kerültek. Tanultak is, végül talán hárman-négyen egyetemi diplomát is szereznek. Lehetséges volna, hogy lelki sérültek volnának ? Kiemelhető, behegesíthető az az érzelmi túske, ami a legszeretettebb(é lett) személy elvesztésével beléjük hatolt ? Mire visz az a kényszer, mely mindig ellentétezi a jónak tudott, szeretett anyát a környezet többé-kevésbé zavaró tényezőivel ? Sok kellemetlen percet, órát okoz, de — hajtóerő is lehet. Talán . . .

— Hallgat megint. Látja, így vagyok én is. Zsibongnak bennem az érzelmek, feltörni vágnak, kikíváncsoznak,

könyvbe is, s ha megfogalmazni próbálom, ülök kukán. Meg tudja ezt magyarázni ?

Az önmagával megbírkózni nem tudó kitör.

— Milyen emlékeket őriz a gyermekek házaról ?

— Nem túl kellemeseket... Így nem igaz. Sinersigen elég jó volt, főleg az igazgatóknak köszönhetően. Írja le a nevét: Bálint István. A feleségével együtt kint lakott velünk. Meghallgattak, törődtek, segítettek. És ott azért is jobb volt, mert együtt voltunk mind a tizenketten. — Elméláz pár pillanatra. — Ott, a közeli dombokon tanultam meg mandolinon játszani. Jártuk a dombhátaikat és énekeltem torkom szakadtából. Volt egy cigány fiú, nagyon kedves, nemrég végezte el az agronómiát, ő adta a kezembe a mandolint. Pengettem volna egész nap. Sokáig az volt a vágyam, hogy énekes legyek, aki nagy közönség előtt lép fel...

Elhallgat, de én magamban folytatom a mondatot : és akit körülrajonganak hallgatói. Mit tudta a világgal dacban álló leányzó, hogy a rajongás nem szeretet, még kevésbé anyai gyöngédség.

— Aztán valakinek valahol eszébe jutott, hogy a lányokat külön kell választani a fiúktól. a hét lány ment Lugojra, a fiúk maradtak helyben. Hát ott sokkal rosszabb volt, keményebb igazgató, dombhátak helyett kettős sor, fegyelmezett menetelés iskolába és vissza. Nekem talán nem ártott, megfékezett valamennyire. Csapongó vagyok, vágyak, remények. Könyvek. Alig tudtam olvasni, de befejeztem *Tamás bátya kunyhóját*. Meg ami a kezembe került Sinersigen, a könyvtárban. A mesékre később kaptam rá. Volt ott két lány, testvérek. Jól tornáztak, főleg az egyik. Mindenféle figurát próbált és próbáltatott velünk. Amolyan vezéralak volt, mindenütt van ilyen, hát ők nem jöttek velünk, amikor átrendeztek, hazamentek. Nagyon hiányoztak.

— Barátság alakult ki önök között ? Tartják néhányan a kapcsolatot ?

— Barátságnak nem merném nevezni... Haverség, néhányan jól megvoltunk egymással, de utána nem kerestük a másik társaságát. Valahogy elmúlt...

Elmúlt ? Nem érezték, vagy nem akarták jól érezni magukat ott, anya, szülők nélkül. Odakerültek, gyerekek

voltak, játszottak, nevettek is. De azt a világot nem kívánták beépíteni legbenső énükbe, magukkal vinni egész életre. Szükségmegoldás volt, érezte ezt minden gyerek. Érezte, vagy éreztették vele?

— A gyermekek házában egyformák voltak mind. És az iskolában?

— Sinersigen saját tanítónk volt, akire emlékszem, mert sokszor mondta: „Florica, jó az eszed, csak használd, hogy ragadjon rád minél több.“ Szerettem a verseket és a matematikát is. Lugojon rossz volt a házban, hideg és kemény fegyelmet vezettek be, jobb szerettem az iskolában. A tanárok közül kevesen tettek különbséget árvák és mások között, de mi mindenre érzékenyek voltunk. Talán mert a gyermekek állandóan éreztették, hogy mi másak vagyunk, mint ők. Mennyiben másak?! Megmutattam, hogy jobb vagyok, mint bárki! Első nem tudtam lenni, de második és harmadik voltam az osztályban. Így nekem békét hagytak. De a többiekkel, a szerencsétlen Cristinával, aki igen nehezen tanult, mit el nem műveitek!?

Nem idéz fel történetet, talán önvédelemből.

— És a tanítóképző?

— Ott egészen más volt. Amikor jelentkeztem, akkor voltam utoljára otthon, az apámnál. Azt kérdezte, minek nekem ilyen flancos iskola, egy szakma nem volna elég? Begurultam, milyen jogon fogna vissza, ha soha semmit tőle nem kaptam. Nem kaptunk! Saját erőmből bejutottam a tanítóképzőbe, amikor volt olyan társam, akit két tanár készített fel, s mégis kibukott! Dicséret helyett ezt kaptam tőle — elég volt! A képző alatti szünidőkben egy-egy kolléganő hívott meg hozzájuk haza. A fél osztály meghívott mindig, sorra jártam őket. Ha kirándulni mentünk, összeadták a pénzt, hogy velük mehessenek. Osztályfőnöknők, Curuțiu Salomea tanárnő nevét szintén kérném külön megemlíteni. Szép négy év volt, sikeres. Minden évben részt vettem az irodalmi olimpián, megyei szinten voltam első, második, harmadik is, s egyszer országos második. Román irodalom tanárnőnkkel, Iliescu tanárnővel is szerencsém volt.

— Még valamivel van úgymond szerencséje, véleményem szerint: nem mindennapi becsvágyával.

Végre elmosolyodik.

— Ha megvan a kellő kitartásod, akaratod, a vágyaknak teljesülniük kell. Kell hozzá egy kis tehetség is... Nem jó. Mondjuk, ha nem vagy fogyatékos, ha nem lógsz ki az átlag közül, akkor a munka meg hozza gyümölcsét. Ezt érzem, ezt bizonyítja az én és a testvéreim példája.

— Különösen az Irináié és az öné, akik egyetemet végeztek. A múlt idő talán nem túlzás, hisz ötödéves az esti tagozaton, ha akarna, sem bukhatna meg.

— Nem hinnék el a tanárok, hogy csupa kilences és tízes után elbukom. Valóban így van. Az államvizsgára készülök, Minulescu prózájából. Fehér foltnak számít, legalábbis professzorom szerint. Kihívó feladat. Még egy nagyobb hajtás, s aztán vége. Tovább már nem hinném, hogy fogynék, a nehezen túl vagyok. Amikor a tanítás mellé, az egyetem mellé megszülettem Patrickot is, akkor szépen lefogytam. Egyszer talán visszaszedem azokat a kilókat.

— Ha vége, elmegy tanárnak ?

— Nem hinném, hogy otthagynám a kicsiket. Fárasztó velük dolgozni, de hálásabbak szerintem, mint a nagyobb gyerekek, őszintébbek, kedvesebbek, szeretem őket. Második osztályomat viszem, kezdek belejőnni.

— Mások is ilyen sikeresnek mondhatóan szerepelnek a gyermekek házabeli társak közül ?

— Egyetemre a már említett fiú jutott be, de többen leérettsgiztek. Arra sem tudok példát, hogy kisiklott volna valakinek az élete. Igaz, nem tartjuk a kapcsolatot, véletlenszerűen tudunk meg egymásról információkat.

— Volt-e valami, ami nem sikerült önnek ?

— Mondjam ?... — Ismét kilép, füzettel tér vissza. — Megpróbálkoztam versírással, még a tanítóképzőben. Az irodalmi körünkön bemutattam néhány próbálkozásomat, de az egyik kolléga, egy fiú, akivel semmi bajunk sem volt egymással, lehengerelt : micsoda rímfaragás, képzelenségek. Akkor elsírtam magam. Hát nézze meg, olvasson el néhányat, valóbat hülyeségek ?

Szabadkozom, hogy nem vagyok szakembere a versnek, de természetesen elolvasok néhányat. Találok is egy nekem tetszőt, egyik szakasza a riport mottójaként is olvasható.

A harmadik ajtónyitásra beimbolyog, megállíthatatlanul a kis Patrick, kíváncsi, mi történik itt, ahol az ő birodalma szokott lenni. Megjelenik a férj is, Mircea közben megette estebédjét, de nem kívánt zavarni. Szerelő egy fuvaroztató vállalatnál, jó szakember, mondja felesége, a múlt hónapban is 700 lej prémiumot kapott. Csak nagyon csendes, visszahúzódó, folytatódik a feleség jellemzése, amivel eléri, hogy férjéből valóban ne tudjak kihúzni egy fél mondatnál többet :

— Jól megvagyunk együtt, nagymamám kis lakásában.

Egész délután, míg beszélgettünk, egy gondolat kísértett, egy meredek kérdés, végül is fel kell tennem :

— Ha nem kerül a gyermekek házába, bizonyos szempontból hátrányos helyzetbe, ahonnan ki akart törni, elérte volna azt, amit így sikerült megvalósítania ?

Leteszi az ölébe mászott kicsit, férjével megragadjuk a sörös poharakat, hogy kitöltsük a hosszúra nyúló csendet.

— Megvallom, én is gondoltam erre. Nem tudok válaszolni.

Vagy nem mer. Talán jobb is így.

HOLNAP IS KÖSZÖNNEK

A szomszédék fia magol. Füstöl a feje, ellaposodott az ülepe. Nekünk egykoron az abszolutivusszal gyűlt meg eny nyire a bajunk, ő nem latinnal, göröggel, eszmetörténeti irányzatokkal gyötri magát — hanem géptani ismeretekkel. Most, az előbb tette le a technológiát. Minap a műszaki rajz miatt futott mélyen bele az éjszakába, s feküdt le — másnap.

A tantárgyak egyharmada műszaki. Változó világunkban egyre inkább gépi a környezet. A mindenféle masinákat ki kell gondolni, meg kell tervezni, meg kell építeni, majd rendesen működtetni. Gépek nélkül sem élhetünk már. Csoda akkor, ha sok a műszaki tárgy a liceumban?!

Mérnöktanár viszont nincs!

Illetve volna — de nem az, aminek hívják. Amit munkakörnek, sokan hivatásul választottak. Vajon miért nincs, ami van?

— Miért nem lehetnek igazából tanárok a műszaki tárgyakat oktató mérnökök?

Az egyáltalán nem költői kérdést Sándor Istvánnak tessez fel, aki éppen tucatnyi évig igazgatott liceumot (Liceul industrial nr. 1, Sf. Gheorghe), s a közben jött változások ellenére sem fordított hátat az iskolának, megmaradt a katedra mellett.

— Megkerülhetetlen kérdés, mi is mindegyre felteszük. Többnyire magunknak. Válasz van persze rá, csak-hogy vitatható. A mérnöktanárok 1983-ban azzal az indoklással kerültek ki a tanügy kötelékéből, hogy az iparnak van elsődlegesen szüksége ránk. A liceumok fölött védnökösödő vállalatokhoz kerültünk a munkaszerződés szerint, ahonnan a tanítás idejére kölcsönadnak az iskoláknak. Tanítási idő alatt tanárok vagyunk, különben mérnökként kell dolgoznunk. Számíthatott még a költségvetési szem-

pont, javadalmazásunkat ugyanis a döntés után nyilvánvalóan a vállalatok folyósítják, az iskolák megszabadulnak bizonyos anyagi terhektől. Viszont fel kell tenni az önként adódó kérdést: mennyire végezhetünk jó, alapos munkát mindkét helyen?

Sokáig azt vitatták, katedra mellé engedhetők-e a mérnökök, lévén, hogy mérnök-tanár-képzés nálunk nincs. Aki a hetvenes évek eleji nagy tanügyi reform okán és után váltott, mérnökként liceumba jelentkezett tanítani, valamilyen műszaki munkakört hagyott ott.

Vajon mi állt Sándor István egykori döntése mögött?

— Elvégeztem a műegyetem villamosmérnöki karát, s rövid ideig dolgoztam a Cenk alatt egy építő-szerelő vállalatnál — kiváló lehetőség volt tapasztalatszerzésre, egyből a mélyvízbe kerültem, senki nem bábáskodott fölöttem, még egy tapasztalt mestert sem tettem fölém-mellém —, majd letöltöttem a katonai szolgálatot. Mehettem volna az iparáról híres messzi Bánságba leszerelés után, mégis a Székelyföldet választottam, szülővárosomat. Villamossági profilú vállalat nem lévén akkor nálunk, újabb váltással a textilművekhez jelentkeztem. Az építőknél villamosberendezéseket kellett szerelni és működésképesen átadni, itt energikusként kazánház, villamos-, gázzal és gőzzel működő berendezések karbantartásáért feleltem. Jól szervezett gyár, élüzem, tapasztalt szakikkal, sokat tanultam. Nemcsak gyakorlati ismereteket, le kellett ülnöm olvasni is.

— Munkád érdekes volt, közérzeted jó — mégis váltottál. Miért?

— Véletlen folytán. Egyedüli fiatal voltam a főgépezeten, s ráadásul diplomás. Rám irányult a figyelem. Ha valahova menni kellett, üzembrészt képviselni, értekezleteken felszólalni — engem küldtek. Nem kelthettem rossz benyomást, ha 1973-ban, az itteni nagy ipari nekilendüléskor, az autóvillamossági gyár beruházásainak elindításával csaknem egyidőben, az eljövendő munkások képzésére létrehozott iskola tervbe vételekor megkérdeztek: elvállalom-e az új iskola beindítását, igazgatását. Szombaton délben még a textilgyár udvarán dolgoztunk sürgős szerelésen, hétfőn tanévet nyitottunk.

— Ünnepélyes volt, megható?

— Nem túlságosan. Ideiglenesen egy általános iskolában kaptunk helyet, nagydiákjaink elemista padokba kerültek. Az induló iskolába, amelyről senki bizonyosat nem tudhatott, valóságos kontraszelekcióval kerültek a tanulók — aki máshonnan kiesett, felvették. Bennem sem nagyon bíztak. Messze földön a legfiatalabb igazgató voltam, alig huszonnöt éves, ráadásul mérnök. Akiről okkal kérdezhették a pedagógusok : mit tud, meg fog-e birkózni a feladatokkal.

— Mit válaszoltál e kérdésekre ?

— Jólneveltség is van a világon : senki nem rontott nekem gorombán. De elhangzó félszavak, a hangulat általában jelezte, hogy velem kapcsolatosan kételyeik vannak. Jogosan. Én csak azt tudtam, hogy meg kell mutatnom, bizonyítanunk kell, hogy tudunk új típusú iskolát teremteni a különben iskoláiról híres kisvárosban.

A líceum igazgatói irodájában beszélgetünk. Sándor István a már említett rendelkezés értelmében vállalati mérnök, de az igazgató-választásokig tovább irányítja iskoláját. Nyilván anyagi ellenszolgáltatás nélkül, hiszen a gyár mérnököt kölesönadhat, igazgatót, megfelelő anyagi juttatással, már nem.

Ahol a líceum áll, ott gimnazistákként bogarak után boklásztunk gyűjteményünkbe. Nem messze az Olt, gát nélkül akkor, gyakran kijött idáig, a süppedékes talajon vigyázkodva haladtunk, kalandokra vágyva. Itt vége volt a városnak, más, izgalmas világ kezdődött.

Ma főúton jutunk idáig, a tekintélyes iskolaépület nem emelkedik ki környezetéből, a tömbházak sorából. A főépület mögött kétszintes tanműhely, tornaterem, bentlakás és étkeзде — minden van itt, amit egy komoly tanintézetől ma elvárhatunk.

— Miként vélekednek iskolátookról tanárok-szülők ?

— Úgy érzem, nemcsak papíron van líceumi rangunk, hanem valóságosan is megszereztük. 1978-ban végzett a már említett első évfolyamunk, akiket mintegy összesöpörtek hozzánk. Mi is meglepődtünk, közülük milyen sokan jutottak be egyetemre ! Mindjárt az első XIII. osztály után, talán egy hónappal később, végzett az utánuk jövő XII. is. Ezek is jól szerepeltek. Hajtott a tanári kar, hajtottak ők is. Pedig az az időszak rendkívül mozgalmas volt, tele nagy változásokkal. Alighanem soha máskor

annyi új rendelet, törvény, utasítás nem született a tanüggyel kapcsolatosan. Mindent meg kellett tanulni, értelmezni és gyakorlatba ültetni. Nekünk, akik még keresgeltük önmagunkat, valaminő saját hagyomány alapjait kellett megteremtteni. De mára már befogadott a tanári közösség, senki nem iratja jobb híján ide gyermekét.

— Sikereitek megvalósítói a gyerekek. Rájuk is átragadt a tanárok nagy akarása ?

— Alighanem. De senki ne gondolja, hogy óvtuk őket, csak tanuljanak, legyen jó hírnevünk. Abban az időben készült el a gyár, egy hatalmas beruházás, bele kell gondolni, mi szakképzetlen munka adódik ilyenkor. Gyerekeink töménytelen mennyiségű földmunkát végeztek, segítettek mindenféle rakodásoknál, még szereléseknél is, s mégis megtanultak annyi matematikát-fizikát-műszaki ismeretet, hogy tömegesen bejutottak az egyetemre.

— Igazi iskola lettetek. Az elismertetésben milyen szerep jutott a mérnöktanároknak ?

Amikor ezt kérdelem, középiskolás tapasztalataim jutnak eszembe. Szakmai képzésre korábban is történtek kísérletek, a hatvanas évek elején gyárban tanulgattunk szakmai fogásokat. Volt elméleti oktatás is, emlékezetem szerint heti egyszer, délután, amikor a gyári szakember — mérnök — eljöhetett megtartani óráit. Tehát az akkori mérnök-központok vendégként érkeztek az iskolába, így is kezelték őket. Változás a hetvenes évek elejétől állt be, amikor a tanítást vállaló mérnökök a tantestületek teljes jogú tagjai lettek, osztályfőnökök és igazgatók is kikerültek közülük. Kérdés: mennyiben indokolt a velük szembeni bizalom, a nagy felelősségű munka képesítés nélküli végeztetése ?

— Általánosabban úgy fogalmazhatunk, hogy taníthatnak-e mérnökök ? Ma mindenki, így a mérnök is járt iskolába, ha katedrára lép, van elképzelése arról, mire vállalkozik. Nem az ismeretlenbe ugrik fejest. Az sem mellékes, hogy műegyetemeink a hetvenes évek elejétől rendszeresítették a pedagógiai fakultációt, aki ilyen irányú képzést érzett, eljárhatott a pedagógiai kollégiumra, vizsgázott belőle. Azon az alapon jelentkeztem rá, hogy nem árthat, s az időből kifutja. Érdekes volt, megbizonyosodhattunk afelől, hogy a legismeretlenebb anyag — az ember.

Bár évezredek óta tanulmányozzuk önmagunkat, módszeresen, informatikai szakszóval élve, a bemenő inputra érkező válasz-output milyenségében sohasem lehetünk tökéletesen biztosak. Izgató kérdés ez, a nevelés alapdilemmája. Miként foglalkozunk az emberpalántákkal úgy, hogy a bennük rejlő lehetőségek közül a legjobbakat szabadítsuk fel, energiáik jó irányt vegyenek. Akit a nevelés ezen alapkérdése nem érdekel, abból aligha lesz jó tanár. Ezért ki merem jelenteni, bár szerénytelenségnek hat, hogy az oktató és igazi nevelő közötti különbség nem a megszerzett képesítés függvénye, hanem az emberi alapállásé. Visszatérve kérdésedre, úgy gondolom, szerencsések voltunk, olyan mérnökökkel dolgozhattunk, akiket nemcsak tárgyuk, de a gyerekek is érdekelték. Egy iskola sikere az egész kollektíva sikere, még akkor is, ha nem pendülünk mind egyazon a húron.

— Azt hiszem, van benned valami olyan érzékenység, amely eleve a tanítás, a nevelő munka felé sodort. Vagy nem?

— Annyi bizonyos, hogy már középiskolásként próbálgattam a pedagógiát. Magyarázni mindig is szerettem. Osztályunkban — reált végeztem, tudod — a lányok nehezen bírkóztak meg a matematika- és fizikapéldákkal. Hát elkérték néhány fiú füzetét, de voltak, akik arra is kíváncsiak voltak, hogyan jött ki az eredmény. Ezek aztán rendre hozzám jöttek — így lettem példa-magyarázó. Otthon pedig ismerősök, szomszédok gyermekeit korrepetáltam — ezt már nem a belső beállítottság okán, de mert kérték, és meg is hálálták. Különben a jó tanárt mindig nagyon tudtam csodálni, bevallom, kisiskoláskori rejtett vágyam az volt, hogy nyelvtanár legyek.

— Miért jelentkeztél akkor műszaki egyetemre?

— Emlékezhetsz kedves tanárunk, Antal Miklós rádióamatőrköri foglalkoztatásaira. Magnót csinált velünk akkor, amikor jóformán egy sem volt a városban. Tőle és általa sokat tanultam, megszerettem az elektronikát. Családi indíttatásként pedig az hatott, hogy édesapám mindenhez értett, igazi ezermesterként fűrt-faragott otthon. Erre az egykori osztályharcos korszakban szükség is volt, ugyanis jogász végzettséggel jó ideig festődében dolgozott. Akkori jövedelméből négy családtagot csak úgy tudott el-

tartani, ha otthon mindent maga csinált — beleértve a mi játékainkat is. Tőlünk 30 kilométerre van műegyetem, tudományegyetem nincs, hát villamosmérnökre jelentkeztem. Az oktatás nem volt világszínvonalú, az új alapítású kar a hazai jó karok mögött is kullogott még, de ami a szakmai induláshoz szükséges, azt megkaptuk. Hogy később a textilgyárat választottam, abban minden bizonnyal szerepet játszott a liceumi praktikánk, hogy oda jártunk volt szakmatanulásra. Nyaranta pedig a karbantartóknál dolgoztam a gyárban.

A már említett rádióamatőrökör egyik oszlopos tagja Sándor Pista volt. Meg kell hát kérdezniem :

— És az elektronika? Barkácsolsz még, ha idő engedi ?

— Nem annyit, amennyit szeretnék. Inkább itt, az iskolában, indítottunk mi is egy kört. Sok az érdeklődő gyerek, szép diplomamunkák jöttek ki a köri foglalkozásokból. Most már más a sláger, a számítógép. Talán képes volnék megtanulni, csak idő adódna a beható tanulásra.

Igazi rádióamatőrt egy ilyen kihívás nem hagyhat nyugton. Idő is több kerül majd, ha Sándor István leteszi a liceum vezetésének a gondját . . .

Sok mindent kérdezgettem eddig, egyet, a legfontosabb kérdést még nem tettem fel. Mert nem elvi. Általában könnyű kinyilvánítani, hogy szeretünk-e valamit, vagy sem. De a válasz kihat a mindennapokra, sok év munkáját helyezi — utólagosan — ilyen vagy olyan megvilágításba.

Leteszem a ceruzát, becsukom jegyzeteimet, hátha mellesnek tűnik a kérdés :

— Tanárnak érzed magad, vagy mérnöknek ?

Válasza csaknem azonnali, nem éri váratlanul a kérdés.

— Próbáljuk elvben tisztázni a helyzetet. A mérnöki és a tanári munka jól különválaszthatóak. Előbbit az emberi tényezők kevésbé érdeklik, főleg, ha tervezésben dolgozik. A tanárnak minden idegszálával az emberit kell figyelnie, az ismeretek közvetítése és a készségek kialakítása az emberi teljesség kibontakoztatását szolgálják. A két pálya jellegzetességeit könyvtárnyi irodalom boncolgatja, számunkra itt elég az a sommás jellemzés, hogy a

mérnök az élettelen anyaggal dolgozik, a tanár az élőt vigyázza. A mérnökstanárnak a kettő között kell összhangot teremtenie. Ugyanis egyrészt oktat és nevel, másrészt a tanműhelyben termelést irányít, terméket alakít ki és visz gyártásba. Egy olyan műhely, amely évi öt milliós tervet teljesít, mint a miénk, a mérnöki szemlélet érvényesítése nélkül nem dolgozhat.

— Ez tehát az itteni mérnökstanárok mérnöki sikere. Van olyan eredmény is, amely a tanárt dicséri ?

— Igen. Nem csak az, hogy egy olyan városban, ahol a fémmegmunkálásnak semmiféle hagyománya nem volt, sikerült jó munkásokat képezni, hanem az, hogy tanulóink az országos szakmai vetélkedőkön rendre jól szerepelnek. Országos első is került ki tőlünk. Tehát a mesterek és mérnökök megtanultak tanítani. Vállalták a tanügyet, véglegesítőre jelentkeztek, vállalták a fokozati vizsga nehézségeit.

— Csak mások, te nem ?

— Én is. Jelentkeztem az első fokozatot jelentő vizsgára, de az időközbeni változás miatt ez abbamaradt. A tanító mérnökök pedig rájöhettek, hogy mennyit jelent a leadandó anyag, az egykor tanultak újravétele. Sok mindennek, amiről korábban azt hittem, értettem, most hatoltam el a lényegéig, csak most.

Bár kérdésemre nem kaptam még választ, hagyom sodorítani magam a témával :

— Számotokra akkor nem lehet gond a mérnöki munkakörbe való visszailleszkedés.

— Valóban nem az. Volt kolléga tervezőként dolgozik a gyárban, s első feladatát parádésan megoldotta, eredetiségét hangsúlyozták. Talán nem túlzás arra gondolni, hogy ebben közrejátszott az az önállóság is, amelyre a műszaki tárgyak tanításában volt szükség sokáig. Kezdetben nem voltak tankönyvek, s az első kiadásúak is egyetemi jegyzetek rövidített változatai voltak, ekként érthetetlenek. Tehát mindenki maga alakította ki a leadandó anyag végső formáját.

— A gyárban tehát nincs mitől félni, akkor az erre vállalkozók az ottani munka mellett nyugodtan taníthatnak tovább — próbálok megfogalmazni a mérnökstanárokkal kapcsolatos döntés elvi indoklását.

— A kérdés nem ennyire egyszerű. Egyrészt a tervezésbe-tervezésbe visszatérőnek nem mindegy, hogy míg ő tanárkodott, társai előrehaladtak, műhely-, osztály- vagy részlegvezetők, szakmailag, anyagilag jókorát léptek, miközben a visszatérőnek előről kell kezdenie mindent. Aki továbbra is tanítani kíván, arra várnak még furcsaságok. Tár munkahelye a gyárban, ott többnyire munkaasztala sincs, azon meggondolásból, hogy egy olyan személy, aki munkaidejének kilencven százalékát máshol tölti, elveszi a helyet más(ok) elől. Amikor először kaptam meg a pénzes borítékot a gyárban, a kollégák úgy néztek rám, mint arra a sportolóra, akit csak ilyenkor szokás látni.

Nem mondja, de köztudott: a tanár munkája nemcsak az órarendbe foglalt órákat jelenti. A tanításra fel kell készülni, a tanítványokkal órák után is kell foglalkozni — köröket vezetni, megsegítőket tartani. Ezt a ténykedést ha akarja, elszámolja munkának a gyári vezetés, de úgy is vélekedhet, hogy csak az órák számítanak. A helyzet tehát nem teljesen gond nélküli.

Széttekintek az irodában, ahol csaknem tíz esztendeje napi tizegynéhány órát töltött Sándor István. Nincs itt semmi rendkívüli, de szakkönyvek sora, áramkörtaló-gus, szaklapok jelzik, innen nem csak adminisztrált, hanem készült, tanult. Alighanem valamelyik laborban kézzel fogható nyomai is vannak, diplomamunkák, körön készített készülékek formájában mindannak, ami őt az iskolához, a gyermekekhez köti. A tanár vagy mérnök kérdést most más megfogalmazásban hozom elő:

— Visszamész gyári mérnöknek, vagy tanítani fogsz? Nem válaszol azonnal.

— Visszamehetnék. Beülnék a rajzasztal mögé, s a feladatul kapott műtyűrt megtervezném, aztán tanácsadás a gyártás folyamán, működés-vizsgálat. Nem mindegy, hogy forog a szerkentyű, vagy nem. Ha igen, örömtétel. Itt gyerekeket tanítok, éveken át, akik nem feledik el a velük való foglalkozást. Holnap is köszönnek, meg azután, éveken, amikor már régen ismeretlen ismerőseink, hisz jelenükről semmit vagy igen keveset tudok. De összeköt az egykori négy év. Nem álmodozom, kötődésük tényekkel igazolható. Igen sokan, több tucatnyian visszajár-

nak iskolájukba pár szóra, három szusszantásra. Látni iskolájukat, egykori tanáraikat. Azt az intézményt, amelyet mi hoztunk létre a semmiből, szó szerint. Nincs ennél nagyobb elismerés.

A gyerekekről a „húzd meg—ereszd meg“ játék jut eszembe. Most a lányok és fiúk erősen „húznak“. Rossz volna, ha nem így volna . . . Rövid szünet után a folytatás :

— Csak azt ne hidd, hogy nekem tanárként minden csodás volt, minden bejött. Kapkodtuk a fejünket sokszor, volt, amit harmadszorra sikerült elfogadhatóan megoldanunk. Nem dicsekszem vele, de az igazsághoz tartozik : kaptam intőt is, jelentés elmulasztása miatt. De nem dicseretért dolgoztam, hogy valaki előgedett legyen velem-velünk. Most keserű lenne a szám, ha elismerésre szomjaztam volna. Így viszont más foglalkoztat.

Papírt vesz elő s tollat. Vázlatot készít.

— Régi tervem, hogy az aszinkron motorok gyártásáról oktatói filmet forgassunk. Bemutatnánk mindent a fizikai alapismeretektől a felhasználási módozatokig. Ötven percbe beleférne az egész, s használható volna iskolában, gyári továbbképzésen egyaránt.

Most sem válaszolt kérdésemre, csak közvetve. A konkrét terv többet mondó minden szónál. Mégiscsak mérnök, nem a szavak embere, mondanám, ha nem tudnám : a tanár szava — tett.

TARTALOM

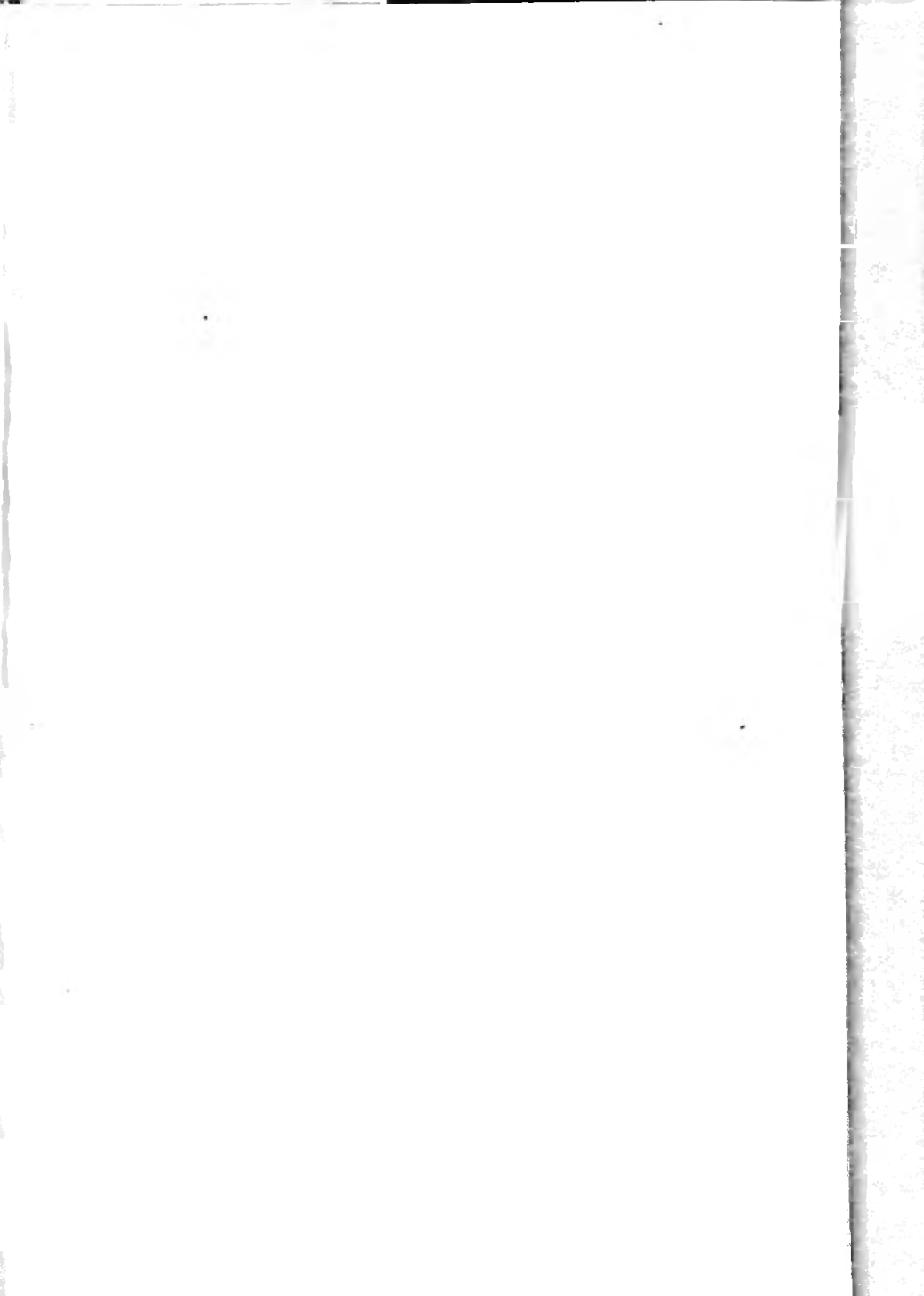
Van szavunk?	5
Erőltetett menet	
Fejjel vagy kézzel?	9
Meredek vízi út	20
Csendes ütközet	28
Kettős szóló	39
Tibi, írja a többihez	46
Megszolgált fáradtság	59
Párhuzamok térben és időben	70
Prae(sztízs)-építés	79
Ritmuszavarok	
Eldugott munkakönyv	91
A nyolcadik pecsétőr	98
„Voltak elképzeléseim“	105
Lombtalanítás	112
„Úgy szabad gondolkozzak, mint profi“	121
Kanyarok a pályán	132
Fárasztó nyugalom	141
Szoba hátán szoba	149
Szorításban	
Éppen rólam?	158
Gátfutás párban	164

Fortuna fogatán	171
Izgalmas bogarak	179
Körorvosi körök	187
Késéltánc	197
Holnap is köszönnek	205

A könyv szerkesztője : M. Szemlér Judit
Műszaki szerkesztő : Weidle Walter
A megjelenés éve : 1989 Alak : 16/54×84
Kiadói ívek száma : 11,244
Nyomdai ívek száma : 13,50

Tiparul executat sub comanda nr. 54
la Întreprinderea Poligrafică „Banat“
Timișoara, Calea Aradului nr. 1
România

Bodó Barna

Mă vor saluta și miine

Editura Kriterion

București 1989

ISBN 973-26-0078-0

Lei 13,50